ANTONÍN ŠORM – ANTONÍN KRAJČA

MARIÁNSKÉ SLOUPY

V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

MARIÁNSKÉ SLOUPY

V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

PŘÍSPĚVKY K STUDIU BAROKNÍ KULTURY

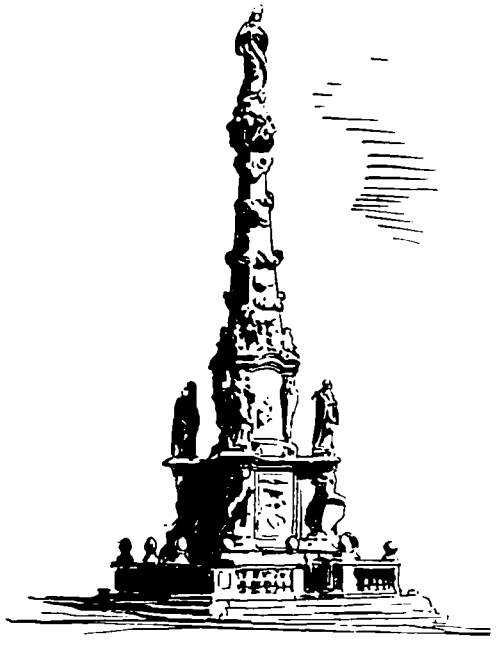

SESTAVILI

ANTONÍN ŠORM A ANTONÍN KRAJČA

TIŠTĚNO A VYDÁNO U ANTONÍNA DAŇKA V PRAZE

LÉTA PÁNĚ 1939 PÉČÍ MARIÁNSKÝCH DRUŽIN PRAŽSKÝCH

ODLITEK HLAVY IMAKULATY SE STRŽENÉHO MARIÁNSKÉHO SLOUPU V PRAZE

Úcta českého lidu k Neposkvrněné Panně

(Místo úvodu.)

Proslov biskupa dra Antonína Podlahy dne 8. prosince 1924 u příležitosti otevření výstavy Bibliografie a ikonografie Mariánského sloupu.

„Mne kdo najde, nalezne život
a dojde požehnání od Hospodina."
Přísloví 8, 35.

Drazí v Kristu! Byv poctěn čestným vyzváním, abych k Vám dnes promluvil, nebyl jsem dlouho na rozpacích, co bych měl zvoliti za předmět řeči své. O čem jiném věru bych měl mluviti dnes, kdy v tísnivém smutku připomínati si budeme zničení památného sloupu mariánského, než o té, k níž v těchto kormutlivých dobách nad jiné častěji upíráme důvěrné zraky — o čem jiném, pravím, bych měl mluviti k vaší útěše, než o tom, jak národ náš ji ctil, s jak vroucí láskou k ní lnul a s jakou důvěrou k ní o pomoc se obracel.

Již tehdá, kdy po prvé zvěstováno bylo našemu národu blahé poselství učení Kristova, hlásána byla zároveň líbezná zvěst o Panně, jež stala se matkou Vykupitele světa, o Panně pokorné, jež skvěla se ctností nesmírnou; zvěst tklivá o matce bolesti, jež tolik vytrpěla spolu se Synem svým, o té, jež stavši se pak Královnou andělů, jest přelaskavou naší matkou, vždy ochotna jsouc u Syna svého za nás se přimlouvati. To vše k srdci našeho národa mluvilo a jako kouzlem získávalo jej pro nové, dosud neslýchané učení. Tak uprostřed pohanstva zasvitla u nás jitřenka vroucí lásky k Neposkvrněné Panně Marii.

A staré kroniky i dávné zkazky dějinné podávají nám o úctě té hojná svědectví. Prastaré podání vypravuje, že sv. Methoděj z kovových model pohanských, jež byl od sv. Lidmily obdržel, ulil umělé dílo, znázorňující Pannu Marii s Ježíškem, jež nyní ve Staré Boleslavi se uctívá. O tomto kovovém obraze sděluje nám prastaré podání dále, že jej sv. Václav na prsou nosíval. Po jeho mučednické smrti byl věrným jeho průvodcem bl. Podivenem ukryt v zemi, až po dvou stech třiceti letech za krále Vladislava I. r. 1160 rolníkem byl vyorán. Požíval pak veliké úcty v celém národě a nazýván byl palladiem země české.

Není divu, že Rodičce Boží záhy byly zasvěcovány i mnohé z nově vznikajících svatyň křesťanských. Tak nejstarší kostel vystavěný knížetem Bořivojem a sv. Lidmilou na hradě pražském, zasvěcen byl Panně Marii. Jak úzce prvotiny křesťanství spojeny byly s úctou Panny Marie, to vyjadřuje jedna z nejdávnějších kronik našich slovy: „Kníže Spytihněv, jsa sladkou touhou proniknut, sloužiti Bohu, vystavěl chrámy Boží k uctění přesvaté Rodičky Boží Panny Marie."

Mariánská úcta zapouštěla v srdci lidu českého kořeny hlubší a hlubší. Rodiny křesťanské zvykly sobě záhy vzývat Rodičku Boží za přispění ve svých potřebách. Tklivý příklad toho podávají nám životopisci sv. Vojtěcha. Sv. Vojtěch brzy po svém narození těžce onemocněl, a již již hrozila smrt. A tu — jak vypravuje životopisec — když již trpká smrt byla ve dveřích, ejhle, napadla cesta spásy dobře smýšlejícím. Rodičové vzý-

vají tu, která v potřebách lidských ráda pomáhává, Rodičku Boží. Sotva položili dítě na oltář Panny Marie, zasvětivše je službě její, ztratila se prudkost bolesti okamžikem; nemluvně přišlo k sobě, zdrávo na všech údech... Proto byl sv. Vojtěch horlivým sluhou Panny Marie. Jí přičítal, že vyprosila mu na Bohu to, po čem se nesla již dávno touha srdce jeho: korunu mučednickou.

Neustále šíř a šíře rozmáhala se úcta k Panně Marii v národě našem a dosáhla ve zlaté době Otce vlasti Karla IV. rozkvětu největšího. Karel IV. sám byl vroucím ctitelem Panny Marie od nejútlejšího svého mládí. Naučil se jako hoch sedmiletý modliti se hodinky mariánské a potom den co den rád se je modlíval. O vroucí úctě Karla IV. k Panně Marii výmluvně svědčí nádherné chrámy k její poctě zbudované v Praze i jinde; svědčí o ní překrásné obrazy a sochy mariánské, jež pocházejí z jeho doby. Malířům v ovzduší zbožného dvora Karlova žijícím častěji se dostávalo za úkol štětcem a dlátkem vystihnouti ideál Bohorodičky. A každý z nich učinil tak svérázně, věnovav dílu svému své nejlepší umělecké schopnosti. Tak pro nádherné dílo Otce vlasti – Karlův Týn – vytvořil Tomáš z Modeny dva překrásné obrazy mariánské.

Vůbec nejkrásnější a nejstarší naše obrazy mariánské pocházejí z doby Karlovy. Panna Maria jest na nich znázorněna s Ježíškem; tvář její na všech těch obrazech má výraz plný nevinnosti a svatosti. Jest na nich patrno, že je vytvořil umělec proniknutý hlubokou vírou a nadšený vroucí láskou k Neposkvrněné Bohorodičce. Jsou to hlavně obrazy: Vyšebrodský, zbraslavský a zlatokorunský, jež tak byly oblíbeny, že mnohokráte byly napodobovány. O obrazu vyšebrodském napsal Palacký, že jest to jeden z nejkrásnějších památníků staročeského umění a že neskonalé kouzlo vane z nebeských tahů Madonny a Božského Dítka...

Mile dojemný jest obraz Panny Marie v Roudnici, pocházející rovněž z doby Karlovy. Panna Maria jest tu zobrazena v celé postavě; dlouhý plášť její splývá jí k zemi a pod pláštěm kupí se jako kuřátka pod křídly kvočny drobné postavičky prosebníků, hledajících u ní záštity. V čele skupiny po pravici Panny Marie klečí papež, v čele skupiny druhé Karel IV. Jak pěkně jest tímto způsobem vyjádřena mocná ochrana Panny Marie!

Také hojně mariánských soch zachovalo se nám z doby Karla IV. Jest to především soška z bílého mramoru tesaná, chovaná v kapli Panny Marie na Karlově Týně, o níž pověst dí, že ji vytesal sám Karel IV., dále Madonna Plzeňská, jedna z nejkrásnějších soch v Čechách a mnohé jiné.

Slávou a oblibou u zbožného lidu předčí všechny soudobé sochy mariánské milostná soška Svatohorská. Jak známo, vypravuje podání, že ji vlastníma rukama zhotovil arcibiskup Arnošt z Pardubic a že ji na svém zámku příbramském choval. Není příčiny, aby se pochybovalo o pravdivosti tohoto podání. Byl' Arnošt, současník a horlivý pomocník Otce vlasti ve všem ušlechtilém jeho podnikání, rovněž vroucím ctitelem mariánským. Sám vypravuje, že když v Kladsku v mladistvém věku do škol chodil a poklesku jakéhos se dopustil, že tvář sochy Panny Marie v tamním kostele když před ní poklekl, od něho se odvrátila a že od té doby vystříhal se všeho, čím by Pannu Marii zarmoutil. I ctil po celý svůj život Rodičku Boží velmi horlivě. A když skončil svůj požehnaný život,

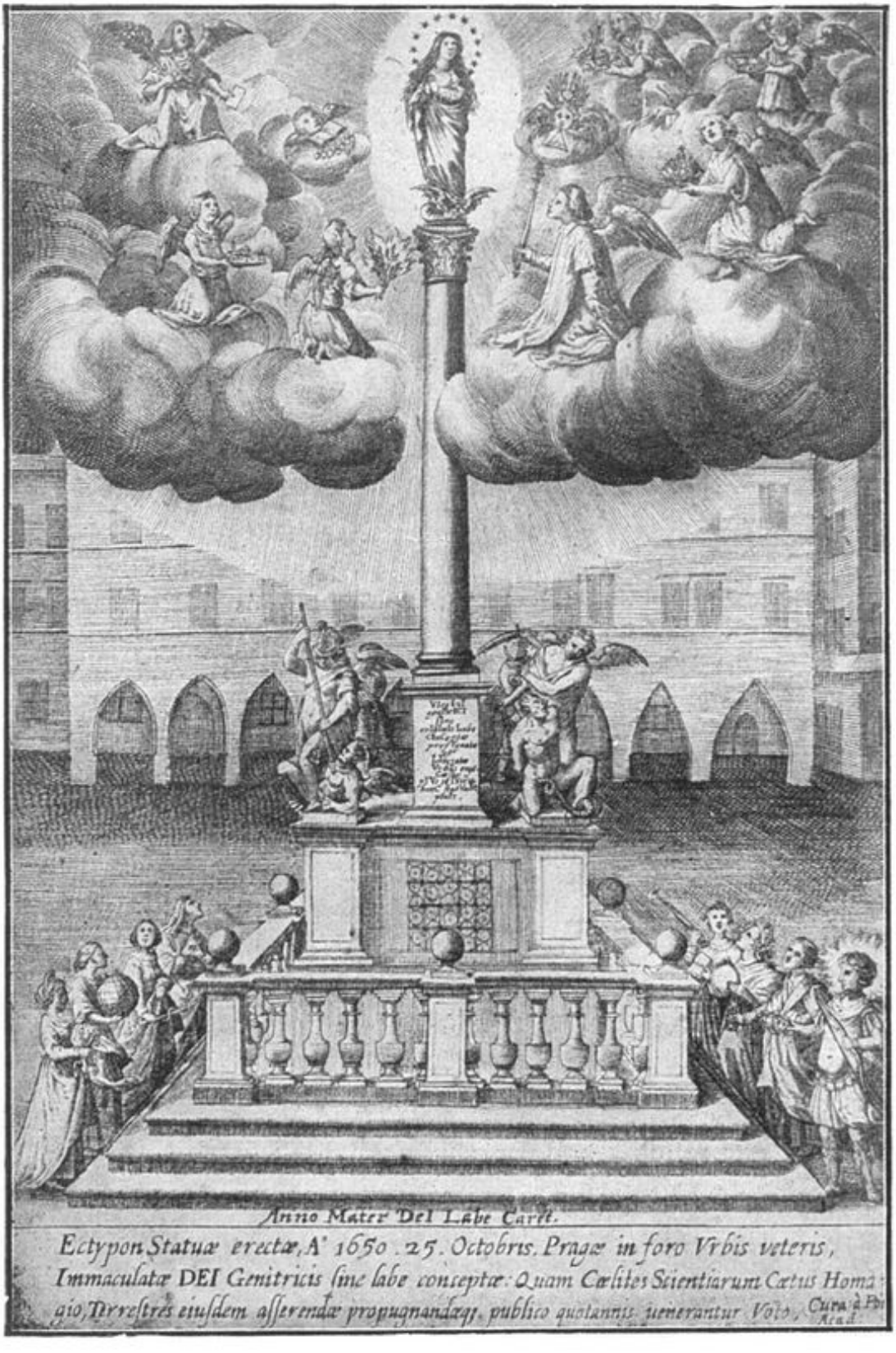

Obr. 2. Nejstarší známá alegorická rytinka Mariánského sloupu z r. 1651; z bývalých sbírek biskupa dra Ant. Podlahy.

byl podle svého přání pochován ve farním chrámu Panny Marie v Kladsku, v němž si byl dávno hrob vyvolil, v témž chrámu, v němž v mládí svém učinil slib, že bude horlivým ctitelem Panny Marie... Po příkladu svého milovaného krále Karla IV. a arcipastýře Arnošta celý náš národ vroucně ctil Rodičku Boží.

Probíráme-li se starobylými památkami našeho písemnictví, setkáváme se tu s nejedním vroucím projevem úcty mariánské. Kolik něžné lásky, kolik hlubokého citu a nezlomné důvěry vloženo jest v prosté, neumělé ty verše! Že nejlepší náš mystik středověký, Tomáš ze Štítného, byl nadšeným ctitelem Rodičky Boží, netřeba ani připomínati. On zanechal nám krásný výklad na „Zdrávas", jejž počíná těmito slovy: „Dobrým obyčejem vešlo jest v lid bohabojný, že každý rád pozdravuje Matku Boží těmito slovy jako ji pozdravil archanděl svatý... Kdož obmyslí ta vonná slova a srozumí je, co míní, radostno bude srdce jeho a vzplápolá láskou k Bohu a k svým bližním... A pakli by poutuchla láska taká – těmi slovy mohla by se roznítiti." Tato překrásná slova napsal před více než pěti sty lety spisovatel český, ne kněz, nýbrž laik, prostý venkovský zeman!

Vroucím ctitelem mariánským byl také arcibiskup Jan z Jenštejna, druhý nástupce Arnošta z Pardubic. Na lůžko nemoci jsa uvržen, želel, jak praví životopisec jeho, dřívějšího svého života. I obrátil důvěrně oči své k obzvláštnímu útočišti hříšníků, k Panně Marii. Takto důvěřuje v přímluvu její, k podivení lékařů se pozdravil. Od té doby tím horlivěji ctil Pannu Marii. Bylo-li mu co jednati, neb naskytla-li se mu nějaká obtíž, říkával: „Svatá Panna Maria mně pomůže!" A s takovou láskou lnul k Rodičce Boží, že jak jeho životopisec praví, byl by se mrzel, kdyby se mu chtěl někdo rovnati v lásce té.

Také na počátku století XV. vzkvétala ve vlasti naší úcta mariánská. I mistr Jan Hus ve svých spisech s velikou vřelostí mluví o Matce Boží. Praví, že všichni spravedliví i hříšníci, mají vroucně ji ctíti, neboť v ní jsou všechny poklady milostí... Neblahé bouře husitské zpustošily nejednu svatyni mariánskou, zničily tak mnohý krásný obraz Panny Marie, mnohou drahocennou její sochu – ale úcty k Panně Marii ze srdce lidu vyrvati nedovedly. Sotvaže poutichly, již zase mnohonásobným způsobem projevuje se úcta k Panně Marii: vznikají opět krásné obrazy a sochy, skládají se utěšené mariánské modlitby a zpěvy.

Ale na počátku století XVII. zase hrozivě vystupovaly nad vlastí naší bouře vzbuzené těmi, kdož k Panně Marii hlásiti se nechtěli. Když pak ve hrozných rozbrojích a válečných svízelích šlo o bytí a nebytí národnosti české a víry katolické ve vlasti naší, byla to úcta k Rodičce Boží, jež zápasníkům za víru a vlast vlévala sílu a odvahu. Tehdáž zajisté vznikly slavné ty družiny mariánské, v nichž věrní katolíci všech stavů sjednocovali se k vyznávání i k obraně víry své! V úctě Panny Marie i v dobách nejhorších hledali a nalézali útěchu a posilu.

A zajisté na přímluvu Rodičky Boží národ náš byl zachován víře katolické a úcta k Panně Marii opět vzkvétala jako za zlatých dob Karlových. Tehdáž vznikl také památný onen sloup, jenž postaven byl r. 1650 na Staroměstském náměstí na počest Rodičky Boží bez poskvrny hříchu prvotního počaté a na poděkování, že Praha osvobozena byla od Švédů.

Obr. 3. Ad. Kosárek: Oslava prohlášení dogmatu o Neposkvr. Početí P. Marie před Mariánským sloupem dne 24. III. 1855.

Byl to památník, jenž neobyčejně vhodně krášlil náměstí před kostelem Týnským. Po staletí byly konány u něho občas pobožnosti mariánské za velikého účastenství lidu. A po staletí, nedbajíce pouličního šumu a ruchu, hledávaly zde zejména v podvečer duše posily a útěchy. Někdy sešel se tu celý hlouček zbožných a do všedního shonu ulice zaznívaly úryvkovitě jejich modlitby a zpěvy.

Jako rozený Pražan od nejútlejšího svého mládí často s dojetím jsem byl svědkem této úchvatné náboženské idyly v samém prostředí prosai-

ckého života... A dnes – dnes již jen na obrazech spatříme někdejší krásný ten památník mariánský, ale nevýslovné té vroucí poesie náboženské, jež jej obklopovala, ani nejkrásnější obraz nám podati nemůže. Hrůzně, jako nějaký obraz z války, působí na nás fotografie sloupu zkáceného!

Než, jak se to vše přihodilo? Snad záludný nepřítel, jenž rozstřílel nádherné katedrály i nám na potupu zničil tento krásný památník? Ach, kéž by to byl býval učinil nepřítel! Studem bych si zastřel svoji tvář, když uvážím, kdo to učinil!

V době, kdy vlast naše měla prožívati radostné dny osvobození, našly se ruce, které se zvedly proti té, kterou náš národ po tolik století vzýval jako matku a ochránkyni svou, a k níž v době války tak vroucně volal „Královno míru" v naději, že dá národu našemu šťastný výsledek války... A ona šťastný ten výsledek nám vyprosila. I zasloužila se zajisté, aby jí na počest a v dík po celé vlasti pomníky se stavěly a zatím – zatím pomník, jejž jí zbudovala minulost, surovou rukou byl povalen!

Národ polský po příznivém výsledku války si vyprosil, aby v celé oblasti jeho říše byla vložena do loretánské litanie prosba „Královno Polsky, oroduj za nás!" a národ náš své královně nebeské, která zaň orodovala, v odměnu takto – s e p o m s t i l!

Než promiňte, řekl sem národ náš? Nikoliv, nebyl a nemohl to býti národ náš, neboť národ náš ve zdravém svém jádru jest dosud národem mariánským. O tom svědčí nával k oblíbeným našim poutním místům mariánským, svědčí o tom hojné účastenství při mariánských pobožnostech a nesčetné obrazy i sochy Rodičky Boží v našich domácnostech.

A dnes, mým nejvroucnějším přáním jest, aby se vrátil celý náš národ k úctě Matky Boží a aby tak na sobě i na budoucích svých osudech zakusil to, co slibují krásná ona slova, jež Církev klade v ústa Panny Marie: Mne kdo najde, nalezne život a dojde požehnání od Hospodina! (Přísl. 8, 35.)

Za opatření tohoto rukopisu z pozůstalosti J. M. biskupa dra Antonína Podlahy vděčím vdp. Janu Lebedovi, vydavateli Podlahových kázání a promluv.

ČÁST PRVNÍ

JAROSLAV DURYCH

Třetí listopad

Dlouhé prapory visí dolů, domy jako kamenné jazyky se zdvihají vzhůru, rozstříhány ulicemi, a nad šedým, prastarým ryňkem se rozpíná šedé, kalné nebe. A přece dole jest hemžení, jest šestá ferie hodu osvobození, dosud neuplynula oktáva. V dáli ještě hřmí děla, není jich slyšeti, jen noviny o tom přinášejí zprávy; a v úskoku od tance smrti chystá se na pochmurném, památném ryňku změna tváře země. Dlouhé prapory visí dolů, z ulic se vinou jiné prapory, jako by navinovány na neviditelný hřídel. Tisíce očí, těl a údů, zkřehlých válkou a stísněných čekáním, jde se protáhnout.

Proč tak dlouho všichni čekali? Kde čekali, jak čekali a z jakých beznadějných úkrytů vylezli nyní na denní světlo? Čekali v bojovných krytech, na hlídkách? Úpěli v žalářích, trpěli pro svou čest? Byli to šílenci, pominutí hladem, zchřadlí za čekání na nočních frontách před krámy řezníků, pekařů a uhlířů? Byli to žáci proroků, žíznící po plameni, ať šlehá odkudkoliv a kamkoliv, jen když je prudký a mocný? Byli to náměsíčníci? Či to byly příšery, puštěné s řetězu?

Ach, jen podbradky a kravaty rozradostněných řečníků ukazovaly, která duchovní síla řídí tuto hodinu dějin a kalnou barvu atmosféry přírodní ještě více kalí svým velkošupinatým chvostem! Podbradky a kravaty řečníků mluvily, kejhaly a zdvíhaly se proti sloupu. Lícní kosti a očnice se zdvihaly k vrcholu sloupu, až se zátylek krčil a přemáhal v této nepříjemné posici. Čelisti se otvíraly vzhůru, proti vrcholu kamenného sloupu a pleše i hřívy se překlopovaly dozadu. Groteskní maškaráda před sloupem, vysokým a štíhlým, kamenným a těžkým, který stačil pro závrať i pro odvahu; nebylo však risika. Provazy objednány a sloup popraven. Přijel oficielní automobil, čas zívl a plazil se unuděně dále se svými přeraženými netopýřími křídly a jen se unaveně divil divným rozmarům tohoto lidu.

Ale historie není jen tak jednoduchá. Třesk sloupu vyvolával tajemné ozvěny, mnohonásobné a podivné jako v podzemních jeskyních. Ozvěny přicházejí z různých dálek a mohutnost jejich bývá větší a osudnější než původní výkřik, původní úder. Třetí listopad se stal podivným dnem.

Není známo dosud, jakou komedii začínaly podzemní mocnosti tímto drastickým a nevtipným šprýmem v prvním týdnu národní svobody. Mohlo by se říci, že taktika strašidel byla v úpadku; vždyť černý genius byl tak nevybíravý, a každý Véna byl mu dosti dobrý jako červ na chytání ryb; mohlo by se říci, že diplomacie černého genia teprve začínala nový kurs s novým a tuze bezcenným personálem. Ale snad to byla fraška, snad to byl výsměch za něco hrozného a ubohého, snad chtěla tato diplomacie nastaviti lidu své jarmareční zrcadlo, aby spatřil svou zohavenou tvář. Nevíme, co chtěla nebesa a co chtěly temnoty. Padla rána. Její příčiny i následky jsou jen částečně známy, větší díl jest zakryt mlhou, jako jest celá tato oktáva až dosud zakryta mlhou, která se snad jednou v plameni historie rozptýlí. Skutečnost jest, že se sloupem byl skácen obraz

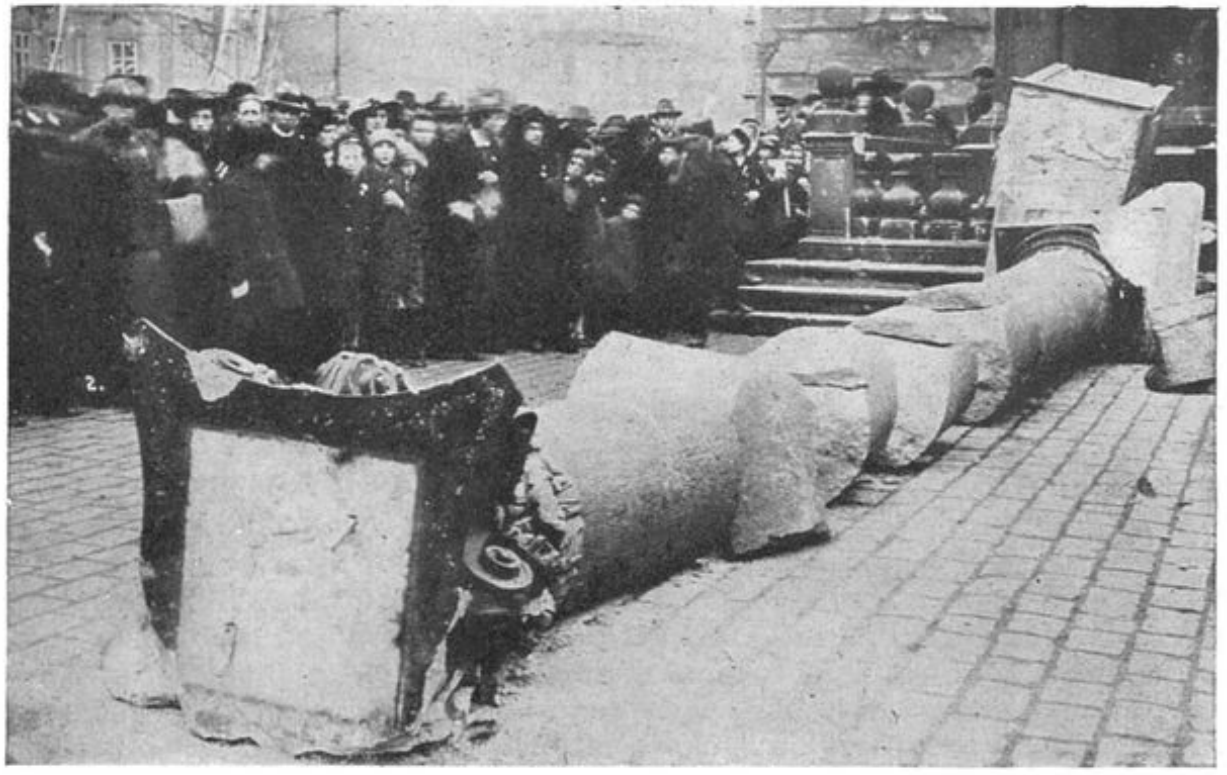

Obr. 4. Mariánský sloup po strţeni 3. listopadu 1918.

Královny nebe. Byla to Její poprava. Opakování Bedřicha Falckého a Alžběty Falcké, ale neskonale okázalejší.

Po staletí byl obraz Královny nebe v posledních chaloupkách v nejzapadlejších koutech zárukou první i poslední naděje. Unavený lid k němu putoval na kopce i do nížin. Na všech cestách i na sloupech v lese chtěl míti tento obraz před očima; plakával před ním, úpěl k němu, usmíval se před ním i děkoval mu. Patřil k obřadu radosti i slávy; byl zdoben květinami, dary, písněmi i polibky. Musil býti ve všech světnicích, jizbách, chatách, komorách, i na hrdlech a na prsou. Shlížel se stěny do snů dětí i na umírání starců, na lásku, na věrnost i nevěrnost. Byl důvěrníkem lidského života a světlem ve smrti. Oči se před ním jasnily. Ale to všecko nestačilo. To vše se zdálo málo. Bylo třeba příbuzenství, skutečného, citového a vroucího. Chudí i zápasící snažili se připoutati ji k sobě a k svým dětem, svěřovali Jí všecko, co měli a v co doufali, zvali Ji k sobě svými písněmi a pohádkami jako matku, pomocnici, družku, volajíce Ji ve všech dobách a okamžicích Jejího života. Ale poněvadž už si netroufali blížiti se k Ní tak prostě a otevřeně v době cesty křížové a ostýchali se Ji vyrušovati i z radostí Narození, ba i Zvěstování, obrátili se k Ní v době, kdy byla lidem bližší, kdy nebyla ještě tak oslavena, totiž v době Jejího dětství, a volali Ji jménem nejdůvěrnějším, nejtišším a nejkrásnějším, jaké má česká řeč ve svém pokladě a jaké má sotva která jiná řeč na světě, totiž Panenka. Tímto jménem si Ji zavazovali tak, jako by se Jí ujímali, jako by Jí dávali svůj chléb, příbytek, srdce, lásku, péči a starostlivost, jako by Ji prosili, aby vstoupila do jejich rodin, mezi jejich děti a stala se sestrou jejich dětí, adoptovanou dcerou českého národa, poněvadž ja-

ko matka se zdála příliš vznešená, nedosažitelná a úžasná, ale jako dítě zdála se bližší, lidštější a jistší.

Nu a Její obraz byl 3. listopadu 1918 stržen Muži v raglánech, s kravatami a řečnickými čelistmi, svým houknutím dali signál a dívali se, jak se rozkaz provádí.

Dlažba byla zarovnána. A uplynuly čtyři roky.

Divně se to motalo.

Nechme hnijící a zpuchřelé větve, které jsou již mrtvy, a pohleďme na větve, které snad – snad! – ještě se zazelenají!

I nejmilejší a nejkrásnější hračku si někdy dítě rozbije, třebas i brutálně z návalu zlosti nebo rozmaru. Toto rozbití neprovedl jenom zástup, tvořící karré na staroměstském popravišti, pod dozorem očepičatělých ptáků. Za těmito exekutory stála mocná část národa, ať již zaujatá, či jen zvědavá. Snad – snad! – to byl větším dílem své podstaty čin dítěte, které se domnívá, že rozbíjí hračku, či se nedomnívá vůbec nic, a neví, co činí. Byla to událost tajemná, významu nedozírného a nevíme dosud, kam tento záblesk ukazoval. Ale milosrdenství nebes bylo přece jen větší než zloba lidí. Historie sice zraje jenom pomalu, mnohem pomaleji než lidský život, ale dosavadní vývoj věcí jako by ukazoval, že nebe dopustilo tento strašný čin, aby ukázalo, jak umí odpouštět, poněvadž od té doby mělo mnoho výborných příležitostí k mstě opravdu účinné a názorné, a – nepoužilo žádné. Spíše se zdá, jako by náš národ provázela jakási soucitná milost, která čeká, čeká.

A ohlédneme-li se, vidíme, že mnozí, kteří přispěli svou nevěrou a nevěrností k duchovnímu zpustošení této říše, teskní nyní smutně na druhém břehu, když spadly vody a bahna, ze kterých pily jejich kořeny. Místo sloupu viditelného září nyní sloup neviditelný. Volá a vábí k sobě, vzbouzí melancholii a nostalgii. Rozumějme tomu! Kéž dá Bůh, aby se záhy zdvihal opět viditelně ve smyslu mystickém i pozemském nad celým sjednoceným národem!

„Lidové listy" ze dne 3. XI. 1922, č. 248 r. I.

PROF. BLAŽEJ RACEK T. J.

Dějinné události, na jejichž památku vztýčen byl Mariánský sloup

Roku 1648 podnikla tři švédská vojska velkou výpravu proti Praze. S pomocí zrádce, Arnošta Otovaldského, vyznání kalvínského, zmocnil se švédský vůdce Königsmark v noci na neděli 26. července Malé strany. Staroměstští slyšeli rány a hluk a viděli lidi na střechách domů spínati ruce směrem k Starému městu a volati o pomoc. V mostecké věži bylo spuštěno visuté zábradlí a Staré město se chystalo zmužile k odporu.

Švédové zatím sbírali ohromnou kořist, největší, jež jim během třicetileté války padla do rukou. Odhadovali ji na 12 milionů zlatých – tehdy chromný obnos – nepočítaje v to věci, jež jednotlivci pro sebe uchvátili a vzácné památky, jež se vůbec nedaly oceniti. Vojákům bylo povoleno třídenní drancování... Königsmark dal vše na vozech a lodích rychle dopravovat přes Německo do Švédska a stal se tak jedním z největších boháčů.

Avšak Švédové si odnesli z Prahy nejen nejbohatší kořist, ale utrpěli tam i nejpotupnější porážku.

Staroměstský primátor Fr. Turek z Rosenthalu a královský novoměstský rychtář Václav Kavka svolali hned 26. července bubnováním do zbraně měšťanstvo. Zvláště nadšeně se hrnulo pod svůj prapor studentstvo, celkem 745, všichni, kteří jen zbraně unesli. Studentská legie si získala o uhájení města největších zásluh. Za vůdce si zvolili právníka Jana Kaufera, legii však cele ovládal jesuita Jiří Plachý z Horšova Týna, profesor a správce jejich družiny, jenž prohlásil, že chce s měšťany, studenty i vojáky živ i mrtev býti. Švédové jej vídali z Malé strany na druhém břehu mezi studenty, a poněvadž převyšoval o hlavu okolí, nazývali jej „dlouhým páterem" Měřil ť přes 2 metry.

Později za prudkých útoků a rostoucího nebezpečí byly utvořeny setniny i z řemeslné chasy, z níž se nejvíce vyznamenali sladovníci a pivovarníci. Ba vznikly i setniny ozbrojených kněží a mnichů. Sto Židů stálo pohotově s nástroji, aby hasili požáry. Od duchovních byly dávány do mince i zlaté skvosty, a tak byly z kalichů, monstrancí a křížů raženy peníze, jež byly rozdávány chudým obhájcům.

Posledního července dorazilo na Vysočany druhé švédské vojsko pod Wittenberkem a hned 3. a 4. srpna byl podniknut na Prahu první útok. Skončil nezdarem. Wittenberk záviděl Königsmarkovi pokladů, získaných na Malé straně. Podnikl tři kořistné jízdy, dvě na jih a jednu na sever; 23. srpna dobyl Táboru, kdež byla jeho lačnost značně ukojena. Těžké chvíle nastaly Praze 5. října příchodem třetího vojska švédského.

Nepřítel měl tedy u Prahy tři vítězná vojska, tehdáž snad nejlepší v Evropě, zkušené generály, 60 děl. Proti nim stáli narychlo vycvičení studenti, řemeslníci a mniši s třemi děly.

Hlavní tíha útoků v říjnu podnikaných dolehla na hradby novoměstské po celé jejich délce od Poříčí až k Vyšehradu. Tam dleli i nejvyšší tři švédští vůdcové. Ale i s Letné, s Karlova mostu, z kapličky sv. Maří Mag-

daleny bylo páleno do Starého města; 10. a 11. října bylo město zasypáno deštěm střel a se všech stran bylo hnáno útokem. Na všech věžích pražských bylo udeřeno na poplach. Na ulicích se ozýval hluk, křik, pláč dětí a žen, spěchajících do chrámů prosit za odvrácení pohromy. Mužové se chápali zbraně a spěchali na svá stanoviště. Celý okruh hradeb vzplanul urputným bojem. Město bylo zahaleno v prach a dým, místy vyšlehly plameny. Dojemná hudba zvonů stupňovala síly obhájců a útočníky plnila tajemným děsem; všechno obyvatelstvo bylo v horečném rozechvění.

Nepřítel zmocnil se Horské brány (na nynějším Havlíčkově náměstí, nedaleko Masarykova nádraží), Pražané hned na ni hnali útokem a házeli

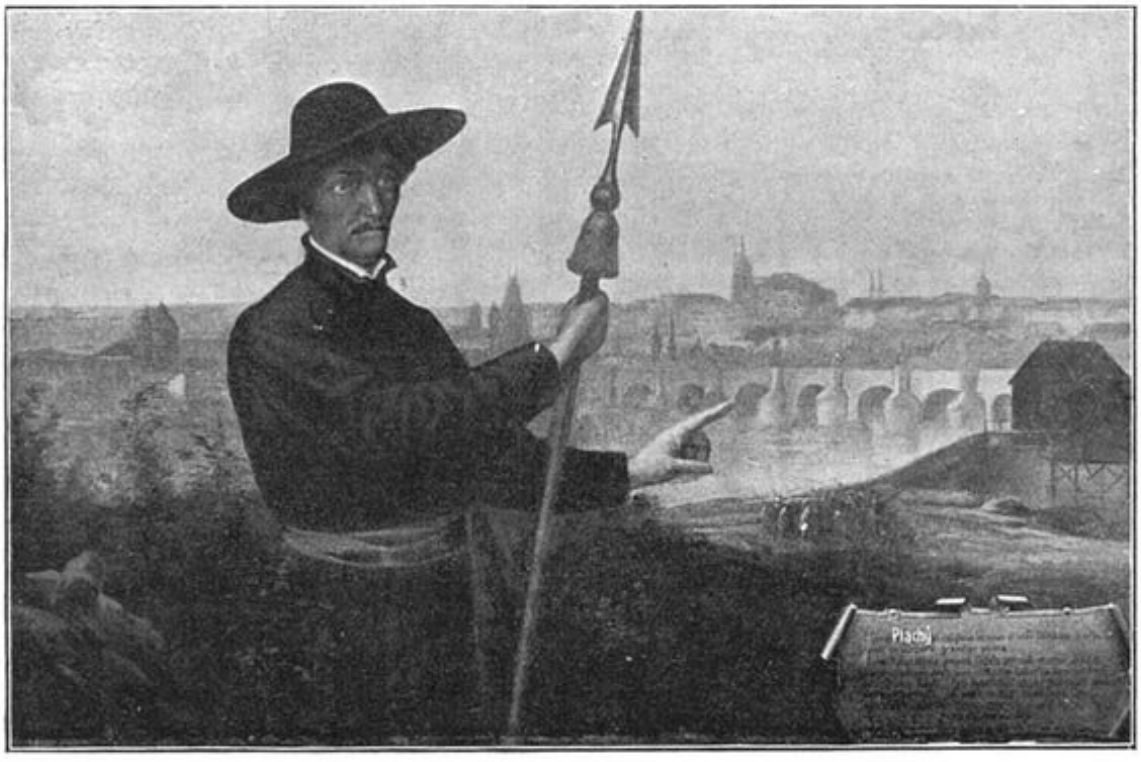

Obr. 5. Jesuita Jiří Plachý, vůdce studentské legie při hájení Prahy.

na ni smolné věnce, prach, slámu a dříví. Brána se vzňala a útočníci byli z ní vypuzeni žárem jako vosy z hnízda. Na některých Švédech chytily šaty, takže činily dojem hořících démonů. I seskákali rychle s hradeb a hledali spásu v podzemních chodbách. Jeden velký útok byl šťastně odražen.

Část obhájců, zvláště studentstvo, byla neustále na hradbách a městská rada se starala, aby ve strážnicích nechybělo potřebných věcí. Měšťané tam posílali hojnost piva a vína, aby bojovníci zůstali v dobré náladě. Jesuité tam svému ozbrojenému studentstvu konali denně bohoslužby a ve svátky kázali, a tak bylo na hradbách veselosti a rozmaru více nežli v samém městě...

Když bylo zamítnuto nové vyzvání, aby se Praha vzdala, byl na ni 24. a 25. října podniknut nový útok, ze všech nejnebezpečnější. Prudkou palbou byly hradby na četných místech proraženy, že se v nich rozšklebily průlomy několik sáhů široké; 25. října byly naráz zapáleny všecky pod-

Obr. 6. Hájení Prahy r. 1648. Opona divadla Mariánské družiny ve Lnářích podle obrazu Em. Lauffera v král. letohrádku Belvedere v Praze.

kopy, jež vybuchly právě ve chvíli, když kněz kapucínského řádu u Horské brány sloužil mši svatou. Opět byly velké kusy hradeb pobořeny a nepřítel, zřídiv si rychle přes příkop a rozvaliny dřevěné mosty, hnal se po nich do města u velké síle za vedení samého Königsmarka, pěší i dragouni, seskočivší s koní. Zdálo se, že Praze nastává poslední hodinka. Zvony smutně hlaholily, děla neustále hřměla, z prachu a dýmu šlehaly místy plameny hořících domů. Švédové se několikrát vedrali hluboko dovnitř města – ale obhájci s napětím všech sil vybili je vždy znovu ven.

Po studentech byli nejstatečnější sladovníci, 150 junáků v bílých zástěrách, potřísněných krví nepřátel. Nechávali Švédy přijíti až k sobě a pak je uvítali palcátem ...

Nepřítel věděl, že se v Münsteru vyjednává a schyluje k míru po třicetiletém válčení. Chtěje však míti Prahu před dojednáním míru, útočil na město den co den. Ale ani Pražané neumdlévali a vytrvali vítězně na rozbitých hradbách až do konce.

Obr. 7. Mariánské sousoší po stržení 3. listopadu 1918.

1. listopadu dopadly na město poslední koule. Na Dušičky došla zpráva, že již 24. října byl ujednán v Münsteru mír. Pražané si z hluboka oddechli. Dne 4. listopadu, „když už po kaši bylo", jak praví letopisec, přišla vojenská pomoc.

V Praze, kde dlouhá, zhoubná válka začala, tam i skončila.

Švédové sami přiznávají, že jim při útocích zahynulo 5000 mužů, což se rovnalo prohrané polní bitvě. Pražanů padlo 219, raněných bylo 475. Uhájení Prahy a Brna jsou nejslavnější činy z konce třicetileté války. Žádné město v celé německé říši se nemůže tak hrdinnou obranou pochlubit.

Zbožná a vděčná srdce Pražanů připisovala slavné vítězství zvláštní pomoci Boží a přímluvě P. Marie, kterou tolik vzývali v hrozných chvílích. – Krásný sloup Matky Boží, jenž byl perlou barokové Prahy, měl i budoucím pokolením připomínati slavnou událost. Ale poněvadž to bylo vítězství katolické Prahy nad luteránskými Švédy, stal se krásný pomník kamenem úrazu. Již před světovou válkou se dály pokusy o jeho odstranění, a v neděli 3. listopadu 1918, šestého dne po převratě, byl barbarsky stržen.

ANTONÍN ŠORM

Z dějin Mariánského sloupu

Rány nesčetných nehod a pohrom zůstavily patrné jízvy v krásné tváři mateře českých měst – stověžaté zlaté Prahy. Jemný půvab její ošlehaly nesčetné bouře, jež se nad ní snesly, za mnohých vpádů vojenských, kdejaký cizák urval kus její slávy a nádhery, nejeden vandal ji oloupil o skvosty a drahocenné památky, přemnohá vzácná ozdoba její zničena nepřátelskou drsnou pěstí. Bohužel, nejen ranami cizího škůdce, nýbrž často i z nerozumu a poblouznění vlastních synů národa zmizel mnohý památník slavné naší minulosti navždy k nenahraditelné škodě.

O své historické a umělecké památky zvláštní shodou okolností byl vícekráte oloupen Staroměstský rynk. Minulé a přítomné století se přičinilo vyrvati mu mnohé ozdoby a zkaziti jeho historický vzhled. Vzpomeňme jen na smutný osud kašny Krocínovy, na zboření domu Křenovského, na nevhodné postavení pomníku Husova, proti protestům odborníků.

Jevištěm vrcholného vandalství, jež v dějinách našich nemá podobného, stává se Staroměstský rynk v sedmý den naší pohádkové samostatnosti – dne 3. listopadu 1918, stržením Mariánského sloupu.

Než sloup stržen, předcházely štvavé řeči a čilá agitace, jako by Mariánský sloup byl postaven na oslavu porážky českého národa na Bílé Hoře. Tato klamná domněnka již dříve vícekráte vyvrácena byla autoritami nejpovolanějšími. Zdánlivou souvislost s bitvou bělohorskou hledí někteří vysvětliti tím způsobem, že vzorem sloupu byl sloup mnichovský, který skutečně Maxmilián, král bavorský, vůdce vojsk císařských, dal postaviti po bitvě bělchorské.*)

Též Národní výbor bezprostředně po stržení prohlásil:

„. . Nutno dle pravdy a historie vytknout, že Mariánský sloup není v žádné souvislosti s bitvou bělohorskou a zejména s popravami českých mučedníků na Staroměstském náměstí, nýbrž že byl zbudován teprve 30 let po bitvě bělohorské Národní výbor proto žaluje, že z historického nepochopení byl v Praze zničen pomník, jenž po stránce umění barokního patřil k nejvzácnějším pomníkům toho druhu ve střední Evropě a tím že také bolestně bylo dotčeno citů náboženských."

Sloup se sochou Panny Marie postaven byl z rozkazu císaře Ferdinanda III.,**) Čechům dosti nakloněného, který též i nadaci zřídil „ke konání pobožností, ke stále trvající vděčné památce, že z pouhé milosti Boží toto od tehdáž nepřátelského lidu švédského silně dobýváno Staré a Nové město Pražské k přemožení a podmanění nepřišlo a k tomu cíli, aby přímluvou Nejsvětější Rodičky Boží na budoucí časy od válek a outoků nepřátelských, nakažení morního a jiných neřestí zachováno bylo . . ." (Liber decretorum, arch. m. č. 753 fol. 259.) Základní kámen položil jménem císařovým nejvyšší hofmistr království Českého hrabě Bernard Ignác Martinic.

*) Roku 1638 byl postaven v Mnichově na Marián. náměstí před budovou, kde loni vysloven rtel nad našimi tisíciletými hranicemi.

**) Dekretem ze dne 22. dubna 1650. Císař byl vroucím ctitelem tajemství Neposkvr. Početí P. Marie a dal zříditi podobný sloup také ve Vídni.

Očitý svědek zaznamenal ve svých poznámkách při roce 1650, nyní v annálech fary u sv. Vojtěcha se nacházejících: „23. dne měsíce máje začali kopat a vybírat grunt prostřed rynku pro sloup blahoslavené Panny Marie." – „20. dne měsíce září začali na rynku z žehrovcový štuky tesat kameníci i řezbáři na sloup Panny Marie . ." Dozor nad stavbou měl císařský úředník, Diviš Miseron z Lisonu. Pískovcové balvany k stavbě podstavce přivezeny z lomů žehrovických.

Z jiných pramenů se dovídáme, že již 26. září vztyčen byl 70 centýřů vážící sloup z jediného kusu pískovce a dne 30. září 1650 byla naň postave-

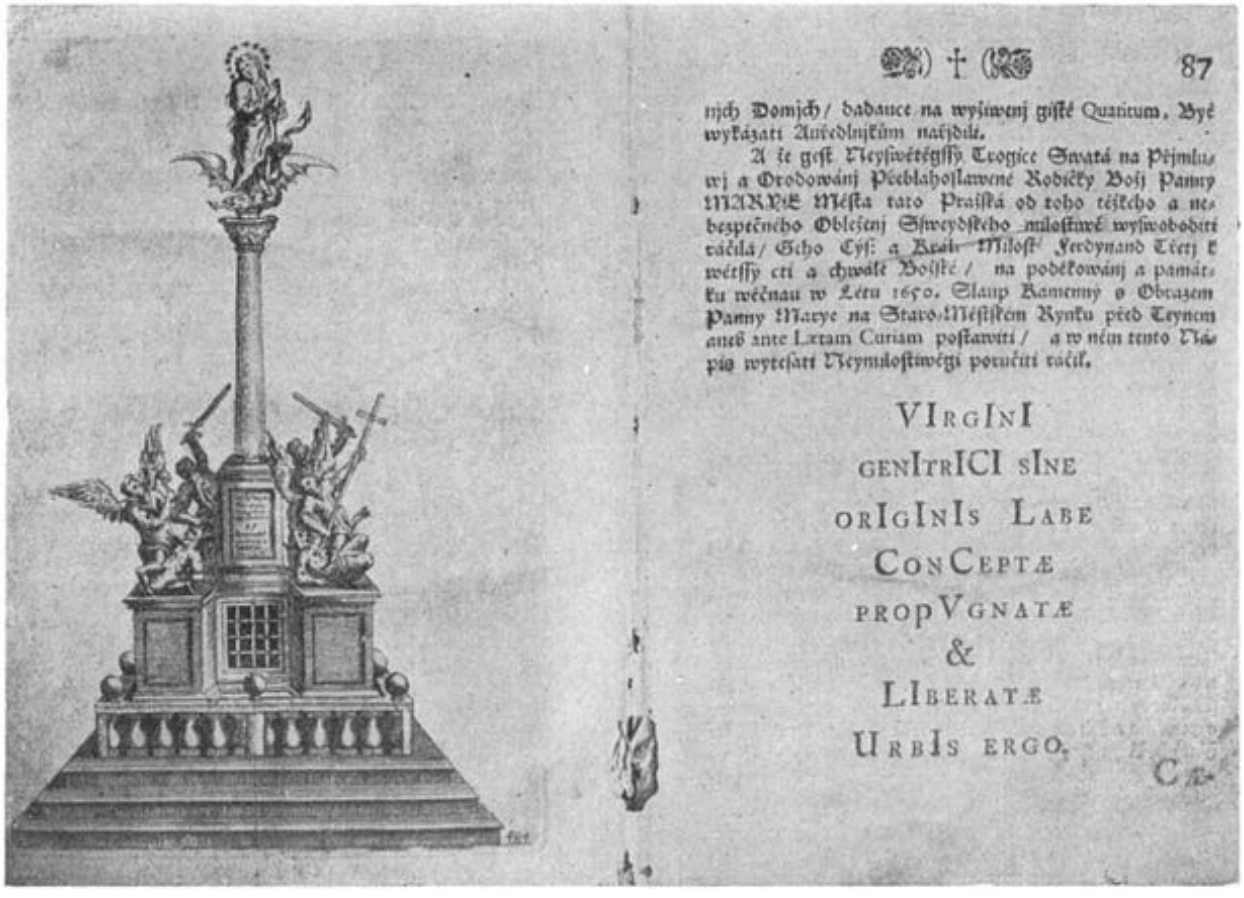

Obr. 8. Druhé nejstarší vyobrazení Mariánského sloupu z knihy J. N. Zatočila: „Léto- a Denopis . . ." z roku 1685.

na socha Panny Marie. „Poněvadž obraz blahoslavené Pany Marie na rynku již šťastně vyzdvižen jest," dává Ferdinand rozkaz odstraniti šibenici, jež tu stála až do 17. prosince 1650, za ulicí Židovskou na břeh Vltavy.

Posvěcení toho díla bylo nutno odložiti až do příjezdu císaře do Prahy a stalo se teprve v den císařských narozenin 13. července r. 1652 u přítomnosti císaře Ferdinanda III. a syna jeho Ferdinanda IV. Při této příležitosti učinil císař k této soše štědrou nadaci, aby každou sobotu a každý svátek Panny Marie jeden z kanovníků svatovítských z chrámu Týnského při zvonění velkým zvonem k soše vedl procesí a před ní s průvodem zpěvu litanii loretánskou konal. Podrobný popis těchto pobožností a jejich dějiny napsal a otiskl biskup Dr. Jan Sedlák v Časop. katol. duchovenstva, 1924, str. 270 a násl. Viz též další článek P. Ant. Krajči. CSsR.

O svátku Početí, Narození a Nanebevzetí Panny Marie konaly se k soše té průvody studentů z koleje Klementinské. Při průvodech těch byly okázale nošeny rukavice, a přilba zaníceného českého vlastence Jesuity Jiřího Plachého, vůdce studentů a obránce Karlova mostu*) a Staré Prahy v roce 1648.

Budiž zde ještě připomenuto, že návrhy k těmto pobožnostem dal císaři pražský kardinál Harrach po dohodě s kapitulou svatovítskou. Nadacemi průvodu měly býti hlavně zlepšeny příjmy svatovítských hudebníků. Viz Dr. Krásl, Kardinál Harrach, str. 558.

Od vzniku Mariánského sloupu měly k němu srdečně důvěrný vztah pražské Mariánské družiny, zvláště t. zv. „latinská", jež soustřeďovala všechnu tehdejší inteligenci a zástupce nejvyšších úřadů. Tato družina oblíbila si účastniti se o všech Mariánských svátcích průvodů ke sloupu na Staroměstském rynku. Roku 1658 se s ní účastnil tří procesí sám arcikníže Leopold. Vždy býval v průvodu i místodržící. Průvody konány se vší tehdejší dobovou okázalostí a později nošeny v nich krásné družinské korouhve s kříži stříbrnými, drahocenná umbella, obrovské ze stříbra lité a bohaté sousoší, znázorňující P. Marii přijímací poselství andělovo, jež neslo dvanáct silných mužů, oděných v černé taláry a plátěné rochety. V mezerách mezi odděleními sodálů vřazena byla pážata ve španělských zlatem bohatě ozdobených krojích, z nichž některá nesla na tyčích odznaky mariánské, jiní planoucí pochodně neb svíce. Procesí takové bylo zvláště roku 1679 o svátku Neposkvr. početí Panny Marie slavné, kdy účastnil se jej císař Leopold s císařovnou a vším komonstvem. Jen z latinské Mariánské družiny bylo v průvodu 500 párů sodálů. Jeden z komonstva císařova, jenž jako vyslanec, mnoho zemí a slavností shlédl, pravil, že co do počtu, lesku a pořádku nikde v Evropě nespatří se nic podobného. (Podle P. Jana Millera S. J. „Historia provinciae Bohemiae Soc. Jesu".)

Ve dnech masopustních v době po postavení sloupu vládla v Praze bezúzdná bujnost. Aby jí čelili, roku 1662 někteří sodálové Mariánské latinské družiny větším počtem asi dvou set – v masopustní úterý odpoledne, kdy veselí bývalo nejrozpustilejší, oblečeni jsouce v roucha kající a bičíky v rukou majíce, ulicemi bičujíce se putovali od kostela ke kostelu a také na Staroměstském náměstí u sochy P. Marie se zastavili. Tato pobožnost ovšem světákům nebyla po chuti i vedli si na ni stížnost u magistrátu, však marně, jelikož sám arcibiskup zbožné to počínání schválil a sodály vzal v ochranu. Dr. Ant. Podlaha, Dějiny kolejí jesuitských v Čechách od r. 1654, str. 19, 20 a 29.

Sobotní odpolední pobožnost u sloupu nepřímo, ale úmyslně rušívali židé, procházející se stále po dobu obřadu po náměstí v houfech, a projíždějící povozy. Proto v r. 1675 přikázáno, aby se během pobožností u Mariánského sloupu řetězy uzavřely ulice do Staroměstského rynku ústící. Zákaz zněl, že v době procesí a litanií „žádného z židův po rynku pod skutečným jich trestáním netrpěti, v tom place (náměstí) také tehdáž žád-

*) Z historických námětů bývalo oblíbeným hájení Prahy a mostu Karlova Jiřím Plachým, přinášíme obraz z Belvederu v Praze, použitý též na oponě divadla Marián. družin. Jiným známým jest zvláštní diorama na Petříně, které těšilo se mimořádné pozornosti o Jubilejní výstavě v Praze.

né hokyně nic prodávati, nadto pak tu chvíli se žádnými povozy jezditi nedopouštěli, nybrž dadouce k ulicím řetězy vzdělati, je zavěšovali ."*)

Ač podrobnosti jednotlivých památek Prahy zobrazovati stává se oblibou teprve v minulém století, a z doby dřívější známe jen celkové pohledy na Prahu, dostalo se Mariánskému sloupu detailního vykreslení již

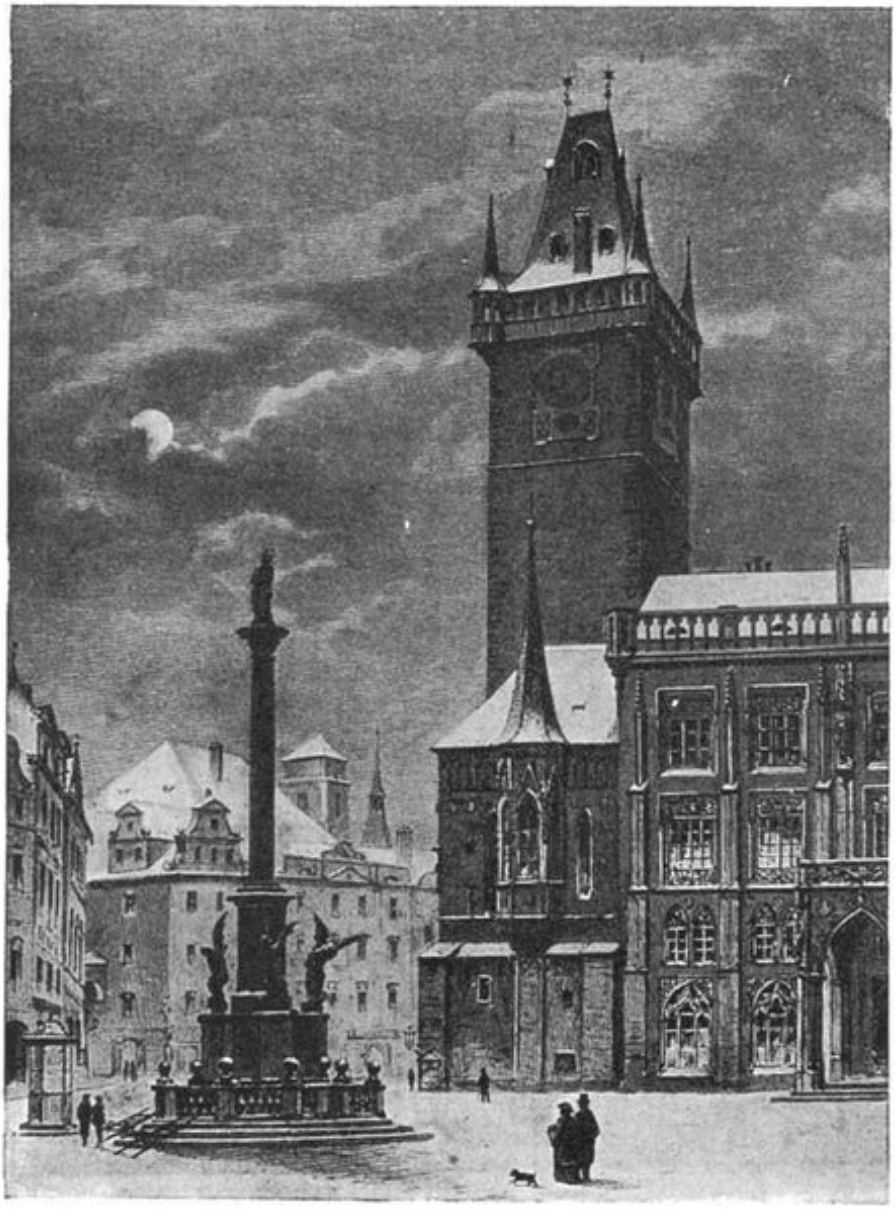

Obr. 9. A. Kernig: Staroměstské náměstí s Mariánským sloupem za zimní noci. Ottovy Čechy, d. III, č. II., str. 106.

v době vzniku, kol roku 1650 pozoruhodnou alegorickou kresbou, ze sbírek p. biskupa dra Ant. Podlahy. Viz obrázek na straně 9.

Druhé nejstarší vyobrazení Mariánského sloupu jest z knihy: „Leto- a denopis, t. j. celého královského Starého a Nového měst Pražských léta 1648, patnáct neděl, dnem nocí trvajícího obležení švejdského, pravdivé a ubezpečlivé vypsání původem a nákladem Jana Norberta Zatočila z Lö-

*) A. Dolenský: Mariánský sloup v Praze, „Praž. illustr. zpravodaj", 1924, č. 8.

wenbrugku, měšťanína a na ten čas kanclíře Starého Města Pražského, s povolením vrchnosti na světlo vydaný a vytištěný ve Starém Městě Pražském u Kateřiny Černochové, vdovy. Léta Páně 1685." Z obsahu knihy poznáváme, že autor knihy i kreseb hájil v roce 1648 Prahu ve svobodné studentské kompanii. Originál psán česky a spisovatel se k vydání knihy odhodlává, jak sám v předmluvě poznamenal, „že v tom čase z vlastenců, nebo kdo jiný k tomu se nepřičinil, aby v jazyku českém památku tu popsal". (Viz obrázek č. 8.)

Méně známo je, že také z kostela sv. Salvátora koncem XVII. věku vodívali jesuité různé průvody k tomuto sousoší, z nichž zvláště významné byly průvody v posledních dnech masopustních. Tak roku 1693 podle zápisu současného rektora koleje klementinské účastnilo se k soše P. Marie, „za přehojného účastenství mnoho vznešených osob" Poněkud podrobnější zpráva se zachovala z r. 1697, kdy v poslední den masopustní (19. února) konány v chrámě sv. Salvátora pobožnosti; mnoho lidu bylo zvláště na kázání P. Veleckého. „U večer vedeno procesí k soše blah. P. Marie na staroměstském rynku za velikého účastenství, ač po ulicích všude bylo plno maškar a hrubého křiku..." Viz: Sborník historický III., 135 a 177.

Obr. 10. Druhá hlavice Mariánského sloupu z roku 1904 od sochaře Hnátka.

Při moru r. 1713, který v Praze za 5 měsíců si vyžádal přes 20.000 obětí, shromažďoval se lid ke každodenním pobožnostem u Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí.

Při obležení Prahy roku 1757 byl jeden z andělů Mariánského sloupu poškozen pruskou dělostřelbou. Teprve po sto letech až v roce 1858 obětavostí a dobročinností měšťanů a zvláště štědrostí Dra V. Vaňka doplněn.

Za císaře Josefa II. zapovězeny náboženské průvody po ulicích, tím i veřejná pobožnost sobotní u sochy mariánské přestala. Avšak nábožný lid pražský nedal si brániti ve svém obyčeji. V podvečer scházívali se sem zbožní Pražané po dávném zvyku, vykonávajíce své modlitby soukromě. Jakmile pak ulevila přísnost prvních let josefínských, prozpěvovaly se zase mariánské písně, na oslavu Bohorodičky, kteréžto soukromé lidové pobožnosti konaly se ještě v tomto století. Pobožnost církevní, založená podle nadační listiny, přeložena na soboty nejprve do Týna, později do chrámu svatovítského. Dne 27. prosince 1782 byla znovu pobožnost u sloupu Mariánského zakázána.

Z jara roku 1848 dr. Josef Frič dal první návrh k odstranění sloupu. Podnět ten však skončil neslavně – jsa záhy změněn na postavení pomníku

maršálu Radeckému v Praze, který po převratu roku 1918 také byl odstraněn. Zmiňuje se o tom Jos. V. Frič ve svých „Pamětech", díl III. 139, o svém otci, kdy silně se zasazoval o to, aby místo Mariánského sloupu postaven „konstituční pomník". V těchže pamětech na stránce následující zmiňuje se, že dne 6. června 1848 při svěcení praporu filosofické kohorty zatloukal hřeb, učinil tak jménem Jana Haufnera, studenta a obhájce Staroměstské mostecké věže proti Švédům; na jedné straně se stavěl proti památníku, který vznikl na paměť uhájení Prahy, na druhé straně je uznával.

V předvečer svátku Zvěstování Panny Marie 24. března léta Páně 1855 konala se na náměstí Staroměstském oslava dogmatu o Neposkvrněném Početí Panny Marie.*) Tehdejší slavnost popsána v časopise „Bohemia" roku 1855, č. 73 ze dne 25. března (str. 357): V chrámu Týnském vykonáno požehnání s Te Deum, načež vedeno procesí k Mariánskému sloupu na náměstí. Byl-li již kostel naplněn, shromáždilo se na náměstí ještě větši množství lidu. Dolejší část Mariánského pomníku změněna byla v oltář, ozdobený červenobílými draperiemi, nad ním byl umístěn symbol „Božího oka", ozářený plynovými světly; na zábradlí byly umístěny různobarevné skleněné koule se světly; sloup byl ovinut květinovou girlandou a hlava sochy obklopena byla září z plynových plaménků (elekrického světla tehdy nebylo). „Blahověst" současný ještě k tomu dodává: „Na tisíce lidstva náboženského shluklo se tu a pozdě do noci prozpěvovaly písně na čest neposvrněné Panny Marie." Slavnost tuto znázorňuje současná pérová, tuší lavirovaná kresba, jež bývala původně ve sbírkách kardinála Schwarzenberga, potom biskupa dra Ant. Podlahy a kreslil ji bývalý arcibiskup. úředník, později malíř Adolf Kosárek. Viz obr. na str. 11.

Nový útok na sloup podniknut v lednu 1884 velmi rafinovaně, ale odražen způsobem Matky Boží zcela důstojným. Moderní „apoštolové umění" chtěli odstraniti sousoší mariánské se Staroměstského rynku podobně, jako byla svého času odklizena socha sv. Jana z nynějšího Václavského náměstí do kouta obecního dvora. Mariánský sloup, již značně vetchý a nemající žádné jistiny na udržování, měl býti odstraněn a stržen z „ohledů bezpečnostních". Avšak Ferdinand Lehner a František Eckert, vlastenečtí kněží čeští, badatelé a spisovatelé, v mnoha tisících exemplářích rozhazují po Praze letáčky i brožurky: „Památník hrdinské udatnosti Pražanů v roce 1648" a účinně manifestují, že historicko-umělecké a náboženské, byť sešlé sochy nejsou určeny k rozbití, nýbrž k obnově. Brzy sešlo se tolik dárků, že stačily na důkladnou opravu. Samotný časopis „Čech" sebral více než 1.300 zl.

V letech devadesátých minulého věku píše Ferdinand Lehner o tom, jaké úctě se těší Mariánský sloup u lidu, „že ani zimní mrazy, ani letní vedra nezdržují lid zbožný od návštěvy. Každého večera slýcháš zde zpěvy a modlitby lidu. Kolkolem hlučný život velkého města, rachot povozů k divadlům a síním tanečním uhánějících, davy světáků a vyšňořených dam — a ve středu hluku a nádhery zástup na dlažbě klečící a vznešené

*) Viz článek bisk. dra Ant. Podlahy: Oslava prohlášení dogmatu o Neposkvr. Početí Panny Marie před Mariánským sloupem na náměstí Staroměstském v Praze 24. března 1855. Časopis katol. duch. 1924, 126 a n.

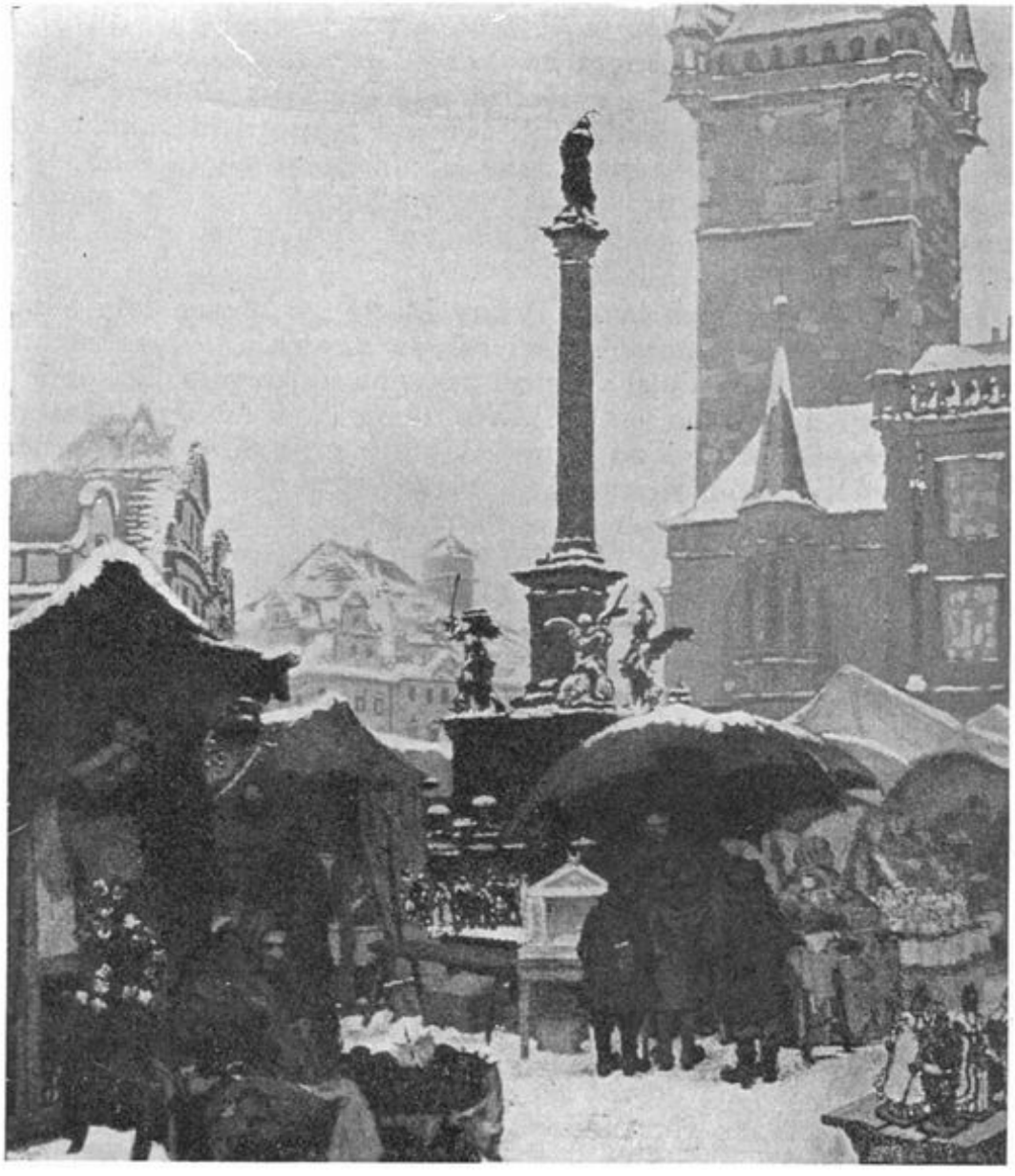

Obr. 11. Barevný lept prof. T. Šimona, Mikulášský trh u Mariánského sloupu.

Nebes Královně milostnou píseň prozpěvující. Toť divadlo přímo andělské! Vysoko ve vzduchu za šera nočního ztrácí se sloup, na němž k hvězdám vznáší se socha blahoslavené Panny hvězdami ozářená..." Ve výklenku na podstavci před obrazem Panny Marie štědré a zbožné duše stále udržovaly světlo. O zvláštním kouzlu, které skýtal večerní pohled na ztichlém náměstí Staroměstském, tehdy ještě ne příliš osvětlovaném, s červenou granátovou hvězdičkou lampičky u sochy Panny Marie, slyšel jsem se zanícením vypravovati (r. 1924) malíře O. Vaňáče. Olejem mistrně pak zachytil tuto náladu na neveliké olejomalbě Hlavica „Nocturno Mariánského sloupu". Zvláště ale malebný pohled skýtal Mariánský sloup se svým okolím v době předvánoční, kdy pestřil se stánky s nejrůznobarevnějším zbožím a býval vděčným námětem pro malíře a lovce krás Staré

Prahy, jak nám jej zachovaly lepty a obrazy Strettiho, Šimona a jiných mistrů.

Čím byl chudému lidu Marián. sloup, poznal jsem často z vypravování starých chudých zbožných Pražanů; jak vděčně naň vzpomínali a jak rádi k němu zacházeli s prosbičkami a starostmi i boly svými. Ještě nedávno stařenka jedna mi vyprávěla, která v létě každodenně až ze Starých Dejvic pěšky chodívala, na zádech s těžkým nákladem květů do Strašnic či kamsi jinam na protilehlou periferii Prahy, jak na stupních Mariánského sloupu vždy odpočívala a poněkud si oddechla a modlitbou posílila k další každodenní namáhavé práci. Stejně byl také milým Mariánský sloup i chudině Prahou procházející. Krajan z Podkrkonoší mi vypravoval, kterak Mariánský sloup před Týnem býval orientačním bodem i místem odpočinku v Praze, když v houfu česáčů chmele k podzimu za chlebem pěšky procházeli Prahou, aby na Žatecku si přivydělali nějaký groš. Zde mohli si bezplatně chvilku usednout, pokochati se pohledem na krásný Týnský chrám, pojísti poslední skývu suchého chleba z domova; stejně milým místem oddechu jim býval Mariánský sloup i na cestě zpáteční. Jindy po napsání článku o Mariánském sloupu v denním tisku dostal jsem dopis z Krkonoš, psaný těžkou, ale jistě poctivou rukou krkonošského tkalce vysoko pod Žalým, kde mezi jiným píše: „... Vzpomínám, kdy jako osmiletý hoch jsem tam na těch stupních Mariánského sloupu také seděl, když jednou s rodiči šel jsem pěšky od nás z Krkonoš do Žatce »na chmel«."

Dne 5. června 1898 uspořádána byla veliká pouť lidu Pražského k Rodičce Boží na Staroměstské náměstí, při čemž jako „památka", byla lidu rozdávána tato záslibná modlitba k Panně Marii, tištěná na malém lístečku (4×6 cm): Nejsvětější Panno Maria; Matko Boží, já nehoden sice, bych Tobě sloužil; ale jsa pohnut, Tvou přepodivnou láskou a roznícen touhou sloužiti Tobě: volím Tě dnes před svým andělem Strážným a veškerým dvorem nebeským za Paní, přímluvkyni a Matku svou a pevně před se beru, Tobě vždycky sloužiti a ze vší síly své o to pečovati, aby Tobě všichni věrně sloužili. Pročež, Matko přemilostná, prosím Tě a zapřisáhám pro krev Ježíše Krista za mne prolitou, bys mne v počet svěřenců svých a za stálého sluhu přijati ráčila. Pomáhej mi při každém díle a milost vypros, vždycky se tak zachovati slovem, skutkem i myšlením, abych nikdy neurazil ani očí Tvých, ani očí Tvého nejsvětějšího Syna. Rozpomeň se na mne a neopouštěj mne v hodince smrti! Amen.

Lidé tuto modlitbičku si ukládali jako obrázek do modlitebních knížek.

Roku 1898 byl též obnoven průvod k sousoší Mariánskému na Staroměstském náměstí o svátku Nanebevzetí Panny Marie. Tomáš Josef Jiroušek ve článku věnovaném Oldřichu Hornofovi k šedesátinám v „Lid. Listech" o tom píše: „Tyto průvody započaly dnem 15. srpna 1898 a trvaly až do dne 15. srpna 1914 a v roce 1915 za světové války nebyly již dovoleny. Pořadatelem vrchním tehdy býval Oldřich Hornof, člen katol. dělníků a průvod míval až 6000 účastníků..."

Roku 1904 opravovala obec opět Mariánský sloup; když bylo postaveno lešení, shledalo se, že korintská hlavice sloupu, tesaná z nehvizdského pískovce, má voluty a liseny rozdrobené a je tak zvětralá, že jednotlivé kusy hrozí odpadnutím. Nezbylo než snésti starou hlavici, která je nyní

v lapidariu, a nahraditi ji novou podle původních tvarů. Tuto práci z hořického pískovce vykonal sochař Hnátek. Téhož roku byla socha Panny Marie posledně pozlacena a zároveň změřen sloup, od dlažby náměstí i se sochou Panny Marie měřil 1583 cm; výška sochy samé byla 210 cm. Náš obrázek přináší snímek, nové hlavice sloupu po stržení, z hořického pískovce od sochaře Hnátka, který tehdy sochu opravoval. (Viz str. 26.)

V roce velikých oslav Mariánských 1905 a výstavy Mariánské v Praze, bylo vykonáno mnoho poutí k P. Marii na sloupu Staroměstského náměstí, a byl navštíven nesčetnými ctiteli mariánskými ze všech zemí koruny Svatováclavské.

Za světové války opět pořádány k soše této průvody a konány zde pobožnosti za mír.

Přichází 3. listopad 1918... Krev stydla by v žilách znova opakovati a připomínati opět novou popravu staroměstskou...*)

Kdyby již manifestanti bělohorští byli chtěli dáti opravdu najevo své rozhořčení útlaku habsburského rodu, měli v Praze příležitost jíti na jiné, zcela zřejmé památky po této dynastii. Kterýsi liberární list otevřeně napsal: „Kdyby se dav byl vrhl na pomník císaře Františka I., nespácháno tolik škody, ne snad že byl nenáviděným Habsburkem, ale že sochař pomníku nestál za nic..."

Tento pomník stojí zde doposud uprostřed Masarykova nábřeží, pouze poprsí monarchovo s největší pozorností sneseno a uloženo v lapidariu, pomník, ač nese tolik nevlasteneckých symbolů, zůstal nedotknut. Zde máme názorný důkaz, že listopadoví kazisvěti nešli kácet pomníky hanby a ponížení českého národa, nýbrž že tak učinili ze zášti k symbolu náboženskému.

Mnozí snažili se obhajovati ještě tento čin, jediná „Česká Svoboda" slovy Alfonse Bresky až v novoročním čísle vyslovuje dobře míněný protest, že stavěním nových věcí dát výraz svému chtění je daleko krásnější a vznešenější i úchvatnější, než ničit díla stará a kupit trosky na své cestě.

Druhého dne po skácení sloupu nalezen na troskách krásný, zelený věnec od znamenité české umělkyně s visitkou: „Plným jménem protestuje: Zdeňka Braunerová." Luza, která zločin provedla, neznala ovšem významu Zdeňky Braunerové, ani ceny uměleckého díla, které bylo zničeno. Spisovatel Holeček ve „Zvonu" po zásluze odsoudil čin těchto obrazoborců, jímž byl dán popud celé republice pro činy podobné. Také Růžena Svobová, naše veliká umělkyně slova a znatelka umění, v soukromí bolestně se vyjádřila o tomto zločinu na Panně Marii spáchaném, ale veřejně nezazněl její hlas v novinách. A co by byl řekl nadšený Vilém Mrštík, jenž napsal ostrý a ohnivý protest proti boření Staré Prahy, známý pod jménem „Bestia triumphans"! Co byli by řekli o třetím listopadu Palacký, Rieger? (P. Sigismund Bouška, Lid. Listy, 1922.)

Na odčinění potupy, které se tu dostalo Palladiu Staroboleslavskému za války třicetileté, hned při postavení sloupu, patrně lidem pražským, čestně umístěna kopie obrazu P. Marie Staroboleslavské, velmi zdařile pro-

*) Popisy očitých svědků srovnej: Jos. Pacovský, Nezapomenutelný zločin, v Lid. Listech z 1. listopadu 1929, dále Antonín Chmelík v knize „Odboj", kapitola „Mariánský sloup" a j.

vedená. Jezulátko je již opravováno, ale milostná tvář Matky Boží je dosud původní, rovněž závoj kolem hlavy. Na intervenci u Národního výboru vdp. J. Černého, hlavního faráře v Týně, bezprostředně před stržením byl obraz drem V. Štechem odvezen do musea města Prahy a odtud

Obr. 12. Obraz P. Marie Staroboleslavské, který býval ve výklenku podstavce Mariánského sloupu; nyní nalézá se na postranním oltáři v Týně.

vydán r. 1919 opět kostelu v Týně, kdež důstojně umístěn na postranním oltáři; zde později konány často smírné pobožnosti.

Před obrazem tím denně do pozdních hodin večerních modlíval se značný hlouček zbožných věřících. O tyto lidové pobožnosti, zdobení obrazu kvítím i světlem starali se v letech devadesátých, pokud paměti ny-

nější duchovní správy sahají, zpěváci Týnského chrámu: p. Mareček a po jeho smrti až do stržení p. Ulrich.

Trosky zbořené sochy mariánské na Staroměstském náměstí bolně a způsobem pokořujícím připomínaly rouhavý čin „reků" z 3. listopadu. Ač některé české listy vyzývaly, aby pahýl Mariánského sloupu zůstal na místě na stálou potupu katolíků, uznali povolaní činitelé jinak za dobré a dali je odkliditi v noci na čtvrtek dne 19. prosince 1918, tedy před příjezdem presidentovým. Snad přece styděli se za „za kulturní dílo" svoje nejen před presidentem Masarykem, nýbrž hlavně před zahraničními hosty, kteří ho provázeli. Zničení umělecké památky bylo spojeno i se škodou hmotnou.

Rada města Prahy odhlasovala odměnu 6628 korun za odklizení trosek sloupu.*) Podle rukopisné poznámky v Rutově Kronice Prahy, chované v museu hlav. města Prahy, „trosky sloupu počaly se odstraňovati 18. XII. o půl osmé hodině večerní. V době mezi půl 1 až půl 3 v noci sejmuty nárožní sochy. Dělníkům zaplaceno za noční práci po 120 Kč." Při revoluci francouzské skácel malíř Coubert za komuny Napoleonův sloup vendomský, začež byl odsouzen republikou k úhradě výloh na jeho nové postavení.

Vypráví se, že syn prvního pomahače, jenž hodil provaz na sloup se sochou Bohorodičky, proslavil se za nedlouho stejně neblaze, učiniv první politický atentát v bývalé Čsl. republice. Není v těchto dvou historiích útoků na majestát božský a majestát lidský jisté příčinné souvislosti, od níž vine se červená nit anarchické spojitosti k vrahu ministra dra Rašína, jenž před soudem ve své obhajobě prohlásil: „...byl jsem v domnění, že kácím sochu, jako po převratu káceli Mariánský sloup..."

S určitostí téměř dnes můžeme říci, že praví vinníci stržení Mariánského sloupu se dosud nepřihlásili. Při vyšetřování obrazoboreckých historií přijde téměř vždy najevo, že skutečným původcem bývá někdo zcela jiný, než kati, kteří k oné vandalské nádeničině dají se za plat získati. Při bohopustém ničení svatotrojického sloupu ve Slaném byl to gymnasiální profesor, při sesazení svatého Jana v Dobrovicích byl to učitel atd.

Tak rouhavý čin svržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí zůstal nevyšetřen a netrestán, „aby vášně lidu ještě více se nejitřily". Teprve, když zločin byl promlčen, hlásí se k barbarskému činu čeští herostratové, jichž jména nejsou hodna, aby zde byla zvěčněna.

Mariánský sloup byl vzácné dílo umělecké a ušlechtilá ozdoba celého náměstí.

Na vysokém sloupu z jediného kusu pískovce stála socha Bohorodičky. Nejstarší naše zprávy o Mar. sloupu označují za tvůrce pražského sloupu Jana Jiřího Bendla. Dlabačův „Künstler-Lexikon" dodává, že na něm pracoval společně s Arnoštem Heidlbegem, Stanislavem Goldschneckem a Melberem. Dle spisu Heraina a Teigeho „Staroměstský rynk" byla práce svěřena otci Jiřímu Bendlovi, jemuž syn Jan Jiří pouze po-

*) Revue „Hlídka", r. 1919, str. 172.

máhal, a jsa ještě příliš mlád, nemohl vytvořiti krásný, úměrný sloup korintský, s neméně krásnou hlavicí.

Dole na čtyřech úhlech nalézaly se andělé, přemáhající ďábly, znázorňujíce vítězství pravdy a spravedlnosti nad bludy a neřestmi.*)

Celková disposice a návrh sloupu pražského pochází od neznámého nám architekta, jenž byl asi ve službách císařských. Mnichovský sloup slavného P. Candida byl vzorem pražskému, nemá však daleko té ceny umělecké, jakou měl náš.**) (Jan Jiří Bendl zhotovil ještě pro Prahu „vinařský sloup", se sochou sv. Václava, stojící nyní při kostele Křižovníků a jízdeckou sochu sv. Václava, nyní postavenou na Vyšehradě.)

Význam sousoší staroměstského potvrzuje po stránce estetické i Jiří Karásek ze Lvovic. Cizinci vraceli se vždy neuspokojeni od Husova pomníku a se zálibou kochali se znovu pohledem na umělecké dílo sochy Panny Marie. Revue „Týn", 1918.

Sloup Mariánský byl též ukazovatelem poledne. Viz dále článek Dra V. Rosického.

Ve starší literatuře o Mariánském sloupu se obyčejně uvádí, že k nadání sochy náležel dům čp. 134 na Malé Straně a vlastníci jeho, že byli povinni ročně odváděti 30 zl. do obecní pokladny. Teige a Herain prokázali tuto zprávu po podrobném zkoumání za nesprávnou.

Stržení sloupu v srdcích zbožných katolíků vyvolalo hořkou niterní bolest a vedlo k nepřehledné řadě smírných činů na odčinění potupené Matky Boží, zvláště ve výroční den stržení konaných nejen v chrámu Týnském, nýbrž po celé vlasti. Ale i jinými projevy smiřován neuvážený a nepředložený čin „nekrvavé revoluce" Z nich jen letmo připomeňme si některé zvlášť významné a pietní.

O sjezdu katolického studentstva a inteligence dne 10. července 1921 v Praze, položen byl věnec na místo, na němž stál Mariánský sloup. Za jasného dne třítisícový průvod nadějné, bujaré, mladé naší inteligence dospěl na Staroměstské náměstí, přes něž šel s hlavou odkrytou, tiše, pozdravován nesčetnými katolíky. Na místě, kde druhdy stával Mariánský sloup, utvořily zástupy čtverhran, do něhož předseda sjezdu dr. Václav Janda za jásotu přítomného davu položil bílý věnec. Mnohé oko zaslzelo a pohnutím zabušilo srdce i v hrdinné hrudi mluvčího, když za hrobového ticha pronášel slova: „Nechť Bůh všemohoucí a jeho svatá Matka odpustí všem, kdož se onoho zločinu dopustili!." A ženy a přítomné dívky z vděčnosti rozvíraly košíky, strhovaly květy se svých ňader a zasypávaly pořadatelstvo a hosty i místo pro nás tak historicky smutné, prškou květů. Jak působil tento smiřlivý čin na čtenáře, jež sjezdu se sami nemohli zúčastniti, svědčí zprávička v „Praž. večerníku" ze dne 22. července 1921: „Farář ze zněmčeného území — Němec — poslal katol. studentům Kč 3.000.—, jež položili věnec při sjezdu na místě poraženého Mariánského sloupu." Snímek výše uvedeného okamžiku otiskly „Nové illustrované noviny" v Brně z 30. VII. 1921, str. 244.

Plzeňský katecheta dp. B. Köhler dal raziti svým nákladem velmi pěk-

*) Srovnej s Mariánským sloupem v Jičíně.

**) Reprodukci Mnichovského Mariánského sloupu viz v Herain-Teige „Staroměstský rynk", str. 242 a tabulky 67 a 69, pak přetisk v Katalogu Výstavy památek Mariánského sloupu, příloha 8. a 10.

Obr. 13. Bedř. Černý: Kresba na obálku katalogu výstavy památek Mariánského sloupu, r. 1924.

nou bronzovou medaili s obrazem Matky Boží na Staroměstském náměstí a nápisem: „Dej mi sílu proti nepřátelům Tvým." – „Dobrý boj jsem bojoval, víru jsem si zachoval.*)

Na místě kde sloup stával, byl vztýčen a posvěcen krásný prapor Orelskou jednotou Praha I. s výšivkou Panny Marie na Staroměstském náměstí. Reprodukci viz v katalogu výstavy památek Mariánského sloupu str. 21. Svěcení konáno 12. srpna 1923 velmistrem křižovníků Jos. Vlasákem.

Dne 19. listopadu 1923 uspořádaná veliká manifestace pro znovupostavení Mariánského sloupu v Plodinové burse v Praze za účasti přes pět

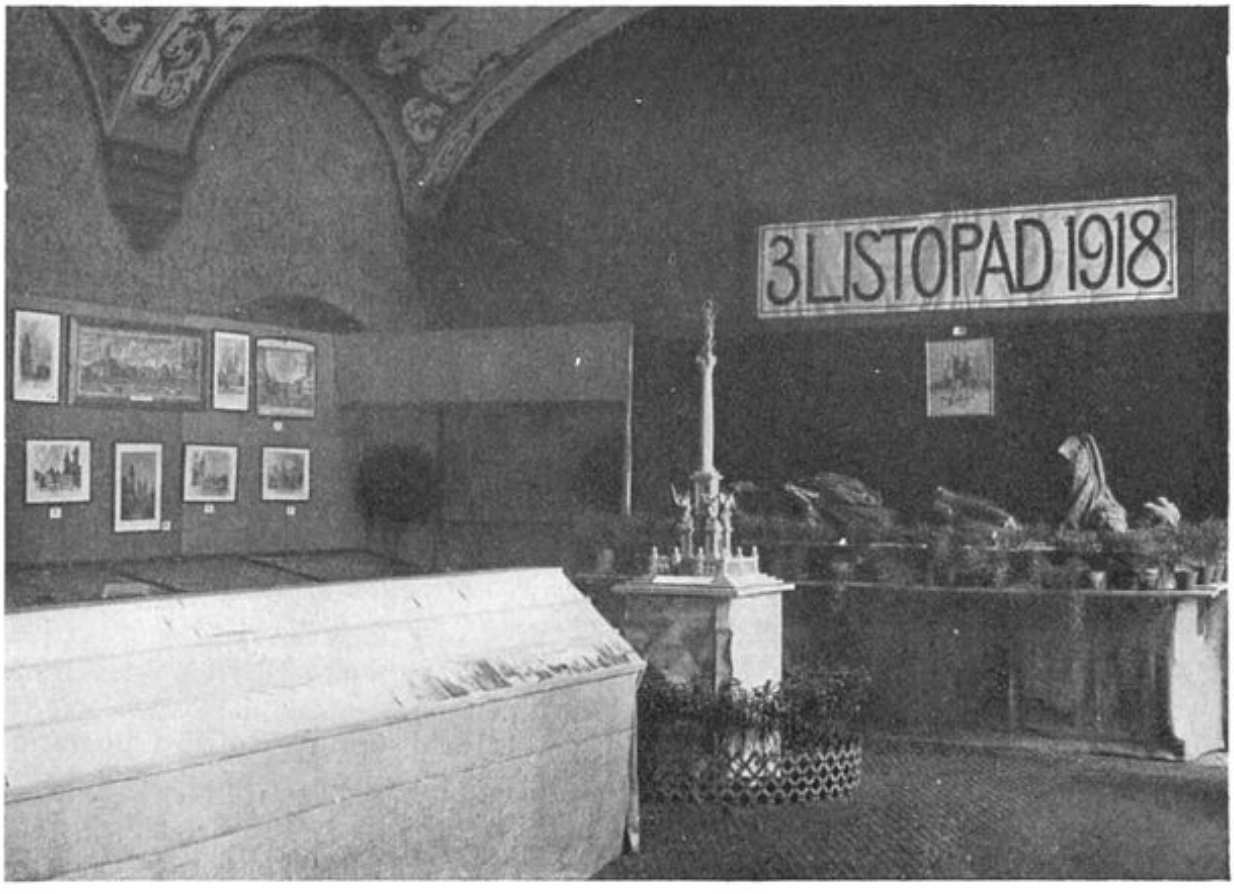

Obr. 14. Úsek z výstavy ikonografie a bibliografie Mariánského sloupu r. 1924 s rekonstrukcí sloupu od mistra Čeňka Vosmíka.

tisíc Pražanů. Přednášeli poslanec Dr. Fr. Nosek, posl. Roudnický, děkan Al. Tylínek, spisovatel Vil. Bitnar, Ant. Šorm a j.

Zajímavo jest, že ve výzdobě průčelí domu č. 160-24 v Úvoze (Praha IV.) jest celá miniatura Mariánského sloupu. V pražských rodinách bývávalo hojně památek zdobených rytinkou nebo miniaturkou tohoto sloupu, jako kaset, těžítek a podobně.

Dne 8. prosince 1924 otevřena v sále „Piaristů" výstava památek Mariánského sloupu, k níž vydán katalog: „Ikonografie a bibliografie Mariánského sloupu". Výstava zahájena v kostele bohoslužbami v Týně a

*) Bedř. Přibil, Soupis čes. svátostek, kat. medailí, str. 50.

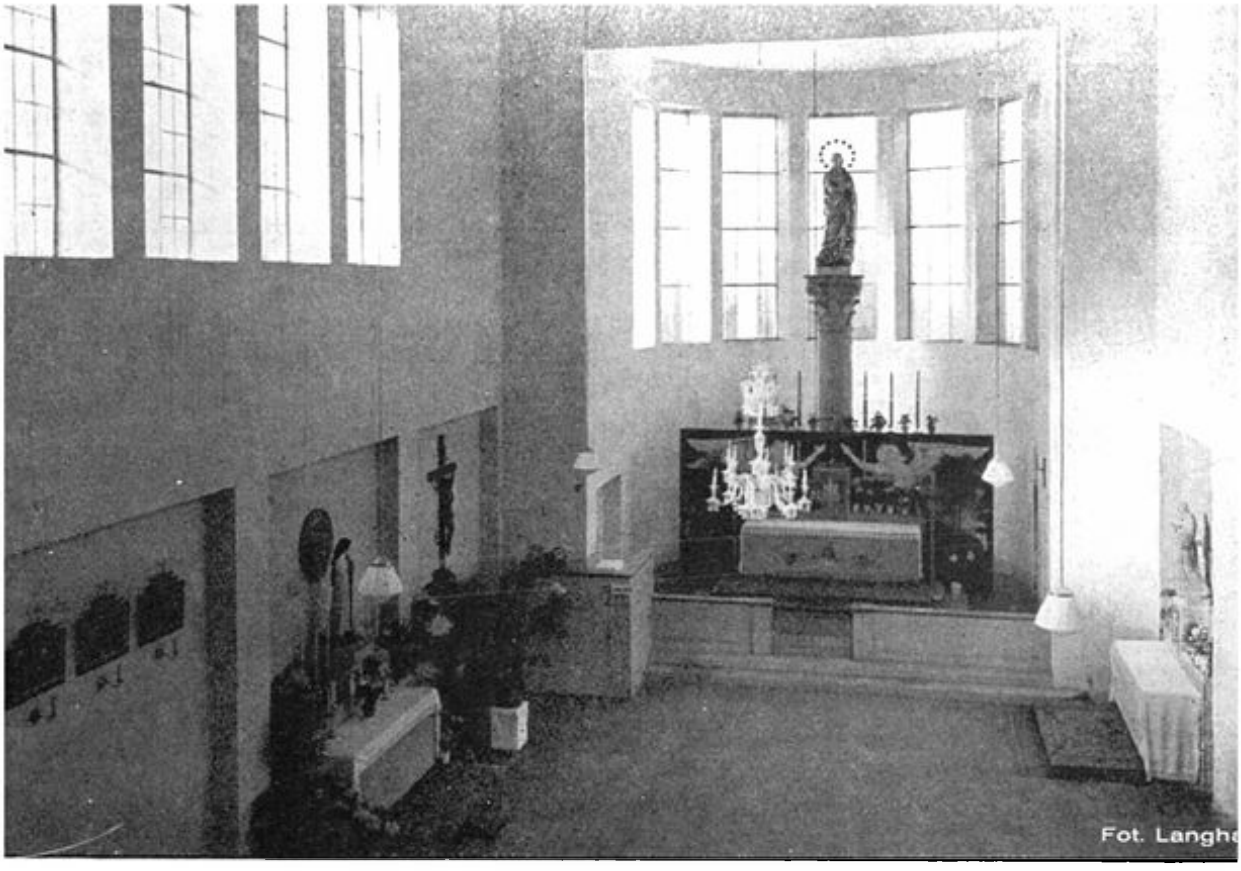

Obr. 15. Vnitřek kostela P. Marie v Praze-Lhotce, kde hlavní oltář zdobí kopie vrcholu Mariánského sloupu.

kázáním biskupa dra Antonína Podlahy a proslovem tehdejšího poslance dra Frant. Noska, horlivého činovníka pro odčinění pohany,*) Sebrání materiálu a uspořádání provedl za pomoci několika přátel (zvl. pana Josefa Bartoníčka) jednatel výstavy, pisatel těchto řádků. Na výstavě bylo soustředěno přes tisíc čísel, obrazů rytin, fotografií, bibliografie, dále trosky strženého sloupu a věrná zmenšená kopie Mariánského sloupu, sochařsky provedená mistrem Čeňkem Vosmíkem a arch. Jarosl. Majorem. Výstava potrvala až do konce ledna 1935. V květnu pak přivezena a instalována v Olomouci.

31. srpna 1930 posvěcena farní budova s kostelíkem Neposkvrněného Početí Panny Marie nové farnosti v Praze-Strašnicích, budovaná péčí prvního tamního duchovního správce vldp. J. Gargely a horlivých tamních katolíků. Na zřízení této první svatyně postavené na odčinění urážky na Staroměstském náměstí podle rozhodnutí njdp. arcibiskupa dra Frant. Kordače věnovány sbírky soustředěné na Mariánský sloup Lidovou Akademií, a patrně věnovány na ni i sbírky vykonané k témuž účelu v Americe slouvutným chéfredaktorem drem Hynkem Dostálem v St. Louis. Lidová Aka-

*) Viz článek Dr. Fr. Nosek a Mariánský sloup v „Životě" r. XVIII. 1936, str. 68 a n.

demie, odbor pro rekonstrukci Mariánského sloupu, kromě dárků věcných, odvedla k tomuto účelu značnou částku v hotovosti.

Dne 6. září 1936 svěcena kopie sochy P. Marie ze strženého sloupu pro oltář prozatímní kaple v Praze XV.-Lhotce v soukromém domě. Násled. roku dne 7. listopadu 1937 posvěcen kostel Královny míru, postavený péčí „Kostelního spolku v Praze-Lhotce", jemuž předsedal vdp. kanovník Bohumil Stašek a jednatelem byl horlivý pracovník p. Ivan Tůma. Na hlavním oltáři byla umístěna kopie sochy ze strženého sloupu, jejíž menší sádrový odlitek dostávali dárcové větších milodarů na tento kostel. Návrh na sochu zhotovil sochař Břetislav Benda. Dr. Václav Hrudka napsal o tomto votivním kostele: Madonna dvanácti hvězd, nohou draka přemáhající, byla již našim předkům sladkou Královnou míru. Uměleckým dílem u nás prvého řádu byla uctěna. Toto dílo zločinem proti umění bylo zborceno. Chrám míru, nový a prostý vzniká na obvodu velkoměsta, kam moderní kultura kupí duše zlomené a nešťastné a na stupních oltáře Královny míru bude kanout v duše sladký mír útěchy a Božího požehnání, onen mír, jehož dárcem je pouze všeslitovný Bůh. Tomuto chrámu věnováno též zvláštní číslo „Katol. ženy", roč. I., číslo z 15. března 1936.

O dvacátém výročí strţení Mariánského sloupu zavázalo se Akad. katol. studentstvo učiniti nové kroky k vybudování a postavení nového Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí.

Zbývá ještě zmíniti se o sbírkách na postavení Mar. sloupu, ale o těch psáno již podrobněji v Katalogu výstavy Mar. sloupu 1924, str. 43. Značnou částku sebrali čeští katolíci v Americe prostřednictvím chefredaktora Hlasu p. Dra Hynka Dostála v St. Louis, jež byla odvedena v letech 1924 a 1925 k rukám ndp. arcibiskupa dra Kordače a patrně použita ke stavbě kostelů na periferii Prahy i jinde, ježto nebylo dočasně naděje a možnosti na postavení Mariánského sloupu. Vždyť ještě r. 1931 jedna politická strana mocně se dožadovala na radnici, aby i místo, kde stával Mariánský sloup bylo označeno potupným historii falšujícím nápisem.

V roce 1935 horlivým českým knězem v Americe obnovena opět činnost sběrací. Týž obrátil se s dotazem na J. E. kardinála arcibiskupa Praž., který učinil tento pozoruhodný projev.

Veledůstojný pane! Praha, ČSR. 13.-IV.-1935.

K laskavému dotazu ohledně znovupostavení strženého sloupu P. Marie na Staroměstském náměstí v Praze sděluji, že své mínění jsem pronesl 27. března t. r. na schůzi všech Mariánských družin v přeplněném sále na Slovanském ostrově (dříve Žofíně) za bouřlivého potlesku všech, těmito slovy:

„Slyšel jsem, že chovají některé sodálky jinak šlechetný úmysl, vybudovati dům P. Marie. Kdyby poměry hospodářské byly lepšími, jistě by se dalo mluviti o uskutečnění jejich plánu. Jen bych si nepřál, aby to měla býti jakási náhražka za svržený sloup Mariánský. Ne. Uražený Bůh pro potupu Marie Panny bude usmířen teprve tehda, až bude znovu vystavěn barbarsky strţený sloup. A bojím se, že u nás nebude lépe, dokud ona hrozná pohana, učiněná Matce Vykupitele světa – Syna Božího, – nebude tímto způsobem odčiněna." –

Některé sodálky daly návrh, místo sloupu stavěti dům pro schůze Mariánských družin. Ovšem, dnes jsou takové poměry, že na postavení sloupu v dohledné době pomýšleti nelze. Snad proto můj předchůdce učinil poznámku – ač o tom nevím, že by se sbírek mohlo zatím používati ke zřízení nutných kostelů v nových předměstích Velké Prahy, kde žádných není, jaksi na usmíření za spáchanou pohanu Matce Boží. A to by nebylo špatné, neboť nikdo neví, jakou cenu budou míti peníze za několik let. –

Ale to neznamená, jakmile nadejde vhodná doba, že by se nemělo přikročiti ke sbírkám pro znovuzbudování oné svržené sochy Rodičky Boží. Teď bych potřeboval alespoň deset kostelů na Pražské periferii, a jeden má býti zasvěcen Panně Marii Královně míru...

Dr. Karel Kašpar, arcibiskup.

K historii sloupu použito kromě již citovaných pramenů a článků, ještě těchto: Dr. Čeněk Zíbrt, Bibliografie čes. historie, V, 259–60. – Dr. Ant. Podlaha, Bibliografie české katol. literatury, III., 1376–7. – Frant. Eckert, Posvátná místa hl. města Prahy I., 328. – Jan Beckovský, Poselkyně... II., sv. 3, str. 405. – Hammerschmied, Prodromus gloriae Prag., 92. – Lacina, Česká kronika, III., 1581. – Rezek Ant., Zapova Českomoravská kronika VI., 65. – Věstník klubu „Za starou Prahu", II, 2. – Ruth Frant., Kronika král. Prahy, 991–2. – Časopis Společ. přátel starožitn. čes. XII., 131. Arn. Denis, Čechy po Bílé Hoře, II., 332, 371 a jiných více.

Velmi zajímavé detaily k historii Mariánského sloupu objevil Dr. O. Blažíček a otiskl v Archeol. památkách d. XXXX.–55–91 v pozoruhodné studii o sochaři Imakulaty se Starom. rynku „Jan Jiří Bendl, Pražský sochař časného baroku" Zde dokazuje, že sochu tesal Jan Jiří Bendl a srovnává sousoší pražské s Mariánským sloupem z r. 1647 ve Wernsteinu na Innu v Horních Rakousích. Týž zjistil, že velmi podobnou sochu tesal pro Mariánský sloup v Lounech. Viz o tom dále ve stati o morových sloupech pod heslem „Louny" a „Praha I.".

P. ANT. KRAJČA, CSsR

Dějiny pobožnosti u Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí.

Když Ferdinand III. zbudoval uprostřed stověžaté staroslavné Prahy skvělý trůn Neposkvrněné Královně nebes a nastolil ji slavnostně jako ochránkyni celého národa, postaral se též o královský hold – učinil nadaci pro stálou pobožnost ke cti Panny Neposkvrněné v určité dni v roce na náměstí před sloupem. Opis císařského reskriptu z 15. srpna 1651 se uchovává v archivu metropolitní kapitoly pražské (sign. LXXV. 50).

Z něho se dovídáme, že císař po dohodě s tehdejšími místodržícími a s kardinálem Harrachem ustanovil, aby o všech mariánských svátcích a jejich vigiliích a každou sobotu konal se z kostela před Týnem slavný průvod ve 3 hodiny odpoledne k Mariánskému sloupu a tam aby se zpívala loretánská litanie s příslušnými modlitbami. Průvod měl vésti „sub infula" některý prelát neb kanovník metropolitní kapitoly, která se měla starati zároveň též o vše potřebné k pobožnosti, o asistenci, hudebníky, světlo a p. Na úhradu nákladu spojeného s vydržováním pobožnosti povolil císař ročně 1200 zlatých,*) které se vyplácely kapitole z jeho dědičného pivního groše. Pobožností bývalo kolem 63 ročně: o 51 sobotách, o 6 svátcích mariánských a o 6 jejich vigiliích.

Podle vůle zakladatelovy měly se konati na věčné časy, ale brzy se ukázaly dosti značné obtíže. Účastníků bývalo někdy málo, zvláště v sobotu, kdy se konala pobožnost již ve 2 hod. odpoledne k vůli církevním hodinkám v dómě svatovítském. Velmi rušivě působil při pobožnosti též pouliční ruch a hluk a odváděl mnohé od pobožnosti. Proto bylo r. 1675 nařízeno, aby všechny ulice vedoucí na Staroměstské náměstí, byly v době pobožnosti uzavřeny řetězy, ale rozkazu nebylo dbáno. Po náměstí jezdily stále vozy, chodili pěší, jezdili jezdci na koních. Mimo to kupily se tam kramářské boudy a stánky řemeslníků – celé náměstí bylo proměněno ve velké tržiště. Zvláště Židé úmyslně procházeli se stále v houfech na rynku, po dobu obřadů živě rokujíce.

Bylo-li si stěžováno do těchto nepořádků, pomohlo to na čas, ale brzo se staré zlořády zase opakovaly. Hejtman Starého města sliboval nápravu, podnikl zákroky, ale netrvalo to dlouho a vše bylo při starém. Roku 1741 obrátil se magistrát na kapitolu s žádostí, aby se určila přesně hodina pobožnosti a slíbil, že se k ní dostaví též jeho dva zástupci a měšťané budou vybídnuti k četnější účasti. Kapitola odpovídá, že pro lepší pohodlí bude slavnost konati v sobotu vždy ve 3 hodiny, o vigiliích před většími svátky ve 2 hodiny, a zároveň prosí, aby se ulice vždy uzavřely řetězy a ustal veškerý hluk a lomoz u sloupu. Ale i potom se stížnosti znova opakovaly. Byla-li velká nepohoda, déšť, plískanice a p., konávala se pobožnost jen v kostele týnském.

Za takových okolností konala se slavnost stále až do doby josefinské. Josef II. zakázal všecky průvody a mimořádné pobožnosti, vyjma průvody

*) Z těchto 1200 zl. připadlo kapitole 384 zl., vikaristům 40 zl., kostelníkům 57 zl. 20 kr., hudebníkům kapely svatovítské 730 zl. 40 kr., kostelu sv. Víta 8 zl. Podíl hudebníků byl tak značný proto, že to měl býti zároveň příspěvek k jejich lepšímu opatření.

o Božím Těle a o dnech prosebných. Proto gubernium chtělo zakázati také onen průvod z kostela týnského k soše Neposkvrněné. Žádalo kapitolu svatovítskou, aby mu předložila originál nadačního listu oné pobožnosti a oznámila všechny její podrobnosti. Kapitola předložila ověřený opis listiny s poznámkou, že originál byl již dříve zaslán guberniu, ale nevrácen. Zároveň sdělila, jak se pobožnost dosud dála a kterak se k tomu věnovaných 1200 zl. ročně vynakládalo. Ale podle všech okolností po novém zákazu procesí 27. prosince 1782 přestala se pobožnost konati u Mariánského sloupu a byla kolem r. 1793 přenesena vůbec do kostela týnského. (Srov. čl. biskupa Dr. Sedláka v ČKD. 1924, str. 272.)

Přenesením pobožnosti do kostela týnského vznikla nesnáz, odkud platiti výlohy, které tím nově vznikly v Týně za asistence, pro kostel, pro zvoníka a p.; vyplácelo se stále jen původních 1200 zl. za všechno. Nesnáze ještě více vzrostly finančním patentem z 20. února 1811, kdy oněch 1200 zl. kleslo na 480 zl. Tím byli nejvíce poškozeni hudebníci, kteří majíce současně povinnost u sv. Víta, museli si za sebe k pobožnosti v Týně hledati zástupce a platiti jim více, než sami dostávali. Proto zanedbávali pobožnost týnskou a tato jen živořila, když i účast věřících nebyla valná.

Roku 1852 žádali hudebníci, aby týnská pobožnost byla přenesena k sv. Vítu na Hradčany. Jejich žádosti sice nebylo vyhověno, ale ordinariát výnosem z 28. ledna 1869 značně omezil počet pobožností. Měly se konati celkem jen 17krát do roka, a to každou poslední sobotu v měsíci a o 4 mariánských svátcích. Před svátkem Nanebevzetí Panny Marie měl se konati v 5 hodin odpoledne průvod k soše na náměstí.

Týnský farář Matouš Heinrich usiloval všemožně o povznesení pobožnosti, povzbuzoval k hojné účasti věřících, ale jeho snahy se nesetkávaly s žádoucím výsledkem. Tak se stalo, že došlo přece k přenesení pobožnosti do velechrámu sv. Víta rozhodnutím pražského ordinariátu ze dne 3. dubna 1872. Od toho dne měla se konati na Hradčanech o všech sobotách celého roku a o šesti svátcích mariánských, vždy o $^1/_2 3$ hod. odpoledne. Na svátek Narození Panny Marie měl se konati průvod od sv. Víta hned po nešporách k soše Imakulaty na náměstí hradčanském a tam se měla zpívati litanie loretánská s příslušnými modlitbami.

Ačkoliv mariánská pobožnost založená Ferdinandem III. se konala nyní na Hradčanech, průvod k památnému sloupu na Staroměstském náměstí se udržoval i nadále o svátku Nanebevzetí Panny Marie. Účastenství při něm se vzmáhalo zvláště od r. 1890. Souviselo to s probouzejícím se náboženským uvědoměním lidu, zvláště když se mělo Staroměstské náměstí věnovati kultu Husovu. Tu se každoročně scházívaly k soše četné katolické spolky, přišly zástupy zbožných věřících a přeplněné náměstí bývalo svědkem mohutných manifestací katolického lidu.

To ovšem neušlo pokrokovým živlům a nepřátelům katolické církve. Začali štváti proti průvodu, kladli překážky, vyvolávali úmyslně výtržnosti, při nichž musela občas i policie zakročiti. Mariánská pobožnost na Staroměstském náměstí byla mnohým trnem v oku. Odbojné hnutí se stupňovalo, kuly se pikle, sloup uváděn již tehdy ve spojitost s bitvou bělohorskou a s oslavou vítězství po bitvě. Lživé heslo se šířilo dál a dál, uchvacovalo davy, až došlo konečně dne 3. listopadu 1918 k vandalskému činu, který zůstane povždy temnou a neshladitelnou skvrnou našich dějin.

Obr. 16. Mariánský sloup před Týnským chrámem na Staroměstském náměstí. Fotografie z konce minulého století.

Skácením sloupu pobožnost u něj znemožněna. Ale ani u sv. Víta se nemohla udržeti v té míře, jak bylo stanoveno r. 1872. Přišla válka, převrat, valuta peněžní poklesla a požitky za výkony při oné pobožnosti až příliš znehodnoceny. Proto nezbývalo nic jiného než nová redukce. Stalo se tak arcibiskupským ordinariátním dekretem z 9. ledna 1921, kterým stanoveno, aby se litanie loretánská podle úmyslu zakladatelova zpívala s příslušnými modlitbami ve velechrámu sv. Víta na všechny soboty v květnu a říjnu a význačnější mariánské svátky (Hromnice, Zvěstování, Nanebevzetí, Neposkvrněné Početí a v neděli po Navštívení Panny Marie). Na Narození Panny Marie stanoven po nešporách ve 4 hod. slavnostní průvod „sub infula" z velechrámu k soše Panny Marie na Hradčanském náměstí, kde se měla vykonati příslušná pobožnost

Obr. 17. Arnošt Hrabal, frontišpice k Fr. Střížovského libretu „Mariánský sloup", dřevoryt 1924.

Ing. Arch. JAROSLAV CUHRA

Postavení sochy Marie Panny na Staroměstském náměstí v Praze

Nemůže býti pochybností, že je to věc naprosto nutná a nejvýš potřebná, neboť nízká, nešlechetná urážka musí býti odčiněna a národ, chce-li býti živ a aby byl živ, musí především dojíti odpuštění.

Kořeny problému proto vyrůstají z dvojího zásadního hlediska: náboženského a výtvarného; v úběžníku obou vězí jeho úplné a konečné řešení. Jest proto otázkou, jsou-li již dnes opravdu dány všechny nutné předpoklady pro realisování díla jež by bylo založeno na řádné a široké duchovní základně a jehož formální výraz by nebyl jenom ubohým, matným stínem zničeného sloupu, díla, které by hovořilo vlastní rázovitou řečí a jež by beze zbytku vyjádřilo skutečnou úroveň duchovní hladiny českého národa v současné době. Tímto poznatkem jest řešení věci promítnuto do oblasti obecně platných absolutních tvůrčích principů, ověřených zkušeností a dokázaných historickým studiem. Neboť každé veliké minulé údobí bylo formulováno samostatnou a charakteristickou výtvarnou zkratkou a to právě v okamžiku svého vrcholného vzepětí. Tato výtvarná zkratka nám představuje výslednici všech kolektivních vůlí a celkovou směrnici duchovního úsilí doby. Nejslavnější z nich, gotika, zdvižením katedrály řekla, zdá se, že na velmi dlouhou dobu poslední slovo o dosažení úplného výtvarného formulování harmonie veškerého života v Řádu. Účelové složky životní tu zanikají v touze po vrcholné oslavě Boha a ukázněný abstraktní tvar zhmotňuje vidění toho, co „ani oko nevidělo, ani na mysl lidskou nevstoupilo"

Na rozdíl od gotiky jest barok ozdoben všemi typickými znaky boje. Soustředěné, mystické nazírání a oslavování Boha jest tu vystřídáno palčivou touhou a neutuchajícím zápalem o návrat Boha. Evropa jest rozdělena do dvou táborů a protireformace s vítěznou odvahou podezdívá její základy, nahlodané jedem racionalismu, ovocem renesance a humanismu. A spolu se střídáním dějiště zápasu a se změnami bojových metod vyvíjela se a měnila i výtvarná řeč doby. Odtud tryská ona bohatost a tvárnost baroka, zde jsou kořeny jeho pohybu, pronikání, prolínání, otáčení, jeho podivných průhledů do tajemného života v nebi i jeho překvapujícího pojetí smysly chápané reality. Je to invase nového duchovního života v širých oblastech a na odlehlých frontách, je to záplava dílčích bojů zdánlivě bez vzájemné souvislosti a bez hlavního řídícího plánu. A co jest nejpozoruhodnějším zjevem této zvlášní doby: současně s obnovou duchovního pořádku a s uspořádáním života v jednotě církve vyrůstá zázračnou silou jakoby z rozhozených zrn obilí znovu jednotný tvar. Jak postupuje upevnění víry a z toho plynoucí uspořádání veřejných věcí, tak roste i formální výraz tohoto dění z počátečních nesnází a z dílčích úkolů, zraje, zahrnuje v sobě větší a větší oblasti i úlohy a rychle dospívá k realisování svých typických zkratek v monumentálních stavbách a ve vertikálním prostorovém ukončení náměstí. –

Těch několik letmých paprsků ozářivších živné kořeny posvátného křes-

ťanského umění má býti vodítkem pro vniknutí do nejvlastnějšího smyslu snahy o postavení pomníku Marie Panny na Staroměstském náměstí. Je zajisté chvályhodné a užitečné uvědomiti si, že zničený sloup byl jedinečným příkladem vytvoření přirozeného těžiště prostoru tak členitého, s širokým podstavcem tvořícím přechod z rozsáhlé plochy náměstí a se štíhlou vertikálou, zprostředkující optické vyvážení hmot Týnského chrámu a radnice. Ale rozumové úvahy by byly neplodné a nevedly by k cíli, kdyby nebyly podloženy jednotným hnutím odhodlaných myslí a hořících srdcí. Z nich, se zpolečné touhy po odčinění zla, z odhodlání oslaviti milovanou Královnu dílem krásnějším než bylo ono zničené, ze souhrnu všech těchto láskou živených vůlí může a musí zahořeti nový plamen Víry v duši národa a jako přirozený důsledek i výtvarný znak této vnitřní skutečnosti zasazený do přirozeného středu české země. – Vím, že máme ještě před sebou dalekou cestu, že nám bude překonati mnohé úskalí a že musíme projíti očistným utrpením. Ale cena jest žádoucí a odměna bohatá; vírou zúrodněná a produchovněná slavná země vydá své mystické plody. A ruce nových lidí uhnětou novou výtvarnou zkratku, která krásou i vnitřním naplněním v ničem nezůstane pozadu za oněmi minulými! –

Obr. 18. K. H. „Ave Maria". Stínová kresba Mariánského sloupu s pohledem k ruskému kostelu sv. Mikuláše.

Ph. C. MARTIN KOZLÍČEK,
předseda České ligy akademické.

Mariánský sloup na Staroměstském náměstí a studenti

Když v bouřích třicetileté války r. 1648 studenti z klementinské koleje vedeni Jiřím Plachým zachránili Prahu, matku českých měst, před vpádem Švédů, panovalo všeobecné přesvědčení, že Prahu uchránili žoldnéřského drancování jen nadpřirozenou pomocí Neposkvrněné Panny.

Proto také Ferdinand III. dal postaviti r. 1650 na Staroměstském náměstí Mariánský sloup, na kterém dal vytesati slova:

VIRGINI, GENITRICI SINE ORIGINIS LABE CONCEPTAE, PROPUGNATAE ET LIBERATAE URBIS ERGO CAESAR PIUS ET IUSTUS HANC STATUAM PONIT.

(Panně, Rodičce bez poskvrny prvotní počaté, za obhájení a osvobození města zbožný a spravedlivý císař tuto sochu postavuje.)

Každou sobotu a zvláště před každým svátkem mariánským chodívala z Týnského kostela k soše Panny Marie procesí, která vyprošovala zejména v neklidných dobách klid a mír českým zemím. Největší však procesí přicházelo každoročně z klementinské koleje, ve kterém studenti nesli klobouk a rukavice statečného zachránce Prahy jesuity P. Jiřího Plachého, nadšeného ctitele Královny nebes. Tam se učili obětavé lásce k vlasti a národu, neboť měli stále na paměti zářivý příklad svého profesora.

Překrásná umělecká památka stála přes všechna nebezpečenství neporušeně celé čtvrt tisíciletí na Staroměstském náměstí, kde povznášela srdce všech zbožných Čechů k jediné a skutečné Ochranitelce. Teprve ve svobodném státě, kdy se rozpoutaly ničivé síly ve vší nízkosti a neuvěřitelném barbarství, protože zločinní jedinci plní nenávisti k mravní ušlechtilosti zlovolným překroucením pravdy příliš po svém si vyložili národní svobodu, byl poštvaným davem Mariánský sloup stržen a socha rozbita.

Tehdejší představitelé českého národa přešli tento čin mlčením, tak jako klidně přecházeli divoké ničení kulturních a uměleckých památek po celé zemi, k němuž byl obrazně řečeno dán povel beztrestným stržením Mariánského sloupu. Nikdo si neuvědomil, že tím byla českému národu vtisknuta duchovní pečeť vzpoury proti věčně platným hodnotám a že českému kulturnímu životu bylo vpáleno do znaku potupné znamení, které si nikdo z vlivných činitelů nesnažil odstraniti.

Proto se rozhodli katoličtí studenti vysokých škol pražských, sdružení v České lize akademické, že podniknou vše, co bude v jejich silách, aby socha byla znovu postavena. Nebyli vedeni k tomu kroku jen náboženským cítěním a úctou mariánskou. Při svém rozsáhlém kulturním styku s cizinou poznali, že dosud na českém národě lpí skvrna obrazoborectví, ke kterému dala podnět t. zv. inteligence a které beztrestně se rozrostlo do hrůzné velikosti.

Na jaře r. 1938 Česká liga akademická zjišťovala všechny předpoklady, za nichž by se dalo vážně uvažovati o postavení nového uměleckého díla

Obr. 19. Arch. Jarosl. Major, Mariánský sloup útočištěm trpících a ubohých. 1924.

na památném místě. Vyžádala si posudky odborníků, sochařů, kulturních historiků, aby mohla vypracovati podrobný plán. Přišly však pohnuté dny, ve kterých celý národ byl zachvácen hrůzou a strachem o své bytí, kdy české země byly zmítány vichřicí, která smetla tisícileté hranice a kdy temná nejistota naplnila srdce všech věrných Čechů úzkostí podobnou umírání.

Katolíci však hledali v těch strašných chvílích zase pomoc tam, odkud lze se jí nadíti, když všechna lidská pomoc zklamala. Znovu prosili přesvatou Pannu, aby slitovně pohlédla na ustrašené syny a dcery národa, který se jí nikdy ve své většině nestal nevěrným.

Právě ve dvacetileté výročí stržení sloupu dne 3. listopadu 1938 podali zástupci České ligy akademické žádost na příslušné představitele a úřady hlavního města Prahy s podrobnými nákresy, aby mohli postaviti na Staroměstském náměstí nový Mariánský sloup, jako veřejné odčinění

urážky Matky Boží a také jako nezvratný důkaz o opravdovém kulturním cítění českého národa.

Jsou to tedy znovu studenti, kteří dávají první podnět, aby český národ odvrhl své chyby zvláště nyní po tak těžkých zkouškách, kdy se musí především obraceti k nevysychajícím pramenům národní síly, k uměleckému bohatství minulých staletí. Jen tak naroubujeme živoucí ratolesti nového národního života ve změněných poměrech.

Především však nakloníme si smírným zadostiučiněním Pannu Nejkrásnější, která mocnou přímluvou u svého Syna vyprosí nám milost, abychom znovu se stali národem mariánským a aby naše královské krajiny byly opravdovým zemským rájem, na němž spočine její hvězdný zrak se zalíbením.

JOSEF SOBÍŠEK

Mariánská družina mužů a jinochů u sv. Ignáce v Praze a Mariánský sloup

Jest zřejmé, že úctu mariánskou přináleží šířiti především sodálům a sodálkám. Oni jsou to, kteří denně v záslibné modlitbě pronášejí slova zavazující: „ze všech sil, toho dbáti, aby Ti všichni věrně sloužili" A jedním takovým úsekem k šíření úcty mariánské v širokých vrstvách lidových a k přivádění lidu k milostným místům Mariánským jsou průvody a pouti. A tak shledáváme se se skutečností, že Družina dala popud a sama i pořádala průvody k Mariánskému sloupu na Staroměstském rynku. A bylo to zejména v době, kdy rozvířena v Praze určitými kruhy věc katolíky rozrušující, postavení Husova pomníku v blízkosti Mariánského sloupu, kterémužto pomníku byl Mariánský sloup na překážku. Družina pilně propagandu novohusitů sledovala a pracovala o to, aby Mariánský sloup nebyl ani odstraněn, ani posunut na jiné místo. Dne 2. dubna 1898, starosta družiny p. Rozsíval vedl deputaci k pražskému primátorovi Dr. Podlipnému, kde požádal, aby city katolíků nebyly uráženy přemístěním sloupu Mariánského. Dr. Podlipný vyložil tehdy stanovisko města, a na to v delegaci zúčastněný sodál hr. V. Schönborn prosil, aby primator působil k tomu, aby se smírně předešlo možným konfliktům.

V roce 1898, kdy dne 22. května konala se veliká pout do St. Boleslavi a na kteréžto značný podíl Družina měla, tu nadšeně v kostele Panny Marie zněl slib, který při loučení přednášel vldp. kanovník Kořán slovy: „Slibte před obrazem Rodičky Boží, že podle sil svých budete pracovati, aby nebylo hnuto sochou její na Staroměstském náměstí." A mužné hlasy sodálů a ostatních účastníků hromově odpověděly: „Slibujeme!" A když pan kanovník pokračoval: „Slibte mi, že nedopustíte žádné pohany Matky Boží," ozývalo se ze všech úst: „Nedopustíme nikdy!"

Krátce po této pouti svolal ředitel družiny P. Ostrčilík T. J. poradu všech katolických spolků v Praze, kde debatováno o krocích, které se mají pro zachování Mariánského sloupu vykonati. Po několika poradách bylo pak usneseno, aby mimo jiné pořádala se velká manifestační pout dne 5. června 1898. Účast byla obrovská. Na vrchní stupeň pod sloupem vystoupil vsdp. kanovník Dr. Krásl, který pronesl slavnostní řeč, ve které zdůraznil, že přišli zástupcové, aby vzdali úctu, aby ukázali lásku k Rodičce Boží a projevili svou oddanost a věrnost. Tato slavnost zakončena záslibnou modlitbou, kterou vydala Družina v 25.000 exemplářích a která přítomným rozdána.

Dne 15. srpna 1898 konala se pak další pout k Mariánskému sloupu, kterou uspořádala Družina a kterou vedl sám kardinál Schönborn.

V září 1898 uvažovala Družina o špatném stavu Mariánského sloupu. Proto svolala zástupce katolických spolků a výsledek byl, že odebrala se k primátorovi Dr. Podlipnému sodálská deputace, která předložila prosbu a uctivý dotaz v příčině opravy památné sochy Panny Marie a sousoší,

které dobou a zvláště nedávnou živelní pohromou poškozeno bylo. Nabídla se, pak-li že by obec sama tak neučinila, že by katolíci podnikli sbírky, ze kterých by se opravy podnikly.

Otázka postavení Husova pomníku na Staroměstském náměstí ve spojitosti se sloupem Mariánským vynutila si podpisovou akci, jejíž výsledek odevzdal 13. ledna 1899 starosta družiny p. Rozsíval pražskému primátorovi. Bylo to 32 tisíc podpisů, Jednota kat. tovaryšů předložila 8 tisíc a redaktor T. J. Jiroušek protestoval jménem 300 křesť. sociálních spolků. Dr. Podlipný v odpovědi vlídně sdělil, že sám respektuje a cítí každé přesvědčení náboženské a zvláště náboženství katolické, jehož význam a zásluhy jsou nepopíratelny. Prohlásil s plánem v ruce, že dojde-li plán v městské radě přijetí, že sloup Panny Marie zůstane nedotčen na svém místě.

Jen tak letmo vytrhl jsem z družinské kroniky několik dat. Družina se snažila po celá desítiletí pořádat 15. srpna průvody k Mariánskému sloupu, její sodál p. Ulrych udržoval světlo a květinovou výzdobu obrazu Panny Marie, ve sloupě umístěném. Co tu soukromě po večerech modlilo se sodálů až do onoho nešťastného dne 3. listopadu 1918. Léta ubíhala a Ta, která násilně odstraněna, která z vyvýšeného místa tak mateřsky na zbožný pražský lid pohlížela, byla zde v zářijových jubilejních oslavách Paladia roku 1938 opět vzpomenuta. Z téhož místa, kde stávala, žehnala Matka Boží staroboleslavská!

Zničili Tvůj sloup, rozbili Tvoji sochu, nezničili však naši lásku k Tobě. My Tě odprošujeme, buď zdráva, Panno Maria!

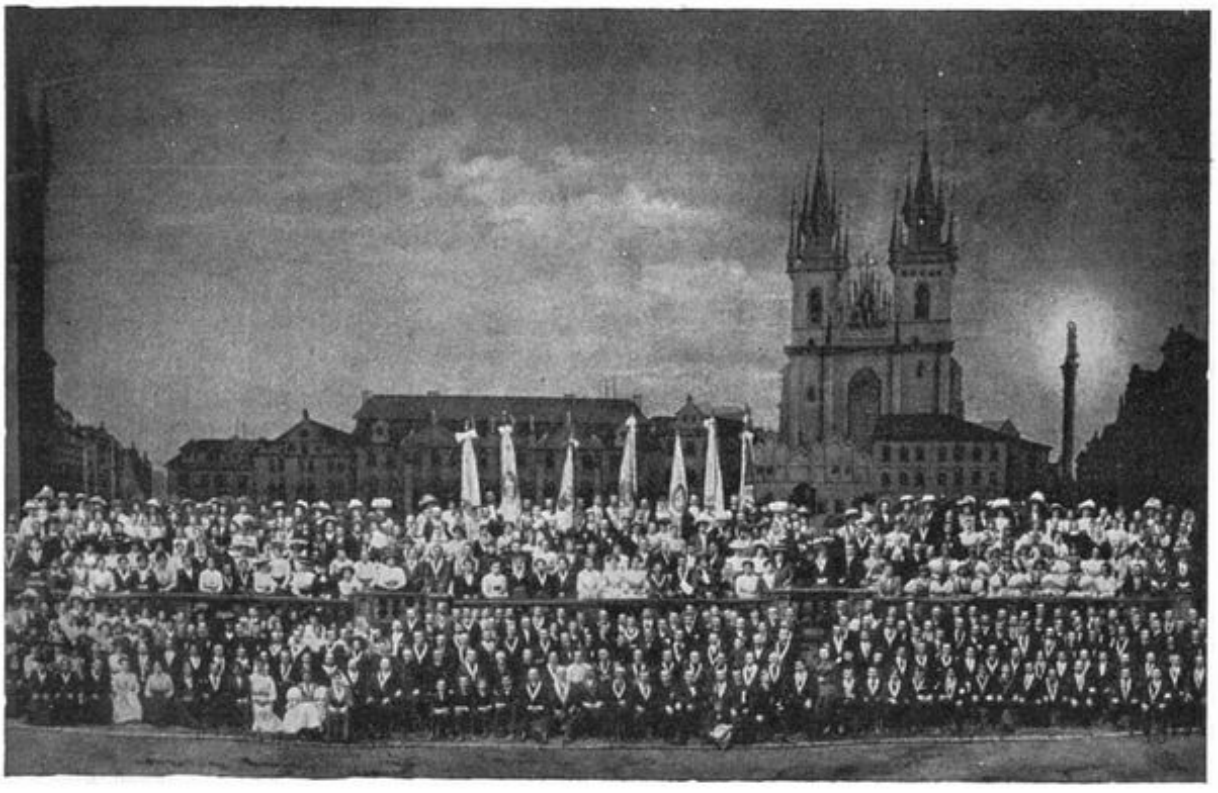

Obr. 20. Sjezd Mariánských Družin z Čech a Moravy v Praze r. 1905.

ANTONÍN ŠORM

Střepiny a úlomky Mariánského sloupu

(Mosaika.)

Když vrátil jsem se v roce 1921 z bojišť a pětiletých vojenských služeb v různých zemích do vlasti, seznal jsem, že v nejednom pražském domě pietně chovají tklivé památky na dobu válečných utrpení, jako střepiny granátů z fronty, které ranily, ale nezabily, kousky zvonoviny ze zvonů za války rekvirovaných a nejednou i kaménky, pocházející ze strženého Mariánského sloupu. Bylo to v době, kdy „Společnost přátel katedrály remešské" zahájila usilovnou činnost, aby posbírala ve všech zemích roztroušené zlomky toho stavitelského divu na podnět spisovatele M. Barrèse. Tehdy jsem si umínil, nemoha sbírati zlomky našeho Mariánského sloupu, soustřeďovati alespoň všechny o něm tištěné zprávy a tak dělati Mariánskému sloupu výstřižkovou kancelář – ovšem nehonorovanou. Za dvacet let nahromadilo se mi takových výpisků a výstřižků mnoho set, jež jsou výmluvným dokladem, jaké nesmírné pozornosti a úctě se těšila Panna Maria na Staroměstském náměstí v celém národě. Z nich vyňat jest tento zcela nepatrný výběr.

Kamének z Marián. sloupu na Velehradě a v žerdi orelského praporu v Praze. Horlivý český kněz, záhy zesnulý P. Jaroš z T. J. na Velehradě dal pro tamní poutní chrám s pomocí dobrodinců malovati obraz P. Marie od profesora Em. Dítěte. Nad obrazem drží dva andělé dutou korunku, v níž jest úlomek z Mariánského sloupu pražského. Leží na bílém podkladu, protože Neposkvrněná byla zneuctěna; podklad má fialovou obrubu na znamení pokání a obé jest na zeleném hedvábném podložení na znamení naděje, že Matce Boží dostane se náhrady a usmíření, nejen od těch, kteří budou před tím obrazem na Velehradě klečeti, ale i od celého národa. Jiný úlomek jest zasazen v žerdi Orelského praporu Orelské jednoty v Praze I.

Zvláštní přátelský projev, spiatý se stržením Mariánského sloupu. Jistý kněz asi r. 1927 tiskem sdělil toto: Přišel ke mně kdosi a prosil, abych za jeho zemřelého nedávno přítele sloužil mši svatou. Ptám se, jsou-li spolu spřízněni. Neznámý sděluje, že nikoliv. Šel však se svým přítelem dne 3. listopadu 1918 z tábora na Bílé Hoře a byli při tom, když byl stržen Mariánský sloup. Na důkaz toho vyňal z kapsy malý kamenný úlomek, patrně ze sochy P. Marie, který tehdy zvedl a na kterém bylo dosud dobře znáti zlacení. Snad se přítel jeho při tom nešetrně vyjádřil, snad i něco jiného se stalo a muž ten neměl pokoje, dokud alespoň mší svatou nepokusil se ulehčiti zesnulému příteli.

Vzpomínka na pobožnosti u Mariánského sloupu. Amalie Jenšovská, vzpomínajíc na starý pivovar „U Celestýnů" v Dlouhé třídě v Praze I., vypisuje v „Národní politice" (čís. 104) ze dne 14. dubna 1939 jeho historii a ke konci doplňuje vzpomínky na cesty k němu těmito řádky:

„... Stavívali jsme se na „Staroměstském rynku" u Mariánského sloupu. Tam bývala každodenní večerní pobožnost. Před obrazem Panny Marie v kapličce sloupu hořela tlumivým světlem olejová lampička a starý dě-

deček, který u obrazu klečel, předříkával Mariánské písně, a přítomní zpívali zbožně s sebou. V osm hodin zazněly týnské zvony. Zvonily klekání a tím se pobožnost končila. Ještě nyní po tolika letech, jdu-li po Staroměstském náměstí, zalétne moje mysl v dálné časy a přiznávám, že ráda na to vzpomínám..."

Ozvěna stržení Mariánského sloupu v Brně. Bolestně dotkla se brněnských sodálek zpráva o stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze. Ihned bylo uvažováno v družině, jak dostiučiniti Matičce naší, tak hrozně potupené. I stanoveno, by každá sodálka napsala na lístek, co chce vykonati na usmířenou z lásky k Panně Marii. Dne 24. listopadu 1918 před družinskou schůzí položila každá sodálka svůj dárek na družinský oltář. Při následující schůzi oznamoval dp. ředitel, co vše Panně Marii slíbeno: Růženců slíbeno 1428. Mimo to zavázaly se mnohé, že se sv. růženec budou modliti denně, jiné každou sobotu, nebo dokud nebude dáno P. Marii veřejné zadostiučinění. Jedna sodálka napsala: „Pomodlím se bolestný růženec a to v noci; jakmile se probudím, vstanu a pomodlím se jej." Jiná slíbila 3 růžence o půlnoci, kdy P. Maria jest nejméně uctívána. Sv. přijímání slíbeno 1028. Některé se odhodlaly k dennímu sv. přijímání, jiné každou sobotu. Mší sv. obětováno 240 a slouženo jich na ten úmysl celá řada. Více si umínilo, že budou choditi na mši sv. každou sobotu. Krásně poznamenala jedna ze sodálek: „Dnešní slavnou mši sv. obětovala jsem za tu osobu, která rukou hříšnou strhla sochu P. Marie." Litanií slíbeno 553, kromě četných jiných pobožností, jako hodinek, křížových cest, devítidenních pobožností a j. Konečně přineseno P. Marii darem mnoho dobrých skutků a praktických předsevzetí. Pro zajímavost uvádím některé: Trpělivě budu snášeti svou nemoc. Při práci budu často vzpomínati na P. Marii. Přispěji k okrase oltáře P. Marie. Dám větší obnos slepým a sirotkům. V sobotu si odepru, co mi nejlépe chutná. Po pět střed dám svůj oběd chudé ženě. Vykonám pouť na sv. Horu. Dám 25 K na pokřtění pohan. dítka na jméno Maria. Založím ve svém rodišti fundaci na sv. missie a j. Z časopisu „Ve službách Královny", prosinec 1918.

Umělkyně Zdenka Braunerová protestuje proti strže-ní. Česká umělkyně, pokroková žena, dcera politika Dra Braunera, vůdce státoprávní oposice české, persekvovaného bojovníka za česká práva, položila na trosky strženého Mariánského sloupu věnec se svojí navštívenkou a slovy: „Plným jménem protestuje – Zdenka Braunerová!"

V roce 1920 setkal se v Babyloně nad Sekvanou svérázný missisipský Čech, chéfredaktor amerického časopisu „Hlasu" v St. Louis se dvěma význačnými čes. ženami: Renátou Tyršovou a sl. Zdenkou Braunerovou. Hovořili i o strženém Mariánském sloupu. Slečna Braunerová tuto surovost bezohledně a prudce odsuzovala a pravila: „Jsem upřímnou Češkou, katoličkou. Tímto prohlášením dnes nikoho ve vlasti nezískám, ale nedbám toho. Když Mariánský sloup padl, vtírala se mi myšlénka, že musím něco učiniti, abych tu hanbu národa českého odčinila. Přinesla jsem veliký věnec, ozdobila smutečným závojem a položila na podstavec kolem trosek sloupu. Nemohla jsem více učiniti, abych bolest svoji utišila a urážku Matce Boží ve tvář vmetenou částečně napravila. Čekala jsem, že někdo z davu se na mne vrhne, uhodí, ale nestalo se tak.

Přiznávám se, byla bych tu ránu ráda snesla pro své přesvědčení. A protože se nebojím, vložila jsem do věnce svou navštívenku." Tato slova s vroucím doprovodem otiskl Dr. Hynek Dostál v „České Ženě", týdeníku vycházejícím v St. Louis v Americe.

Kde měl by státi nový Mariánský sloup podle názoru Myslbeka. Em. Žák ve Feuilletonu „Čecha" z 23. III. 1923 „Svátek Sedmibolestné" napsal: „Nedávno vyprávěl známý církevní hodnostář, že kdysi hovořil nyní již se zesnulým mistrem V. Myslbekem (autorem sousoší svatováclavského na Václavském náměstí v Praze) o svržení Mariánského sloupu. Myslbek s uměleckého hlediska na zničené vzácné dílo sochařské netajil se svým rozhořčením. Hovořeno též o tom, že sloup by měl býti znovu postaven. „Ale kam?" tázal se kněz. „Tam", odpověděl krátce a prudce Myslbek. Jako umělec vzácného smyslu chápal, že jediné místo pro rozbitý sloup je s architektonického hlediska na Staroměstském náměstí.

Erben historiografem Mariánského sloupu, Dr. Čeněk Zíbrt bibliografem téhož. Pozoruhodno jest, že sběratel českých národních písní a pohádek, básník oblíbených našich balad, Kar. Jar. Erben, byl asi jedním z ojedinělých literátů, který měl v ruce všechny doklady archivu města Prahy o Mariánském sloupu a napsal do knihy o pražských primátorech asi první historii Mariánského sloupu (str. 109 a n.). Druhý sběratel folkloru Dr. Čeněk Zíbrt napsal opět první Bibliografii Mariánského sloupu ve své Bibliografii české historie, d. V., str. 259–260.

Malý příspěvek k ikonografii Mariánského sloupu v Praze. V únoru 1930 uspořádala „Krasoumná jednota" v Praze výstavu: Praha jak bývala . ., ve které byly vystaveny následující obrazy s Mariánským sloupem v katalogu Výstavy Mariánského sloupu r. 1924 neuvedené: Č. 3. Anonym, Požár věže týnské 29. VII. 1819. – Č. 8. Anonym, Týnský chrám s náměstím, kolor. kamenotisk. – Č. 28. Jan Berka, Týnský chrám s palácem Kinských. – Č. 34. Lud. Buqnoy, Staroměstská radnice, akvatinta. – Č. 93. Aug. Mathieu, Pohled na velké náměstí se starou radnicí. – Č. 184. Ocelorytina od Susemihla, Staroměstské vel. náměstí, pohled od východu. – Č. 215. Kašpar Pluth, Pohled na hlav. náměstí. – Č. 222. Samuel Pront, Starom. náměstí. – Č. 186. Ocelorytina od Winklese, Staroměstské velké náměstí. Význačné dílo dra Zd. Wirtha, Praha v obraze pěti století (z r. 1932), reprodukovány jsou obrazy s Mariánským sloupem: Obr. 61, 62 Filip a Fr. Hegerové, Staroměstské náměstí, pohled od jihu a od severu 1793 (Mědiryty Casp. Plutha). – Obr. 118. Ed. Gärtnera, Starom. nám. 1843 ze soukr. majetku v Americe. – Obr. 119. Rud. Alt, Týnský chrám, skvostná olejomalba z r. 1843 ze státní sbírky na zámku Konopišti. – Obr. 120. Jos. Koruna, Mikulášský trh na Starom. nám., olejomalba z r. 1840 z galerie hl. m. Prahy; obrázek tento rozšířila na svých kalendářích Městská pojišťovna. – Obr. 193. Aug. Mathieu, Starom. nám., pohl. k východu, olejomalba z r. 1857 v městském museu v Remeši. – Obr. 194. J. Verreyt, Starom. nám. večer při průvodu s pochodněmi, kolem r. 1850, olejomalba z Měst. musea. Časopis společnosti přátel starožitností čes. r. 1931, přináší zajímavou přílohu kolor. originálu z archivu ministerstva vnitra illuminace na Staroměstském náměstí r. 1667, u příležitosti narozenin syna císaře Leopolda, kdež vyznačeno též osvětlení Mariánského sloupu četný-

mi světly a lampičkami. Na Mariánské výstavě roku 1904 byla vystavena rytina Mariánského sloupu z XVII. stol. a kovové těžítko v podobě Mariánského sloupu z kláštera Anglických panen v Praze. Viz katalog Mar. výstavy str. 10 a 36. Ve vojenském museu v Praze jest obraz se sloupem Mariánským při příchodu Prusů na Staroměstské náměstí v roce 1866.

Dr. Podlipný, primátor hl. města Prahy o Mariánském sloupu roku 1894. Vilém Koleš, náměstek starosty a historik v Třebechovicích v ročence k 40. výročí lidového sjezdu v Litomyšli r. 1934 píše: ...Když kolem r. 1894 ohrožena byla odstraněním socha P. Marie na Staroměstském náměstí, aby učinila místo pro pomník Husův, sešli se zástupci pražských kruhů katol. k poradě. Usneseno vyslati vícečlennou deputaci k primátoru dru Podlipnému a jemu naše obavy tlumočiti. Za katolické dělnictvo byl jsem určen já. Primátor nás přijal s líbezným úsměvem, ale zřejmě nelibě dotčen účelem naší návštěvy, otevřel okno proti soše Mariánské, theatrálně rozpřáhl ruce oním směrem a řekl: „Pánové, mýlíte se. Vaše obavy jsou bezpodstatné. Není možno, aby se našla ruka českého člověka, která by se opovážila vztáhnouti ruku proti soše Panny Nejsvětější, jejímž byl i náš Mistr Jan Hus horlivým ctitelem. Ne, ne, pánové, vaše obavy jsou liché.

Poutníci v Nazaretě vzpomínají Mariánského sloupu. Poutníci zúčastnivší se první pouti z býv. republiky Československé do Sv. Země, u příležitosti návštěvy Nazareta dne 9. května r. 1924 uspořádali sbírku na Mariánský sloup. Při promluvě v památném kostele „Zvěstování" pravil k účastníkům kněz Š.: „Zpráchnivějí ruce zlořečené, které v Praze sochu Rodičky Boží strhly a ji samu tak potupily, shnije každý jazyk, Jí se rouhající, ale pokud svět světem bude, nepřestanou zníti po celém oboru slova archandělova, zde po prvé vyslovená: Zdrávas Maria!!" Václav Otta „Do Svaté Země", 123.

Radostně tklivý dětský dárek na postavení Marián. sloupu. „Pražský Večerník" z 9. IV. 1926 přinesl tuto zprávu: V posledních dnech přišla k pokladníku Lidové Akademie, Odboru pro rekonstrukci Mar. sloupu dáma s malou asi pětiletou roztomilou holčičkou, která si přinášela s sebou kovovou střádatelskou pokladničku. Dáma držela v ruce věstník mariánských družin „Ve službách Královny", (roč. XVIII., čís. 11) a pravila: „Četla jsem své dcerušce zde uveřejněný článek „Za Mariánským sloupem" a ukazovala jí obrázky zničené sochy a zneuctění Panny Marie. Aniž bych jí byla dala nějaký pokyn, sama od sebe při čtení o dárcích se přihlásila, že veškeré svoje úspory z pokladničky daruje na postavení nového Mariánského sloupu a zde vám to přináší." Otevřeli jsme pokladničku, spočítali její obsah; útlocitná střádatelka měla v ní 262.60 Kč. Dávno, dávno již neviděl jsem takovým štěstím zářiti lidské oči, jako ve chvíli, kdy tato něžná malá dárkyně odevzdávala veškeré úspory svého nejútlejšího dětství na odčinění pohany Mateře Boží.

„Shodili jste Panenku nebo ne?" V dnešních mimořádných dnech našich dějin nelze přejíti mlčením alespoň několika hlasů, pronesených prorocky před dvaceti léty.

„Národní Listy" dne 23. listopadu 1918 otiskly tento list, příznačný pro utváření se popřevratových poměrů mezi Čechy a Slováky:

„Přijel jsem právě z jižní Moravy a sděluji s Vámi, co jsem slyšel od našich vojáků, raněných v boji na Slovensku. Vyprávěli: „Z posledních událostí na Slovensku je vidno, že bude nutno Slovač nejen vojensky okupovat, ale i mravně získat. Narazili jsme v tomto posledním ohledu na větší překážky, než byly rázu vojenského. Většina Slováků je přesvědčena, že jdeme jim rozbourat kostely, svaté sochy a zrušit staré zvyky. Mnoho Slováků uvítalo nás s puškou v ruce. Maďaři totiž využili zničení Mariánské sochy v Praze k účinné protičeské agitaci, vylíčivše nás jako „vlkodlaky, antikristy a jakobíny" (doslovně). Marně snažíme se jim to rozmluviti. „Shodili jste Panenku nebo ne?" je jejich odpověď. Je nutno rychle zjednati nápravu a respektovati náboženskou „zaostalost" dvou milionů Slováků. Jinak jsou pro nás ztraceni."

Jak Hanáci rozmlouvali o 3. listopadu. Pilný hanácký národopisec Jan Vyhlídal, zachytil velmi mnoho svérázných lidových projevů z doby války i poválečné. Píše též jak lid soudí:

„Noviny se pilně četly, nové roztodivné zprávy roznášely se krajem. Nejvíce pobouřila zpráva, že čeští národní socialisté 3. listopadu rozbili Mariánskou sochu v Praze. „Nebude to dobrý," bylo slyšet v Kosmicích – rovněž tak po veškerých osadách Hané – „dež takovó vevádijó v Praze. Panna Maria jož jednó nás zachránila před Tatarama a včel se ji tak v Praze odplatijó. Je to serovosť, pohan be to ani neodělal, co ti Pražani spáchale." „Ešče plati stary přislovi: S Bohem počni každé dilo, podaří se ti až milo; co v Praze o Boha a Panenko Marijo nestojijó? Ať se jenom majó na pozoru! Lefko nabyty, lefko pozbyty!!" (Literární příloha „Našince", ze dne 29. května 1921.)

Proč Hlučínsko protestovalo proti připojení k našemu státu v roce 1918? Nejen Slováci, ale také mnozí pruští „Moravci", t. j. český mluvící obyvatelé na Hlučínsku konali po převratu protestní schůzi, aby nebyli připojeni k Československu. Za důvod udávali rozbití sochy P. Marie na Staroměstském náměstí. – Časopis „Záchrana mládeže", r. 1918.

Stržení Mariánského sloupu dalo první popud k nespokojenosti Sudetským Němcům. Z důvodu stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze, uspořádáno bylo velmi mnoho protestních schůzí mezi Němci. Němci ale také konali první smírné pobožnosti. „Westböhm. Volksblatt", (č 91) v Chebu z dne 23. listopadu 1918 oznámil všeobecnou novénu od 7. do 15. prosince a vyzýval německé obyvatelstvo k podobným pobožnostem i protestům. – „Národní Listy" z 31. října 1919 napsaly: „Kdyby iniciátoři stržení Mariánského sloupu v Praze a protisvatojánských kravalů si byli vědomi dosahu toho, jak těchto věcí bude s úspěchem proti nám využito na Ratibořsku a nyní i na Těšínsku, jistě by byli věci do takové krajnosti nehnali ."

Z dennopisu 3. listopadu. R. 1648 uzavřen vestfálský mír a tím ukončená třicetiletá válka, na paměť čehož Marián. sloup v Praze postaven. – 3. XI. 1414 dospěl do Kostnice na církevní sněm J. Hus, aby se zodpovídal a ospravedlnil ze svého učení. – 3. XI. 1853 zemřel český spisovatel Jan z Hvězdy – Jan Jindř. Marek.

Dr. Václav Hrudka o Mariánském sloupu v Praze. Umělecká funkce, již určilo baroko vertikalám pomníků, jest duševním dílem baroka; u Egypťanů dostalo se štíhlým obeliskům zcela jiného určení, avšak Římané sloupem Hadrianovým i jinými obelisky již se blížili barokovému nazírání podobně jako středověk na příklad krásnou kašnou norimberskou. Avšak usjednotit a vázat prostor, jej soustředit kolem osy, dovedlo jen baroko vztýčením vertikály na geometrickém či estetickém středu; prostor spjat zdůrazněním jednotícího středu. Jak dovedli barokoví lidé najít tento střed estetický a nikoli geometrický, vidíme na Malostranském náměstí u morového sloupu, jenž ovšem pracován v rozkvětu baroka. Zde v úvahu vzata hmota budov i chrámu sv. Mikuláše, stoupající terén směrem k severu a komunikace šikmo protínající náměstí k Nerudově ulici. Na pravidelné ploše odsunut pomník ze středu! Tvar krásné památky i umístění její snoubí se v celek, na jehož chápání jsme nedozráli! A o sedmdesát let dříve vztýčen Mariánský sloup, vývojově důležitý, první z našich vertikál, jemný s těžším spodem pro plochu náměstí, počítán ke hmotě Týna i radnice, k hlavní komunikaci od Celetné ulice k Malému náměstí, k snižování terénu směrem k severu. V duchu doby byla forma pomníku prostá, avšak i přes přirozený úpadek kultury v třicetileté válce neztratili umělci podivuhodné jistoty zraku. Nemožno polemisovat; umístění malostranského sloupu jest ideální, avšak předstiženo na Staroměstském náměstí tím, že zde se jednalo o estetický střed nepravidelné středověké plochy, což geniálně nalezeno. Odstranění bylo uměleckým ochuzením Prahy. – Lid. Listy V. (1926), č. 157.

Mariánský sloup – ukazovatel poledne. Pražan málokterý asi ví, že sloup, který na poděkování za uhájení Prahy od Švédů dal postaviti Ferdinand III. uprostřed rynku roku 1650, je zároveň gnómónem, t. j. ukazatelem poledne. Za sloupem směrem k Dušní ulici vydlážděn je stezník (polední čára) sestávající ze tří řad kamenů. Stezník je tak široký, jako stín sloupu. V pravé poledne sluneční kryje se stín sloupu přesně s vydlážděnou polední čarou, podle čehož si může každý hodinky své nařídit, dbá-li jen rovnice časové, t. j. udání, o kolik minut a vteřin liší se pravé poledne sluneční od středního, které mají udávati hodinky.

Oba obrázky byly pořízeny dne 5. dubna 1918 s věže staroměstské od hlásných,* první o hodině 11., kdy stín sloupu byl ještě o 15^0 před polední čarou na straně k radnici, a druhý, když se stín přesně kryl s polední čarou, což nastalo ve 12 h. 2 m. 55 vt. místního času pražského; ale poněvadž naše hodiny udávají nyní čas středoevropský, který je proti pražskému o 2 m. 20 vt. napřed, bylo podle středoevropského času 12 h. 5 m. 15 vt. Podíl ze skutečné výšky sloupu a délky poledního stínu udává tangentu výšky sluneční.

V XV.–XVIII. století byly takové polední čáry sestrojovány zvláště v kostelích. Místo hrotu gnómónu (obelisku) zastupoval malý otvor v klenutí, jímž vytvořil se na podlaze kostela obrázek sluneční. Nejslavnější takové gnómóny nacházejí se v Římě v kostele S. Maria degli Angeli, ve

* Badatel jako by tušil, že za půl roku již by tento nanejvýš zajímavý zjev fotogr. zachytiti nemohl. Stezník zůstal a dosud napříč náměstím a před pomníkem Husovým ostře se rýsuje, jako vykřičník popřevratové kultuře. Pozn. redakce.

Florenci v kostele S. Maria dei fiory (od Pavla Toscanelli r. 1468 sestrojený) a v kostele S. Petronia v Bononii (Bologna) sestrojený nejprve r. 1656 od Ignatia Danti-ho a pak zlepšený Dominikem Cassinim r. 1776. U tohoto je otvor v klenutí 34 m nad podlahou, tak že elliptický obraz sluneční 1. května za 1 vteřinu pohne se o 2 mm. Tím je možno určiti pravé poledne sluneční na $^1/_4$ vteřiny přesně. Podobné gnómóny jsou i v jiných kostelích, na př. v S. Sulpice v Paříži, v Miláně, ve Vratislavi, v Ženevě a j.

Dr. V. Rosický (Světozor, 1918.).

Závěrem. Při výstavce památek Mariánského sloupu uspořádané v Olomouci v tisíci výtiscích tamními Mariánskými družinami byla rozšířena tato smírná modlitbička: Smírná modlitba k Panně Marii.

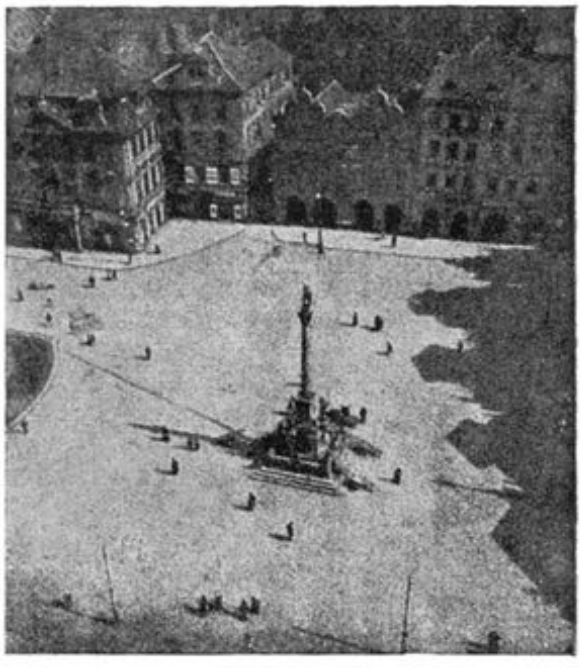

Obr. 21. a 22. Mariánský sloup ukazovatelem poledne (gnomonem).
I. Fotografie 5. IV. 1918 v 11 hodin. *II. Fotografie téhož ve 12. hodin.*

O Maria! Pokorně před Tebou na kolena padáme. Sotva se očí svých k Tobě pozdvihnouti opovažujeme, neboť země naše je vinou obtížena. V prvním svobodovém opojení zločinné ruce sochu Tvoji zbořily a od té doby hromadily se urážky a rouhání proti Tobě pronášené.

Jako dobré matky své nezdárné děti přes urážky, které jim ony činí, přece milují, jim odpouštějí a pomáhají, tak nepřestávej také Ty přes urážky Tobě učiněné nás milovati! Proto prosíme Tě co nejsnažněji: Odpusť nám, neodvrať se od nás, neodepři nám své mateřské lásky a pomoci v našem neštěstí! Pomoz nám hříšníkům, pros u svého Syna, Pána našeho Ježíše Krista, aby naší nešťastné vlasti odpustil, ji obrátil, očistil a zachránil! Slibujeme Ti, ó Matko naše, že vždycky se Tebe zastaneme, že zvláště Tvé Neposkvrněné Početí hájiti a úctu k Tobě horlivě šířiti budeme.

O nejdobrotivější Matko! Přijmi nejmilostivěji tuto naši modlitbu a tento náš slib na smíření za zločiny Tvých nepřátel a Tvých svedených dětí. O Matko našeho Spasitele, smiluj se nad zemí českou, ochraňuj ji a pros za ni!! Amen.

ČÁST DRUHÁ

XAVER DVOŘÁK

Na sochu Panny Marie na Staroměstském náměstí

Nad lidstva peřejem a šumným jeho shonem,
jenž k Tobě vzhůru hřmí tu jásotem, tu stonem,
nad davy bídných parobů, jež kolem spějí,
v své tváři zoufalosť a rmutnou beznaději
nad tlum žen, jež sotva kryty v chudém cáru
svou chvící ruku vztahují po milodaru
nad davem sirot, jež se třesou v mrazu bosy
a marně vzlykají a o soucit jen prosí,
nad pychem bohatců, jež kolem v pohrdání
jdou v hedvábí a v zlatu se vztyčenou skrání
v moři paprsků, jež slunce kolem splétá,
či v šedý závoj mlhy, jež k zemi padá, skrytá,
vždy s úsměvem Ty stojíš, stráži naše svatá,
vždy stejně k nebesům Tvá kyne ruka spjatá,
vždy stejně soucit milostný hrá na Tvé tváři
a dolů padá, těchou v srdce teskná září.
Vždyť sám, o Paní mocná, často v zadumání
když kolem jdu a hlava ku ňadrům se sklání
já musím v žalu k Tobě oko vlhké vznésti
a v duši padá cos, jak dávno zašlé štěstí . . .
Ó, bdi tak dále nad posvátným městem naším,
nad zlatým srdcem Čechy, jež nade vše nám dražším,
štít mocné lásky své o vzpni nad ním šíře,
ať v blahu žije, věrno svaté Otců víře
a přec, když bolesť dotknula by se ho maně,
květ útěchy um sypej v zarmoucené skráně,
však nepřátelé rozervat-li by je chtěli,
Tvé ruce spjaté – ať jim smrtící jsou střely.

„Blahověst", roč. XXXVI., (1886), 89.

FR. STŘÍŽOVSKÝ

Mariánský sloup

Chór andělů:

V mysli Boží od věčnosti
sídlila jsi, Matko ctnosti,
Ženo, která lidstvo zhostí
kletby hříchu, sobeckosti,
lidskou duši obrodí –
která potře Hada patou,
v noci bude Zorou zlatou,
z níž se Slunce narodí.

Na měsíci stojíš, Věrná,
v světle dvanáctera hvězd,
v oku láska nedoměrná
k lidským pokolením jest.
Dívkám zjevuješ se v snách,
dětem srdce kropíš rosou
cudnosti a neviny,
velikých Ty snah jsi osou,
Ideále jediný!

Hvězdo mořská, lidem k pokoji!
Sviť jim do snů, do všech myšlenek.
Života buď zdroj a bolu lék!

Autor P. Frant. Střížovský-Večeřa napsal allegoricko-dramatickou báseň „Mariánský sloup" o šesti obrazech, která byla zhudebněna a mnohokráte na Moravě prováděna. Obsahem je odvěký boj dobra se zlem, který se vybíjí na Mariánském sloupu; zlo zdánlivě vítězí, aby na konec stalo se podnožím dobra. Libreto vydala tiskem Uměl. a literární družina v Olomouci s grafickou výzdobou umělce Arnošta Hrabala. Báseň zhudebnil skladatel p. Stanislav Vrbík, dómský varhaník v Olomouci a byla již mnohokráte na Moravě provozována. Pozn. redakce.

VOJTĚCH HOŠEK

Třetí listopad

Vždy teskně tak se do snů mojich vrací
ten třetí listopad –
svit slunka v podzimní se soumrak ztrácí –
a v duši smutek pad'. –

Z mlh vzpomínek sloup znovu vstává štíhlý
– v pozadí věží dvé –
jak tehdy stál, než zášti dlaně zdvihly
zde vlastní děti Tvé.

Tak vlídně, Matko, shlížela's k nám dolů
s té sloupu výšiny,
vždy útěchou jsi byla v stínu bolů
a stráží Otčiny.

Kdys' nebi v dík za ochranu před vrahy
Tě slavil zbožný děd,
těch dávných dob nám odkaz byl to drahý,
vždy v tísni k Tobě spět.

Tys' byla symbolem nám vítězného rána
v otroctví údělu,
saň poroby že posléz bude sklána
mečem Tvých andělů. –

A přišel den – zaň sněhy Tvojích dlaní
se k nebi spínaly –
šum davů, zpěv a jásot k nepopsání
kol Tebe hřímaly. – –

Však zapomněl syn zvrhlý lásky Tvojí,
pěst zrádné zloby zved' –
v ten večer temný s hvězdné výše svojí
Tys plála naposled! – – –

Vždy teskně tak se vrací v moje snění
ten třetí listopad –
jak štíhlý sloup Tvůj – v divých vášní vření
mír vlasti také pad'! –

VLADIMÍR HORNOF

Před Týnem

Před Týnem v noc i den sní aurecla zlatá
v nadhvězdné stany,
před Týnem v noc i den se modlí ruka spjatá
Marie Panny,
za štěstí přítomných, za minulých dob viny,
za pokoj budoucích,
jak oheň majáku plá v doby těžké stíny
v modlitbách horoucích...

A sterá vzpomínka na bránu duše bije
ze hlubin času...
Kdy viny minulé, Tvá láska Matko smyje
v milosti jasu?
Kdy v plesném jásotu a za hlaholu zvonů
skráň Lásky zdeptaná
se z prachu pozdvihne a v srdcích millionů
zajásá hosanna?

Před Týnem v noc i den lká modlitba Tvá svatá
ó Matko Páně,
by Láska smířila, čím zbodla zloba klatá
Tvých dětí skráně!
„Ó Matko oroduj!" – sta vzdechů k Tobě letí
ve hvězdné výšiny –
„pro víru otců splň, zač prosí jejich děti:
Buď stráží otčiny!" –

Ve službách Královny, VII. 1914.

Mariánský sloup

Úryvek ze stejnojmenné trilogie Aloise Ječmínka-Hrázeckého,* čes. básníka v Americe.

My tady v zámoří od první o válce zvěsti
beze všech nároků všechno, co mohli, jsme dali,
a za ty nezištné oběti pro vaše štěstí
nyní k vám voláme po prvé důtklivě z dáli:

Vraťte zas Marii, Královně nebes, sloup její,
navraťte děkovný pomník zpět na místo dávné,
ať srdce naše se radostným vědomím zhřejí,
Češi že dovedou v úctě mít památky slavné!

Aby však v budoucnu nemohla nijaká zloba
zničiti pomník ten, na mysli pečlivě mějte,
pro případ, že by zas ďáblova mámení mdloba
davů se zmocniti měla, na sloup nápis dejte:

»Pomník ten věnuje Marii, Královně míru,
pražský lid, prodchnut jsa hluboké vděčnosti slastí,
že mohl za války světové hrozného víru
svobodu dobýti zase své předrahé vlasti.«

Svorně a rychle se věnujte tomuto dílu,
nedbejte překážek, neslyšte bezbožných hlasů,
Mariin sloup budiž hlavním teď z všech vašich cílů,
pospěšte, nevíte, co nese tlum příštích časů!

Odpůrci Marie nemohou z Čechů být ryzích,
ďáblova zášť je v nich, jed svůj jim do myslí cedíc,
ač rodem Češi snad, přece jsou ve službách cizích,
janičár každý z nich, potomek Miloty z Dědic!

Usmiřte, přátelé, činem svým milostnou Matku,
snažte se zajistit národu ochranu její,
po Praze o velkém pomníku obnovy svátku
ku poctě Marie zpěvy a hymny nechť znějí!

„Katolík", Chicago v srpnu 1932.

* Tento básník otiskl řadu básní o Mar. sloupu v čes. listech a časopisech v Americe, ve prospěch sbírek na postavení nového sloupu.

VILÉM BITNAR

Rozhovor před Mariánským sloupem

Je překrásné letní odpoledne v srpnu, v sváteční den Nanebevzetí Panny Marie. Po odpoledním kázání vychází z Týnského chrámu a z podpodloubí staroslavného domu na Staroměstské náměstí průvod věřících, vedený farářem od Panny Marie před Týnem. Zatím, co průvod zvolna dochází k Mariánskému sloupu, postranním východem do Týnské uličky vycházejí dva starší ušlechtilí mužové. Jeden z nich je český mariánský básník Julius Zeyer, druhý je světoznámý francouzský romanopisec Karl Joris Huysmans.

Zeyer vyšel první a pokročiv několik kroků vpřed, obrací se tváří k prastarému gotickému portálu, ozdobenému jedinečnou skulpturou Ukřižování Kristova. Usmívá se svým jemně bolestným úsměvem a mlčky upozorňuje přistupujícího Huysmanse na rozpadávající se skvost staročeské plastiky.

Huysmans dívá se chvíli zkušeným zrakem znalce katedrál na bohatý výjev mystiky sochařovy a praví: „Ano, ano, tento chrám Matky Boží leží mi v hlavě a je s to mne pobláznit. Musil jsem jej spatřiti ještě jednou dříve než zemru, neboť mi nešel z mysli od té chvíle, kdy jsem jej kdysi spatřil na jaře na své potulce neznámou mi tehdy Prahou."

Zeyer: „Ano, pamatuji se velmi dobře. Byl jsem tehdy v Paříži se Zdenkou Braunerovou, když jste se navrátil domů a nemeškal jste nás zpraviti o svých dojmech. Jak nám tehdy jiskřily zraky, když jste mluvil s takovým nadšením a obdivem o naší Praze a zvláště o dojmech, které jste si odnesl právě z Týnského kostela. A to jste přece již znal dopodrobna gotický zázrak katedrály v Chartrech, který jste nesmrtelně zachytil v svém pozdějším románu Katedrála."

Huysmans: „Slabé síly své jsem pokorně napjal, abych v té skladbě zazpíval píseň oslavy Té, která je Orodovnicí mé Francie."

Zeyer: „Ano, Vaší sladké Francie. A Prozřetelnost odměnila Vás odměnou nejzářivější: učinila Vás po ubohém Verlaineovi největším mariánským básníkem nejkřesťanštějšího národa francouzského."

Huysmans: „Jste příliš dobrý, drahý Julie, a příliš básníkem, abyste nepřepínal. Sám jste značnou měrou vinen mojí hlubokou láskou k této svatyni. Nikdy nezapomenu, s jakou horoucností sledoval jste tehdy v Paříži události ve vaší vlasti, jak jste se chvěl o staré, negotické památky Týnského chrámu, který měl býti tehdy stylově upraven tak, aby ztratil svoje šeré, zádumčivé kouzlo, tak jedinečné a opojné. Představa, že jste zde v Praze, uprostřed všech těch vzácných věcí, zahnala mne sem po druhé a nelituji své cesty, neboť s Vámi zjevila mi Praha teprve svou duši."

Zeyer: „Duši složitou a cizincům záhadnou. Je třeba od dětství tu žít, aby se plně pochopila němá žaloba těch tichých, pustých ulic, jimiž vanou staré pověsti jako zádumčivé větry. Ano, Praha je kamenná kniha, plná pathosu a tajemství, plná záře podivuhodného umění."

Huysmans: „Věru, nikde nezažil jsem hlubších dojmů, než v kapli

Svatého Václava na Hradčanech, v níž vykládal jste mi tak vroucně obsah a smysl těch vyrudlých fresek mezi v šeru zářícími polodrahokamy."

Zeyer: „A přece tajil se Vám dech, když jsme se kolem chrámu Svatého Mikuláše dostali na Karlův most s těmi zčernalými skupinami soch nad hučící řekou. Zapomněl jste již na své výkřiky před sousoším Svaté Luitgardy?"

Oba básníci zatím krátí zvolna Týnskou uličkou směrem k Staroměstskému náměstí. K zamyšlenému Huysmansovi mluví

Zeyer: „Připomněl jste mi můj strach o zničení Týna nerozumnou úpravou architektů. Týn ušel tomuto osudu, ale horší budoucnost, zdá se, očekává Immaculatu..."

Zeyer ukázal na Mariánský sloup, týčící se na náměstí, který se jim právě zjevil s rohu Týnské uličky, kde se mimovolně zastavili. Podvečerní slunce ozařovalo zlatou sochu Neposkvrněné, která zdála se skláněti s výše svého sloupu k zástupu, klečícímu a stojícímu dole na dlažbě náměstí. Ušlechtilý kněz vysoké postavy a bílých vlasů, modlil se vroucně Loretánskou litanii, jejíž verše i s odpověďmi věřících zalétaly teď k sluchu obou básníků.

„Růže duchovní, oroduj za nás!"

„Věže Davidova, oroduj za nás!"

Huysmans vytrhl se ze zbožného zadumání a pohlédl tázavě na Zeyera: „Pravil jste mi přece nedávno, že sloup s Bohorodičkou postaven byl na poděkování Bohu za uhájení Prahy proti Švédům. To byla přece záležitost celého národa. Jaké nebezpečí mohlo by tedy hroziti v Praze pomníku tak eminentně vlasteneckého významu?"

Zeyer: „Našli se u nás lidé, kterým je Bohorodička na radničním náměstí trnem v oku a kteří Ji hledí odstraniti jako symbol katolictví za každou cenu. Hlásají, že sloup byl postaven na oslavu porážky bělohorské a že je symbolem ponížení našeho národa ."

Huysmans: „Satan nikdy nespí, opět a opět zvedá hadí hlavu, aby znova byla potřena nohou Neposkvrněné Panny. Má pouť Prahou byla ozářena takovým leskem mariánského kultu českého lidu, že maně se ptám: což není Bohorodička i vám Čechům, podobně jako lidu francouzskému, Orodovnicí a Královnou?"

„Královno, bez poskvrny hříchu prvotního počatá, oroduj za nás!" zaznívala od sloupu slova knězova i zástupu, jakoby v odpověď na otázku Huysmansovu.

Zeyer: „Kdo z těch všedních duší pochopí dosah oné slavnostní události, jakou bylo postavení tohoto Mariánského sloupu. Musili by znáti psychu sedmnáctého století, všechny touhy českého člověka, toho podivuhodného, tragického věku. – Tento sloup si tehdejší česká společnost bez rozdílu stavu horoucně vytoužila, tento Mariánský sloup byl nejvystižnější metaforou českého životního ideálu. Což oni chápou onu v hlubinách duše utajenou bolest tehdejších synů i dcer českého národa, která tu vypučela mocným gestem k nebesům vytrysklého mariánského dříku mramorového?"

Huysmans: „Ano, takovou, zdá se, byla duše tehdejšího katolíka vůbec, že lpěla na duchovním, nadsmyslném a že po Pánu Bohu měla největší své útočiště v blahoslavené Panně Marii..."

V té chvíli kněz u Mariánského sloupu domodlil se Loretánskou litanii a průvod hnul se od sloupu zpět do chrámu Panny Marie před Týnem, kde měla býti tato vzácná, jen jednou do roka se odbývající pobožnost, ukončena Požehnáním.

Lid zpíval starobylou píseň mariánskou, vzduch zachvíval se srdečnými jejími tóny, které jakoby ozářeny byly tekutým zlatem zapadajícího letního slunce. Cosi ze sladkých podvečerů středověkých májových pobožností zadýchlo na Julia Zeyera, který v náhlém vytržení pozvedl obě své ruce k Neposkvrněné Rodičce na sloupu a zalkal:

„Zdrávas, poklade všech milostí, Maria, před níž anděl klonil se! V hluboké pokoře a v bázni chvělé vznáším ruce k Tobě, Ty lásky čistý pramene, své ruce nehodné a slabé s prosbou vroucí, bych směl vejít na okamžik v žití Tvého sad mystický, sad luzný, plný vůní nebeských, ó stane svatotajný, v nějž vešel Stvořitel... Ó Jase jasnější všech jasů, osviť lid můj bloudící a oroduj za nás!"

„Amen!" dodal Huysmans, jenž hluboce dojat sledoval vzrušení Zeyerovo. Podal mu ruku a oba vešli do chrámu, kde právě počalo Požehnání.

V. SVATOHOR (BĚLOHLÁVEK)

„Požehnaný život ."

Jen tak jsem tam vběhl (do výstavy bibliografie a ikonografie Mariánského sloupu) na skok již v samý večer, když již výstavní místnosti byly prázdné. I přiznám se – s lehkou, povrchní myšlenkou, hodnou jedné koruny vstupného.

Nač vystavovat, myslil jsem si, rozbité kusy, kterých již žádný mistr sebe větším uměním nedoplní v to veliké zářivé znamení, jež viděl Jan na

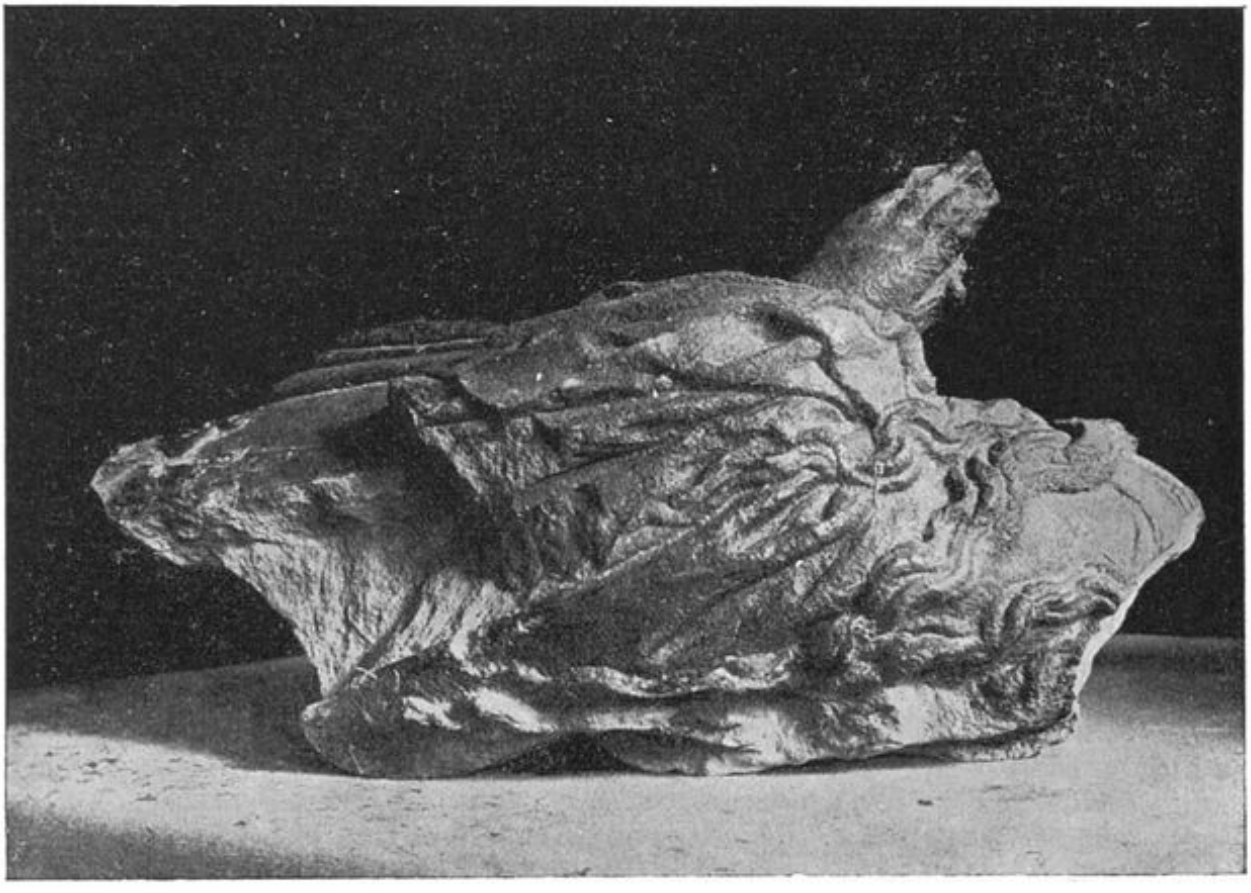

Obr. 23. Největší část sochy P. Marie po stržení.

Pathmu na nebi a jež v kámen vtělené stálo na Staroměstském náměstí mezi námi: „Aj, – žena oděná sluncem – na hlavě její koruna hvězd – majíc v životě – a aj drak veliký " Avšak zběžný nápad sesrše! jako noční mlha přede dnem; dojem spatřené skutečnosti byl otřásající, podobný tomu, když se sloup kácel a 3. listopadu 1938 na dlažbě zaduněl.

Nepamatuji se, že bych kdy byl něco tak prudkého v duši pocítil, jako ve výstavní síni nad troskami Mariánského sloupu, ač jsem častěji v životě stával na rozvalinách slavných hradů i chrámů, nad vzácnými torsy antických krás, složených po museích, i nad hlavicemi přeskvostných sloupů, puklých a poházených v trávě římského fora.

Již na chodbě to mnou hnulo. V koutě, kudy se zabočuje k výstavní místnosti, hle několik šerých hmot, beztvárných neb polotvárných! Sví-

tilna hází svůj nehybný, strnulý svit na kusy rozlomeného dříku, na omlácenou sloupovou hlavici, na níž stávala neposkvrněná noha na hadí hlavě, dále na cosi jako těla titanů, přenesená sem právě z nějakého strašlivého boje, zraněná a zkomolená, patrně trupy soch z podstavce sousoší. V samém koutě padá svit na dvě těla kamenná do sebe zaťatá, plná ran – to archanděl Michael rve satana. Takový jest introit na chodbě; svými kroky, doznívajícími, jakoby se vzbouzely nářky Jeremiášovy nad zbořeným Jerusalémem: Incipit lamentatio Jeremiae prophetae.

Vcházím do výstavní síně, rozhlédnu se a jsem zasažen bolestným bleskem jako dotekem světelného vedení. V tom rozblesknutí chápu najednou vše v plném rozsahu a celé hloubce, co se 3. listopadu 1918 stalo, a cítím, že to bylo něco nestvůrně strašného. V popředí dvorany na povýšeném stupni mezi zelení leží jako by vystaven na loži někdo, jenž nám náhle tragickým, příšerným skonem umřel. To jest Ona .

Oči se mi najednou zkalily a těžce ve mžení slz shledávají obrysy její podoby. Jsou to jen kusy z ní. Hlavy není, ač jsou stranou položeny dvě nové hlavy, umělcovou rukou znova navržené, a ač hlava hada zůstala neporušena. Ale jest to Ona – Matka – neboť zůstal pádem neporušen kus mateřského života s oběma rukama sepiatýma, prosícíma.

Úžasného něco!

Vidím Matku, atentátem rozsápanou, jež se obětovala za své dítě, za český národ, a přijala příšernou ránu od něho, když mu vstoupila do cesty, aby se vzpamatoval, když se v propast nevěry v šílenství svém vrhal. Byl přec jejím dítětem, vždyť i on byl Kristu zrozen z jejího lůna před tisícem let a jako ostatní děti, národové křesťanští, po tisíc roků živil se z jejích marianských prsů a tisíc let jí říkal „Matko". A nyní, když jí v zaslepení svém takovou ránu zasadil, Ona za jeho zločin Boha uprošuje a za jeho blaho sepjatýma rukama se modlí. Zde v tom uraženém kameni jako nějakým zázrakem objevil se tajuplný symbol, podobný tomu, který vymyslila nejšílenější legenda, mluvící o matkovrahu, jenž zabil matku a srdce z ňader vyrval a v rukou si je odnášel: „Synáčku, volalo to krvácející srdce, měj pozor, abys neupadl a se neuhodil." –

Již nevidím z výstavy nic, nemohu nic ani dále prohlížet; vím, jest tu kolkolem ze starých vyobrazení, letopisů, denních listů, dopisů, tolik toho rozloženo, co jen marianské milování dovedlo sebrati, co jen rozhořčení nad činem dovedlo na povrch života vybouřiti, vím také, že pád toho posvátného kamene byl pádem do moře věřících myslí, které se s jekem až do dna rozburácelo a které se posud neukonejšilo a tak hned neukonejší, – ale já ze všeho nevidím již nic, neslyším nic, já jen vidím kus utrženého mateřského života s těma rukama prosícíma

„Lidové Listy" 1924, č. 286.

VILÉM BITNAR A ADAM CHLUMECKÝ

Básníkova vise stržení Mariánského sloupu

Křižovník Jan František Beckovský poznamenal ve své „Poselkyni starých příběhů českých" k roku 1650 tuto významnou událost: „Císař Ferdinand III. ozdobný slaup mramorový a na něm obraz Neposkvrněné Marie Panny v prostřed rynku Starého Města pražského dne 8. července postaviti dal, také i nadal, aby při něm v každou sobotu v přítomnosti jednoho preláta, jinak hradu pražskýho kanovníka, podobně dvauch již jmenovanýho kostela vikaristův letanie Laurétánská od královských zpěvákův zpívána byla, což také dosavad v každau sobotu se zachovává. Toho mramorovýho Panny Marie slaupu gruntovní kámen nejvyšší hofmistr království českého hrabě Martinic položil. Samostatný ten slaup 70 centnýřův váží."

Čtouce tutu zprávu přeneseni jsme rázem do středu onoho podivuhodného století, jehož dosavadní „temno" jsme povinni zvolna osvětlovati srdečně oddaným studiem současné kultury. Abychom pochopili celý dosah této slavnostní události, musíme především znáti psychu 17. věku, všechny touhy českého člověka, žijícího na rozlomu obou polovin tragického toho století. Tento sloup si tehdejší česká společnost bez rozdílu stavu horoucně vytoužila, tento Mariánský sloup byl nejdokonalejším výrazem jejího přesvědčení, nejvýstižnější metaforou jejího životního ideálu. Kulturní člověk 20. století, který se dovede tak intimně vžíti do psychických ovzduší všech zapadlých věků a jehož noblesa nedopouští znehodnocení kteréhokoliv z nich, chápe zajisté všechnu tu v hlubinách duše utajenou bolest tehdejších synů i dcer českého národa, která tu vypučela mocným gestem k nebesům vytrysklého mariánského dříku mramorového. Nejen výtvory barokového výtvarnictví, ale též nesčíslné plody duchovní lyriky barokní volají, úpějí a jásají k Bohorodičce Neposkvrněné o smilování. Neboť taková již byla duše tehdejšího českého katolíka, že lpěla na duchovním, nadsmyslném, a že po Pánu Bohu měla největší své útočiště v blahoslavené Panně Marii, jak to výmluvně prohlásil syn své doby a její kompetentní znalec, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, ve svých „Pamětech".

Není divu, že v průběhu dalších dvou století nevychladl mystický žár české duše a že kult mariánský prošlehoval znova a znova v nesčetných výtvorech umění výtvarného, hudebního a slovesného. Jaký důkaz více přesvědčující chcete ještě po přečtení Zeyerovy „Mariánské zahrady"? Když bestia triumfans sahala z pražské městské rady již roku 1884 po drahocenném sloupu a snažila se dokonce i odůvodňovati nutnost jeho zmizení, národně cítící veřejnost postavila se proti tomuto kulturnímu přehmatu a sloup zachránila. Rozechvění, které tehdy bylo v národě vyvoláno, dlouho neutuchlo, neboť nebylo kraje, kam by se jeho vlny nerozšířily. A tak lze si snad i vyložiti visionářskou scénu, již napsal moravský básník Adam Chlumecký ve své výpravné básni „Andělé pyšní" (Brno 1887). Kdo by byl vnukl tomuto kněžskému písmákovi, čtenáři Ezechiela, Danta a Miltona, žijícímu na malé faře v drsných horách, toto

vidění, které se v tak ohromující podobnosti uskutečnilo po necelých čtyrech desítiletích v daleké metropoli osvobozeného národa?

V epické básni „Andělé pyšní" Chlumecký maluje obraz současné lidské společnosti, která se odvrátila od Boha, aby se vrhla do tůní materialismu a porušila skvělou organisaci církve Kristovy. Sociální, politické i náboženské poměry jsou tu bičovány skvělým básnickým pérem, školeným na dílech geniálních visionářů biblických i středověkých. Epická osnova skladby je jasná. Satan seznal záhy lidské toužení po nevázané svobodě a chtěl jí užíti k rozvrácení díla Vykupitelova. Přijal proto lidské tělo, stal se „apoštolem svobody", pěvcem zpívajícím o půvabech žen, o opojných požitcích těla a hlásajícím, že člověk je sám bohem a nepotřebuje tedy cíti a vzývati Boha křesťanského. Lidstvo ovšem žaslo a postavilo pěvci svobody sochu za to, že rozžehnul pochodeň pravdy a vyhladil temnoty, v něž je pohřížila víra v Boha. Svrhli sochu Bohorodičky a postavili místo ní sochu Svobody. Tady je ono místo, o němž jsem se zmínil výše. Básník líčí strašnou scénu doslova takto:

„Stála také na velikém náměstí socha světice Boží, kterou zbudovali zbožní předkové na památku, že je zachovala svou přímluvou nákazy morové.

I prohodil kdosi v zástupu okolo Ní: Nač sochy té na hanbu v městě lidí vzdělaných? Jsme-li modláři? Zkazme ji a sdělejme svobodě lidské památník, jehož velikost by byla nade vše památky země.

A když popatří člověk na pomník krásy, bude svobodně požívati, čeho život dává prahnoucí duši jeho, i otevrou se oči jeho, a bude roven Bohu.

Tedy shozena je socha Světice, a za stodvacet měsíců zlatilo slunce na náměstí bílé tělo Svobody, spočívající v hroznech, mezi kvetoucími svlačci.

A nazývali ji archou Noemovou, která zachová lidstvo tonoucí ve tmách a požárech víry, i přivede je k výši nebývalé, i dočká se člověk svého povýšení za Boha, jakož hoden jest.

I divili se synové lidští době veliké a proklínali dávnou minulost, že vidouce neviděli: nebo učiněni jsou slepými i oloupeni jsou o práva a svobodu srdcí svých..."

Takto uzřel tedy básník věštec v polovině let osmdesátých minulého století na zrcadelné hladi své věřící duše onu obrazoboreckou scénu, kterou po převratu poskvrnil se český lid na velkém náměstí pražském...

ČÁST TŘETÍ

ANTONÍN ŠORM

MOROVÉ SLOUPY A SOUSOŠÍ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

Jak a kde vznikaly morové sloupy

Zprávy o moru se vyskytují již hojně v dějinách starověku od 6. století po Kr. Pode jménem „černé smrti" řádil zvláště v létech 1347–56, kdy mu v celé Evropě padla za oběť čtvrtina obyvatel. Lidstvo se mu nedovedlo brániti. Teprve v XVI. století se dovědělo o jeho nakažlivosti, kdy zřízeny v Miláně a v Benátkách první karantény. V 18. století se šířil k nám z Turecka a před padesáti léty ještě se objevoval ve velkých rozměrech na Rusi. Vlastí jeho jest Asie a Himalaje. Na vysočinách žije odrůda svišťů, u nichž se zvláště vyskytuje. Odtud Tatary býval k nám zavlečen. Jižně od Himalají jsou nositelem moru krysy. Příčinou moru je bacil objevený až r. 1894. Nákaza rychle pokračuje, ba za několik hodin v některých případech po přijetí nákazy následuje smrt. Jeden mor probíhá s příznaky zápalu plic, druhý „dýmějový" bolestným zduřením žláz pod paží a na krku, uprostřed plného zdraví. Mor zachvacuje bez rozdílu věku všechno lidstvo a nákaza se úžasně rychle šíří prachem ve vzduchu; zvláště býval průvodcem hladu, válek a jiných ran i útrap. Též hmyz (komáři, blechy a j.) snadno nákazu přenášejí. Úmrtnost činí 60–90%. Každý dotek nemocného jest nebezpečný. Ve furlanském museu v Udine jest uschována hůl se stříbrnou rukou na konci, jíž byla vkládána hostie do úst nakažených; podobným způsobem udělováno i poslední pomazání. Také v Čechách mor býval častým hostem; o jeho hrůzách čteme již z r. 1280–1; tehdy zemřelo v Praze na 20.000 lidí, v celé zemi přes 600.000. Podle paměti Mikuláše Dačického z Heslova při moru 1582 pohřbívali při všech kutnohorských farních kostelích a na Kaňku po 60 až 100 farnících denně. Dále řádil silně mor v Čechách v létech 1439, 1450, 1464, 1471, 1483, 1496, od roku 1505–1582 více než devětkráte, dále r. 1598, 1634, 1648, 1662. Naše zprávy vzhledem k popsaným morovým sloupům vztahují se nejvíce k moru r. 1680 a 1713. Tehdy současně pronásledovaly naše kraje i mory dobytčí. Podle Pelcla zhynulo v Čechách při moru roku 1713 až 1714 1,954.735 kusů hovězího dobytka. V mém rodišti se ještě počátkem tohoto věku udržoval ve zbožných rodinách obyčej, že na Boží hody nejedlo se maso, ač velmi vzácně přicházelo i jindy u horských tkalců na chudý stůl. Činilo se tak ze slibu tehdy učiněného, aby nakažlivé epidemie neničily jediný majeteček chudých – dobytek. Podobně byla u nás obávaná cholera zvláště r. 1831 a 1866. Toho roku na neveliké osadě Šitbořicích na Moravě zemřelo za tři dny 215 osob. (Vlastivěda Moravy,

d. 22, str. 39.) Také její zjev měl často vliv na obnovování a opravy Mariánských sloupů.

Mráz dosud prochází po těle, když se dočítáme ve starých zápisech, jak se brutálně chovalo okolí k nakaženým, jež považováni již za nevyrvatelné oběti smrti, zatím co mocní tohoto světa utíkali na hory. Když někde mor vypukl, uzavřely se hranice a brány města, takže obyvatelstvo zůstávalo bez potravy (viz pod popisem morového sloupu v Něm. Brodě).

Obr. 24. Tak zvané „morové obrázky". Dřevoryt z XVI. století. Bůh vystřeluje morové šipy, Panna Maria prosí zmučeného Krista, aby s ní orodoval u Boha Otce za lidstvo.

Také historik Pekař v knize „O Kosti" píše a jiní, že když začali lide umírati morem r. 1680 ve vsi ještě nenakažené (na Kostecku), byl statek nebo chalupa zatlučeny; dány křížem přes dveře a okna prkna. V městech domy zapečetěny. Jejich obyvatelé směli umříti, ale nesměli mrtvolu vynésti, aby nenakazili sousedství.

Ovšem čteme též o heroických činech a bezpříkladných statečnostech kněží oněch dob, kteří se těmto nešťastníkům věnovali, a z nichž mnoho obětovalo za ně své životy. Často udíleli poslední útěchu a svaté svátosti na ulicích a tržištích, kamž nemocní při rozšíření epidemie byli vynášeni. Podobných zpráv o hrůzách moru máme nespočetně více; obrazem nám je předvádí částečně mistr Felix Jenewein (viz dílo Jakuba Demla J. Jenewein, Kapitoly o moru).

Zajímavo jest, jak morová epidemie představována; bývaloť o morních obětech psáno „střelen byl morovou ranou" Na t. zv. morových obrázcích v XVI. a XVII. století oblíbených, jest zobrazen Bůh Otec, jak z luku vystřeluje šípy – t. j. morní nákazu; dole stojí zmučený Kristus a před

Obr. 25. Jak si představoval lid mor ještě v XVIII. století. Výsek z obrazu z r. 1721 v kapli sv. Pavliny v kostele Panny Marie Sněžné v Olomouci, znázorňující kterak tato světice zahání od města morovou příšeru v roce 1623.

ním Panna Maria, prosící za lidstvo a zachycující šípy hněvu Božího do svého ochranného pláště. (Srovnej: Steph. Beissel, S. J. – Karl Atz – Die Kirchliche Kunst im Wort u. Bild, str. 403, 468 a obr. 1021).

Mor sám pak znázorňován jako příšera=kostlivec, držící v jedné ruce kosu, v druhé veliký šíp a sedící na kostře koně a ve vzduchu létající. V kapli sv. Pavliny v kostele P. Marie Sněžné v Olomouci máme tento symbol moru velmi výstižně vymalován z roku 1623. Podobně znázorněn mor viděl jsem na jiném obraze té doby v arcibiskupském semináři v Olo-

mouci. Takto líčen mor i v jedné staré duchovní písni z XVI. století.*) Ještě při posledních morech byla věda lékařská proti moru úplně bezmocná. Samy fakulty medicinské doporučovaly jako jediný prostředek proti němu modlitby. (Viz více v dějinách Mar. sloupu v Písku.)

Jest tudíž zcela přirozeno, když lid neměl záštity a nejmenší moci proti omezení této hrozné metly lidstva, že se utíkal s prosbami za odvrácení k ochranám nadpozemským a to nejčastěji k Panně Marii. Když v letech 1350–1359 panoval v Čechách strašný mor, vydal první arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic pastýřský list ke všem věrným křesťanům a nařídil mezi jiným, aby se denně třikráte zvonilo a modlila modlitba, kterou anděl pozdravil P. Marii – Anděl Páně. Také Jan z Jenštejna, arcibiskup Pražský, napsal r. 1380 latinský tropus v době moru, kde vzývá Pannu Marii (překlad od Al. Fuchse):

Ctihodná Ty Matko Krista,
v níž má slast svou bědný tvor,
dítě tvé Ti poctu chystá,
pomoz těm, jež ničí mor!

Lkáme obtíženi vinnou.
Vůdkyní buď pro náš voj,
k Tobě naše prosby plynou,
s životem nás opět spoj!

Pro svou cestu v horské výše,
pro pouť dnešní v širou dál,
přiveď nás do nebes říše,
pro svůj život hodný chval!

Překonati strasti světa,
těla obtíž Panno přej,
k Tvému Synu duch ať vzlétá,
to přeslavná Panno, dej!

Také Balbín potvrzuje, jak bývala v Čechách P. Maria mocnou ochránkyní v dobách moru. I sama medicinská fakulta v Praze v dobách moru doporučovala obyvatelstvu, hledati útěchu v modlitbě, vzývání P. Marie a světových svatých patronů proti moru, mezi nimiž byli zvláště sv. Šebestián, sv. Roch, sv. Pavlina, sv. Rosalie, sv. Karel Borom., z domácích světců sv. Václav a sv. Jan Nepomucký a j.**)

Magistráty a duchovní správy mezi sebou sdělovaly přípisy, co v té věci podnikly a s jakým výsledkem. Nejčastěji to byly poutní průvody, pobožnosti v přírodě, sliby postaviti nějakou mariánskou památku, kostel, kapli, oltář, sochu, zříditi i bratrstvo a zavésti pravidelné pobožnosti u postavených památníků moru. Když sledujeme vznik a dějiny kterékoliv památky mariánské v XVII. a počátkem XVIII. století, velmi často docházíme k poznání, že jejich původcem byly zbožné sliby a vřelé díky za ochranu P. Marie, poskytnutou v době epidemií, což ovšem nevylučuje

*) Roku 1873 v berlínské knihovně nalezl dr. Goll přepisy starých žalmů z roku 1590, při nichž zaznamenána česká píseň o moru, kterou pro zajímavost tuto přetiskuji: „Hrozíť se nám valným morem na obloze nebeské, slunce, hvězdy a měsíc se strojí na pokolení lidské. Anděl Boží prstem hrozí, vypovídá příměří. Jaré, vozimé dozrává, žeň veřejná nastává, zrostu dosti, ale bez pilnosti na Boží jsme milosti. A již slunéčko vychází, holka (morní) kosu naráží, po hodině žádného nemine, leč jich Bůh strážce bude. Ústa její vždy lačnější a dna střeva nemají, všecky věci životné pod nebem jako v nic požírají. Srdce její, srdce lvové, oči baziliškové: do kohož se ona právě vzhlédne, nepomohou lékové. Neníť hodův milovnice kratochvilná holčice: strach z ní srší, až proniká duši, touž než kulka z ručnice. Jakožto oblak již se béře do dola západního a tak hrozí střelami hroznými nebojíc se žádného . ."

**) O úctě těchto světců u nás má autor článku obsáhlejší studie v rukopise a čerpali z nich již domácí i někteří zahraniční pracovníci.

spojování této úcty i s jinými účely. Nelze tu vypočítati všechny doklady, protože jsou příliš četné.

Zcela novými dobově a zvláště příznačnými památníky ve 2. polovině XVII. století a 1. polovině XVIII. století jsou morové sloupy, nejčastěji zasvěcované P. Marii, stavěné po příkladu jiných zahraničních měst a hlavně podle příkladu císaře Ferdinanda III., který postavil u nás první sloup Mariánský na Staroměstském náměstí v Praze r. 1650. Za první vůbec pokládá se Mariánský sloup na Piazza S. M. Maggiore v Římě z r. 1614, postavený papežem Pavlem V., na sever pak od Alp v Mnichově, postavený roku 1638 na Mariánském náměstí.

Velikou většinu Mariánských sloupů zdobí sochy P. Marie, bez poskvrny hříchu počaté, po vzoru prvního sloupu u nás. Bohorodička jest tu zobrazována podle slov zjevení sv. Jana na ostrově Patmos (12, 1): „I ukázalo se veliké znamení na nebi: žena oděná sluncem, měsíc pod nohama jejíma, a na její hlavě koruna z dvanácti hvězd . . ." Viz též dále pod dějinami Mariánského sloupu v Jičíně. Ale někde se setkáme i s Pannou Marií Bolestnou neb shledáváme jiný námět mariánský, jako v Hostivicích. Na sousoších svatotrojických bývá Korunování Panny Marie a Nanebevzetí Panny Marie. Sochy Madonny bývají často krásné práce umělecké, jejichž hodnota bývá uznávána teprve při opravách, kdy se stávají pomocí lešení dostupné. Žel, že také naše fotografie zřídka kdy může zachytiti právě u Madon onu skvělou barokovou krásu.

Chtělo-li některé město stavěti morový sloup, bylo mu dříve žádati zemskou vládu, resp. českou kancelář o svolení k tomu, a ta po r. 1680 na podobné sloupy doporučovala sochu Mariánskou, po roce 1713 sousoší Nejsvětější Trojice. K žádosti takové bylo třeba připojiti i nákres, jenž pokud volby předmětu zobrazení se týče, podléhal schválení císařovu, zatím co dárcům a sochaři ponechána volnost jen v podrobnostech a určení soch vedlejších.

Ale již před tím postaveny mnohé svatotrojické sloupy, jako v Nové Bystřici, Něm. Jablonci, zvláště v městech německých, Čes. Lípě, Chomutově, Jáchymově. Ale i potom v českých městech staví se více sloupů Mariánských, v německých svatotrojických.

Na sloupech s nejsv. Trojicí bývá však zpravidla vždy i Panna Maria (Nanebevzetí, Korunování), jako v Karlových Varech, Chrudimi, Olomouci a j. Mnohé sloupy původně zaslíbeny P. Marii a potom asi z důvodů výše naznačených ozdobeny sv. Trojicí, jako v České Lípě a Jindř. Hradci. Sousoší v Praze III. mělo býti věnováno sv. Václavu.

Bývalť u veliké úctě i ten světec a svátek, v jehož den mor ustal nebo začal ulevovati. (Na Malé Straně sv. Václav, v Něm. Brodě sv. Ondřej a podobně.)

Jak jsem se již zmínil u Mariánského sloupu v Praze I., byly morové památníky stavěny s mimořádným porozuměním uměleckým nejen k vlastnímu předmětu, ale i ke svému okolí. Ocenění této umělecké stránky se stalo vícekráte od činitelů zvláště k tomu povolaných a na význačných místech (Dr. Zd. Wirth, sek. šéf min. národní osvěty v publikaci „Památníky obětí války", str. XVII. a na mnoha jiných místech). Mnohokráte se tímto námětem zabýval Dr. Václav Hrudka, vzhledem k sloupu na Staroměstském náměstí i na Malé Straně a specielně v článku „Pomník

na náměstí", Karel B. Mádl. v Štencově „Umění", IV., str. 245 a n. Žel, že mnoho z té krásy už nenahraditelně zmizelo přestavbou domů na náměstích venkovských měst.

Neobyčejně šťastné bylo i postavení a místo Mariánského sloupu v Plzni v intimním koutě Malého náměstí, kde se dodnes uplatňují skrovné proporce, které by nesnesly velikého prostoru kolem, jako je na příklad uprostřed jižního náměstí, kam r. 1856 hodlali jej přenésti. (Lad. Lábek: Potulky po Plzni staré i nové, I., 31.)

Jedinečně krásnou skupinu tvoří Mariánský sloup s věžemi chrámů v Hradci Králové, jakož i v rámci starobylého náměstí (se štítky domů na

Obr. 26. Mariánský sloup v Hradci Králové, malebnou stafáží náměstí i města. Obrázek z příručky dra Č. Tomáška a dra Hugo Doskočila „Církevní památnosti . . v Hradci Král." Stoček zapůjčila Družstevní knihtiskárna v Hradci Král.

východní a západní straně) v Pardubicích. Podobně i na prostičkých náměstích nejchudších měst a městeček v Podkrkonoší a Orl. Hor tvořily Mariánské sloupy ladnou typickou stafáž, jejíž kouzlo neušlo ani oblíbenému českému spisovateli Karlu V. Raisovi. Srovnej Topičův sborník, r. IV., str. 193 v článku „Zvony mladosti", kde píše: „...Zahleděl jsem se zpět. Celé podkrkonošské městečko bylo pode mnou. Náměstí vroubené štítovými domy bílými, v průčelí západním sluncem ozářené, stálo tiché, klidné, jako připravená scéna pro malověstskou hru na velkoměstském divadle. Jediný dědeček shrbený, sněhovlasý, jen tak po domácku bez kabátku, šoural se vedle domů níže do uličky, a uprostřed náměstí pod lipkou u Mariánské sochy, stojící na velmi vysokém, štíhlém sloupu, krčila se

Obr. 27. Rumburk, Boží muka se sochou P. Marie a sochami svatých na náměstí, z r. 1680. Ojedinělý typ, kde morový sloup zakončen t. zv. „Boží muka". Archiv Mariánských družin v Praze.

babka, za krámkem ovocným. Panna Maria, všecka zlatá, štíhlá, vztýčená, s rukama sepiatýma, s lícem k obloze hledícím, s hojnými vlasy do zadu rozpuštěnými, v té výši nad městečkem pod ohněm slunečným svítila žhavou, modravě jiskřící září. Celé městečko přehlédá – od náměstí až dolů po svazích s hustými střechami dřevěných domků k úžlabině s bílou silnicí, jež vine se dál pod polnaté červené pahrbky a lesnaté stráně..."

Náměstí bývala vždy jaksi representační částí měst s výstavnějšími budovami, někdy s kostelem uprostřed, jako v Plzni, Náchodě a jinde. Původně stávaly asi uprostřed náměstí Boží muka, jako v Pacově a v Berouně. Zde postaveny Boží muka r. 1681 s obrázky sv. Rocha, Šebestiána, Floriána a j.

Zajímavou zprávu o nich z dob morů nalezne čtenář v Podlahových Posvátných místech, díl II., str. 12.*)

Již kníže Boleslav na přání sv. Vojtěcha nařídil, aby znamení „umučení božího" (kříž v podobě Boží muky) bylo vytesáno na každé bráně a totéž znamení postaveno na sloupu kamenném nebo dřevěném v každé vsi. V dobách válečných, zvláště husitských, byla tato Boží muka asi zničena. Že po moru bylo dříve častěji obyčejem stavěti Boží muka, patrno i z dějin Frenštátu, kdež po moru r. 1645 postavili měšťané dvojí kamenné

Obr. 28. Monolit na Svatopetrském náměstí v Římě. Štoček zapůjčila Československá akc. tiskárna v Praze.

Boží muky, jedny při cestě k Tiché, druhé směrem k hřbitovu. Po „neštovičním" moru 1713 postavena pak Boží muka u cesty do Rožnova.

Také v Praze na Koňském trhu (Svatováclavské nám.) stávala až do r. 1520 Boží muka. Námětem Božích muk bylo u nás ojediněle řešeno morové sousoší v Rumburku. Na náměstích bývaly také nástroje práva útrpného, šibenice, pranýře, klece, jež ustoupily konečně morovým sloupům; někde jen přemísťovány na místo podřadnější, ježto pro morový sloup vyžadováno vždy místo nejpietnější a nejvýhodnější, neboť takový kamenný dík

*) Tehdáž dne 4. srpna 1680 šly na služby Boží dvě staré ženy, Zuzanna Písecká 63tiletá a Alžběta Konvičková 60tiletá; potkavše se na náměstí, postýskaly sobě a rozloučily se políbením. Za chvíli Konvičková skácela se k zemi a zachvácena morem zemřela téhož dne. Šestý den po tom zemřela i Písecká, odkázavši kostelu své pole pod 8 strychů. Konšelé prodali pole to za 120 zl. na pořízení nových nádob kostelních, a ze zbytku postavili na tom místě, kde se zmíněné ženy loučily, onen sloup. U těchto „Božích muk" obyvatelé berounští konali každého dne večerní pobožnost. Po roce 1729 konána tato pobožnost u nové sochy sv. Jana Nep. na náměstí, a „Boží muka" po čase přenešena byla na místo před špitálem u hřbitova, aby tam špitálníci se modlili. Později přenešena byla na místo nynější u kostela.

nebesům a Královně nebes, měl býti stále na očích domácím i z venku příchozím.

Tyto architektury vyskytují se v několika dobových projevech. Nejstarší byly sloupy korintské i toskánské, později objevuje se tvar obelisku, ale nalezneme i tvar oltářů jako v Čes. Budějovicích, v Podivíně na Moravě nebo tvar baldachýnů, jako ve Stanovicích.

Zajímavý jest obrázek s pohledem na náměstí v Mělníku před rokem 1886, kde měli jakési improvisované sousoší Mariánské na stánku nad

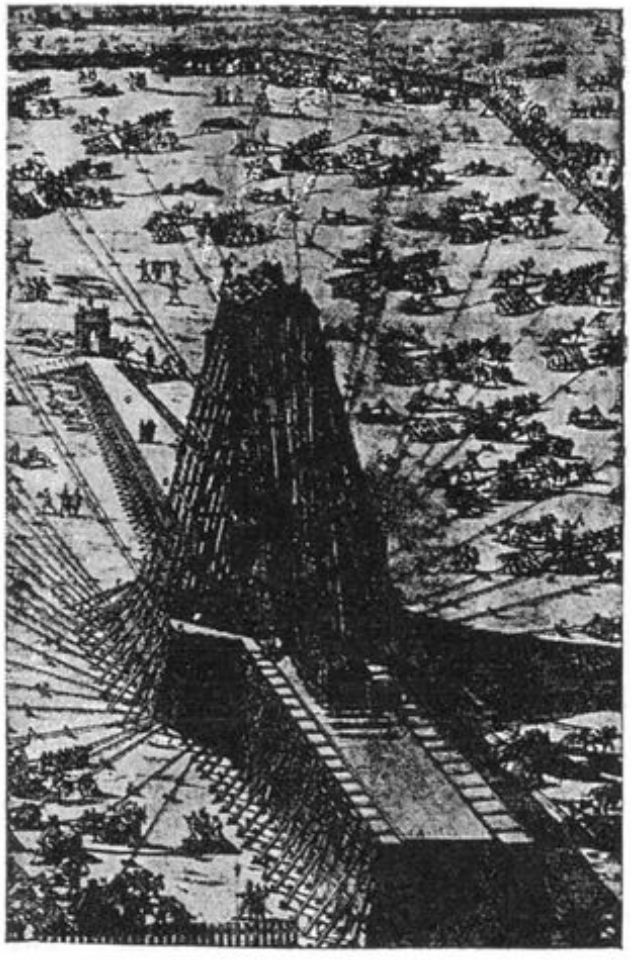

Obr. 29. Dráha, po níž obelisk dopraven na nové stanoviště pomocí lešení a vratidel. Z fresek ve Svatopetrském velechrámu v Římě. Stoček zapůjčila Československá akc. tiskárna v Praze.

studní, na jehož střeše na vrcholu byla socha P. Marie, na dolním okraji střechy na hranách stěn barokové sochy světců. Obrázek reprodukován v časop. „Krása našeho domova", XXII., 69 a Věstn. „Za starou Prahu"

Vžijme se na okamžik do doby jejich vzniku. Nejen slib městské rady a obyvatelstva v kostele učiněný, ale i vznik stavby sloupu byl celým městem sledován s mimořádným vzruchem a zájmem. Byla to práce v městě nevídaná; mnozí pomáhali dobrovolně, jiní horlivě se účastnili jako diváci, zvláště, když dopravován z lomu obrovský kámen na monolit,*)

*) Monolitem se rozumí dřík sloupu, nebo obelisk, vytesaný z jednoho kusu kamene. Byly oblíbeny již ve starém Egyptě; jejich doprava byla vždy nanejvýš obtížná pro velikou tíži. Ve starověkých lomech na př. v Karystu nalezeny veliké monolity, které pro obtížný transport nemohly vůbec nikdy býti použity k zamýšleným projektům. Za největší monolit pokládán tak zv. sloup Pompejův, postavený Diokletianovi v Alexandrii. Před 353 léty vztyčovali takový

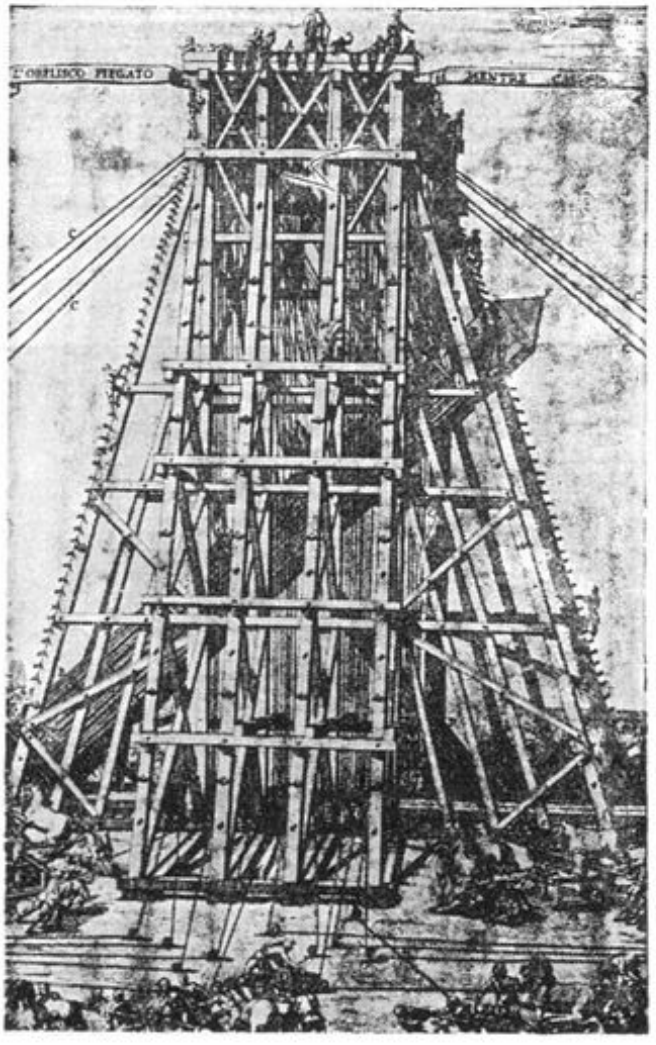

Obr. 30. Zvedání obelisku na Svatopetrském náměstí v Římě 19. IX. 1586. Z fresek ve velechrámu sv. Petra v Římě. Stoček zapůjčila Československá akciová tiskárna v Praze.

hlavici a pod., což se často dělo za nemalé námahy; v Čes. Lípě čekali s dopravou sloupu, až bude sanice a pak dopravovalo jej spřežení 24 koní. Zajisté, že se to neobešlo nejednou ani bez neštěstí jako ve Velvarech, kde při vsazování kvádrů zahynul dělník. Monolit pro Mariánský sloup v Opočně dopraven až z Italie a doprava stála více než sousoší.

Když se jednalo o převezení „kuple", velikého monolitu z Hořiněveského lomu pro basi sousoší Mariánského v Jaroměři, přizvali si ostatní povozníci a sedláci k tomu 16 nádeníků, aby jim pomáhali tento kámen nakládati; doprava se neobešla bez nehody. Mimo dobrý plat dostali sedláci i nádeníci za převoz v hospodě „V ráji" 12 pinet piva, chléb a sýr.

egyptský monolit ve Vatikáně; jeho převoz a vztýčení považováno za zázrak techniky a zvěčněno v chrámě Svatopetrském několika freskami. Zvláště vztýčení bylo krajně napínavé. Na freskách těch vidíme desítky mohutných rumpálů, stovky pracovníků a koní, kteří pomocí důmyslných kladkostrojů monolit zvedají; byl ovšem více než dvakráte těžší než nynější na hradě Pražském. Dne 27. září 1586 konečně vztýčen mnohými nástroji a rumpály za největšího úsilí více než 800 set lidí a 140 koní, jež uváděli rumpály v činnost. Smrt již očekávajícímu staviteli pomohl námořník zvoláním: „Vodu na lana", když paže, svaly i provazy zdály se vypověděti službu a vztýčení dokončiti.

V Praze máme na třetím hradčanském náměstí monolit, t. zv. „hradní drahokam" (sl. Zd. Braunerová zvala jej „kamenem mudrců") ze žuly z Mrakotínských lomů. I při všech vymoženostech moderní techniky byla doprava jeho obtížná a teprve po třetí se to podařilo. Dvakráte

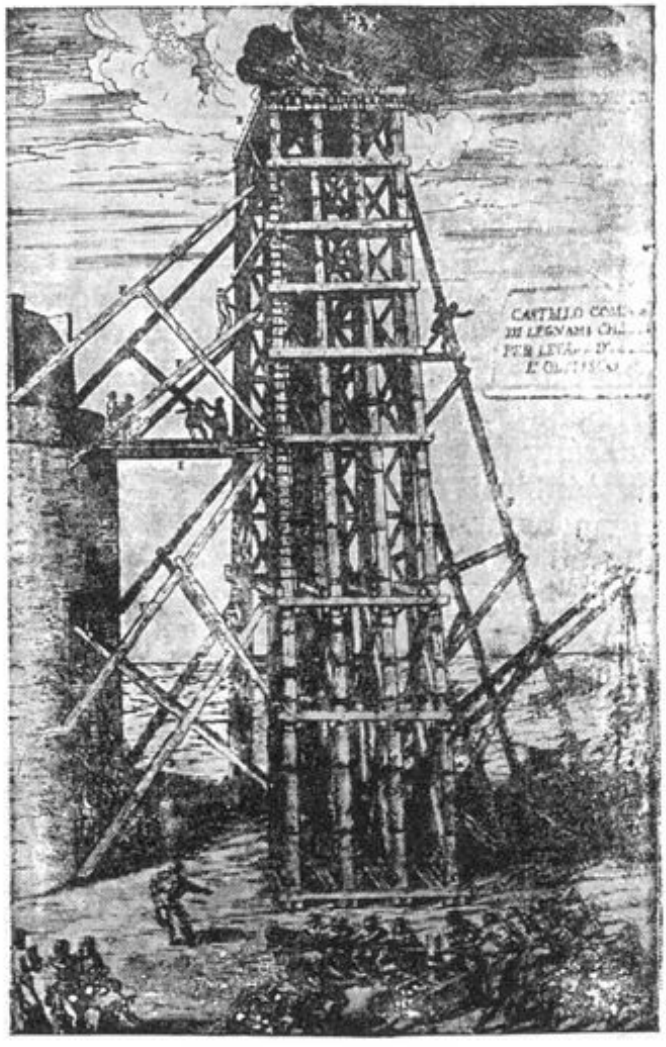

Obr. 31. Nadzdvižení obelisku s původního podstavce 28. IV. 1586. Stoček zapůjčila Československá akciová tiskárna v Praze.

Zcela mimořádný vzruch a zaměstnání četných pracovních sil, které panovalo ve městě při stavbě takových sousoší, mistrně popsal v „Archeol. památ." (d. XXXV., 387-397) univ. prof. Antonín Matějček v článku o sochaři Mat. B. Braunovi.

Sloupy morové najmě po svém posvěcení a nejbližší jejich okolí bylo lidu posvátno jako sám prostor chrámový. Poznáváme to nejen z okázalých slavností konaných u sloupů, ale i z něžných projevů lidových. Považováno za nedůstojné pochodovati průvodem kolem Mariánských sloupů za světské hudby. (Viz dějiny Mariánského sloupu v Mladé Boleslavě.) Lidé procházející městem, vždy pietně uctívali P. Marii na sloupu uprostřed náměstí, jak pozná trpělivý čtenář z tklivě dojemných poznámek o Mariánském sloupu v Rakovníce a v Třebechovicích, kdež i lidé světem

cestou praskl, jednou o svátku P. Marie. Na dopravu musely býti nákladně postaveny zvláštní vozy a výlohy s nimi byly ohromné, fáma šířila dokonce částku přes třicet milionů, což snad bylo přehnáno. Poslední jest menší než předešlé, jest 1567 cm vysoký a vážil 112 tun hrubé váhy. Dopravu obstarávala armáda v letech 1925 a 1926. Převoz onoho, jenž skutečně postaven, stál 514.348 Kč. U porovnání s ním jest egyptský monolit na Vatikánském náměstí vysoký 2350 cm a váží 332 tun, luxorský v Paříži 2284 cm o 230 tunách, „Kleopatřina jehla" v Londýně 2012 cm 189 tun vážící, v Oslo v Norsku 1706 cm, 263 tun vážící.

se potulující – kolovrátkáři a provazolezci – vzdávali svůj hold Mateř Boží prostičkým, ale jedinečně milým způsobem.

Před Mariánskými statuemi se všeobecně smekalo jako před kostelem neb křížem. V Německém Brodě byli povinni tak činiti i studenti ještě koncem minulého věku, jak vzpomíná prof. Dr. St. Nikolau ve vzpomínkách na gymnasiální studia. (Národní politika, květen, 1939.)

Zvláštní gloriolou lidových legend a zkazek byly obestřeny sloupy morové v Hradci Králové, Soběslavi, Miletíně, Kolíně, Plzni, Poličce, Něm. Brodě a j. Tyto lidové projevy úcty Mariánské připojuji ke konci tohoto pojednání.

Socha P. Marie na sloupech bývala silně pozlacována, sloup i sochy natírány barvami, podle vkusu tehdejší doby, takže celý zjev této architektury intensivněji působil na kolemjdoucí a zvláště socha P. Marie ve slunci na blankytném nebi jen zářila jako opravdový zjev nadpozemský. Podle účtů statue P. Marie v Pardubicích, bylo sousoší ještě roku 1844 takto malováno: Socha P. Marie silně pozlacena, sochy světců natřeny bronzem, sloup barvou bílou a ostatní části sloupu barvou šedivou. Ač povětrnost během málo desetiletí nátěry těchto veřejných sousoší vždy smyla, nacházejí se nyní při restauraci jich stopy i po mnoha nátěrech. Při oslavách o Mariánských svátcích, zdobeny sloupy girlandami zeleně, obrazy i soškami donesenými ze soukromých domů nebo klášterů a ústavů; pro večerní pobožnosti zřizována osvětlení různobarevnými lampičkami a skleněnými koulemi tak, že vždy tato sousoší skýtala velmi pestrý obraz, jenž byl oživován ještě pestřejším průvodem s korouhvemi cechů i kostelními, a účastníky v pestrých krojích. Čarovný vzruch pak ještě doplňovaly při pobožnosti zpěvy s břesknou hudbou a vířením bubnů, nejednou i rány a salvy z hmoždířů někde v okolí. A nyní vmysleme se ještě do vroucího náboženského rozpoložení duše, jak vyvěrá ze zápisků očitého svědka v Uher. Hradišti při slavnostech u tamějšího sloupu...

Nejvíce Mariánských sloupů vzniklo u nás po morech 1680 a 1714; jak z připojeného přehledu viděti zvláště v prvním čtvrtletí XVIII. století. Nejstarší sloupy bývají architektonicky jednodušší, často ojedinělé, pozdější hýří krásným, rozvinutým uměním barokním a bohatostí jak v architektuře, tak v sošnické výzdobě. Poněvadž nebylo vždy po moru dosti finančních prostředků, trvalo i déle někdy než půl století po uplynutí slibu, ale ten vyplněn třeba i generací pozdější.

V českých městech postaveny morové sloupy v tomto časovém pořadí:

Sloupy zasvěcené Nejsv. Trojici označeny trojúhelníčkem. (△)

1650 Praha, před Týnem.
1656 Kostelec nad Orlicí.
1661 Svatá Hora u Příbramě.
1665 Jirkov.
1672 Kolín.
1673 Louny.
1674 Družec.
1675 Chodov.
1676 Přeštice.
1679 Nová Bystřice. △
1680 Plzeň.
1680 Bečov n. T.
1680–1 Vrchlabí.
1680–1 Česká Lípa. △
1681 Slaný.
1681 Bělá pod Bezdězem.
1681 Mladá Boleslav.
1681 Litomyšl.

1684 Lanškroun. (Na náměstí.)
1684 Svinišťany.
1684–1706 Mnichovo Hradiště.
1686 Něm. Jablonné. △
1692 Mikulovice.
1693 Ronov.
1695 Náchod.
1694 Rychnov nad Kněžnou.
1694 Klášterec nad Ohří.
1695 Pardubice.
1696 Prunéřov.
1697–1716 Nový Bydžov.
1697 Chomutov. △
1698 Doupov.
1698 Klášterec.
1699 Vamberk.
1699 Nové Město n. M.
1699 Roudnice.
1699 Říčany.
1699 Přísečnice.
Koncem XVII. století ještě Stárkovy.
Počátkem XVIII. stol. Čes. Skalice.
a Žamberk.
1700 Chotěboř.
1700 Máslojedy.
1700 Zásmuky.
1700 Mnichovo Hradiště?
1701 Nové Dvory u Kut. Hory.
1701 Kladruby u Stříbra.
1702 Jičín.
1703 Jáchymov. △
1704 Horní Jelení.
1704 Trutnov. △
1706 Broumov.
1706 Česká Třebová.
1707 Police nad Metují.
1709 Něm. Brod.
1709 Třebechovice.
1709 Kynžvart.
1710 Chlumec nad Cidl.
1710 Hodkovice.
1711 Libotice.
1712 Žlutice. △
1712 Červená Řečice.
1713 Žatec. △
1713 Praha III. △
1713 Lomnice n. Popel.
1714 Soběslav.
1714 Písek.
1714 Obříství.
1714 Praha (u sv. Štěpána).
1715 Kutná Hora.
1715 Čes. Krumlov.
1715 Vys. Mýto.
1715 Nymburk.
1716 Čes. Budějovice.
1716 Nová Paka.
1716 Sedlčany.
1716 Karlovy Vary. △
1716 Tureč.
1716 Tuklaty.
1717 Velvary.
1717 Mírovice.
1717 Citoliby. △
1718 Opočno.
1718 Smidary.
1718 Rožďalovice.
1718 Teplice Šanov. △
1719 Loket. △
1719 Manětín. △
1720 Počátky.
1720 Pecka.
1720 Liberec.
1720 Lanškroun. △
1720 Stanovice. △
1721 Kyšperk.
1721 Plzenec.
1721 Přesetice.
1722 Horní Police.
1722 Město (Platz).
1723 Čes. Dub.
1723 Touškov.
1724–1727 Jaroměř.
1724 Úpice.
1724–1732 Chrudim.
1724 Červ. Kostelec.
1725 Horažďovice.
1725 Hradčany.
1725–1740 Stříbro.
1726 Hradčany.
1726 Blatná.
1727–1731 Polička.
1727 Bakov. △
1729 Kácov.
1730 Všetaty.
1732 Žacléř.
1732 Chrastava.
1734 Týniště.

1735 Miletín.
1737 Dolní Újezd.
1738 Semily.
1739 Čes. Třebová.
1741 Kladno.
1741 Smečno. △
1745 Cerhenice.
1745 Čáslav.
1746 Sobotka.
1749 Rakovník.
1749 Ústí nad Orlicí.
1750 Polná. △
1752 Kadaň. △
1752 Šluknov.
1753 Dvůr Králové.
1760 Volyně.
1760 Choceň.
1761 Borohrádek.
1761 Machov.
1764 Jindř. Hradec. △
1764 Borohrádek. △
1765 Stropnice.
1765 Poděbrady.
1767 Nové Město nad Met. △
1770 Rokycany.
1770 Ledeč.
1774 Vlachovo Březí.
1780 Třeboň.
1798 Brandýs n. O.
1806 Tuchomyšl. △
1820 Skuteč.
1823 Hořice.
1845 Rovensko.
1862 Krás. Hora.
1884 Lysá n. Lab.
1898 Mlázovice.

Na bývalém území Moravy vznikaly morové sloupy v tomto časovém pořadí:

1521 Odrovice. (?)
1640 Krumperky.
1663 Kolštejn.
1670 Val. Meziříčí.
1670 Vel. Týnec.
1676 Velehrad.
1679 Znojmo.
1683 Brno.
1686 Frenštát.
1690 Jihlava.
1690 Vizovice.
1694 Lipník.
1704 Kojetín.
1706 Žďár. △
1710 Lomnice.
1711 Hrušovany. △
1711 Jevíčko.
1713 Zábřeh.
1714 Prostějov.
1714 Litovel.
1715 Kroměříž.
1715 Náměšť n. Osl. △
1715 Ruda na Mor.
1715–18 Poštát.
1716–1754 Olomouc. △
1716 Jaroměřice. △
1716 Vranov.
1716 Kroměříž.
1716 Hodonín.
1716–1720 Telč.
1717 Třebová Mor.
1718 Výškov.
1718 Fulnek. △
1719 Šumperk.
1721 Uh. Hradiště.
1721 Ivančice.
1723 Mikulov. △
1723 Budišov.
1724 Vel. Meziříčí.
1724 Litovel.
1725 Kroměříž. △
1725 Dačice.
1726 Jevíčko. △
1727 Olomouc.
1727 Bystřice n. Peršt.
1729 Brno.
1730 Místek.
1730 Budišov. △
1736 Hustopeč. △
1743 Uničov.
1750 Podivín.
1755 Rajhartice.
1761 Val. Klobouky.
1761 Brušperk. △

1770 Vsetín.
1777 Brumov. △
1840 Bernardice.
1854 Lysice.
1872 Žatčany, △
1889 V. Němčice.

Názor, že by města, která morem nebyla tolik sužována nestavěla sloupů morových, je mylný, jako v Klatovech (Vančura, Dějiny Klatov, díl II., 332). V Poštátě na Moravě právě vystavěli morový sloup měšťané Hra-

Obr. 32. Sedlec pod Kaňkem. Detail sousoší sv. Jana Nep. z r. 1720 od jesuity Bauguta. Zapůjčila Českoslov. akciová tiskárna v Praze.

ničtí a Olomoučtí, kteří se sem uchýlili, poněvadž je tu mor neohrožoval. Ba mnohá města i umění milovná, která pocítila strasti moru, sousoší morových nemají, jako Tábor, kde r. 1680 tak zle mor řádil, že ani jediný na smrt odsouzený zločinec, jemuž slibována milost, bude-li morem skosené pohřbívati, se nechtěl za cenu milosti a darování života k této službě odhodlati. Morové sloupy nenalezáme ještě v těchto městech: v Klatovech,

Domažlicích, Vodňanech, Sušici, Mělníku, Kouřimi, Benešově, Pacově, Pelhřimově, Humpolci, Jilemnici a jiných. Některé časem byly odstraněny, jako v Roudnici, Slaném, v Praze u kostela sv. Jindřicha a před Týnem.

Také nemůžeme o všech Mariánských a svatotrojických sloupech říci, že by byly „morovými", dalyť jim vznik i jiné metly lidstva, jako oheň (srovnej popis sloupů Mariánských v Semilech, Sobotce a j.), nebo vznikly z jiných podmětů.

V Jičíně i jinde vyvolána potřeba Mariánského sloupu čistě zvroucnělým tehdy kultem mariánským, který rád vykonával své pobožnosti

Obr. 33. Německý Benešov, sousoší sv. Jana Nep. před radnicí z r. 1726. A. Cechner. Soup. pam. XLII., 127.

v přírodě s nemalou veřejnou okázalostí, jež se mohla na náměstí lépe rozvinouti. Někde stavívali Mariánské sloupy na pamět význačných událostí politických (Vys. Mýto). Rokokové sousoší sv. Josefa v Bratislavě při klášteře Notre Dame vzniklo r. 1764 na pamět zemětřesení. Sloupy nejčastěji pořizovány na náklad města, obce, proto i patronáty měli nad nimi magistráty a obecní úřady, ale často také od zbožných jednotlivců, zvláště kněží. V Týništi n. Orlicí postaven sloup z prostředků zanechaných exulantem, podobně Boží muka na náměstí a zvon „Čeřen" podle pověsti v Pacově.

Poněvadž největší část morových sloupů postavena v době příprav kanonisace sv. Jana Nep. a tento světec často vzýván jako ochránce proti moru, bylo nejednou celé sousoší věnováno tomuto milému našemu světci jako v Počátkách roku 1720. Za nejvyšší pokládá se ze sloupů svato-

jánských sloup 18 a 3/4 lokte vysoký v Sedlci před vchodem na hřbitov s památnou kostnicí. Po stranách sochy sv. Vojtěcha, Václava, Gotharda, Floriána, na podstavci mistrné reliefy sv. Judy Tadeáše, Dysmasa a bl. Jana Sarkandra. Vyobrazení viz Dr. A. Podlaha, Album svatojanské, list 47;

Obr. 34. Chotěborsky, sv. Jan N. na sloupě. Dr. E. Poche, Soupis pam. XLVIII. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

popis Zach-Braniš, Upomínka na Kutnou Horu, str. 33 a 41. Jiné sousoší jest v Německém Benešově z r. 1726 se sochami sv. Rocha, Floriána a Gaudencia. (Soup. pam. XLII, 127), v Dobrovicích u Ml. Boleslavě, na náměstí v Kouřimi (1716), v Netolicích (1738). V Radnici postavena na náměstí socha sv. Jana Nep. 18. března 1722 od hraběte Kaz. Ferd. z Kupperwaldu a jeho choti (Dr. J. Pohl: Radnice 63). Do Žebráka převezena socha sv. Jana Nep., která stávala původně na Koňském trhu, nynějším náměstí Svatováclavském v Praze.

Ve Chvalkovicích na Moravě jsou pěkně rozestaveny sochy sv. Jana

Obr. 35. Ivanovice na Hané, sousoší sv. Floriána. Zapůjčila Redakce „Zprávy památkové péče", vydávané Státní tiskárnou v Praze.

Nep., Šebestiána, Rocha a Rosalie z r. 1718. V Boskovicích na Moravě jsou jednotlivé sochy: sv. Jana Nep., P. Marie uprostřed náměstí a sv. Floriána. V Heřmanově Městci jest sv. Václav z r. 1723 a sv. Jan Nep. z r. 1729.

Podobně jest více samostatných sousoší věnováno u nás sv. Floriánu, jako ochránci před ohněm, který často v popel proměňoval naše městečka. Nejvýznačnějším jest z nich sousoší v Ivanovicích na Hané, dále v Železném Brodě, v Habrech na Čáslavsku, v Rožnově na náměstí, v Uher. Hradišti, v Olbramovicích, v Písku na náměstí Floriánském, v Blatné, v Broumově, v Černošíně, v Dašicích, atd. Na náměstí v Táboře jest kříž a po stranách sochy sv. Donáta a sv. Floriána; v Hlinsku rovněž kříž a sochy sv. Floriána z r. 1779 a Jana Nep. z r. 1723. (Srovnej Ant. Šorm, „Úcta sv. Floriána v našich zemích", 28 a n.)

Z jiných námětů morových sousoší přicházejí ještě ojediněle u nás tyto:

Archanděl Michael na náměstí v Nečtinách z roku 1697 na hlavním sloupu; po stranách sochy sv. Josef, Antonín, Václav a Jan Nep. Soup. památek XXXVII, 147.

Obr. 36. Nečtiny. Sousoší s archandělem Michaelem z r. 1697. Ant. Podlaha. Soupis pam. XXXVII., 147. Zapůjčila Archeol. komise.

Sv. Šebestián, na sloupě v Šatově z r. 1732. R. 1932 opraven a přemístěn. Zprávy památkové péče, r. II., 93.

Sv. Rodina, na náměstí v Čes. Brodě.

Sv. Josef, na Karlově náměstí v Praze z roku 1698 a v Bratislavě.

Sv. Anna, statue v Novém Městě na Moravě, postavena na paměť požáru města a moru r. 1723 se sochami sv. Rosalie, Šebestiána, Karla Borom. a Jana Nepom. a bl. Jana Sarkandra. Vrchnost založila při ní fundaci, zavazující učitele modliti se u sousoší se školními dětmi v úterý po vyučování krátkou pobožnost. K. Žák Historický průvodce Nov. Městem na Moravě, 26, 81. V Nechanicích na náměstí socha sv. Anny z r. 1737.

Sv. Cyril a Method, na Karlovu náměstí v Třebíči, kde stával pranýř. Sousoší postaveno roku 1885. Reprodukci viz Vlastivěda Moravy, okr. třebíčský, 14, 53, 151. Téhož roku postaveno Občanskou záložnou sousoší Cyrilomethodějské v Bučovicích, Vlastivěda Moravy, okr. Bučovický, 55.

Socha Sv. Máří Magdaleny na náměstí v Železném Brodě (Železnobrodsko, III., 159).

Sousoší Sv. Norberta na Sv. Kopečku u Olomouce z r. 1753 patří k vzácným barokovým projevům uměleckým.

Sv. Jiří. Na náměstí před zámkem v Křimicích sousoší sv. Jiří asi z r. 1740 od Lazara Widmana. Také na náměstí ve Smečně jest vysoký sloup se sochou sv. Jiří na koni z XVIII. stol.

Svatému Václavu měl býti zasvěcen sloup morový na Malé Straně. Viz v Časopisu Katol. Duchovenstva, r. 1928, 813, A. Šorm, Svatý Václav mezi patrony, vzývanými při moru. Litoměřice na paměť moru ze slibu vystavěli kostel zasvěcený sv. Václavu.

Na návsi v Kokoříně jest z konce XVII. stol. morové sousoší sv. Mikuláše Tolentinského se sochami sv. Šebestiána, Rocha a Martina, ve výklenku socha sv. Rosalie. (Soupis památek, VI., 62.)

V Něm. Jablonném uprostřed náměstí stojí sousoší Spasitele z r. 1681, obklopeno sochami českých zemských sv. patronů. (Ottovy „Čechy", XII., 30.)

Jedinečnou krásou skví se morové sloupy v zimní době, když ledovatka jim poskytne zvláštní představy italských prací mramorových, nebo příroda modeluje na nich roztodivné výtvory z napadeného sněhu.

K zcelení uměleckého dojmu jakým působily kamenné ony kolosy na náměstích našich měst třeba si ještě přimysliti vroubení kol do kola, jež tvořily řady starodávných domů s typickými štíty, obývaných tehdejšími lidmi plnými smyslu pro krásno a víru. Za nejkrásnější a nejlepší projev z oboru tohoto umění pokládá se Svatotrojický sloup v Olomouci, o němž místní historik a znatel umění prof. Dr. Hub. Doležil napsal, že jest největší ozdobou města a největší chloubou domácích dějin, jehož rozbor by si vyžádal veliké dílo umělecké..."

Morové sloupy mají skorem všude nemalý význam i pro kulturní historii svých měst a výtvarného umění našich umělců. Zvláště v chudších krajích bývají pravidelně dílem domácích sil a řemeslníků, nejednou i sochařů samouků a po této stránce udávají určité měřítko kulturní vyspělosti města v oné době. Době do nedávna přezírané a nazývané „dobou temna" a jejím památkám dostává se pomalu spravedlivého

Obr. 37. Největší sousoší morové v Čechách a na Moravě v Olomouci z let 1716—1754 bohaté na výzdobu sošnickou i architekt., vysoké přes 30 m. Štoček zapůjčila Českosl. akc. tiskárna v Praze.

uznání. Také morovým sloupům bylo v poslední době věnováno více uměl. úvah. O výstavě baroka 1938 mnohé byly zastoupeny precisními fotografiemi. Na náměstích měst dostává se jim pečlivých oprav. Naším úkolem proto zůstává, abychom žárlivě tyto památníky střehli a neporušené zachovali budoucím generacím.

Konečně měly Mariánské sloupy též význam praktický. V dobách, kdy nebylo doporučováno shromažďovati se v chrámu (při epidemiích zvl. choleře), konány u sloupu bohoslužby. Když v Lomnici nad Popelkou přestavován kostel v r. 1787, konány zatím bohoslužby rovněž u Mariánského sloupu na náměstí. Světlo u sloupů těch udržované, které bývalo před dvěma stoletími jediným světlem na náměstí přes noc hořícím, bylo důležitým orientačním bodem pro formany městem projíždějícími. Proto v bezměsíčních nocích udržovala některá města ve svítilnách u sloupu olejové světlo, na něž měli povinnost dozírati v přesně určených hodinách ponocní.

Mimoděk připomínám si ještě, že Mariánský sloup v Římě, postavený papežem Piem IX. na Piazza di Spagna jest v poslední době o význačných dnech večer osvětlován jako jiné nejpamátnější budovy věčného města. Když katoličtí Američané stavěli po světové válce ohromný pomník víry v Neposkvrněnou Pannu Marii ve Washingtonu, dali r. 1921 do této národní mariánské svatyně uprostřed chrámu postaviti věrnou kopii tohoto římského sloupu; zajisté i u nás některá morová sousoší by zasluhovala podobné pozornosti. Vzpomeňme jak často bývají vděčným námětem při umělém osvětlení našim fotografům-amatérům a krajinářům malířům.

Historie jednotlivých sloupů v Čechách

Značná část morových sloupů po stránce umělecké a stavitelské byla popsána ve 52 dílech „Soupisů památek" asi z polovice okresů bývalého území Čech i v jiných vědeckých knihách. Náš soupis všímati si bude i ostatních a více po stránce historické a se zvláštním zřetelem ke stránce duchovní, náboženské, zvláště pokud se týká úcty Mariánské. Materiál k tomu čerpán z mnohých monografií a topografií i z farních pamětních knih.

Adamov v již. Čechách ve farnosti Rudolfov. Sousoší Nejsvětější Trojice na vysokém sloupu; uprostřed pod dříkem na místě vyvýšeném a na zeměkouli socha Panny Marie, po stranách sv. Víta a Floriána. Horní část sousoší byla směle modelována a stavěna, proto se roku 1931 shroutila a poškodila i sochy po straně; socha P. Marie však zůstala nepoškozena. Reprodukci tohoto pěkného sousoší našeho venkova viz ve „Farním věstníku pro České Budějovice a okolní osady" roč. II., sešit 1, str. 12.

Bakov. Na náměstí jest vysoký oblakový sloup Nejsvětější Trojice, který tesal Jos. Jelínek z Kosmonos na náklad sousedů r. 1727. Kolem sochy sv. Václava, Vojtěcha a Jana Nepom. Na podstavci tři české nápisy s chronogramy oprav r. 1856, 1897 a 1903:

Pod ochranu Trojice Božské
obec i také sebe
městys Bakov obětuje. –
Mor, hlad, válku a oheň
Trojice Boží z Bakova zažeň! –
Láska, svornost, boží požehnání,
popřej, Trojice svatá, ať bydlejí s námi!

Balustráda okolo sochy postavena r. 1770 nákladem 207 zl. (Soupis památek, XLVI, 29–31.)

Ve farní kronice jsou zápisy o založení za faráře Jos. Mušlice, z nichž vyjímám úryvek prosby o svolení, adresované hraběnce Markétě, roz. Černínské: „Jiní stavěli nám, my našim potomkům, přivedž nás, Kriste, k Sionu, k věčným příbytkům . ." Hraběnka věnovala na stavbu 50 zl., tutéž částku také hrabě Frant. Arnošt Waldštejn, ostatní peníze na celkový náklad 700 zlatých opatřeny milodary občanů, z nichž největší péčí o stavbu proslul Josef Korselt, mlynář malobělský. V 10. roce trvání bývalé Čsl. republiky a dvoustého založení znovu sousoší opraveno nákladem přes 6000 Kč, za přispění dobrodinců, městské rady a městské spořitelny. – Krása našeho domova, XXI, 56.

Bečov nad Teplou. Na náměstí Mariánský sloup s novějším mylným nápisem, že jej založil roku 1632(?) Gerhard Questenberg. Ve skutečnosti dal jej postaviti Jan Adam Questenberg a byl slavnostně posvěcen tepelským opatem Bedřichem Úhlem dne 21. července r. 1680. Soupis pam. okr. Teplá 288.

Bělá pod Bezdězem. P. Maria na korintském sloupu z r. 1681. Na pod-

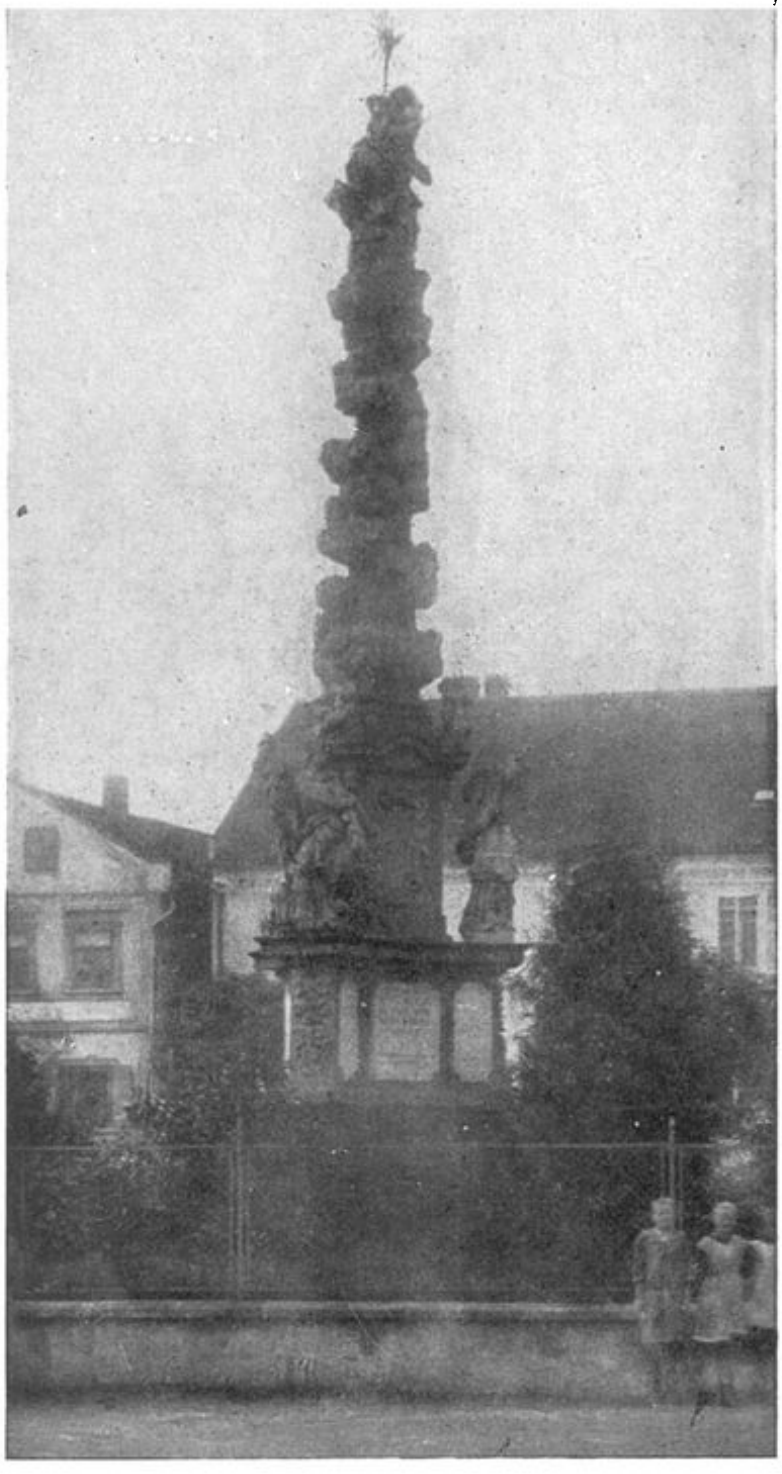

Obr. 38. Bakov. Sloup Nejsv. Trojice na náměstí z r. 1727. Tesal Jelínek z Kosmonos. J. V. Šimák, Soup. pam. XLVI., 29. Zapujčila arch. komise v Praze.

stavci český nápis s chronogramem vpředu: „SVATÁ PANÍ NAŠE DOBROTIVÁ I VĚRNÁ SEŠLI ZÁŘI OKA SVÉHO DO ÚDOLÍ SLZAVÉHO" vzadu: „Na památku zachránění města od moru věnoval J. E. Arnošt hrabě z Waldšteina." Soch jiných při sloupu není. Soupis pam. XLVI, 140.

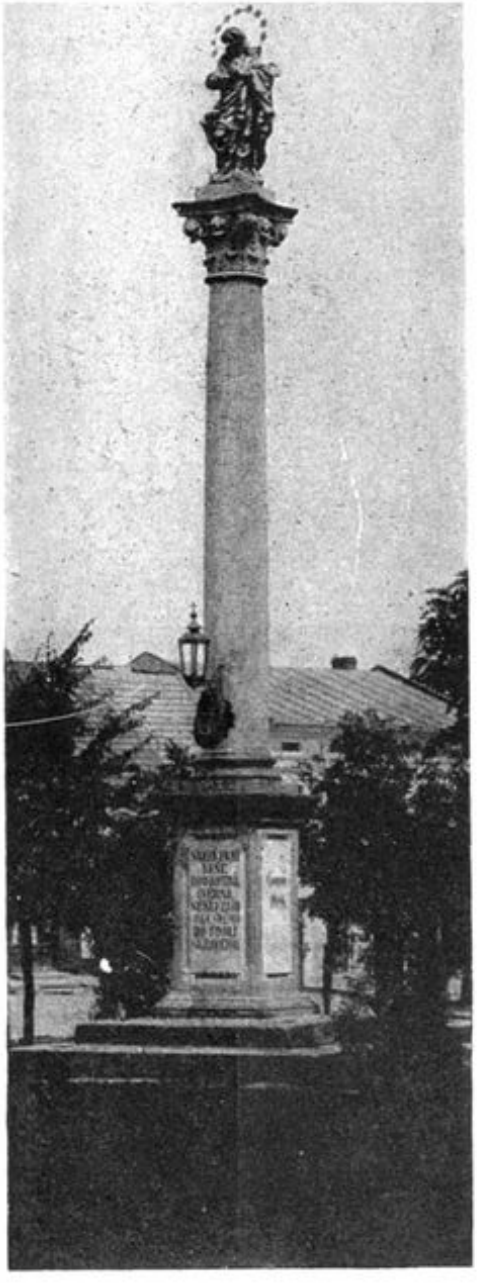

Obr. 39. Bělá u Bezděze. Mariánský sloup na náměstí z r. 1687. J. V. Šimák. Soup. pam. XLVI., 140. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

Nové Benátky. Blíže brány zámku socha Panny Marie na trojhranném podstavci s oblaky a andělíčky postavena roku 1714. Latinský nápis s chronostikonem 1714 česky zní: „Panno, Matko Boží, shlédni na přání zde vyslovená. Prostřednictvím Tvým, Hvězdo mořská, tento rod od zuřícího moru zachován, povinné díky vzdává..."

Blatná. Na náměstí Rudolfa Zdráhala stojí sousoší Mariánské. Na vysokém žulovém štíhlém sloupu umístěna v životní velikosti socha Neposkvrněné P. Marie a u paty téhož jsou jiné čtyři sochy svatých, a to: sv. Václava, Jana Nepom., Josefa a Dominika. Sousoší dal vystavěti roku 1726 tehdejší majitel panství blatenského, Josef hrabě Serenyi, jednak ke cti

sv. Josefa, jednak pro okrasu města a proto jest na podstavci téže sochy vytesán též jeho rodný znak. Sochu zhotovil sochař Jan Hoffman. Již dne 3. října r. 1726 byla přivezena socha P. Marie a sv. Jana Nep., později přivezeny ostatní tři sochy. Podle smlouvy měly státi jednotlivé sochy po 25 zl., znak 12 zl. Celkem obdržel sochař za svou práci 137 zlatých. Zednická práce stála 31 zl. a kamenická 150 zl. Za železo placeno 7 zl. 48 kr., za různé materiálie a pivo 50 zl. 56 kr. 3 den. V celku vynaloženo

Obr. 40. Blatná. Jan Hoffman. Sousoší Panny Marie z r. 1726. Archiv Marián. družin v Praze.

na sousoší 401 zl. 56 kr. a 3 denáry. Sdělil vdp. Jan Pavel Hille, děkan v Blatné.

Mladá Boleslav. Sousoší P. Marie na staroměstském náměstí postaveno obcí r. 1681 ze slibu a za ochranu před ranou morovou. Zdobeno je sochami sv. Václava, Šebestiána, Jakuba a sv. Anny. Soup. památek, XXI, 290. Latinský nápis v překladu zní: „Ke cti Bohorodičky bez poskvrny Panny a svatým ochráncům svým, které předešlého léta za hrozného moru se zvláštní zbožností uctívali, vděční občané a zbožní obyvatelé královského města Mladé Boleslavě vlastním nákladem postavili." Při opravě 1819 přidán nápis: „Marii Panně, Obránkyni naší, ke cti nábožní předkové postavili a uznalí potomkové, též věrní přivtělení Boleslavští za zkušenou (t. j. osvědčenou) obranu přiozdobili." Za přítomnosti děkana

Obr. 41. Broumov. Jan Brokof, Mariánský sloup z roku 1706. Archiv Mardružin v Praze.

D. Ad. Šolce bylo v městské radě r. 1710 usneseno, aby každou sobotu při soše P. Marie na rynku zpívány byly litanie. Kantoru slíbena značná na ty časy roční odměna 100 zl. rýnských – Fr. Bareš, Paměti města Ml. Boleslavě, II. d., 87, 112. 162. U sochy stavěla se často procesí putující pěšky z Pojizeří a Podkrkonoší až do Mariacely ve Štýrsku. R. 1760, při zpáteční cestě mariánské procesí z Turnova u sochy posledně očekával zdejší děkan Rossi. Za Josefa II. tyto pouti do Mariacely zakázány. Roku 1774 na žádost přednesenou radním a hodinářem K. Delavosem, sloužena u Mariánského sloupu mše sv. za déšť, později r. 1814 v době sucha konaly se pobožnosti za déšť za městem u sochy nejsv. Trojice. Když

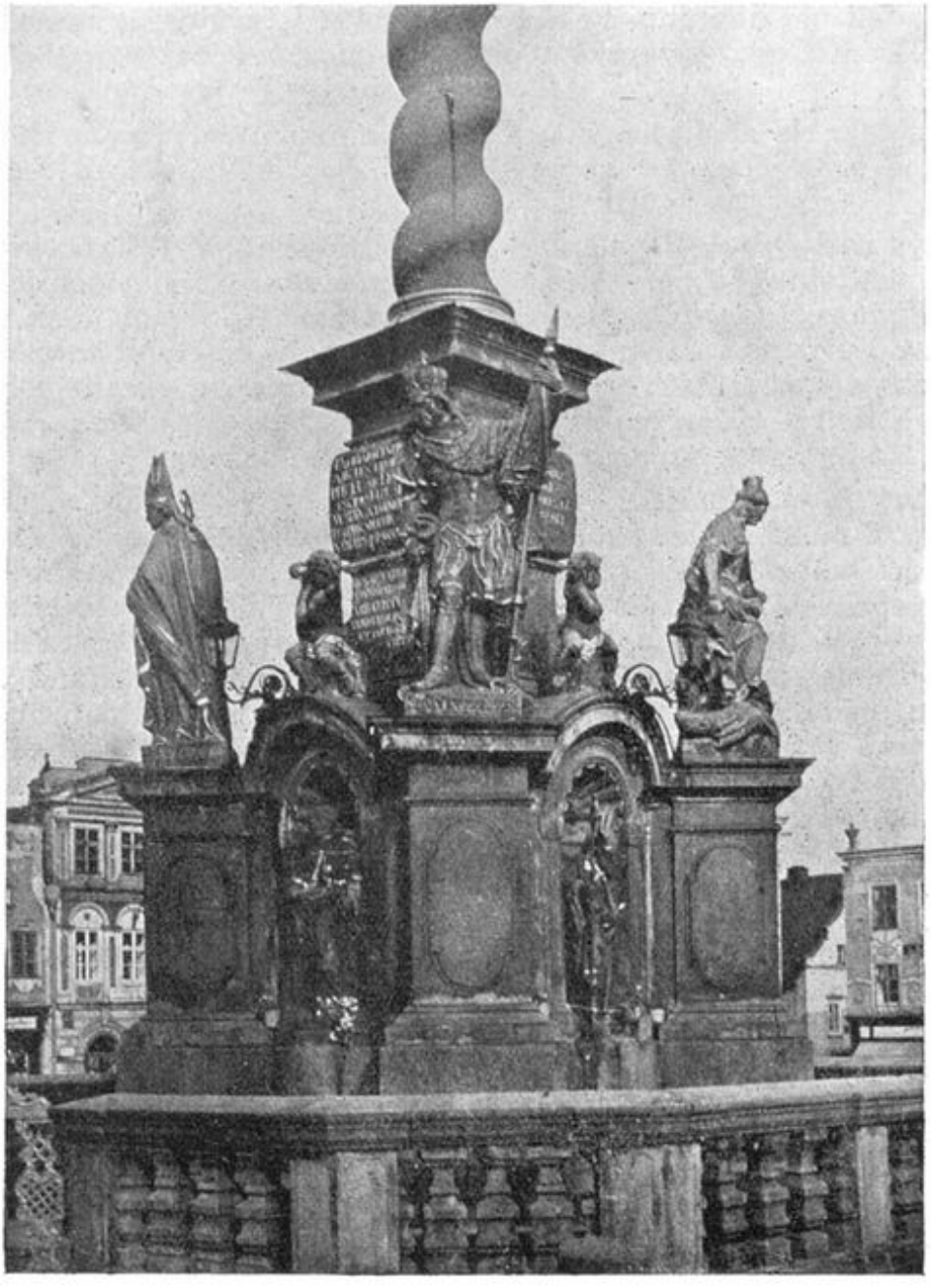

Obr. 42. Broumov. Jan Brokof, Dolení část Mariánského sloupu. Archiv Mariánských družin v Praze.

r. 1831 objevila se asijská cholera, zřízen u sloupu oltář na odvrácení epidemie, konaly se večer u něho pobožnosti a dne 15. srpna sloužena u sochy slavná mše, což opětováno 22. září 1850, když mnoho set občanů i tři místní lékaři padli choleře za obět. Ale i za jiných slavnostních okolností shromažďovali se Mladoboleslavští u této sochy. V památném roce 1848 byl Mariánský sloup stanovištěm všech slavností národních a 30. září 1849 okázale tu svěcen prapor národní obrany. U sochy P. Marie oslavována při bengálském ohni též konstituce, (průvod odtud vyšel a zase u ní skončil), což někteří měšťané tehdy těžce nesli, že u Mariánského sloupu tak světská muzika hrála a ježto právě bylo zatmění měsíce, ne-

předpovídali nic dobrého. Poblíž sloupu byla i řečnická tribuna při oslavě prohlášení Československé republiky, dne 30. října 1918. „Boleslavan" II, 244, 255.

Borohrádek. Na náměstí socha P. Marie z roku 1761. V roce 1935 (30. V.) slavnostně vysvěcena po opravě. Tamtéž socha Nejsvětější Trojice z r. 1764.

Brandýs nad Orlicí. Na náměstí socha P. Marie z r. 1798 postavena nákladem manželů Václ. a Joh. Kollerových; skácena byla vichřicí r. 1811. Nový Mariánský sloup postaven 1812 od sochařů Frant. a Pavla Mělnických z Vamberka. Z nápisů jest čitelná pouze část chronogramu vpředu: „Socha z vlastenecké dobročinosti (vy)zdvižena a okrášlena pro úctu Božské velebnosti a Nebeské Královny, praví ctitelové oběť konající obce této..." Dr. Z. Wirth, Soupis pam., XVI, 9.

Německý Brod. Na Havlíčkově náměstí „morový sloup" se sochou P. Marie, tvoří s malebným okolím půvabný obrázek. Zdobena jest sochami patronů města: sv. Ondřeje*) a sv. Floriána a zemskými patrony sv. Václava a Jana Nepom. V podstavci relief sv. Rosalie. Vznikl kolem r. 1710. Lidová tradice vypráví zvláště o hrozném moru v Něm. Brodě roku 1649, kdy v městě zemřelo přes čtrnáct set obyvatel. Tehdy i venkované vyhýbali se městu, nedonášejíce sem žádných potravin a tak ještě i hlad hrozil město úplně vyhubiti. Když bída a strasti dostoupily vrcholu, slitovali se lidumilové a z okolí dováželi Brodským nejnutnější potravu, kterou před městem na určitých místech položili a rychle se vzdálili. Na oněch místech postavili potom měšťané „Boží muka", která doposud na čtyřech stranách města stojí. Při oslavách 200. trvání gymnasia, vydána krásná pohlednice s barevným leptem tohoto sloupu. Když po převratu byli německobrodští katolíci vyzváni, aby sousoší odstranili, nebo že je jednou naleznou ráno rozbořené, ženy katolické stály u něho stráž a statečně je uhájily. Pěkná reprodukce sloupu otištěna v Topičově edici Umělecké památky, sv. 14, Jan Čárt, Německý Brod, 5 a 13. Popis oslavy 15. VIII. 1935 při obnovení, otiskl „Štít" 1935 v srpnu. K soše sv. Floriána tohoto sousoší konány zvláštní průvody s jeho ostatky z děkanského kostela dne 4. května za účasti studentstva, cechů a celého města.

Brodce, okr. Mladá Boleslav. Na náměstí na podstavci sousoší Panny Marie Růžencové se sochami sv. Dominika a sv. Terezie; postaveno v pol. XVIII. století. Soup. pam. XXI., 32.

Broumov. Na velkém náměstí uprostřed Mariánský sloup z r. 1706 od Jana Brokofa, zdoben je sochami sv. Václava, Vojtěcha, Markéty, Barbory; ve výklencích jsou sochy světců řádu benediktinského: sv. Prokopa, Benedikta, Školastiky a bl. Vintíře. Dřík sloupu jest šroubovitě točen z jednoho kusu kamene; Madonna jest dvojitá, nadživotní velikosti. Latinský nápis: „Ke cti a slávě Nejsvětější Panně". Soup. pam. XLV. 188.

Nynější dvojsoší P. Marie na sloupu bylo dáno na sloup r. 1728, když menší socha, jež tam původně stávala – dílo Jana Brokoffa, který jest podepsán na plintě sochy sv. Václava – byla snesena a postavena na východní terasu kláštera.

*) Sv. Ondřej stal se spolupatronem města, poněvadž o jeho svátku zkázonosný mor ustal.

Žel. Brod. Socha Neposkvrněného Početí P. Marie na vysokém podstavci uprostřed kašny na náměstí.

Březí Vlachovo. Na náměstí sochy Neposkvrněné P. Marie z r. 1774 a sv. Jana Nep. – Soup. pam. XXXVIII., 27, obr. 16.

České Budějovice. Mariánské sousoší na Jirsíkově náměstí postaveno roku 1711 za odvrácení moru od města a obnoveno, když v roce 1850 řádila cholera. Po stranách Panny Marie Budějovické jsou spolupatronové města sv. Mikuláš a sv. Aurantián. Na podstavci relief sv. Rosalie a ve výklencích sochy sv. Rocha a Šebestiána. Latinský nápis tající chronogram roku 1716, česky zní: „Zdejší Divotvorné Panně a těmto svatým patronům ke cti postavili senát a lid budějovický." Lidová tradice tvrdí, že město Budějovice by stihlo veliké neštěstí, kdyby socha byla přeložena na jiné místo. Soup. pam. VIII., 43 a jiné prameny; Kratochvíl-Meerwald, Heimatbuch B. Budweis, 141, 233 a 363.

Kromě tohoto sousoší jest ještě na Pražském předměstí barokova socha P. Marie s Ježíškem na sloupu a sochy P. Marie před bývalými branami Vídeňskou a Lineckou.

Bukovno. Na návsi socha Panny Marie Imakulaty z roku 1762. Latinský nápis s chronogramem r. 1752: „Ke cti Rodičky Boží nanebevzaté ze zvláštní lásky postavili J. J." Postavena nákladem Jos. Jíry z Bukovna. Soupis památek, d. XXI., 35.

Obr. 43. Březí Vlachovo. Socha P. Marie na náměstí z r. 1774. F. Mareš a J. Sedláček, Soupis památ. XXXVIII., 27. Zapůjčila Archeol. komise.

Obr. 44. České Budějovice. Sousoší P. Marie Budějovické z roku 1716 na Jirsíkově náměstí. Fotogr. Jindřich Šámal, vrch. kom. min. škol. a nár. osvěty. Archiv Mariánských družin v Praze.

Nový Bydžov. Uprostřed náměstí položen 3. května 1697 základní kámen sousoší Mariánského péčí děkana Václ. Pankráce Vichea, jež dokončeno až 1716. Socha sv. Ludmily doplněna za děkana Šrámka v roce 1891 na náklad města. Kromě toho jsou na podstavci sochy sv. Václava, sv. Vavřince, patrona města, Jana Nep., Floriána, Františka z Assisi, Šebestiána a Rocha. Nápis: Anno quo charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Mater destruenda ex peccato accipe vestem ex caritate. – Když r. 1857 se Mariánský sloup povážlivě nachyloval, dal jej děkan Kneisl opraviti. Roku 1925 chtěla tuto ozdobu náměstí městská rada odstraniti.

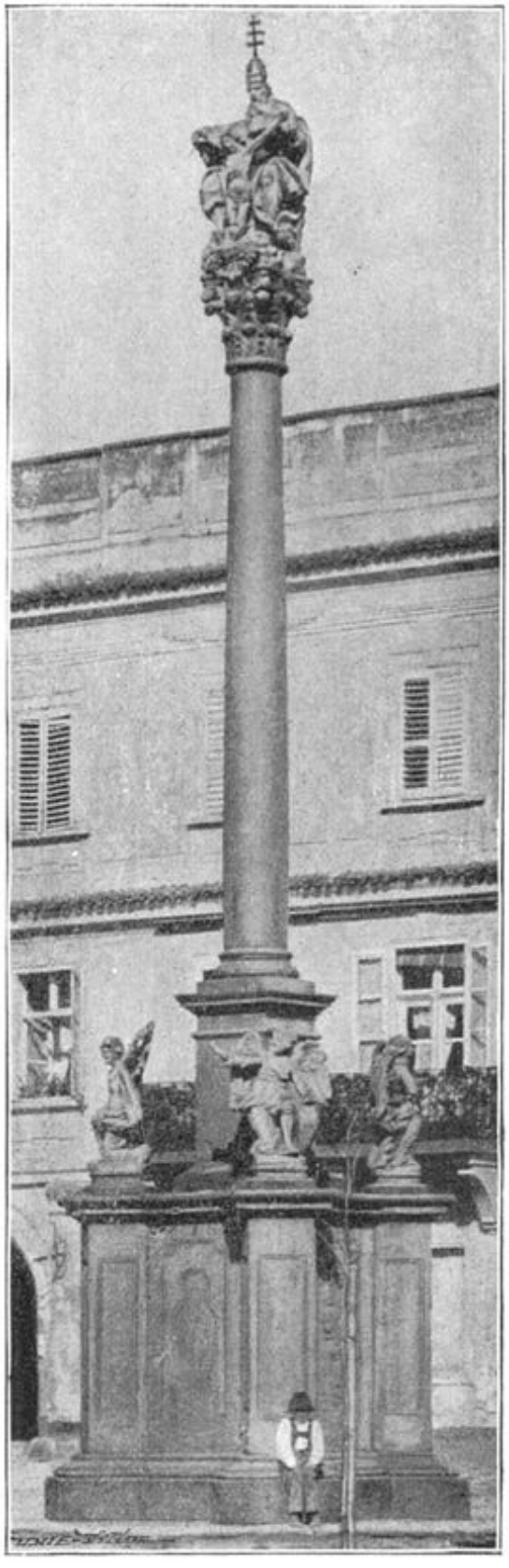

Obr. 45. Nová Bystřice. Socha Nejsv. Trojice na náměstí z r. 1679, připisována Lichtenbergovi. Dr. Jos. Novák, Soup. Pam. XIV., 25. Zapůjčila Archeol. komise.

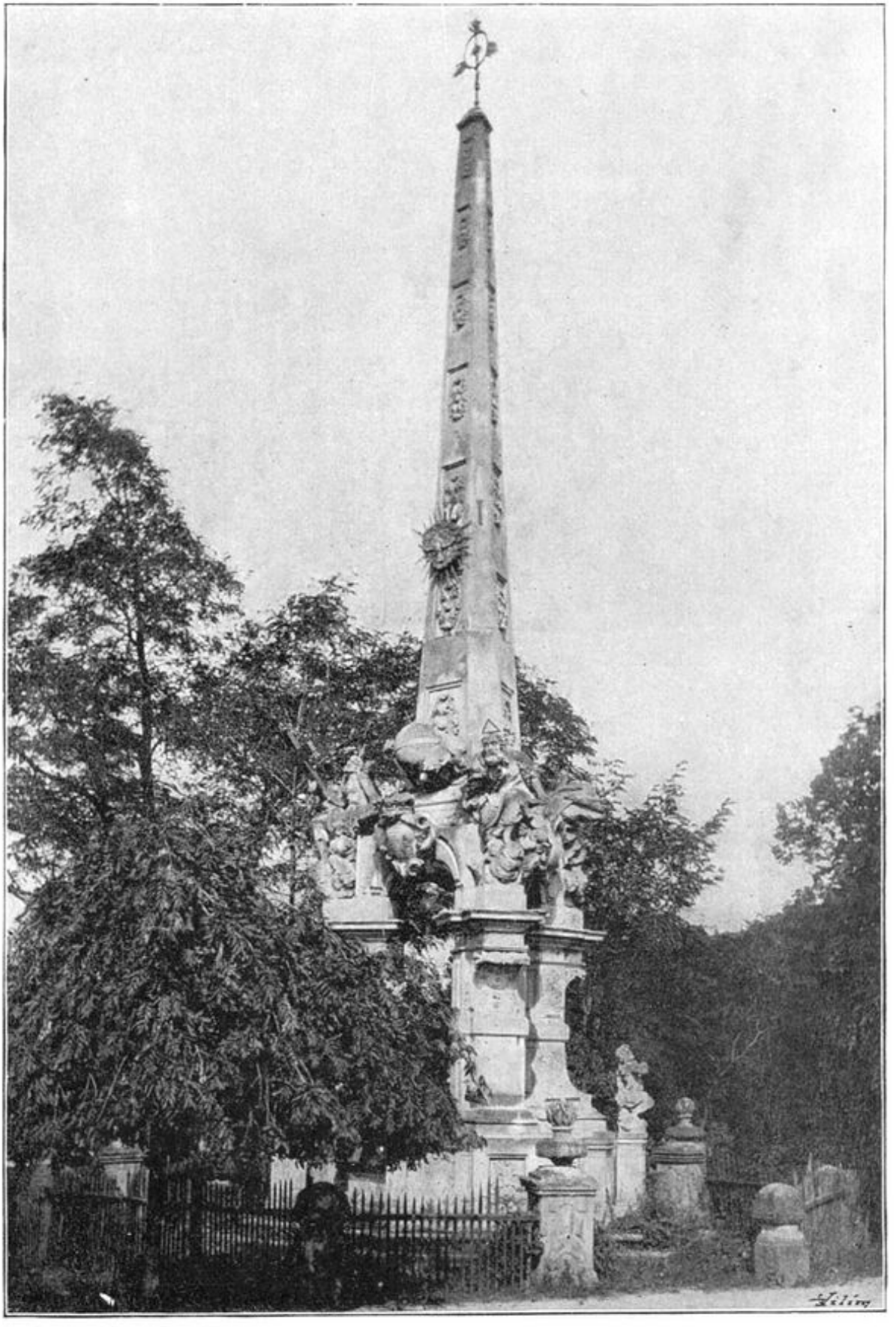

Obr. 46. Citoliby. M. B. Braun: Sloup Nejsv. Trojice před kostelem z r. 1717. Boh. Matějka, Soupis památ. II., 5. Zapůjčila Archeol. komise.

Byla však, dík dobrodincům, nákladem 15.000 K opravena. Dr. J. Kašpar, Paměti Bydžova, 65, 90, 94 a zpráva vdp. děkana B. Mádle. Reprodukci sousoší od K. Liebschera viz v Ottových Čechách.

Nová Bystřice. Na náměstí morové sousoší z roku 1679 Nejsvětější Trojice; dole čtyři andělíčkové. Utrpělo při požáru města r. 1691, ale v roce 1724 obnoveno. Soupis pam., XIV., 25.

Cerhenice u Kolína. V dolejší části náměstí sochu Panny Marie postavila roku 1745 hraběnka Marie Leop. ze Šternberka. Posvětil ji dne 25. června vikář Poděbradský Molinari. Kouřimsko, 84.

Citoliby. Před kostelem sloup Nejsvětější Trojice od Mat. B. Brauna, tesán okolo roku 1717, s latinským nápisem, že sousoší to postavil k slávě

Obr. 47. Čáslav, Mariánské sousoší z r. 1746. na náměstí. Archiv Mariánských družin v Praze.

nejsv. Trojice Arnošt Leopold Scheim, pán na Citolibech a Benátkách. Soup. pam. II., 14.

Čáslav. Mariánský sloup na náměstí postaven r. 1745–6. Soup. pam. XLIV, 136.

Nyní jest zdoben sochami sv. Jana Nep., Prokopa, Floriána a Šebestiána; původní sochy sv. Jana Kř. a Pavla přeneseny do kostela sv. Alžběty. Zprávy o sloupu zaznamenává místní farní pamětní kniha, 150, a matrika kůru literátského. Slavnostním stanovištěm stal se Mariánský sloup r. 1863 dne 18. října, kdy byly tu svěceny nová báň a kříž pro vysokou věž děkanského kostela. Měla to býti pro Čáslav slavnost památná, velkolepá. Dr. Aug. Sedláček v „Dějích města Čáslavě", str. 257 o tom píše: „Stařičký

duchovní pastýř biskupství Hradeckého požádán byl, aby sám osobně svěcení kříže předsevzal. V den svěcení při slavném vyzvánění ubíral se v 9 hodin průvod z děkanství. Mládež se svými prapory, řemeslníci s korouhvemi, duchovenstvo s vrchním pastýřem, potom nesly dívky bíle a červeně oděné na nosítkách pozlacenou báň a za nimi žáci železný kříž, květinami ověnčený, následovali městská kapela, zpěvácký spolek, za nimi obecní zastupitelstvo, duchovenstvo s vrchním pastýřem, za ním hodnostáři a nepřehledný zástup věřících z města a okolí po rozsáhlém náměstí k soše Panny Marie, kde u oltáře k tomu zvláště zřízeného, pan biskup círk. obřady svěcení kříže pod širým nebem vykonával. Potom biskupský obřadník P. V Horák v řeči své pojednal o důležitosti znamení kříže a na to četla se památná listina rady městské, která. s jinou památní listinou o tehdejším stavu města jednající a s několika penízi do plechové krabice vložena a napotom v pozlacené báni pod křížem na památku uschována. Potom při hlaholu trub a kotlův kříž vyzdvižen a upevněn, při čemž obligátní přípitky scházeti nesměly. Slavnost ukončena kázáním..." Roku 1932, aby bylo odpomoženo místní nezaměstnanosti, dalo město vydláždíti celé náměstí, upravilo schodiště Mariánského sloupu a jeho okolí, čímž docíleno pěkného vzhledu sousoší.

Dobrouč Horní. Při silnici z Horní do Dolní Dobrouče u mlýnského rybníka na zděném tarasu skupina soch. (Obr. 48.) Před kamennou stěnou dvakráte zalomenou zahrádka, ohraničená vpředu po stranách balustrádou o zvlněném půdorysu a uprostřed mříží, do hloubky dvakrát zlomenou. Uprostřed zahrádky vysoký jehlanec se sochou Madonny s Ježíškem, na

Obr. 48. Horní Dobrouč. Skupina soch se sloupem P. Marie. Dr. Josef Cibulka, Soupis pam. okr. Lanškrounský, 98. Zapůjčila Archeol. komise.

Obr. 49. Dobruška, Mariánské sousoší na náměstí z r. 1733. Archiv Mariánských družin v Praze. Obrázek opatřil vldp. děkan František Holan v Dobrušce.

podstavci andílci. Na zadní stěně sochy sv. Kateřiny a Barbory, na vykrojených koncích sochy sv. Josefa a biskupa, na balustrádě světci s prutem a kopím. Postaveno bylo kolem r. 1730 knížecím rentmistrem Mat. Jos. Heinigem z Lanškrouna; v kartuši na podstavci jest pád donátora s lávky. Dr. Josef Cibulka, Soupis památek, okr. Lanškrounský, 98, obr. 62.

Dobruška. Mariánský sloup postaven na náměstí roku 1736 se sochami sv. Václava, Jana Nep., Františka Xaver. a Floriána. Podle místní pamětní knihy postaven z podnětu děkana Jana Junga v Dobrušce; sbírky konány po městě r. 1731–2. Téhož roku začal dolejší sochy pracovati rakouský sochař bydlící v Hradci Králové, Ondřej Decker. Pro jeho slabou stránku (neboť byl oddán nemírnému pití) předáno dokončení Janu Mělnickému z Vamberka. Pro sousoší koupena socha P. Marie stojící v průčelí jesuitského kostela v Hradci Králové p. Františkem Procházkou z Dobrušky. Dne 13. května 1733 položen děkanem Jungem základní kámen a dne 9. září 1736 posvěceno sousoší děkanem Frant. Ceresolou. Náklad na ně činil 900 zl. Požárem města r. 1806 utrpělo valně i Mariánské sousoší a opraveno péčí děkana Jos. Obsta. Největší částkou přispěla tehdy nákladnická pokladna pod správou Josefa Archleba vedená. Roku 1905 dal Mariánský sloup opraviti děkan Josef Domašínský, který spolu se sousedem Frant. Dojivou konal sbírku po městě; vybráno 925 K a 480 K věno-

val místní okrašlovací spolek. Po 20 letech dal týž spolek (podobně jako jinde) podnět k opravě, čehož se ujal děkanský úřad, jemuž podařilo se opatřiti subvenci na přímluvu stát. památkového úřadu a poslance Františka Matouška z Dobrušky od min. škol. a nár. osvěty, částkou K 4.000.—. Ostatní peníz získán sbírkami na celkový náklad K 12.636.40. Slavnostní posvěcení sousoší vykonal 13. května 1928 Msgre Josef Domašínský na památku desetiletého trvání čsl. republiky. Opravu sousoší provedl sochař p. Frant. Krouman z Prahy; po omytí fermežových barev shledalo se, že socha jest z červeného pískovce snad z Novopacka opatřeného; pozlacení sochy provedl místní pracovník Frant. Albrecht. — Na svátek Nanebevzetí P. Marie, koná se k němu každoročně mohutný průvod s příslušnou pobožností. — Za sdělení této zprávy vděčím vdp. děkanu Františku Holanovi v Dobrušce. Při výstavě Jiráskově v Dobrušce r. 1936 bylo obrazu tohoto sloupu použito na výzdobu plakátu. Nápis na sousoší: Sancta Maria et omnes sancti intercedant pro nobis. Supplicat Senatus populusque Dobruscensis 1733. Ab omni malo libera nos Domine. Ita suspirat: I:H:I:D:D: 1733.

Doupov, okres Kadaň. Na náměstí Mariánský sloup z r. 1698, skupina soch se sv. Antonínem Paduánským (1754) a statue sv. Jana Nepom. (1731). Dr. Jos. Opitz, Alte Kunst., Kaaden, 10. Vyobrazení viz Ottovy „Čechy", X., 203.

Družec. Sloup se sochou P. Marie před kostelem v Družci postaven r. 1674; na podstavci německé veršované nápisy; postavil ji kamenický pomocník Jiří Grán z Doks se svou manželkou Reginou. Dr. A. Podlaha, Posvátná místa, VII., 33.

Český Dub. Mariánský sloup postaven na náměstí před radnicí roku 1723. Zdobí jej sochy sv. Floriána, Jana Nep., Františka Sal. a sv. Rocha, patrona města. Latinský nápis v českém překladu zní: „Tento (sloup) ze slibu zasvětilo město Čes. Dub Nebes Královně, sv. Floriánovi, Janu Nep., Františku a Rochu, aby své služebníky laskavě chránili od ohně, hladu, války a moru." Když se v r. 1928 sousoší opravovalo, nalezeny v soše pamětní listiny, vypisující současné události místní, uložené v lahvi do sochy při dřívějších opravách z r. 1840, 1879, 1880, a otisknuty jsou v časopise „Od Ještěda k Troskám", roč. VII., 218. Listiny opsány pro museum a s novým doplňkem vloženy opět do sochy. Soup. pam., XXXII, 22; Karel Schiller, Böhm. Aicha, 191.

Dvoreček Krásný, okr. Kadaň. Mariánský sloup z konce XVII. stol. se sochami sv. Anny a Jáchyma, z druhé třetiny XVIII. století. Dr. Jos. Opitz, Alte Kunst Kaaden—Pressnitz, 22.

Nové Dvory u Kutné Hory. Roku 1701 dal hrabě Věžník na náměstí ke cti Panny Marie a na důkaz zbožné vděčnosti za vysvobození od moru postaviti sousoší s P. Marií na sloupu a sochami sv. Jana, Rocha, Barbory. Při opravě čtvrtá socha poškozená upravena na sochu sv. Sigmunda. (?) Ve výklenku podstavce jest sv. Rosalie. U této sochy měly každé soboty večer býti litanie loretánské a nařízeno za časů Věžníkových, že se této pobožnosti každý obyvatel má zúčastniti. V gruntovní tamní knize z r. 1703 poznamenáno: „Pobožnost ta na věčné časy vykonávati se má." Církvický farář vodíval procesí k tomuto sousoší v každý

Obr. 50. Čes. Dub. Mariánské sousoší na náměstí z r. 1723. Archiv Mariánských družin v Praze.

mariánský svátek, po ukončeném kázání a růženci. Jos. Ledr: Děje panství a města Nových Dvorů, 120 a 205.

Dvůr Králové nad Labem. Mariánské sousoší Neposkvr. početí P. Marie na náměstí postaveno nákladem Jana a Ant. Petery za 915 zl. 55 kr. chrudimským sochařem Jos. Procházkou. Základní kámen položen 28. května 1753. Podstavec jest zdoben reliefy sv. Františka Ser., Maří Magd. a Šebestiána a sochami sv. Floriána, Vavřince, Kosmy a Damiána. Okolo sou-

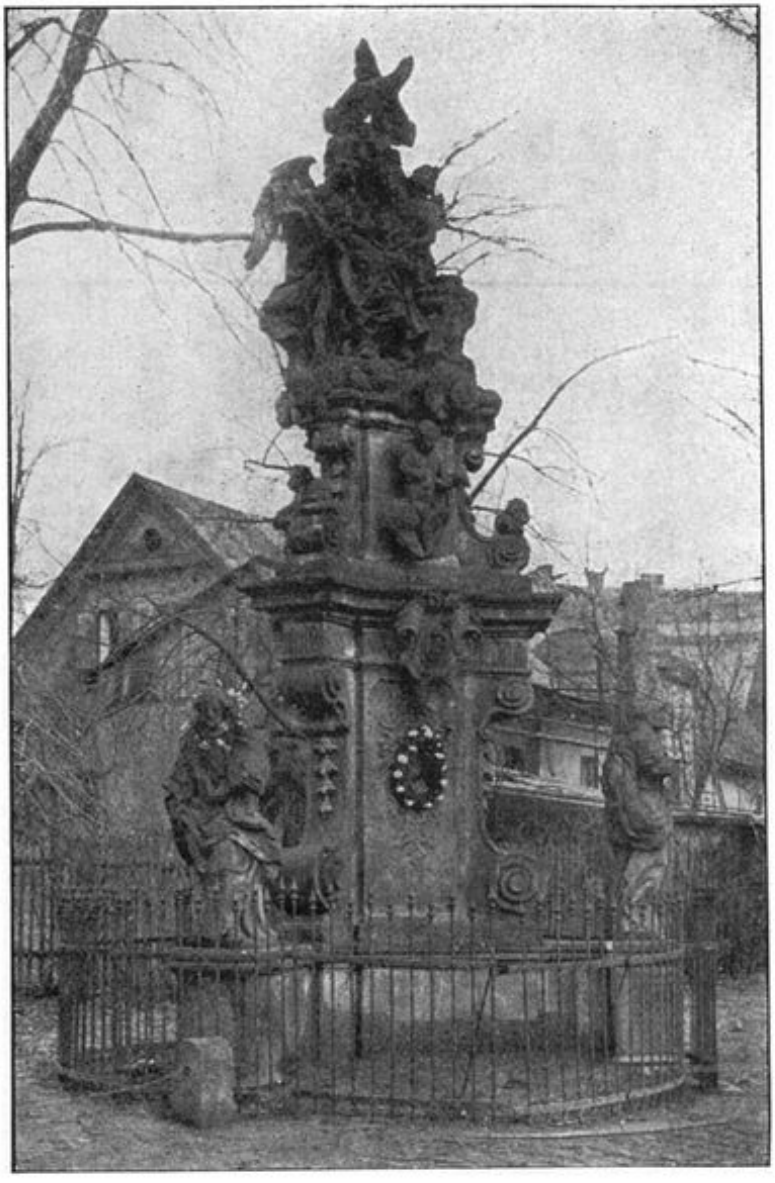

Obr. 51. Dvůr Králové nad Labem. T. zv. „Svatojánské, či odpustkové oratorium" v Hálkově ulici. Dr. Em. Poche, Soupis památek, XXXXVIII., 59. Štoček zapůjčila Archeol. komise.

soší sochy: sv. Frant. Xav., Jana Nep., Norberta, Ignáce, Jakuba a Jana Kř.; pořízeny nákladem Fr. A. Bergra. V městském archivu jest uložen podrobný latinský výkaz dárců, kteří na postavení přispěli. Začíná takto: „Zemřelý důstojný pan Jan Petera, farář Vysokochvojenský velikou částku peněz závětně odkázal pro postavení sochy ve Dvoře Králové. První odkázaná částka činí 100 zl. 48 kr. Pan Antonín Petera 614 zl., od hončích 16 zl., atd." Pamětní spis latinský vložen o tom též do základů sochy. Stoletá památka položení základního kamene velmi okázale oslavena 8. září 1853. – Ant. Konst. Viták, Dějiny král. věn. města Dvora Kr., 156; E. Poche, Soupis památek, XLVIII, 59/60 a j.

Smlouva se sochařem otisknuta v Časopise společ. přátel starož. r. 1910, str. 99.

Kromě toho v době kol r. 1730 postaveno v nynější Hálkově ulici sou-

Obr. 52. Dvůr Králové nad Labem. Josef Procházka, Mariánské sousoší na náměstí z roku 1753. — Dr. Em. Poche, Soupis památek, XXXXVIII., 59. Zapůjčila Archeologická komise.

soší zvané „Odpustkové" nebo „svatojanské oratorium" Jest to statue sv. Jana Nepom. neseného anděly se sochami sv. Barbory a Šimona Judy na mohutném podstavci, jenž zdoben vpředu reliefem P. Marie. Dr. Em. Poche, Soupis památek, XLVIII., 60, obr. 47.

Frýdlant. Na náměstí před starou radnicí stálo sousoší s Pannou Marií na sloupu zřízeném po moru r. 1680–1. Na podstavci sochy sv. Šebestiána, Rocha, Jana Nepom. a Josefa. Po zboření staré radnice přeloženo sousoší k děkanskému kostelu. Obrázek v časopise „Deutsche Arbeit", r. 1911, str. 662. Laskavě sdělil p. Jos. Scheybal z Turnova.

Hájek u Prahy. Mariánská socha Neposkvr. Početí na hadovitém sloupu uprostřed klášterního nádvoří, patrně z dob kol r. 1771, kdy zdejší řeholníci zaopatřili v době moru 1415 osob v okolí.

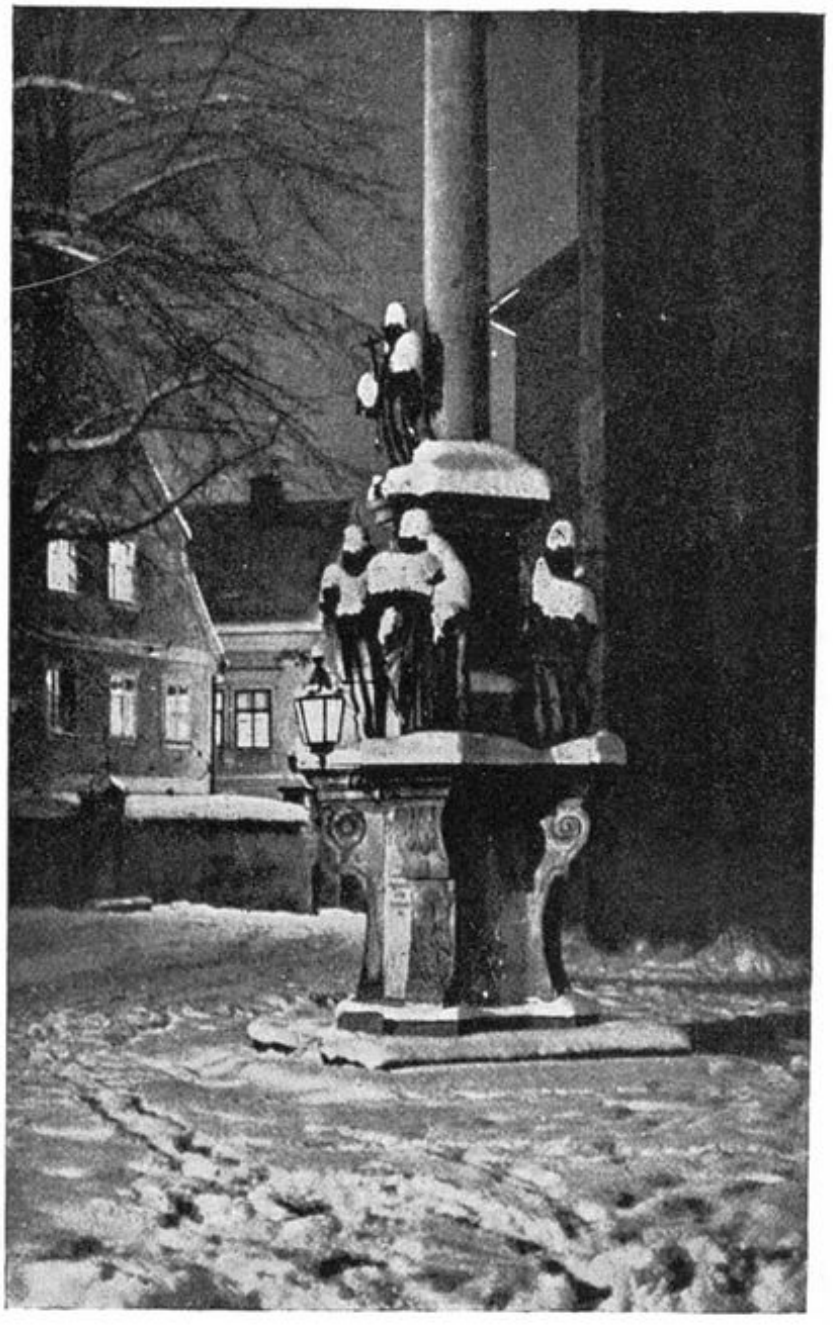

Obr. 53. Frýdlant. Detail Mariánského sloupu, který stával na náměstí, nyní u děkanského kostela. Archiv Mar. družin v Praze.

Obr. 54. Hnátnice. Socha P. Marie Svatohorské z r. 1749. Dr. Jos. Cibulka, Soupis památek XLVII., 96. Zapůjčila Archeol. komise.

Hemže u Chocně. Socha Panny Marie na toskánském sloupu z roku 1789.

Hnátnice. Socha P. Marie Svatohorské s Ježíškem na sloupu z r. 1749. Dal postaviti Mikuláš Štěnička. Dr. Josef Cibulka, Soupis památek, XLVII., 96.

Hodkovice. Na náměstí sloup postavený měšťany na paměť moru a ohně v roce 1707; dokončení protáhlo se do 23. dubna v roce 1728. Na balustrádě kol sloupu stojí sochy sv. Václava, Jana Nep., Prokopa, Vojtěcha, Floriána a Anděla Strážce. Na podstavci latinské nápisy s opakujícím se chronostikonem 1710: „Panno mocná, silná, milostivá, laskavá, věrná, ochraňuj nás. – Od moru, hladu a požáru, vysvoboď nás, milostivá Panno!" Soupis pam. LI., 169.

Holice. Na náměstí na jižní straně z r. 1888 socha na vysokém podstavci, bez jiných soch a reliefů. Nápisy: „Věnovali ctitelé Matky Boží." „Opr. L. P. 1933. Pod ochranu Tvou utíkáme se svatá Boží Rodičko!"

Krásná Hora. Uprostřed náměstí stávala do roku 1860 dřevěná socha Panny Marie. Tehdy výbor usnesl se postaviti sochu novou na sloupu, jež posvěcena 27. června 1862. Jest z litého železa z hutí rožmitálských a pozlacena, podstavec a sloup kamenný; jiných soch přičleněno není. Dr. A. Podlaha, Posv. místa VI., 49.

Kutná Hora. Na náměstí, kde stával pranýř a klec, usnesli se dne 9. listopadu 1713 kutnohorští zástupcové města postaviti sousoší Mariánské nákladem města, které v roce 1715 dostavil Jakub Vogler a sochař-jesuita Fr. Baugut; základní kámen velmi slavnostním způsobem položen 15. června 1714. Arciděkan vložil do základu svaté ostatky v cínovém pouzdře; posvěcen 15. prosince 1715 za účasti škol, havířů a studentů. Toho dne vystrojena nákladem obecním veliká hostina, jejíž vyúčtování se zachovalo a pro zajímavost uvádím: Bylo zaplaceno paní Dorotě Dačické za 164 žejdlíků vína (po 7 kr.) 19 zl. 8 kr.; p. Pavlovi Petráškovi za $26^1/_2$ žejdlíků 3 zl. 5 kr. 3 denáry, za 2 vědra piva hořkého 4 zl. 33 kr., za 36 liber masa hovězího (po 4 kr.) 2 zl. 44 kr., za jedno tele z obecního dvora 2 zl., za půl skopce 17 liber (po $3^1/_2$ kr.) 59 kr., 3 den., za 4 pečeně hovězí (16 liber po 4 kr.) 1 zl. 4 kr., za 3 jazyky čerstvé 48 kr., za 6 klobás (po 9 kr.) 54 kr., za 3 šunky ($19^1/_2$ lib. po 8 kr.) 2 zl. 35 kr., za jednoho srnce 1 zl., za 4 vepře 2 zl., za 4 zajíce 1 zl. 10 kr., za 2 indiány 1 zl. 26 kr., za 4 morky 98 kr., za 6 kapounů 1 zl. 9 kr., za 5 bažantů 3 zl. 19 kr., za 10 koroptví 2 zl., za 20 kuřat (po 4 kr.); 1 zl. 20 kr. za 30 koroptvi, za 19 malých ptáků 1 zl. 37 kr., za 2 kopy šneků 36 kr., za 20 vajec 5 kr., za $3^1/_2$ čtvrtce mouky 42 kr., za čtvrtci soli z Lorce 40 kr., za 6 liber másla, za 2 libry svíček 23 kr., za „zelené věci" 30 kr., za chléb 1 zl. 3 kr., za roztlučené sklenice, od půjčení, od cest, pivní a vinný (groš), za víno do kuchyně, perník, žemličky, kyselé zelí, smůlu, za 2 velké hrnce, též uhlí a jiné rozličné drobné vydání 1 zl. 52 kr., za koření 2 zl. 20 kr., za kaštany 1 zl. 24 kr., za koláčky 1 zl. 30 kr., za piškoty 1 zl. 3 kr., za olypy (zatočené oplatky) a oplatky 1 zl. 5 kr., za jablka 36 kr., za ořechy vlašské 21 kr., kuchaři 2 zl., „tafeltekru", 1 zl. 15 kr., kuchařce domácí 17 kr., jedné ženě, která tam pomáhala za 5 dní 30 kr., 2 nádeníkům, kteří tabule z Vlašského dvora nosili a židličky též zase odnášeli, vydáno bylo za 2 dní 36 kr., 1 sáh dříví 45 kr., od vyprání ubrusů a servitů 20 kr., což činí dohromady 74 zl. 47 kr. Kantorům od „muzicírování" při slavnosti u sochy dáno $^1/_2$ vědra piva hořkého, pulsantům (zvoníkům) jedna konev. – Náklad na sousoší činil 2582 zl. 19 kr. a $4^1/_2$ denárů. Nápisy latinské tají rok vzniku, jednou 1714 a třikráte 1715. Tlumočeny zní: 1. Matce Boží, vždy Panně bez poskvrny počaté, řádně postavila morové rány zbavená, milostné Marii oddaná a zavázaná Kutná Hora. 2. Vítězné pokání město moru zbavilo. 3. Proti jedu v paži moc ukázalo.*) 4. Stížené morem Libitiným **) z ran uzdravilo. 5. Zkázonosnou Morany nemoc, hlízy morové zhojilo. 6. A krutého šípu smrti ve vlastních ranách zlomilo.

*) Slovní narážka na morové hlízy, které se tvořily postiženým pod paždí.
**) Staroital. bohyně rozkošnictví.

Obr. 55. Kutná Hora. Fr. Baugut, Sousoší P. Marie z roku 1715. Fotogr. a stoček zhotovil grafický závod Jan Štenc, Praha I., Archiv Marián. družin v Praze.

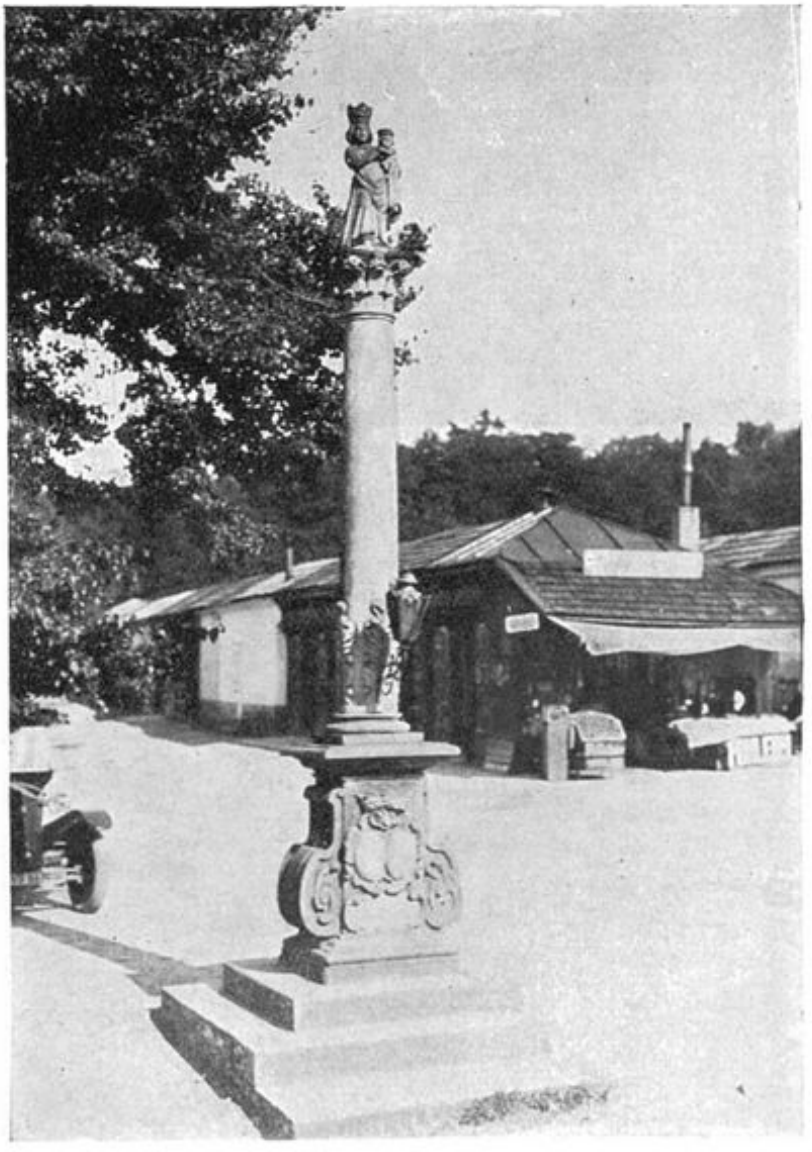

Obr. 56. Svatá Hora u Příbrami. Socha Panny Marie Svatohorské z r. 1661 před hlav. portálem. Zapůjč. z čas. „Sv. Hora".

Podstavec jest zdoben reliefy: Pozdravení andělské, Máří Magd., Jan Nep., sv. Bernard, sv. Jakub (patron arciděkan. kostela), městský znak (z roku 1641), Kutná Hora, sv. Rosalie a sochami: sv. Karla Borom., Šebestiána, Rocha, Františka Xav., na nároží postavy havířů. Každého 2. července konány sem průvody z arciděkan. kostela a u sochy pobožnost za odvrácení zla a za ochranu města před morem. Liter. Výroční zpráva Vyšší reálky v Kutné Hoře z r. 1898. Otokar Hejnic, „Mor v Kutné Hoře r. 1713" a „Boží muka" Zd. Wirth: Kutná Hora, 85 a 86.

Krásné reprodukce tohoto Mariánského sloupu jsou ve skvostném díle dra Zd. Wirtha „Kutná Hora La ville et son art", příloha 93 až 95. Vydáno u J. Štence v Praze r. 1931.

Svatá Hora u Příbrami. Na prostranství před hlavním portálem socha P. Marie Svatohorské na sloupu postavena 31. října 1661 a následujícího dne slavnostně posvěcena P. superiorem Janem Píseckým S. J. za přítomnosti okolní šlechty; účastníci dostavili se s rozžatými pochodněmi. Na

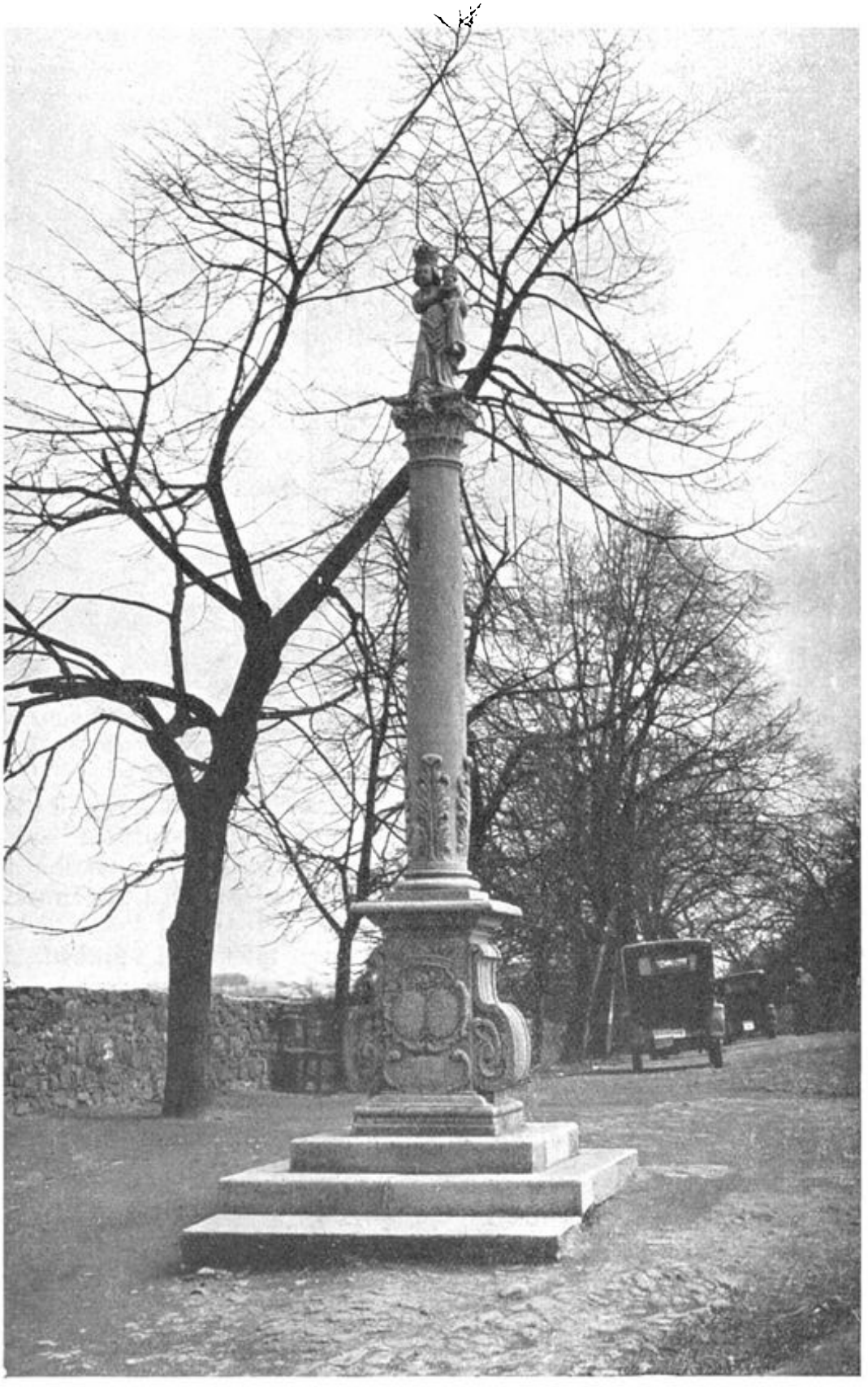

Obr. 57. Sv. Hora u Příbrami. Mariánský sloup z r. 1661, reprodukce z díla J. Holase „Svatá Hora".

Obr. 58. Slavnost obnovení Mariánského sloupu na Svaté Hoře roku 1928. Zapůjčeno z časopisu „Svatá Hora".

podstavci latinský nápis: Pod ochranu Tvou se utíkáme! Roku 1688 stál u ní první božítělový oltář. Na náklad svatohorského poutníka byl sloup v r. 1928 obnoven, v den desátého výročí strţení Mariánského sloupu před Týnem slavnostně vysvěcen a vykonána tu smírná pobožnost. Popis její viz ve „Věstníku Matice Svatohorské", VII., 188.

Horaţďovice. Roku 1725 postavena nákladem města na náměstí „statue" za částku 446 tol. 23 den. se sochou Panny Marie, za přispění měšťanů, kteří darovali dílem hotové peníze, dílem ječmen na várky piva, které prováděny ve prospěch nákladu na sloup. Sloup tesal J. Hoffman ze lnářské ţuly, za statui účtoval 90 tol., ostatní připadá na práci zednickou, tesařskou, kovářskou, atd. Soch jiných při sloupu není; na podstavci jest barokový znak města Horaţďovic a písmena těchto dnes záhadných zkratek:

J. D. T. S.
P. B. S. O.
I H S
A. D. 1725
HJ FECIT
P BH RC
WAZ
OL OT
I H S

Za sdělení této zprávy vděčím panu K. Němcovi, konservátoru stát. Památkového úřadu.

Dr. Alžb. Birnbaumová otiskla v Archeol. pam. XXXIV, 520, (Příspěvky k dějinám umění z archivu města Horažďovic opis smlouvy města se sochařem Janem Hofmanem, a „Počet statue Nejsvětější rodičky Boží na rynku města Horažďovic" na přijaté i vydané peníze. Třebaže rozpočet značně pasivní, město všem pomocníkům přálo, jak poznáme třeba z těchto položek: „Sedlákům Babinským za přivezení sloupu a vypůjčení vozu 3 tol. 2 den.; sedlákům, když ten sloup přivezli a statui pomáhali zdvihat nahoru a táhnout, na trunk piva 2 tol. 17 den; poslu vydanému do Plzně pro hvězdy a „Schein" (svatozář) a pod. Často též placeno poslům za sochařem Hoffmanem do Blatné i jinam.

Hořepník. Na náměstí stojí sousoší Nejsv. Trojice z XVIII. stol. Soup. pam. XVIII., 57.

Hořice. Na náměstí postavena roku 1700 na sloupu socha P. Marie; kterou roku 1813 veliký vítr shodil a sloup rozbil. Občané Hořičtí uložený kapitál s úroky za odměny s ubytováním vojska ve válce s Pruskem rozhodli se věnovati na nové sousoší a tak 13. října 1823 posvěcen základní kámen; náklad činil 555 zl. 30 kr. Při dláždění náměstí v r. 1854 přenesena do středu náměstí. V rozích zdobí ji 4 sochy sv. apoštolů a na podstavci reliefy ze života P. Marie. Roku 1880 opravena, pozlacena socha P. Marie nákladem 85 zl. nákladem K. Vachkové, hospodyně faráře Jančury ze Sobčic.

Hostivice. Uprostřed návsi jest 9 m vysoký sloup, postavený nákladem kněžny Anny Marie Toskánské asi r. 1734. Jest zvláštností mezi sloupovou

Obr. 59. Jan Hoffman, Mariánský sloup na náměstí v Horažďovicích. Z článku Alžb. Birnbaumové v Archeologických památkách, d. XXXIV., 520. Zapůjčila redakce Archeol. památek.

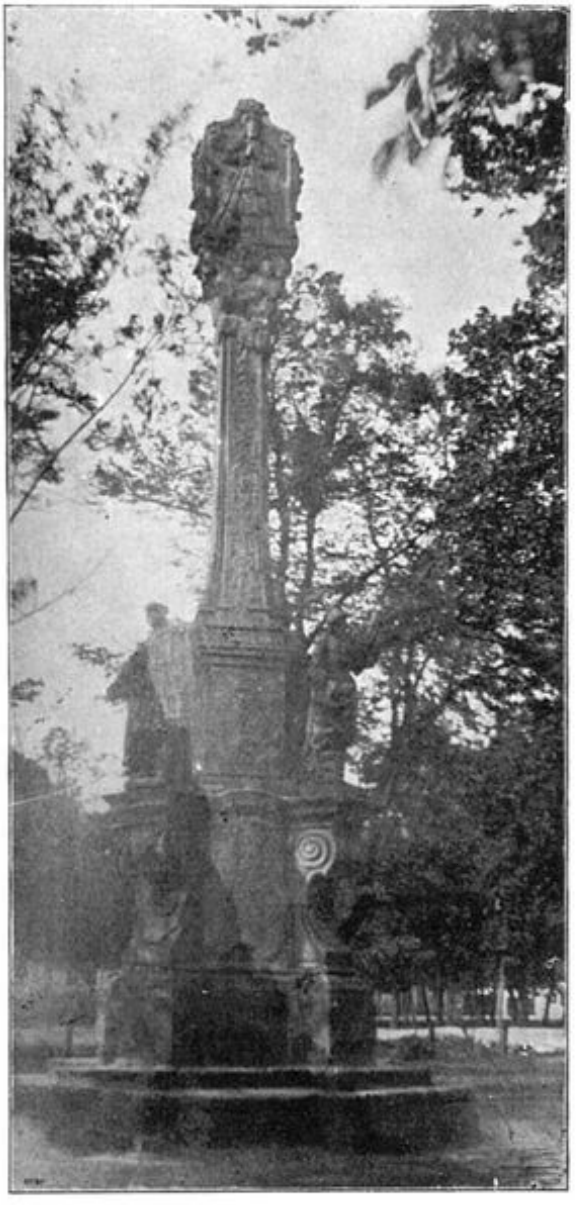

Obr. 60. Hostivice. Sousoší Nejsv. Trojice na návsi. Zd. Wirth, Soup. pam. XXVI., 57. Zapůjčila Archeol. komise.

plastikou, jest totiž zakončen na jedné straně reliefem obrazu Bělohorského (Narození Páně), na druhé obrazem kněžny Toskánské se sepiatýma rukama na způsob orantky (prosebnice) starokřesťanské. Na spodu sochy sv. Vavřince, Kateřiny, Floriána a Víta (?). V soupise památek XXVI. 57, omylem zván sloupem trojickým. Josef Ptáček: „Paměti far. osady Hostivické", 136.

Hostomice pod Brdy. Mariánské sousoší na náměstí z roku 1714 bylo roku 1922 povaleno větrem.

Jindřichův Hradec. Na náměstí sousoší lidově „kolos" zvané Nejsvětější Trojice. Na pyramidovém podstavci jsou sochy sv. Prokopa, Jiří, Vojtěcha, Rosalie, Anny, P. Marie, Josefa, Hypolita,*) Expedita,**) Frant. Xav., Jana

*) Sv. Hypolit jest spolupatron města Jindřichova Hradce.

**) Sv. Expedit býval vzýván jako ochránce ve sporných věcech a naléhavých případech.

→

Obr. 61. Jindř. Hradec. Mat. Strahovský, Sousoší Nejsv. Trojice na nám. Dr. Jos. Novák, Soupis památek, XIV., 275.

Nep., Václava a Floriána. Chronogramy latinské udávají letopočet postavení r. 1764. Kromě toho sousoší oživeno anděly se symboly tří božských ctností a třemi archanděly. Na horní části dříku na straně k radnici vznáší se vzhůru na oblaku P. Maria s rozpjatýma rukama, provázena dvěma andělíčky. Na hlavici umístěna teprve Nej. Trojice. Sousoší provedl Mat. Strahovský z Dačic a dal je ze slibu postaviti jindřichohradecký poštmistr Ondřej Jos. Bayer s přispěním obce za 1828 zl. Sochy slavnostně na svá místa vytaženy 9. července. Dne 30. listopadu 1766 sousoší za veliké slávy posvětil rodák Šim. Ant. Jandera, za přítomnosti hraběte, jeho matky a nesmírného zástupu lidí. Později r. 1826 přičleněny k sousoší ještě tři kašny. Soup. pam. XIV., 273.

O lidové tradici viz v pověstech. Archivář Frant. Teplý ve své obrovské práci „Dějiny Jindř. Hradce" (díl I., svazek 4, str. 160) praví o tomto sousoší, že doplnilo obraz jindřichohradeckého náměstí v ladný celek, jenž se cizincům tolik líbí...

Hradec Králové. Aby byla odvrácena od města Hradce Králové morová rána již v Praze zuřící, vedl městský děkan Eliáš Vyskočil 22. září 1713 procesí do jesuitského kostela P. Marie; dne 6. listopadu magistrát, měšťané i poddaní s děkanem, třemi kanovníky, dvěma jesuity a dvěma minority v počtu 3076 osob (téměř celé město) pěšky putovali do Chrudimě k zázračnému obrazu sv. Salvátora a magistrát učinil slib, že postaví sousoší Mariánské v Hradci Králové. Když Hradec byl skutečně moru ušetřen, na poděkování za to a plně svůj slib začal magistrát r. 1714 se stavbou sousoší na Velkém náměstí na náklad obce, k čemuž císařovna Eleonora jako paní král. věnného města přispěla věnováním šosovného za tři léta, jež jí město bylo povinno platiti.

Nejprve byl odstraněn pranýř a kopány základy, do nichž se vešlo 29 sáhů kamene, ač byly jen 3 lokte hluboké. Již 13. května byl vytažen podstavec, 15. t. m. sloup čtyřmi rumpály, 28. t. m. koruna (t. j. hlavice) a 29. socha P. Marie. Když byl vytažen sloup, hudebníci, jesuitští seminaristé, hráli, když vytahována socha P. Marie, bylo troubeno a bubnováno v radnici a od seminaristů, když byla práce skončena, hráli na radnici a někteří páni z magistrátu spolu s děkanem se radovali ze šťastného vytažení při bubnování a troubení až do večera. Dne 3. června 1716 vytaženy na svá místa sochy sv. Karla Bor., Jana Nepom., sv. Anny a sv. Jáchyma, Františka Xav. a sv. Rosalie. Když vytažena socha sv. Františka Xaver., seminaristé zpívali litanie a jiné zpěvy a hudba hrála. Dne 26. srpna postavena socha sv. Václava a 1. září sochy sv. Josefa, Vavřince a Šebestiána. Paprsek okolo hlavy P. Marie s dvanácti hvězdami a dlažba kolem sousoší dokončeny 7. září. Následujícího roku sloup i sochy byly malovány a pak zlaceny a různé okrasy k sochám náležející byly dohotoveny. Sousoší bylo pak 24. srpna 1718 posvěceno královéhradeckým biskupem Janem Adamem hr. Vratislavem a dne 4. září po nešporách bylo k němu konáno první procesí při bubnování, troubení a hudbě. Sochy tesal Jan Kř. Bulla, italský sochař, autor morových sloupů v Opočně a v Chrudimi.

V latin. nápise se opakuje čtyřikráte letopočet založení. „Ovdovělá císařovna Eleonora Falská (po smrti císaře Leopolda I.), jakožto paní věnného města Hradce, darovala městu na toto sousoší tříletní plat, jí od měs-

ta příslušející." Sousoší Mariánské v Hradci Králové tvoří s výraznými věžemi hradeckých chrámů jedinečnou malebnou skupinu, z níž nespočetněkráte těžili umělci a amatéři fotografové.

V Kronice děkanského úřadu v Hradci Král. jsou zaznamenány mnohé zajímavé údaje týkající se Mariánského sousoší, z nichž tu částečně některé alespoň uvedu: Roku 1791 brandeburští od pluku Kalkštejnova si zřídili na náměstí ležení. Aby více místa získali, chtěli sousoší zbořiti, avšak na snažnou prosbu měšťanstva upustili od svého úmyslu. R. 1742 dne 25. XI. světil městský děkan Pavel Bernard Lüer u sochy prapor pro městské vojsko za hlučné střelby z pušek i hmoždířů. Roku 1812 bylo sousoší „štafírováno" malířem a štafýrem královhradeckým Janem Finkem. Rozpočet činil 637 zl. 20 kr. R. 1829 dne 26. září při postaveném oltáři u sochy sloužil děkan Čeněk u přítomnosti císařského pluku Alberta Girliani a četných vojevůdců mši sv., slavnostně posvětiv dva vojenské prapory. R. 1857 vzpomněl si knihtiskař a knihkupec královehradecký Jan Hostivít Pospíšil na opravu sochy a sebral k tomu účelu 369 zl. 46 kr. K opravě však nedošlo a peníze uloženy zatím u patronátního úřadu. Dne 14. ledna 1876 zahynul rouhač, který krátce před tím se posmíval P. Marii na sousoší. (Viz více ve stati pověsti o Mar. sloupech.) – Přičiněním měst. pana děkana Leodegara Vacka obnoveno sousoší mariánské důstojným způsobem r. 1877, k němuž ochotně nápomocným býti obecní zastupitelstvo na schůzi své dne 6. září 1876 se usneslo. Původně pomýšleno na peněžitou sbírku mezi měšťanstvem a připraveno v srpnu 1875 následující provolání k dobrodincům: „Veliké neštěstí zastihlo milou naši vlast r. 1713. Vypukl záhubný mor v Čechách,

Obr. 62. Mariinský sloup a věže chrámů v Hradci Králové. Archiv Mariánských družin v Praze.

Obr. 63. Hradec Králové. Jan Kř. Bulla, Mariánské sousoší z r. 1717. Ant. Cechner, Soup. pam. XIX., 99. Zapůjčila Archeol. komise.

jenž tisíce a tisíce sklátil do hrobu: avšak naše město a okolí bylo zachráněno před touto metlou Boží. Na poděkování za božskou ochranu ze zvláštního slibu měšťanstva r. 1717 vyzdviženo a 24. 8. 1718 se slávou a pobožností málokdy vídanou od tehdejšího nejdůst. pana biskupa Jana Adama hraběte Vratislava vysvěceno bylo naše sousoší Mariánské ke cti a slávě Boží, Neposkvrněného početí P. Marie, sv. Jáchyma, sv. Anny, sv. Jakuba, sv. Václava, sv. Jana Nep., sv. Vavřince, sv. Karla Borom., sv. Frant. Xav. a sv. Rosalie. Od té doby až do našich dnů za půldruhých sta let utrpělo sousoší nemálo nehodami povětrnosti, že ovšem žádoucí jest obnovení jeho. Spoléhaje na pomoc Všemohoucího a ušlechtilou mysl katol. a vlast. obyvatelstva královéhradeckého, tolikráte osvědčenou, umínilo sobě

Obr. 64. Jan Kř. Bulla, Panna Maria na sloupu v Hradci Králové. Archiv Mariánských družin v Praze.

podepsané komité zasaditi se o provedení té obnovy, což bude důstojné. Přispějž tedy každý podle sil svých, byť maličkostí, aby vbrzku zaskvěl se pomník zbožnosti našich předků, jenž smutně k nám sklání své zvětralé témě, jako by pomoci naší se dovolával. – Podepsané komité kojí se nadějí, že nebude oslyšeno a kojí se tou nadějí tím spíše, ježto práci podniká

Obr. 65. Mnichovo Hradiště. Socha P. Marie na náměstí. J. Šimák, Soup. pam. XLVI., 341.

ke cti a slávě Boží, na počest blahoslavené Panny Marie, laskavé matky a mocné přímluvnice naší, i k ozdobě města našeho. Milodary odevzdány buďtež buďto na městské děkanství, buď jednotlivým členům komitétu, kteří svým časem sbírku po městě konati budou. – V Hradci Králové dne 15. srpna 1875. – Poněvadž sbírkami bylo by se tolik nesešlo, kolik zapotřebí bylo k důstojnému a důkladnému obnovení sousoší, na pořízení železného plůtku kolkolem, uzavřeno uspořádati k témuž cíli, za předsednictví p. dě-

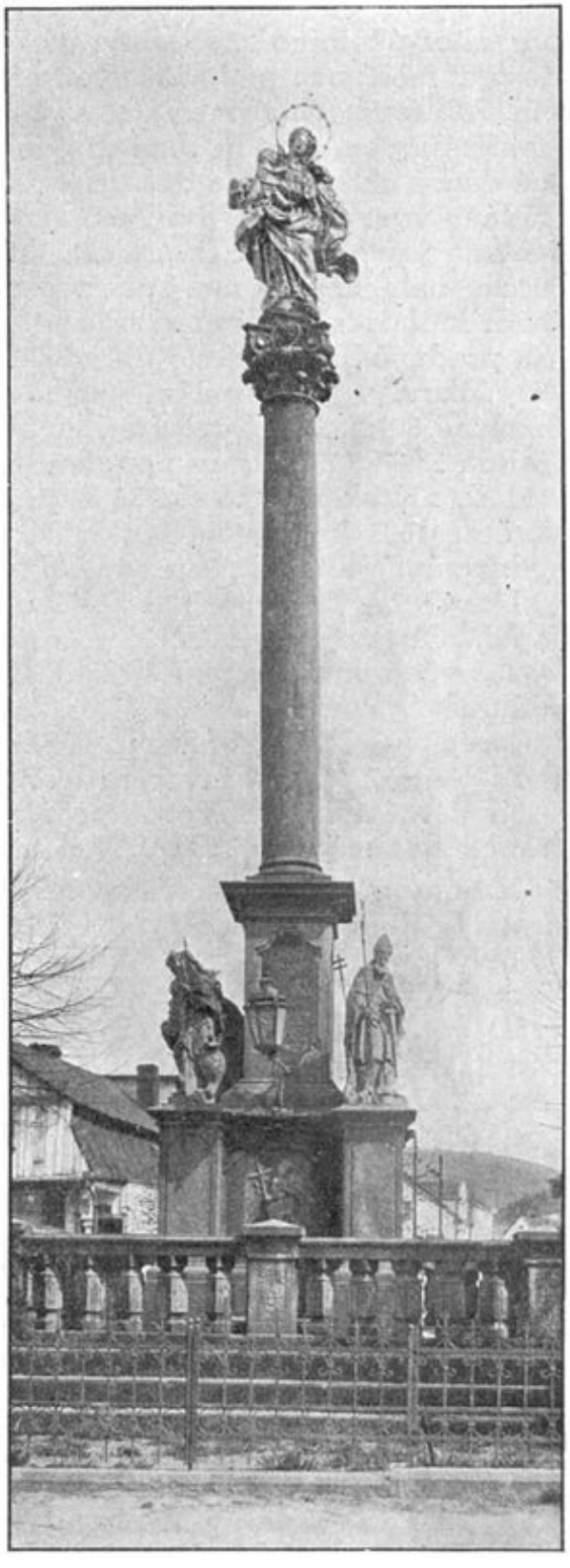

Obr. 66. Hronov. Statue P. Marie z r. 1725. Zapůjčila Archeol. komise ze Soupisu Památek XXXIV., 44.

kana Vacka, ustavilo se komité nejváženějších paní v městě, jež obralo si za úkol sbírati po domech dárky pro loterii. V komité zasedaly: pí Terezie Collinová, choť purkmistra, pí Amalie Klumparová, choť c. k. gymn. ředitele, pí Anna Baltasarová, choť rady c. k. zem. soudu, pí Aloisie Šantrůčko-

vá, choť účetního spořitelny, pí Terezie Reisichová, vdova po gymn. profesoru, měšťanka pí Josefa Preittenbergová, choť měst. důchodního, pí Anna Tobišová, choť měšťana a vinárníka, pí Marie Příhodová, choť c. k. sekretáře zem. soudu a pí Antonie Borecká, choť pens. úředníka. Sebrané dárky ukládány na děkanství, kdež také dne 3., 4. a 5. března 1877 uspořádána výstava vždy od 9–12 hod. ráno a od 1–5 hod. odpol. Loterie povolena vynesením c. k. minist. financí ze dne 27. března 1817 č. 7817. Tah určen na 4. června t. r. Tisk losů darovala gratis paní Ludmila Pospíšilová, choť knihtiskaře. Vydáno 320 serií po 50 losech, celkem 16.000 losů po 10 kr. Za prodané losy utrženo úhrnem 1.393 f 21 kr. – Vydání: Štafířníku Josefu Papáčkovi v Chrudimi za štafýrování 320 f 15, témuž za práce kamenické a různé 309 f 30. Zámečnickému mistru Houžvičkovi za plůtek z kovaného železa 532 f 76. Taxa za povolení loterie 80 f, dohromady 1.242 f 21. Zbytek 151 zl. s úrokem z peněz 36 f 57, dohromady 187 zl. 57, odevzdán dne 18. května 1885 komitétem purkmistrovskému úřadu jako základní kapitál na udržování plůtku kolem sousoší.

Literatura: L. Domečka: Sousoší na náměstí v Hradci Král., v časopise Spol. přátel starož. XXVI., 1–3. „Socha P. Marie na náměstí" ve „Štítě", r. 1936 v červenci a srpnu. Solnař, Dějiny Hradce Král., 335/6, a jiné. Viz též dále stať „Pověsti".

Mnichovo Hradiště. Socha P. Marie na zeměkouli z doby děkana Ruckého (1684–1706). Podstavec zdoben jen třemi andělíčky s kartušemi, v nichž jsou české nápisy: „Pozdravení nemocných", „Útočiště hříšníků", „Potěšení zarmoucených" Dr. J. V. Šimák: Soup. pam. XLVI., 339.

Hronov nad Metují. Statue P. Marie stojí uprostřed náměstí a jest zdobena sochami sv. Václava, Vojtěcha, Prokopa a Zikmunda. Na podstavci reliefy sv. Josefa, Jana Kř., Petra a Máří Magdaleny. Na styloblatu vpředu latinský nápis s chronogramem 1725, kdy sloup byl postaven. Náklad na postavení věnoval rodák a farář skalický Václ. Vojtěch Klugar a Bedř. Korda, farář v Poniklé. P. Klugar vystavěl též svým nákladem chalupu čís. 18 a pojistil na ni 20 míšeňských kop na fundaci, aby tamní učitel modlil se se školní mládeží v každý svátek blah. Rodičky Boží na náměstí u sochy P. Marie, loretánskou litanii. Obraz sloupu byl používán až do roku 1925 v pečeti města, jako znak městský a dosud je užíván ve znaku místní městské spořitelny. O této soše se nejednou zmiňuje spisovatel Alois Jirásek; procesí putující Hronovem do Vambeřic, se u statue zastavovala, poutníci zahráli a zazpívali a vykonali tu vždy pobožnost. Soupis památek XXXIV., 44; týdenník „Štít", červen 1937.

Chlumec nad Cidlinou. Na jihovýchodní straně náměstí Mariánský sloup, jímž chtěl zakladatel – hrabě Václav Norbert Kinský – oslaviti vítězství cís. Josefa I. a jeho spojenců nad Ludvíkem XIV. Podstavec zdobí sochy oblíbených světců z dětství Ježíšova: sv. Anny, sv. Joachima, sv. Josefa a sv. Simeona. Latinský nápis v českém překladě zní: „Léta, kdy Ludvík byv donucen od císaře Josefa a jeho spojenců v úzkosti prositi za mír." Kuhn, Dějiny Chlumce I. 56.

Chlumín. Na návsi pěkný morový sloup, výborně komponovaný a oživený sochami sv. Václava, Ludmily, Jana Nep., Prokopa, Máří Magd. a Eustacha. Na trojbokém hranolu, který nahrazuje sloup, jest sousoší sv. Anny s Pannou Marií a Ježíškem, sv. Josef a Joachym. Jehlan zahrocen

Obr. 67. Chlumín, Jan Pursch, Morový sloup z I. pol. XVIII. stol., Ant. Podlaha, Soup. pam. VI., 47.

jest symbolem nejsvětější Trojice a Božího oka. Tesal Jan Pursch. Kromě toho jsou ještě na hranolu reliefy, zobrazující mučení sv. Václava a j. „Soup. pam.," VI, 47.

Choceň. Mariánský sloup na náměstí zdobený obláčky, postaven nákladem obce. Na podstavci sochy sv. Václava, Ludmily a Floriána. Soup. pam. XVI, 32. Dle Jos. Fr. Kršky „Choceň", 124, postaven roku 1760.

Chodov (okr. Loket). Sloup se sochou P. Marie z roku 1675, kterou lid mylně sv. Veronikou nazýval. Dřík sloupu jest obtočen rostlinným ornamentem. Soupis pam. XLIII., 33.

Choltice. Na náměstí sloup Nejsvětější Trojice bez jiných soch. Jeho reprodukce jest v „Pardubicku", II, 124. Pamětní kniha fary choltické založená r. 1835 se zmiňuje, že sousoší opraveno r. 1847 od Vojtěcha Šlechty malíře v Chrudimi nákladem 86 zl. a roku 1880 opět za částku 96 zl. 50 kr. Roku 1911 sochař pardubický opravil sochu za 1200 Korun. Laskavě sdělil vdp. Alexandr Novotný.

Chomutov. Na náměstí stojí od r. 1697 sloup Nejsvětější Trojice se sochami českých patronů na podstavci a balustrádě kolem sloupu. Obr. 111.

Chotěboř. Socha Panny Marie na náměstí na sloupu 5.50 m vys. byla postavena v roce 1700 a r. 1890 přenesena do sadu. Soup. pam. XXIII., 140.

Chrastava. Sousoší Mariánské na náměstí na paměť moru postaveno roku 1732 se sochami sv. Jana Nep., Víta, Václava, Josefa, Antonína Pad., Vavřince, Floriána a Šebestiána. Autorství bývá připisováno Mat. Braunovi, ale není odůvodněno. – Reprodukce jest v Soup. pam., LI., 147.

Chrudim. Na náměstí před chrámem děkanským postavena t. zv. „štátev" – sousoší Proměnění Krista – přičiněním děkana Václ. Lachmanna pod vedením sochaře J. Bulla, potom Jana Pavla Čechpauera; na průčelní západní straně jest oltář, na ostatních stranách nádrže na vodu. Nad oltářem ve výklenku socha P. Marie na nebe vzaté. Toto sousoší s kašnami zdobeno sochami: sv. Michala, Kateřiny, Šebestiána, Jana Nep., Vincence de Paula, Dominika, Aloise, Františka de Paula, Antonína a Františka Xav. Na spodní části oblakového sloupu znázornění Proměnění Krista se třemi apoštoly, dále Isaiáš a Mojžíš, nejvýše Nejsvětější Trojice. Sousoší počal stavěti r. 1724 autor sousoší v Hradci Králové a Opočně, po jeho smrti r. 1728 vedl je J. P. Čechpauer a po něm Ign. Rohrbach, který pojal za choť vdovu po předešlém, ujal se jeho prací a dokončil r. 1734. Půvabné roztomilosti dodávají sousoší andílkové obletující oblakový sloup. Také na podstavcích a na zábradlí jsou andělíčkové s kartušemi. Socha Panny Marie byla zlacená. Literatura: Chrudimsko a Nasavrcko, III., 106. Tamtéž perokresba sousoší od Ot. Štáfla, str. 102 a 121 (socha P. Marie). Soup. pam., XI., 113.

Podrobně dějiny sloupu napsal Čeněk Florián v Časopise Společnosti přátel starožitností čes. v Praze", roč. XLVI. (1938), 95–107 (s několika obrázky). Cituje celou důkladnou smlouvu se sochařem Bullou z r. 1714; druhý její odstavec zní: „ Jakož jest dotčený vzácný magistrát (chrudimský) v tomto již sice šťastně odvráceném nebezpečném čase sem i tam grassirující morové rány k ukrocení hněvu Božího, ke cti nejsvětějšího zdeť v tomto chrámu Páně Rodičky Boží všelikými zázraky se slavějícího Salvatora pro publica veneratione uprostřed rynku jistý pobožný sloup od kamena in forma pyramidis vystaviti dáti umínil, ku kterémužto cíli a

Obr. 68. Chrastava. Sousoší Mariánské z r. 1732. Archiv Mariánských družin v Praze.

konci dotčený pan J. Babtista Bulla podle svého khunstu (umění) jistý abriss (náčrtek) dle sobě od téhož vzác. magistrátu na ruku daného conceptu (Transfigurationis Christi) na papír postavil a vše podle své nejvyšší možnosti khunstovně et secundum proportionem architectiam z dobrého a stálého kamena v skutek uvésti se zakázal ...." Následuje podrobné popsání jednotlivých figur, sjednání ceny „sedm set zlatých rejnských na penězích, jeden sud piva a tři korce pšenice dáti", a možnost dojížděti koňmo do Chrudimi. Smlouva končí slovy: „Vše věrně a upřímně." Dějiny stavby sloupu jsou pak velmi pestré, ježto se vystřídalo více lidí, než byl dokončen. Lešení ke stavbě darovalo město Hradec Králové po dokončeném postavení svého sloupu. Podporovatelem stavby byl hrabě Millesimo i jeho příbuzenstvo. Baron Kůstoš ze Zubřího věnoval 50 zl. „ku pomoci vyzdvižení statue ke cti a slávě proměněné tváře Syna Božího"

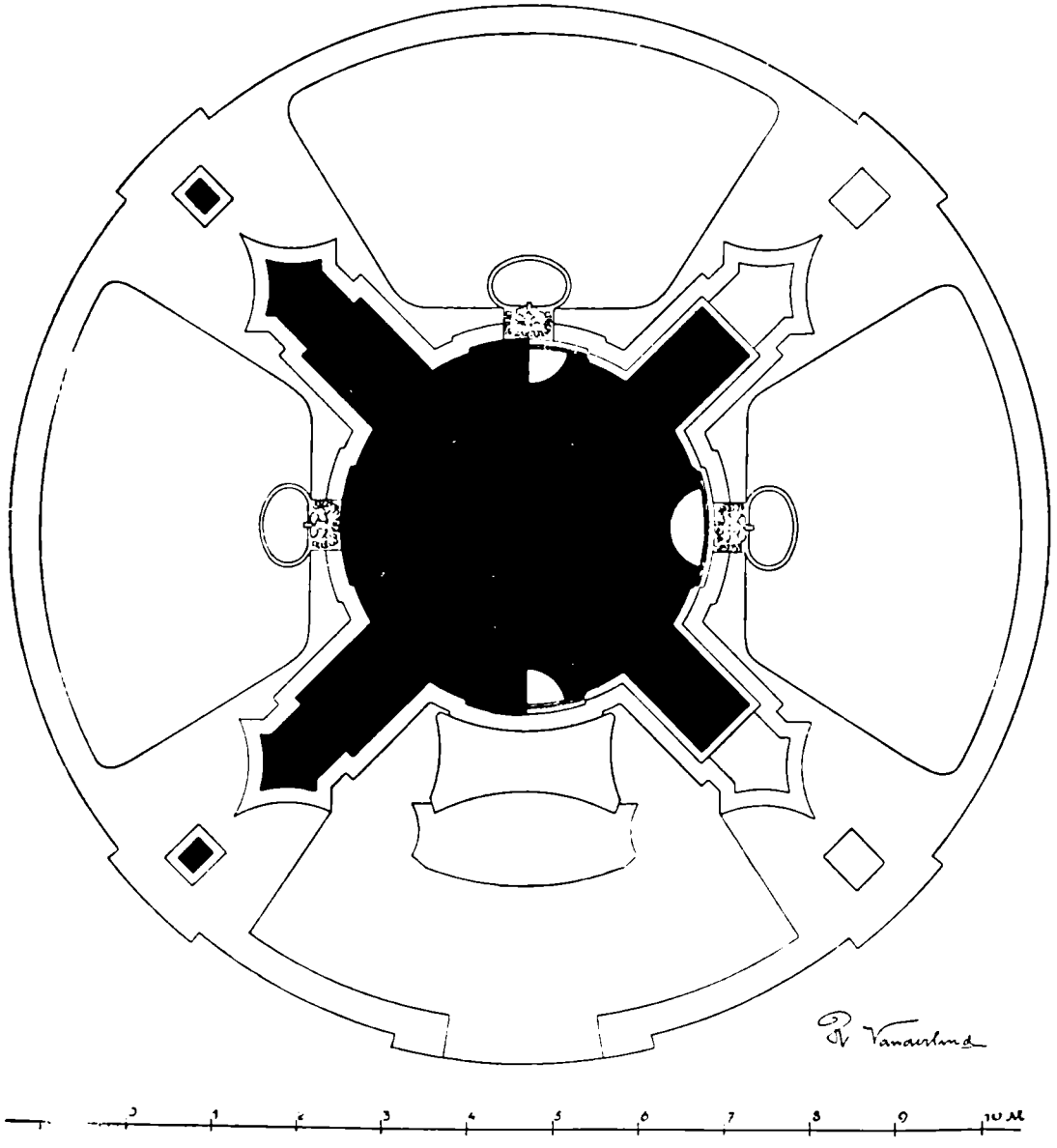

Obr. 68. Půdorys morového sousoší v Chrudimi ze Soupisu památek, XI, 113.

na zřízení sochy sv. Vincence Ferar., a jeho manželka 50 zl. na sochu sv. Františka z Pauly. Také různé pokuty předepsané magistrátem, bývaly použity „na dokonání díla při statui" podobně pamatováno nejednou v odkazech zbožných měšťanů. V zápiscích současníků stavby nazýváno jest sousoší „Statuí ke cti a chvále neposkvrněného početí Panny Marie a Proměnění Krista Pána". Dokončena byla až r. 1732. K novému sloupu byly založeny dvě nadace. První dala vznik r. 1720 Marie Reg. Marbur, roz. Celerová z Rosenthalu. Z nadačního výnosu 26 zl. bylo platiti litanie zpívané každé soboty u sousoší. Fundace ta, zvaná Cellerovská, změněna r. 1845 a od té doby se konají litanie v kostele. Roku 1775 Kateřina Julišová založila podobnou nadaci, z jejíchž úroků bylo opatřovati olej do lampy rozsvěcované při statui každého úterku a platiti za ten výkon i kostelníka. Při sobotních pobožnostech u sousoší bylo pamatováno na dárce ve prospěch jeho stavby.

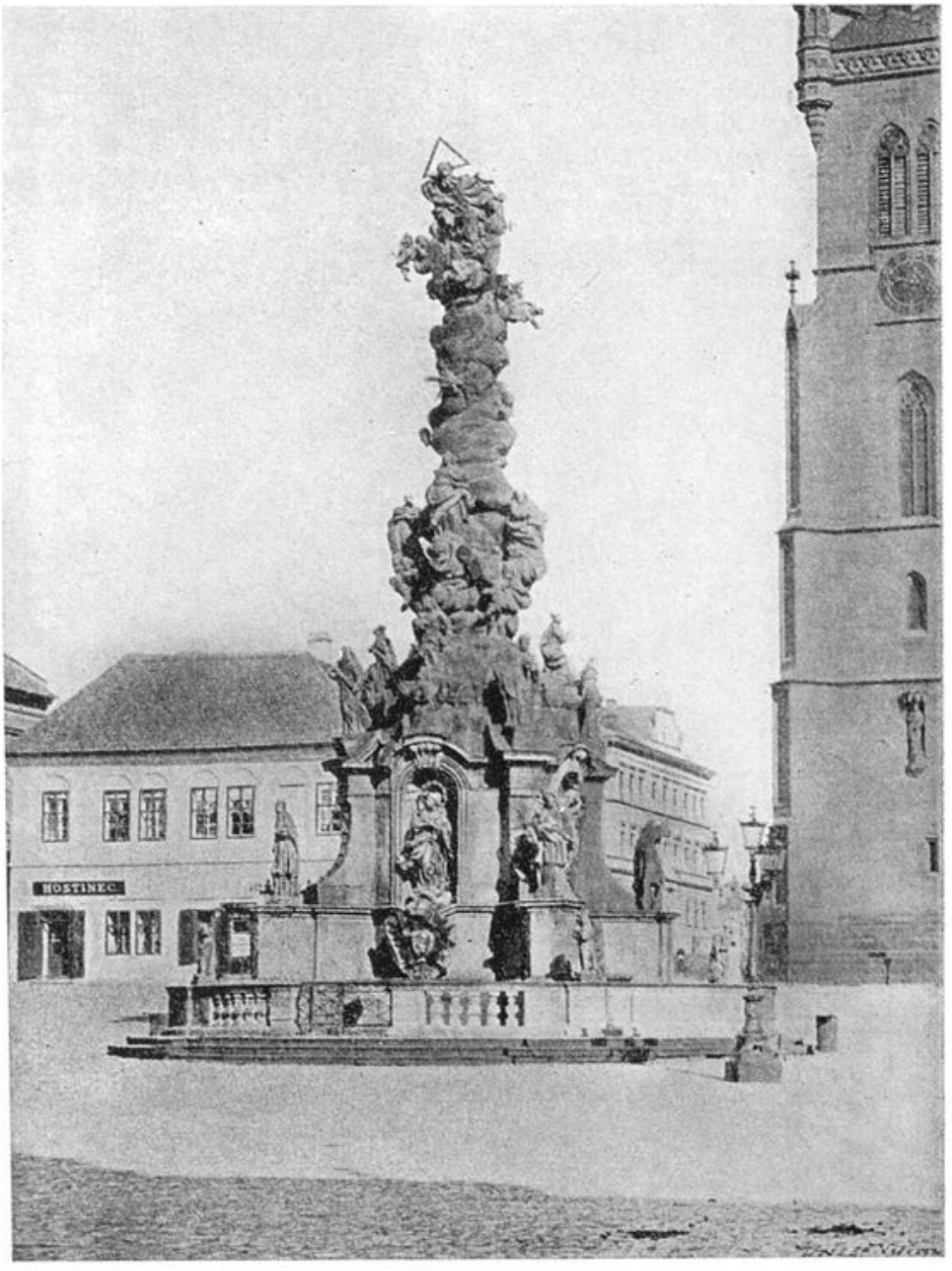

Obr. 69. Morové sousoší na náměstí v Chrudimi z let 1714—1734. Práce Jana Kř. Bully, Jana Pavla Čechpanera a Ignáce Rohrbacha.

Něm. Jablonné. Morové sousoší z r. 1686 Nejsv. Trojice se dvanácti světci, mezi nimi sv. Václav. Časopis katol. duchovenstva 1927, 831.

Jáchymov. Před kostelem v parku postaven sloup s Nejsv. Trojicí. Dva horníci drží městský znak. Pod ním německý nápis, že toto sousoší dalo zříditi ke cti nejsv. Trojice zdejší tovaryšstvo r. 1703. Jako zbytky býva-

lého kamenného zábradlí stojí v rozích na podstavcích sochy P. Marie, sv. Josefa, Anny a Jáchyma. Soup. pam., XL., 100.

Sv. Jan pod Skalou. Před klášterem jest sousoší, uprostřed Imakulata, po stranách sochy sv. Jana Křtitele a bl. Ivana. Sochy ty vesměs v nadživotní velikosti tesané, dal zhotoviti opat Kotterovský a r. 1731 postaviti na průčelí dokončené právě tehdáž prelatury. Poněvadž však příliš tížily stavbu,

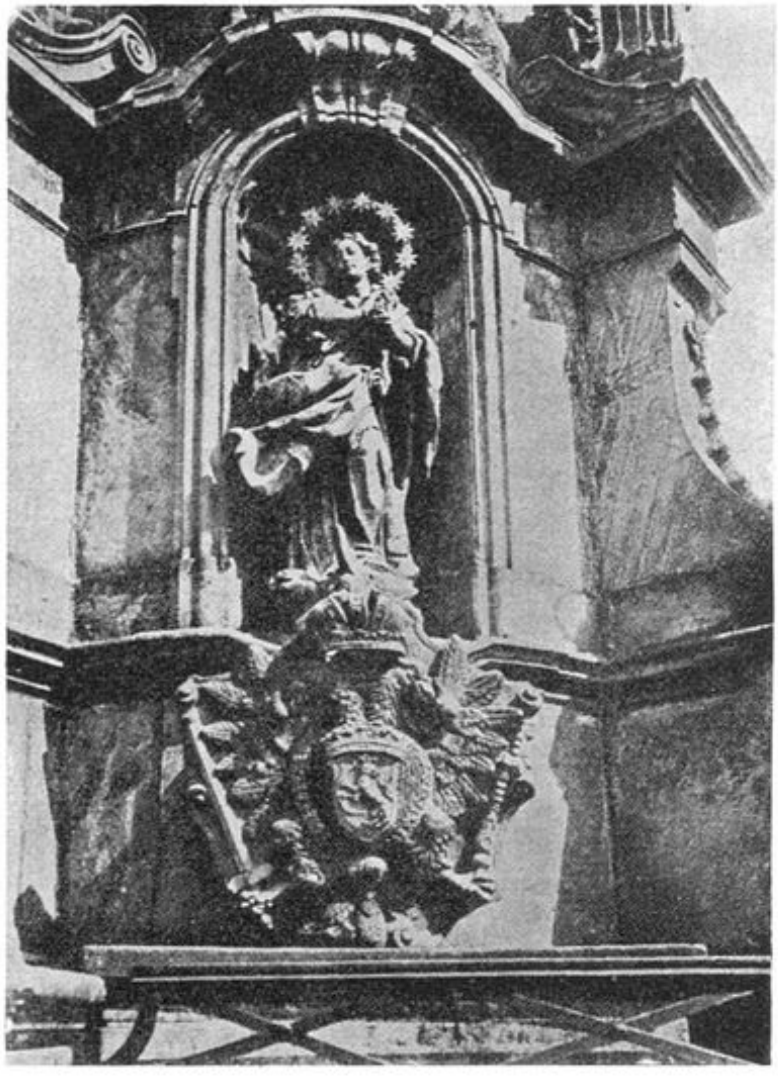

Obr. 70. Socha P. Marie v průčelí morového sousoší na náměstí v Chrudimi. Z Článku Čeňka Floriana: „Morový sloup, Proměnění Krista v Chrudimi" v časopisu Společnosti přátel starožitností čes. 1938, 95—107.

jejíž zdi většinou na jehlách stály, musily býti r. 1801 k rozkazu tehdejšího majitele velkostatku sejmuty a upraveny v pietní skupinu před klášterem. Reprodukci sousoší viz: Dr. Ant. Podlaha, Posvátná místa II., 58.

Jaroměř. Mariánský sloup na náměstí 15 m 60 cm vysoký, představuje P. Marie na nebevzetí. Sousoší posvěceno 8. prosince 1727. Patří k nejkrásnějším u nás a vyšlo z dláta slovutného mistra Mat. Brauna, který si v tomto městě vyvolil svoji družku slavné životní umělecké pouti. Ladná architektura podstavce jest zdobena výbornými sochami sv. Floriána,

Ignáce, Jana Nepom., Jana Kř., Jakuba, Štěpána, sochou „Víry" a přečetnými andělíčky, buď na obláčcích, nebo jako světlonošů s hvězdami, do nichž bylo možno zasaditi lampy. Kromě toho jest zdobeno reliefy ze života Panny Marie: Navštívení, Obětování, Útěk do Egypta, a reliefem sv. Mikuláše, patrona děkanského chrámu.

Nápisy latinské hlásají: „Zdrávas Královno, Panno a Matko Boží Neposkvrněná a naděje naše" – „Městu našemu vždy Bůh pomáhej" – „Ne-

Obr. 71. Jáchymov. Sousoší Nejsv. Trojice, R. Schmidt, Soup. pam. XL, 100. Zapůjčila Archeol. komise.

poskvrněná Panno, ochraňuj nás!" – „Za Karla VI. a královny Alžběty postavila královská obec naše k uctění Bohorodičky." Mimořádné památce té věnoval místní památkář MUDr. Vojtěch Paul celou pietní knihu bibliofilsky vypravenou (1925). V ní otištěno též celé vyúčtování nákladu na sousoší Mariánské částkou 1321 zl. 38 kr. a skvěle reprodukovány umělecdé detaily sousoší. Stať o účtech jest velmi zajímavá a dovídáme se z ní nejen o mnohých technických drobnostech při stavbě sousoší, ale rozmanité zprávy kulturní, jakož i o dobrodincích, kteří na postavení přispěli. Také některé pokuty městem vyměřované plynuly na stavbu sousoší, jako za „zmrhalé" dívky po 7 zl. nebo když dívka S. Č. „v noci s loutci po ulici chodila", 1 zl. a pod. Vydání značného vyžádala si doprava kamene a „kupli" pomáhalo čeledi s povozy vyslané do lomu nakládati a do-

Obr. 72. M. B. Braun. Dolejší část Marián. sloupu na náměstí v Jaroměři. Zapůjč. Památky archeolog. Otištěno v díle XXXV tab. XCVI.

Obr. 73. M. B. Braun, Mariánský sloup na náměstí v Jaroměři. Z článku univ. profesora Antonína Matějčka o sochaři M. B. Braunovi v Památkách archeol. d. XXXV str. 387—397, tab. XCV Zapůjčila Red. Pam. Archeol. v Praze.

ČESKÁ BRÁNA
HOSTINEC

Obr. 74. M. B. Braun. Panna Maria na sloupu v Jaroměři. Zapůjč. Památky archeol., kde otištěno v díle XXXV., tab. XCIX.

Obr. 75. M. B. Braun, Početí P. Marie na sloupu v Jaroměři. Z článku univ. profesora dra Antonína Matějčka o sochaři Mat. B. Braunovi, otištěného v Památkách archeol., XXXV str. 387—397, obrázek tab. XCVIII.

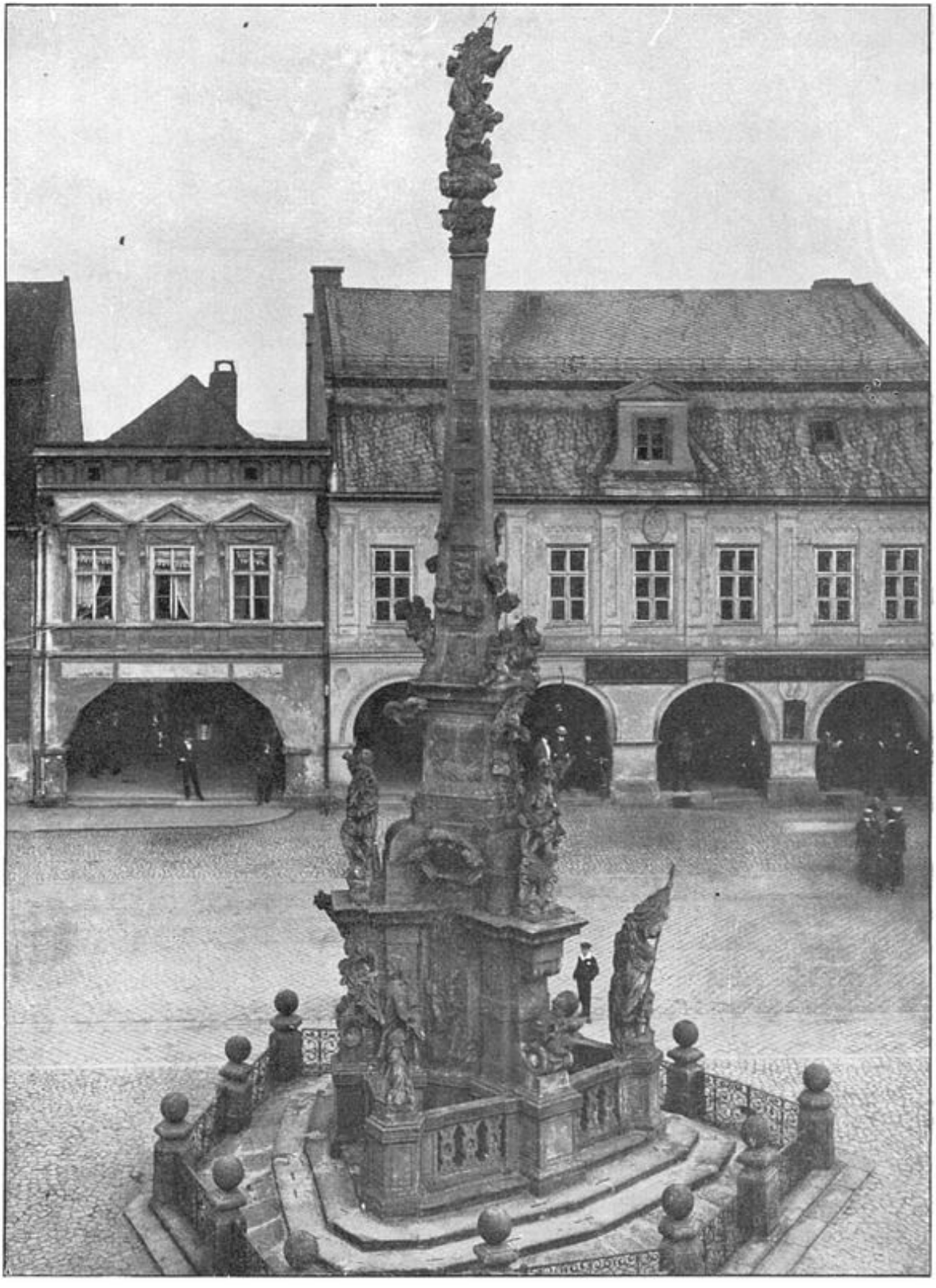

Obr. 76. Mat. B. Braun. Mariánské sousoší v Jaroměři z let 1723—27. Dr. Em. Poche, Soupis pam. XXXXVIII., 186. Zapůjčila archeol. komise.

→

Obr. Detail z morového sloupu v Jaroměři. Obrázek zapůjčil Jan Štenc, Praha I., z „Umění", d. XI., 280.

Obr. 78. M. B. Braun. Alegorie Víry z Mariánského sousoší v Jaroměři. Dr. E. Poche, Soupis pam. XXXVIII., 189. Zapůjčila archeol. komise.

→

Obr. 79. M. B. Braun. Socha sv. Floriána z Mariánského sousoší v Jaroměři. Z článku dra Em. Poche-ho „Matyáš Bernard Braun", v „Umění XI., 255—285. Zapůjčil Jan Štenc, Praha I., Salvatorská 8.

Obr. 80. Detail z Braunova Mariánského sousoší v Jaroměři, socha sv. Ignáce. Dr. Em. Poche, Soupis památek XLVIII., 187. Zapůjčila Archeol. komise.

Obr. 81. M. B. Braun. Útěk do Egypta, reliéf na Mariánském sloupu v Jaroměři. Zapůjč. Red. Památek archeol.

praviti 16 nádeníků; při dopravě do Jaroměře polámali jednomu sedláku v Lužanech plot, za což byl odškodněn – čtyřmi krejcary. Ostatní literatura o sloupu: E. Poche, Soup. pam. okr. Dvůr Král., 190 a n.

Horní Jelení. Nákladem F. Adama z Bubna postavena na 9 m vysokém sloupu socha P. Marie na půlměsíci sochařem Mich. Veitem. Mezi nápisy znak pánů z Bubna a Věžníků.

Jeníkov Golčův. Na náměstí sloup Mariánský – Imakulaty – z XVIII. stol. r. 1880 úplně renovovaný na účet obce, jak svědčí letopočet na soše a zápis o schůzi zastupitelstva z té doby. Farní pamětní kniha uvádí, že r. 1815 dal Jan Šedivý, rodák Jeníkovský, pekařský mistr, sochu P. Marie

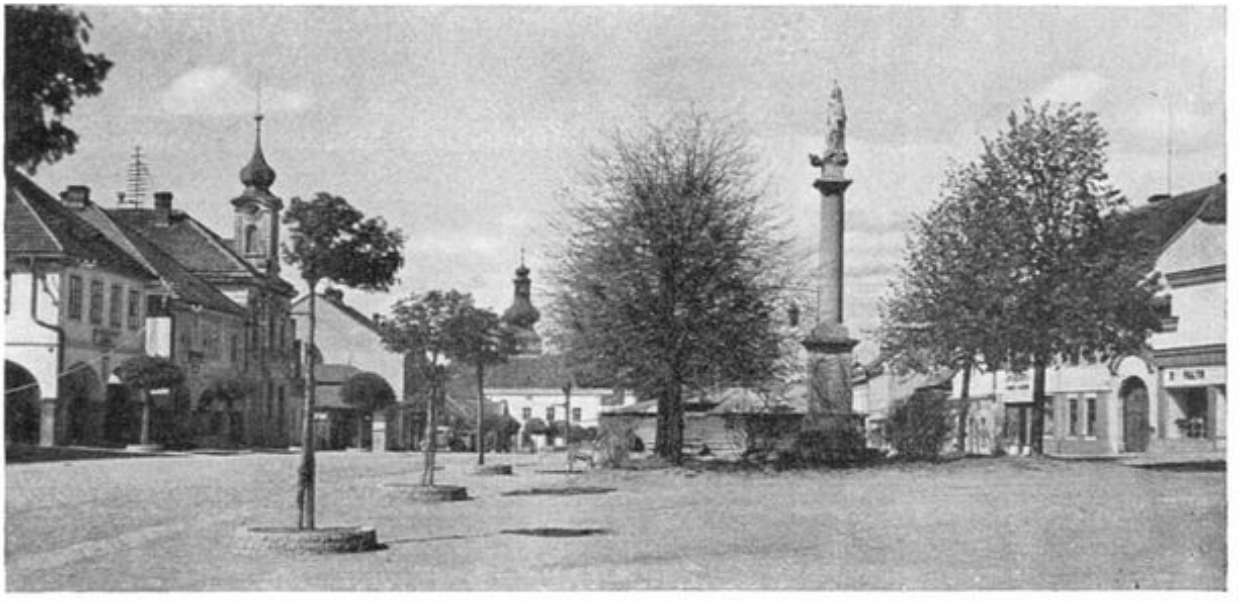

Obr. 82. Golčův Jeníkov. Mariánský sloup na náměstí. Archiv Mariánských družin.

svým nákladem pozlatiti. Jiných soch při sloupu není. Blahovolně sdělil vdp. děkan Frant. Boháč v Gol. Jeníkově.

Jičín. Uprostřed náměstí 21 loket vysoký sloup P. Marie vztýčen 15. května 1702 nákladem 400 zl. rýn. „k rozmnožení úcty Matky Boží, aby k ní Mariánské družiny po způsobu jiných měst vodily své průvody o svátcích Panny Marie", jak zaznamenáno v „Historii jičínské koleje Tov. Jež." Posvěcen byl 21. května po nešporách u sv. Ignáce, odkudž za slavnostního hlaholu trub a kotlů ubíral se průvod k soše; cechovní pořádky se zúčastnily, Mariánské družiny a mnoho hostů. Pod podstavcem jsou uloženy ostatky mnoha svatých. Na podstavci nejsou sochy světců, nýbrž andělů, jako bylo na sloupu pražském, kteréžto seskupení připomíná slova ze „Zjevení" sv. Jana na Pathmu: „Potom jsem viděl čtyři anděly, ani stojí na čtyřech úhlech země a drží čtyři větry zemské, aby nevály na zemi, ani na moře, ani na který strom..."

V „Historickém archivu" č. 17. z r. 1900 v článku „Korespondence jesuitů provincie české z let 1584–1770" od V. Schulze, jest otištěn zajímavý latinský list rektora jičínské koleje Maxmiliána Pecha ze dne 2. června 1702, kterým se omlouvá hraběti Václavu Vojtěchovi ze Šternberka, tehdejšímu majiteli panství jičínského, že nově postavená socha P. Marie na

Obr. 83. Jičín. Socha P. Marie na náměstí z r. 1702. Z knihy prof. Fr. Kasky, Historie Jičínských soch. Stoček zapůjčil profesor Josef Beneš v Jičíně z tamního farního věstníku „Český Ráj".

náměstí není obrácena obličejem k zámku, a odůvodňuje, proč se tak nestalo. Dopis je dlouhý, proto podávám zde jen stručný obsah. Sotvaže byla socha P. Marie na náměstí vztyčena, podal nějaký dobrý přítel jičínských Otců jesuitů (v dopise je pojmenován „rozsévač svárů") hraběti do Prahy zprávu o této události, upozornil asi, že P. Maria hledí ke koleji a ne k zámku, a vylíčil věc tak, jako by se to stalo úmyslně na potupu hraběte. Hrabě se opravdu urazil a poslal prostřednictvím svého zámeckého hejtmana rektorovi P. Pechovi důtklivý list. Ten odpovídá, že měl původně i sám úmysl obrátiti sochu tváří k zámku, ale když se přikročilo už k je-

jímu usazení, poznalo se, že ta část náměstí, kam socha jest nyní obrácena a kde stojí stará radnice (nyní dům Janovicův) i nová radnice (nynější trestnice), jest mnohem prostrannější a čistší a lid může se zde při procesích šíře rozvinouti a pořádně a bez nepohodlí klekati, kdežto mezi zámkem a sochou jest jen široká vozová cesta, většinou silně rozblácená dešťovými přívaly, takže na tomto prostranství lid nemůže pro bláto k soše přistoupiti a kleknouti si. Mimo to jest ustálený zvyk v církvi, aby čelo oltáře, pokud tomu poloha místa dovoluje, hledělo k západu. A dále, kdyby obličej Nejsvětější Panny byl obrácen k jihu, hleděla by přímo do špinavé uličky mezi zámkem a domem p. Hovera a nikoliv na zámek, leda že by s porušením veškeré souměrnosti stála napříč podstavce, což by si jistě Jeho Excelence nejméně přála. A i kdyby chtěl dodatečně vyhověti přání Excelence, není to možno, poněvadž socha P. Marie jest uvnitř spojena se sloupem železnou tyčí, silně zalitou olovem; musela by se ulomiti a rozbíti. Ke konci rektor ujišťuje, že mu ani zdaleka nepřipadla myšlenka hraběte uraziti, a doufá, že tato příhoda nebude míti zlých následků pro kolej nebo seminář, který jest také nevinen takovým úskokem. Tímto listem jest jen potvrzeno, že o postavení sochy měli hlavní zásluhu Otcové Tovaryšstva a že obrácení její směrem ke kostelu sv. Ignáce a koleji mělo býti jakousi odměnou za jejich práci, byť i rektor uváděl pro to důvody jiné. List je zajímavý i pro ten feudální názor hraběcí, že všechno mu musí býti podřízeno, i sochy svatých, ač jak z celého patrno, hrabě se o postavení sochy předem nezajímal a také asi k němu hmotně nepřispěl. Podle knihy prof. F. Kasky „Historie jičínských soch", 4–11.

Jirkov v Poohří. Na náměstí postaven morový sloup roku 1665. Ottovy Čechy, X., 268.

Kácov. Mariánské sousoší postaveno bylo r. 1729 dobroditelkou města Annou Marií Toskánskou a jest zdobeno 14 sochami sv. Pomocníků*) a sochami sv. Josefa a Jana Nep. Vyobrazení viz Kutnohorsko II., 141.

V místní farní pamětní knize při r. 1875 jest poznamenáno, že kolem sochy bývala kašna, avšak voda byla soše na škodu, proto přeložena jinam. O soše zaznamenal farář Kácovský dp. Forst, že nebyla dosud posvěcena za jeho doby (alespoň 20 let po postavení). Byla-li za něho nebo později svěcena nelze zjistiti. Roku 1869 dal ji důkladně opraviti nákladem 512 zl. 30½ kr. císař Ferdinand Dobrotivý, tehdejší patron a majitel panství. Tehdy byla 31. října 1869 posvěcena vikářem z Ledče P. Antonínem Štikou. Den před tím večer bylo městečko slavnostně osvětleno; o svěcení samém vyšel z kostela veliký malebný průvod, jehož se účastnili cechové s korouhvemi. Laskavě sdělil a fotografii obstaral vdp. farář Frant. Krpálek.

Kadaň. Morový sloup nejsv. Trojice na náměstí z r. 1752, 23 m vysoký, postaven hlavně péčí děkana P. Leop. Ondř. Rocha. Kar. Gust. Mayer: Monographie Kaden, 26.

Kladno. Základní kámen položen 22. července 1741 uprostřed náměstí břevnovským opatem Benonim Löblem, za víření bubnů a znění trub; autor byl též přítomen. Na tom místě až do té doby stával pranýř a kla-

*) Sv. Jiří, Kryštof, Blažej, Diviš, Achác, Cyriak, Erasmus, Eustach, Pantaleon, Vít, Jiljí, Kateřina, Markéta a Barbora.

Obr. 84. Kácov. Sousoší P. Marie a Čtrnácti sv. pomocníků na náměstí z r. 1729. Fotografii obstaral vdp. Fr. Krpálek v Kácově. Archiv Mariánských družin v Praze.

denští se tomu vzepřeli, ač zemský soud povolil přenesení pranýře blíže k radnici. Rok předem byla vydána rytinka Birckhartova s nákresem sloupu. Kladenské sousoší jest mistrná práce Kiliána Dintzenhofera a stálo prý tolik zlatých, kolik roků od Narození Páně čítáno při jeho zřízení (1741). Na podstavci jsou sochy sv. Vojtěcha, Jana Nep., Bennona a Benedikta a reliefy Krista, sv. Josefa, Anny a Joachyma. Nápis není čitelný. Literatura: Dr. A. Podlaha: „Posvátná místa", VII., 62/3.

O pranýři vypravuje souvěká kronika, že byl z kamene, ozdoben písmeny F. II. (Ferdinand II.), že vedly k němu čtyři schody, že byl válcovitý

Obr. 85. Pohled na náměstí se sousoším P. Marie v Kladně z let 90tých. Zd. Wirth, Soupis pam. XXVI., 66, Zapůjčila Arch. komise v Praze.

jeho vrchol ukončen koulí. Když Břevnovský opat ustanovil, aby ustoupil pranýř Mariánskému sousoší, bránili se Kladenští, kteří před 200 léty dostali právo soudu, aby tak význačného průkazu svého práva jen tak ledabyle nebyli zbaveni. Na zemském soudě rozhodli, že pranýř musí ustoupiti blíže k radnici, kdež zůstala tato veřejná památka na útrpné právo až do polovice XIX. století.

Dr. Em. Poche připisuje autorství sousoší na Kladně Karlu Jos. Hiernleovi; jeho původní model se dosud nalézá v Benediktinském opatství v Břevnově, a byl vystavěn r. 1938 na výstavě „Pražské baroko 1600–1800", kde reprodukován v katalogu mezi nejvýznačnějšími výstavními předměty.

Kladruby, okr. Stříbro. Na náměstí statue P. Marie na sloupu z roku 1701. P. Maria zobrazena s mečem; dřík sloupu jest zdoben reliefy nástrojů umučení Páně: kalich, meč, žebřík, kleště s kladivem, konvice, rouška sv. Veroniky, halapartna a ježkova palice, provaz a kostky, kohout na sloupu, metla a důtky; pochodeň, suknice nesešívaná, houba a kopí, trnová koruna a kříž. Na spodním styloblatu monogram SHS, tři hřeby, kladivo, lžíce zednická a písmena MZAZ. Nápis německý: Mit Allen Trost Hier Ewig Segne, Zur Eingkeit. Jesu Treu, Liebe, Ehr, Regne. Soup. pam., XXX., 101.

Obr. 86. Kladno. Statue P. Marie na náměstí z r. 1741. Architektura od Kil. Ign. Dienzenhofera. Zd. Wirth, Soupis pam. XXVI., 84. Zapůjčila Arch. komise.

Klášterec v Poohří. Na náměstí postaven morový sloup r. 1694. („Ottovy Čechy", X., 214.) Podle Dra Jos. Opitze r. 1698.

Kněževes. Před farou Mariánský sloup s toskánskou hlavicí z XVIII. století, bez jiných soch. Soupis pam., XXXIX., 31, okres Rakovník.

Kolín. Sloup se sochou P. Marie vztýčil uprostřed náměstí r. 1672 František Střelovec ze Střelic na místě staré sochy sv. Václava. Roku 1690 odkázal Martin Frant. Pezzorides, vřelý ctitel Rodičky Boží sumu 300 zl., aby každou první sobotu v měsíci šlo z děkan. kostela procesí vedené děkanem a u Mariánského sloupu zpívány za doprovodu hudebníků litanie loretánské, pak modlitba „Pod ochranu Tvou se utíkáme..." a píseň „Vesel se nebes Královno..." Pezzorides se r. 1648 jako student účastnil

Obr. 87. Kladruby. Statue P. Marie na náměstí. Zd. Wirth a J. Kamper, Soup. pam. XXX., 101.

chrabře hájení Prahy proti Švédům. Sochy v rozích sv. Vojtěcha (či Gotharda?), Floriana, Jana a Pavla byly připojeny na náklad obce až r. 1764. Podle některých zpráv vznikl až 1682 po moru 1679, kdy z 1100 křesť. obyvatel Kolína, za půl roku zemřelo více než polovic – 584 lidí. Roku 1870 obecní zastupitelstvo navrhlo odstranění chátrající sochy, ale ujal se jí tamní kaplan Svoboda, zatím co dříve místní děkan zhatil plány postaviti u Mariánského sloupu oltář; současně upravena kašna, k čemuž purkmistr Knirsch se uvolil věnovati 1800 zl., tříletý svůj starostenský plat. To odčinila sestra zmíněného Anna Lindnerová, odevzdajíc Mariánskému sloupu r. 1898 pole ve výměře 5 jiter 414 sáhů, aby z výnosu pole sousoší bylo opraveno, a zřízena nadace, by každoročně konány k soše 2 průvody a stále zde udržováno světlo. Literatura: Farní Věstník (Kolín 1929) r. I., č. 1., Sousoší na náměstí. Legendu kolínskou o této Madonně viz dále v pověstech.

Kostelec Červený. Na náměstí sloup se sochou P. Marie na zeměkouli

s hadem. Na podstavci (bez jiných soch) letopočet 1724. Soupis pam., XXXIV. 13.

Kostelec nad Orlicí. Na náměstí sloup se sochou Imakulaty dal postaviti Frant. Záruba z Hustiřan.

V místní pamětní farní knize, str. 255, jest o ní zápis: Socha tato jest výmluvným důkazem, že lid katolický ctil a věřil v Neposkvrněné Početí

Obr. 88. Kněževes. Fara se sloupem P. Marie. A. Cechner, Soup. památek XXXIX., 29.

Marie Panny dříve, nežli za článek víry bylo prohlášeno. Socha tato postavena od znamenitého katol. šlechtice Františka hraběte Záruby z Hustiřan r. 1656, opravena znovu od Josefa hrab. Záruby, pak r. 1871 nákladem dp. děkana Josefa Seykory, konečně r. 1902 dočkala se důkladné opravy. Údové živého růžence a někteří dobrodinci věnovali k tomu cíli 600 K. Slavně posvěcena dne 11. září 1902 za účastenství živnostenských společenstev, katol. jednoty s prapory a velikého množství lidu. K soše té konají se průvody o slavnosti Navštívení, Nanebevzetí a Narození P. Marie.

Na tomtéž náměstí jest socha Nejsvět. Trojice, kterou r. 1874 postavili manželé František a Marie Tichých ex voto za uzdravení. Okolní sochy Panny Marie, sv. Václava, Prokopa a Františka.

Český Krumlov. Mariánské sousoší postaveno r. 1715 kněžnou Marií Arnoštkou z Eggenberku, roz. Švarzenberkovou. Tesal Matěj Jäckel, autor některých soch na Karlově mostě.

Obr. 89. Kolín. Mariánský sloup na náměsti z r. 1672 (1682?), ostatní sochy z r. 1764. Fotogr. zaslal vldp. děkan V. Davídek v Kolíně. Archiv Mariánských družin v Praze.

Kuřívody u Mimoně. Na pěkném náměstíčku, vroubeném dřevěnými domy Mariánský sloup se 4 sochami. Reprodukce v Prouskových „Dřevěných stavbách", příloha XXIV

Lázně Kynžvart. Na náměstí ve stromoví sloup se sochou P. Marie, držící Ježíška, který dal postaviti r. 1709 Ondřej Normann.

Kyšperk. Na náměstí na jonickém sloupu 15 m vysokém, krásná socha P. Marie na zeměkouli, postavená po moru 1721 tehdejším majitelem pan-

Obr. 90. Červený Kostelec. Statue P. Marie z r. 1724. Zapůjčila Archeol. komise. Soup. pam. XXXIV., 13.

ství Joachimem, hrabětem Harrachem s přispěním měšťanů, že Bůh uchránil město od rány morové. Na podstavci reliefy ze života P. Marie: Narození, Zasnoubení, Obětování, Smrt a v rozích sochy: sv. Florián, Šebestián, Roch a Karel Borom., kromě četných andílků. O Mariánských svátcích konány k sousoší průvody, při nichž nošeny veliké cechovní korouhve šesti místních živnostenských cechů.*)

Lanškroun. Mariánský sloup postaven 1684 v jihozápadní části náměstí s Imakulatou; nemá jiných světců, ale stěny podstavce vyplněny obsáhlejšími latin. nápisy. Dr. Cibulka, Soupis pam. okr. Lanškrounský, 166.

Ledeč nad Sázavou. Na náměstí Mariánský sloup z roku 1770 od socha-

*) Tyto korouhve o mnoho žerdích, které nosívalo několik silných mužů jsou dnes vzácnou ukázkou honosného bývalého inventáře cechů, neboť za Josefa II. zakázány a smělo se užívati jen malých jednožerďových praporů.

*) Kromě toho jest ještě v Lanškrouně Marián. sloup menší z r. 1705 a Trojický z r. 1720.

Obr. 91. Kostelec nad Orlicí. Sloup se sochou P. Marie z r. 1656. Archiv Mariánských družin v Praze.

ře Františka Teplého, který v roce 1766 přesídlil do Ledče z Pardubic. Po stranách sloupu jsou sochy sv. Václava, Vojtěcha, Jana Nep. a Floriána; na podstavci citovány úryvky ze žalmů.

Liberec. Mariánské sousoší postaveno vrchnostenským hejtmanem Kristianem z Ehrenthálu na paměť zažehnání moru r. 1719 a stálo na Bismarkově náměstí; r. 1877 přemístěn ke kostelu sv. Kříže; umělecká práce sochařská připisuje se Mat. Braunovi. Sousoší doplňují sochy sv. Jana N., Floriána, Šebestiána a Rocha. Posvěcen 16. května 1720.

Libchovy Horní. Při silnici skupina soch, uprostřed P. Maria s Ježíškem postavena r. 1728. Po straně sochy sv. Jana Nep. z r. 1731 a Ecce homo, která byla zničena v době popřevratového iconoclasmu. Dr. Josef Cibulka, Soupis pam. XLVII., 113.

Obr. 92. Krumlov. Mat. Jäckel, Mariánské sousoší z r. 1715. Fotogr. obstaral Jindřich Šámal. Archiv Mariánských družin v Praze.

Libice v okr. Chotěbořském. Na náměstí sloup toskánský 5.30 m vys. se sochou Madony s Ježíškem na klíně, z počátku XVIII. stol. Soup. pam. XXIII., 57, 62.

Libotice, okr. Kadaň. Sloup Nejsv. Trojice z r. 1711.

Česká Lípa. Svatotrojický sloup stojí uprostřed rozlehlého náměstí se sochami sv. Václava, Vojtěcha, Jana Nep. a Floriána, Rocha, Šebestiána a Rosalie. Postaven na paměť sedm měsíců zde trvajícího moru, který si vyžádal 520 obětí na lidských životech. Sochy českých sv. patronů zřízeny pro sou-

soší při stoletém výročí, obnovení slibu, postaviti sloup a vykonávati některé bohulibé skutky. Zajímavo jest z dějin přípravy, že měl býti v Čes. Lípě postaven sloup Mariánský r. 1680, ale stojí svatotrojický.

Dne 29. září 1680 na radnici za purkmistra Elbela před celým magistrátem a zástupci města byl přečten tento slib: „My právě přítomní svým jménem a jménem celé zdejší osady z hloubi našeho srdce především všemohoucímu Bohu, vždy Neposkvrněné Panně, Matce Boží, sv. Šebestiánu, Rochu a Rosalii slibujeme, že pokud možno nejdříve na zdejším náměstí postavíme kamenný sloup se sochami zmíněných světců, a že

Obr. 93. Kuří Vody. Mariánský sloup. Kreslil Jan Prousek. Archiv Marián. družin v Praze.

v kostele postavíme naší milé Panně postranní oltář. Dále slibujeme, že svátek Obětování Panny Marie budeme oslavovati jako zasvěcený svátek a předchozího dne se postiti, o svátku samém podle možnosti udíleti sv. almužnu místním chudým, aby na přímluvu požehnané Panny, sv. Šebestiána, Rocha a Rozalie, nejvýš rozhněvaný Bůh na nás oprávněně seslaný trest strašných soužení morových od nás milostivě odvrátil a nám opět propůjčil dřívější zdravé povětří*) a zdraví. K tomu dopomáhejž nám Nejsvětější nerozdílná Trojice, Bůh Otec, Syn Duch svatý! Amen!"

Tehdy byly lidu doručeny též ochranné modlitbičky, na nichž otisknuta modlitba toho dne v kostele pronesená zástupcem farnosti. „Nejsvětější Panno Maria, sv. Šebestiáne, Rochu a Rosalie! My vyvolili jsme si vás dnes pro vždy za své patrony a ochránce ve všech nebezpečích těla a duše, zvláště před strašnými soužením moru i před jinými nakažlivými nemocemi. Přislibujeme slavnostně znovu, učiněné sliby přesně dodržeti.

*) Podle tehdejšího mínění, šířil se mor vzduchem.

Obr. 94. Kyšperk (nad Orlicí). Mariánský sloup z r. 1721 na náměstí. Archiv Mariánských družin v Praze.

Proto prosíme Vás vyvolení svatí, bez ustání, buďte u Boha našimi přímluvci, abychom nyní i budoucně před vším nebezpečím moru byli ochráněni a mohli jednou blaženou smrtí klidně umříti. Amen."

Biskup Jarosl. hr. ze Šternberka slib ten potvrdil. Skutečně ode dne slibu mor ustal a proto přesně dbáno jeho dodržení. V předvečer svátku Obět. P. Marie bohatě poděleni potřební a slavnostně vykonána v chrámu záslibná pobožnost a konány přípravy na zřízení obou slíbených památníků. Ale s dopravou ohromného kolosu kamenného pro sloup, musilo se počkati do zimy, ježto teprve při sjízdné sanici mohl býti sem dodopraven z Velenic spřežením čtyřiadvaceti koní. Sousoší dokončeno r. 1681. Po postavení sousoší na všechny Mariánské svátky, o svátku sv. Mi-

Obr. 95. Lanškroun. Mariánský sloup před děkanstvím z r. 1705. Dr. Jos. Cibulka, Soup. XLVII., 167. Zapůjčila Archeol. komise.

→

Obr. 96. Lanškroun. Mariánský sloup na náměstí z r. 1684. Dr. Jos. Cibulka, Soupis památek, XLVII., 165. Zapůjčila Archeolog. komise.

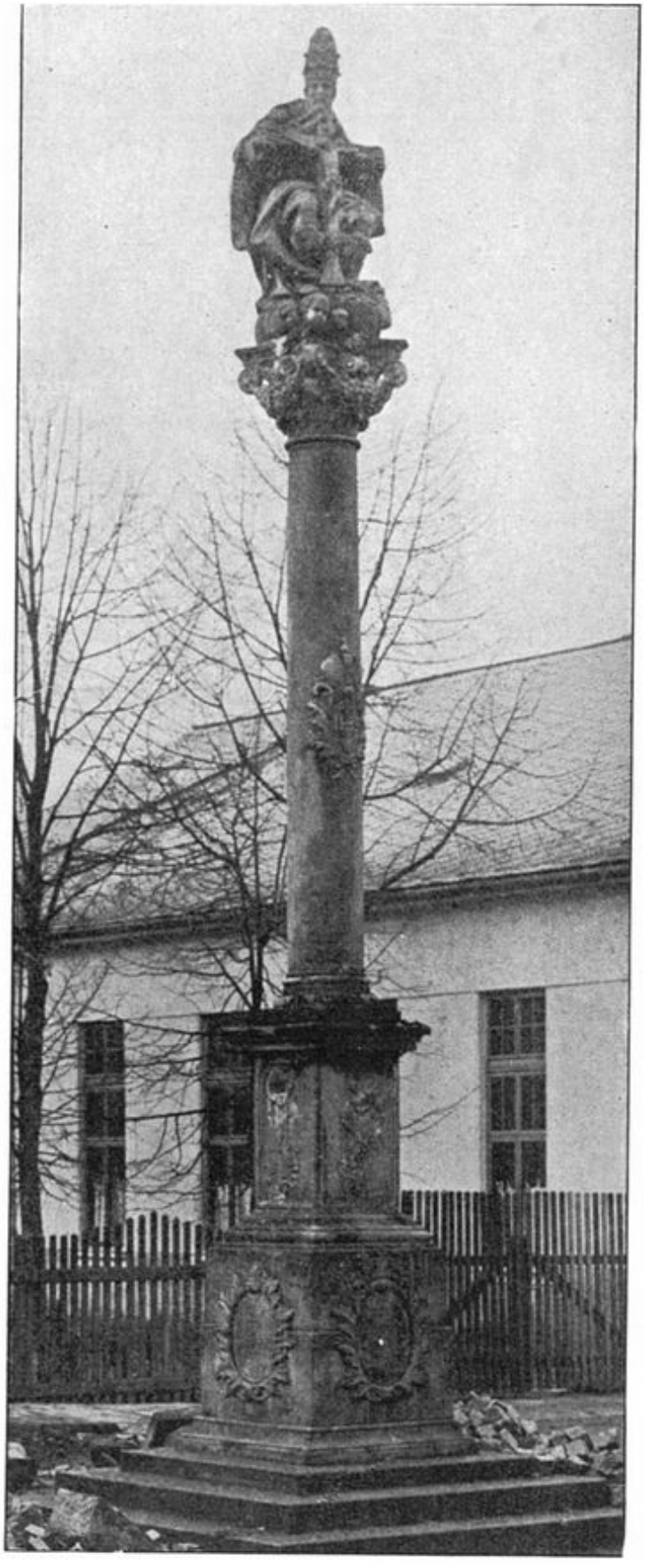

Obr. 97. Lanškroun. Sloup Nejsvětější Trojice v Annenské ulici z r. 1720. Na styloblatu reliefy P. Marie, sv. Floriána a Jana Nepom. Postaven nákladem primátora M. Khmela. Dr. Josef Cibulka, Soupis památek XLVII., 168. Zapůjčila Archeologická komise.

Obr. 98. Ledeč nad Sázavou. Fr. Teplý. Oblakový sloup z r. 1770 na náměstí. Fotogr. opatřil děkanský úřad. Archiv Mariánských družin v Praze.

chaela (v den záslibu) a patronů morových konány odpoledne u sousoší pobožnosti. Téhož roku dokončen i morový oltář v kostele a ozdoben také obrazem sv. Rosalie.**) Všechny učiněné sliby potom i od potomků dodržovány a každoročně o svátku Obětování P. Marie zvlášť připomínány v chrámu a u sochy, kamž celé město na pobožnosti spěchalo.

S mimořádnými oslavami bylo spojeno sté výročí složení slibu 29. září 1780, jak na radnici, tak v chrámě a u sochy. Celé město vyzdobeno chvojím, prapory; slavnostního průvodu všichni se účastnili s hořícími svícemi, jež odvedeny na morový oltář.

Také při stopadesátém výročí, bylo sousoší zaplaveno květinovou výzdobou a nespočetnými lampami večer osvětleno a po celý oktáv konány u něho pobožnosti; podobně i další jubilea 1830 a 1880 byla oslavována a sousoší opravováno. Data tato jsou čerpána z knihy P. Jana N. Willomitzera: Die Lieb-Frauen-Kirche in Böhm. Leipa. (1880).

**) Na oltáři jest zobrazena současná scéna, jak lidé na ulicích jsou přepadáni smrtí. Také malé batole hledá prs právě zemřevší matky.

Obr. 99. Liberec. Mariánské sousoší, nyní u kostela sv. Kříže z r. 1720. Archiv Mariánských družin v Praze.

Na zbudování sloupu pracovali sochař a kameník Baltazar Gürtler, sochař Christian Ulrich a zednický mistr Cäsar. – Reprodukci svatotrojického sloupu v Čes. Lípě otiskl dr. Antonín Podlaha v „Svatováclavském místopise" v Časopise katol. duchovenstva, roč. 1928, str. 349.

Litomyšl. Na náměstí stálo původně dřevěné sousoší. Nynější kamenná socha na sloupu $11^1/_4$ m vysokém jest z r. 1716; po stranách jsou sochy sv. Václava a Jana Nep.

Když r. 1680 mor zachvátil sousední kraje Litomyšlska, zakázal majitel panství sousedům litom. do Lanškrouna nechodili, nocleh cizím lidem

Obr. 100. Libchavy Horní. Imakulata z r. 1728, znovu postavena 1745; vpředu socha sv. Jana Nep. z r. 1731. Dr. Jos. Cibulka, Soupis památek okr. Lanškronského, 113, obr. 77. Zapůjčila Arch. komise.

v domech svých nedávati a pro víno do Rakous nejezditi V této strašné době měšťané k Bohu útočiště vzali a – Bohu díky! – před pádem tím zachováni zůstali. Pozbuzeni láskou, jeden k druhému mezi sebou dorozumněním s svou ochranou vrchností pořádek v odbývání na různo vína (čepování vína), jakéž právo na všech domech pivovárečných v městě našem od starodávna založeno jest r. následujícího – 1681

Obr. 101. Libice. Statue P. Marie z poč. XVIII. stol. Zd. Wirth, Soup. pam. XXIII., 55. Zapůjčila Archeol. komise.

– 24. března založili, dle kteréhožto pořádku měšťané jeden po druhém obchod ten vždy dvě neděle provozovali a takovým způsobem zisk stejnodílně se podělovali . . Pak ještě r. t. z náboženské horlivosti sochu sv. Panny Marie z dřeva dubového zhotovenou na tržišti vystavěli

Historik města Frant. Jelínek ve své historii, d. II., 214, 42, 260 píše: Roku 1756 dne 24. května Anna vdova po Janu Obrylovi měšťanu litomyšlském, svou poslední vůlí obci města 30 zl. k uložení na ourok odkázala a aby z úroků toho socha svaté Panny Marie na tržišti (náměstí) stojící v nastalé potřebě spravována byla, ustanovila.

Loket. Na náměstí jest sousoší nejsvětější Trojice. Na podstavci sochy P. Marie, Jana Nep., sv. Václava, Floriána, Jana Kř., Šebestiána a tří archandělů. Tesal Martin Mambach roku 1719. Soup. pam. XLIII., 127.

Lomnice nad Popelkou. Na náměstí ze slibu postavena r. 1713 na sloupu $9^1/_2$ m vysokém socha P. Marie Neposkv. Poč., kolem se sochami sv. Jana Nep., Šebestiána, Vavřince a Rosalie. 176 let stála, kde jest nyní hoření

Obr. 102. Litomyšl. Sousoší P. Marie z r. 1716. Zd. Wirth, Soupis pam. XXIX., 117. Zapůjčila Archeol. komise

kašna před bývalou radnicí. Nápis lat.: Občané obnovili ve dnech srpnových (1779). – Při obnově r. 1861, péčí místního lékaře dra Aloise Kabeláče, který příspěvky získal od dobrodinců a z výtěžků divadelních her, připojen nápis český: „Z úcty k Tobě, Matko Páně, od věrných ctitelů." Při opravě sousoší r. 1890 celé rozměrné sousoší rozebráno a přeneseno na nynější stanoviště. Socha P. Marie po sejmutí umístěna v radnici, a stala se zatím předmětem dojemné úcty lidové, než byla opět na přemístěný sloup vyzdvižena. Při čtvrté opravě sousoší r. 1929 vydal p. Josef Kozák historický tisk „Památník slibu a vděčnosti" s dějinami a popisem tohoto sousoší. O svátku sv. Jana Nep. přicházel sem průvod a ko-

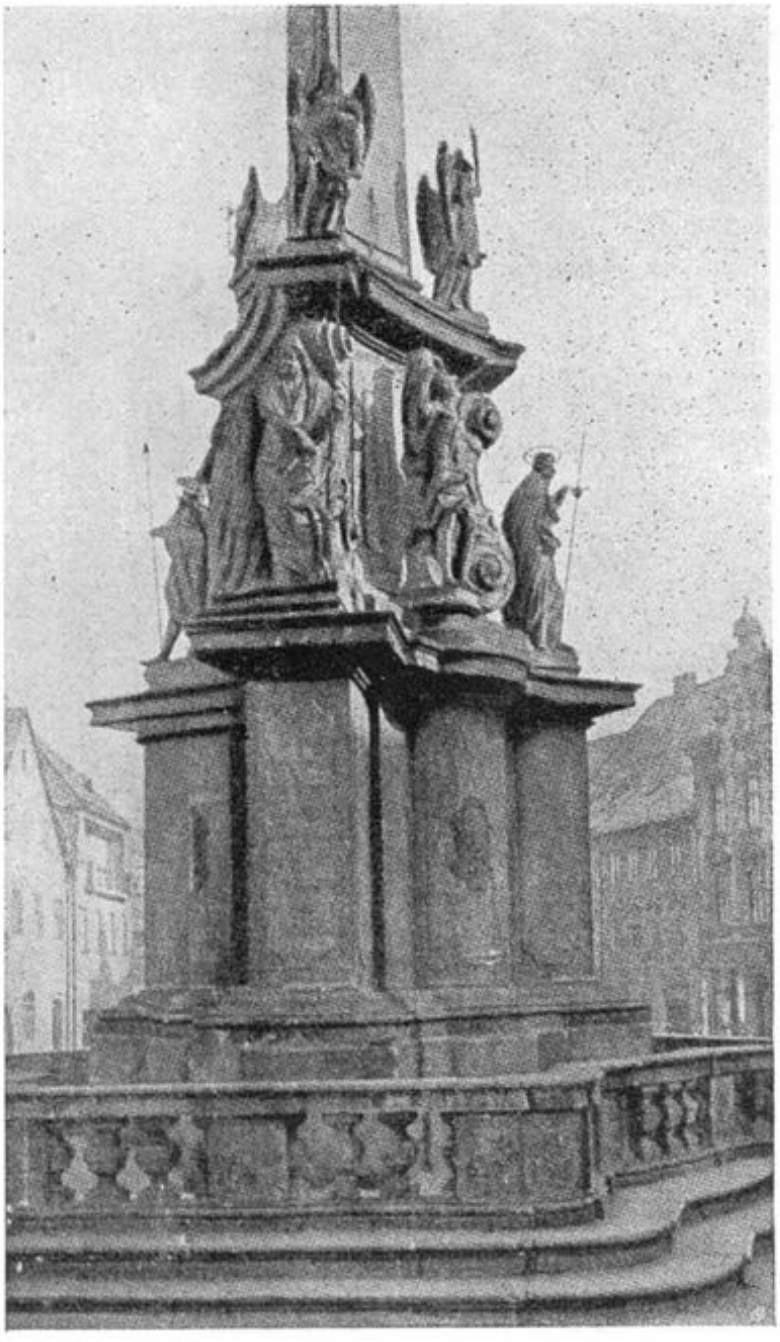

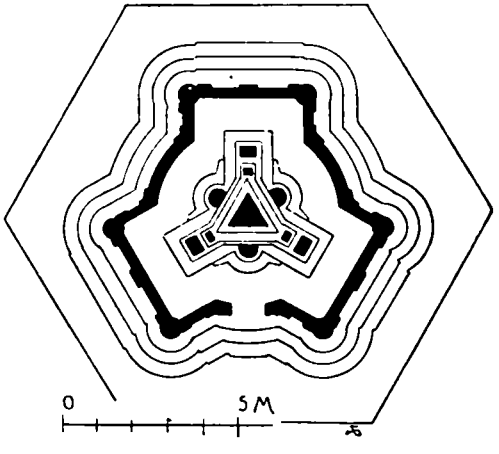

Obr. 103. Loket. Mariánské sousoší na náměstí z r. 1719. Podle Soupisu pam. XLIII. 127. Archiv Marián. družin v Praze.

nány u sousoší i jiné významné oslavy národní a církevní, svěcení praporů národní gardy, řemesl. spolků, tisící výročí příchodu věrozvěstů do naší vlasti, atd.

Louny. Sloup P. Marie na náměstí z roku 1673 s lat. nápisem: „Matko Boží, budiž ochránkyní tvých Loun" Soup. pam. II., 43.

Sloup stojící na hlavním náměstí, blíže budovy okresního soudu nebyl původně pořízen pro toto místo, ani na náklad města, jak tomu často bylo u později stavěných jinde. Jest však zvláště pozoruhodný a význačný

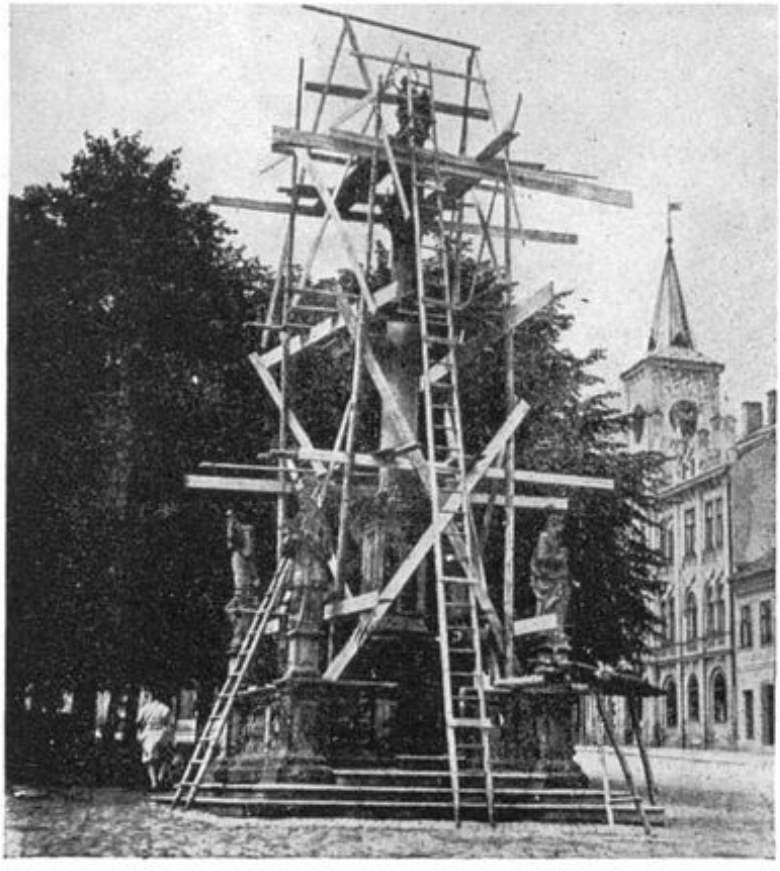

Obr. 104. Lomnice nad Popelkou. Oprava Mariánského sloupu na náměstí z r. 1713. Fotogr. opatřil p. Josef Kozák. Archiv Marián. družin v Praze.

tím, že socha P. Marie na něm jest od téhož autora – Jana Jiřího Bendla – jako byla Imakulata na strženém sloupu Pražském. O. Blažíček, který se studiem díla tohoto sochaře zabývá, píše, že tu autor navázal formálním utvářením na pražský sloup, jehož ústřední díl byl zde volně zopakován v redukci a zjistil jeho vznik (Památky arch., XL., 79), kde cituje záznam tamní pamětní knihy městské rady ke dni 3. února 1673: „Od pana purkmistra přednešeno, kterak jemu osoba povědoma jest, kteráž by za Pražskou branou v městě, tam kde před tím Umučení Boží jest stávalo, sloup Panny Marie kamenný postaviti dáti chtěla, žádajíc toliko povolení k tomu užíti. (Snešeno:) Že se takovému pobožnému skutku povoluje, a takové povolení má písebně pod pečetí městskou dle žádosti jeho vydáno býti . . ."

Obr. 105. Lomnice nad Popelkou. Mariánský sloup na náměstí za zimní noci. Fotogr. opatřil p. Josef Kozák. Archiv Mariánských družin v Praze.

Lysá nad Labem. Sochu Neposkvrněného Početí P. Marie věnoval městu rodák dp. Josef Kaplan; posvěcena 22. května 1884. („Blahověst", 1886, 408.)

Machov u Broumova. Na návsi v kamenné ohrádce sloup se sochou Bolestné P. Marie z r. 1761. Soup. pam. XLV., 217.

Manětín. Na náměstí proti zámku stojí sousoší nejsvětější Trojice z r. 1719, které provedl sochař Štěpán Borovec. (Smlouva otisknuta v „Památkách arch.", r. XXIII., 445.)

Martinkovice na Broumovsku. Sousoší z pol. XVIII. stol. P. Marie na zeměkouli; dole sochy sv. Anny a Jáchyma; na podstavci mariánském relief sv. Josefa s Ježíškem a na podstavcích soch reliefy sv. Kateřiny a Barbory. Kromě tohoto sousoší jest v Martinkovicích ještě socha P. Marie se žezlem z r. 1755. Soup. pam. XLV., 225.

Máslojedy, okres Dvůr Král. n. Labem. Toskánský sloup se sochou Neposkvr. P. Marie; na podstavci nápis „Anno 1700" („Hradecký kraj", IV. 75.) Dr. Em. Poche, Soupis pam., XLVIII., 291.

Měděnec v Rudohoří. Před kostelem sousoší Nejsvětější Trojice z počátku XVIII. století.

Obr. 106. J. J. Bendl. Socha Imakulaty na Mariánském sloupu v Lounech z r. 1673. Zapůjč. Památky archeologické, XXXX., 83 z článku dra O. Blažíčka „J. J. Bendl, sochař časného baroka."

Nové Město nad Metují. Sochu Panny Marie na náměstí postavili měšťané roku 1699. Tamtéž stojí sloup Nejsvětější Trojice z roku 1767 na paměť ukončení sedmileté války. Na místě, kde nyní stojí socha Neposkvrněné Panny Marie, stával obraz Panny Marie, ke kterému se chodily modliti školní dítky ve středu a v sobotu. Na paměť že město ušetřeno moru roku 1680 postavena r. 1696 nová socha. – P. Marie na sloupu s nápisem: DIVe

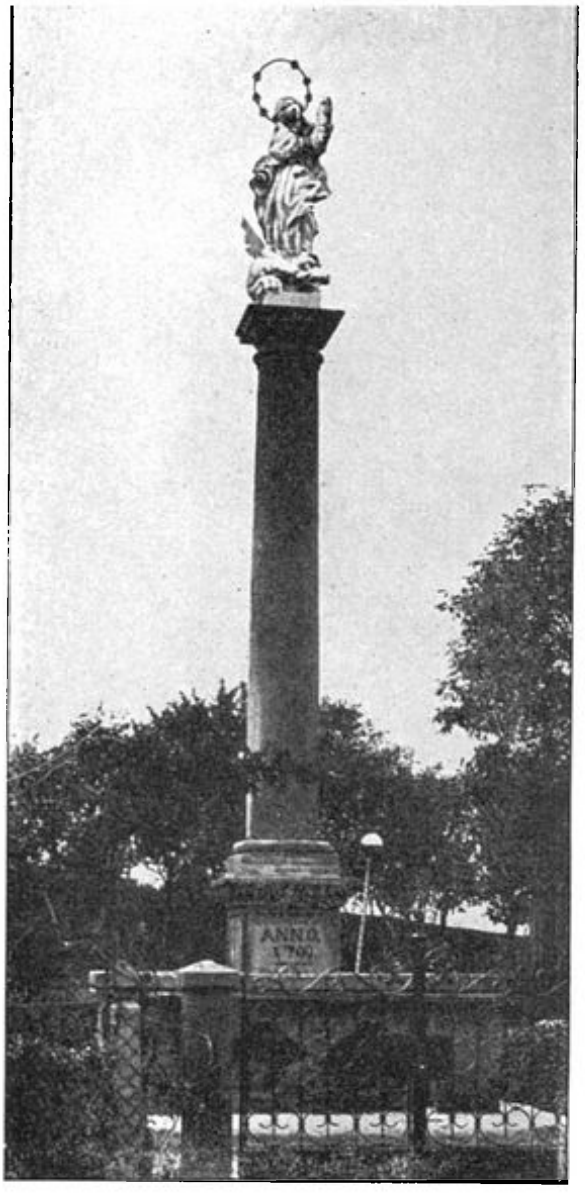

Obr. 107. Máslojedy. Mariánský sloup z roku 1700. Dr. Em. Poche, Soupis památek XLVIII., 291. Zapůjčila Archeolog. komise.

VIrgInIs et genItrICIs MarIae honorI et gLorIae erIgItVr a serVIs eÍVs Ita ornantIbVs. DIe Beat. IoannIs NEpoMVCenI patronI VenerabILIs Vt VotIVe eXpetItI. – B. F. T. j. Ke cti a chvále přečisté Panny a Bohorodičky Marie postaveno od ctitelů jejích k ní se utíkajících. V den blahoslaveného Jana Nepomuckého, patrona ctihodného, vroucně vzývaného. – Socha obnovena péčí dobrodinců roku 1933 nákladem Kč 12.000.– sochařem Břetislavem Kafkou z Červeného Kostelce. Sdělil a fotografii sochy blahovolně obstaral vdp. Jan Novotný, děkan v Novém Městě n. Met.

Mikulovice okres Kadaň. Sousoší Nejsvětější Trojice z roku 1706; vpravo socha sv. Jana, vlevo sv. Antonína Pad. Při téže osadě Mariánský sloup v poli z r. 1692.

Miletín. Socha P. Marie na náměstí na vysokém korint. sloupu připisována je sochaři M. Braunovi a postavena na místě, kde stával pranýř, který posunut jižně, později odstraněn. Město musilo žádati o povolení k přenesení pranýře u apelačního soudu na hradě pražském. Vyobrazení

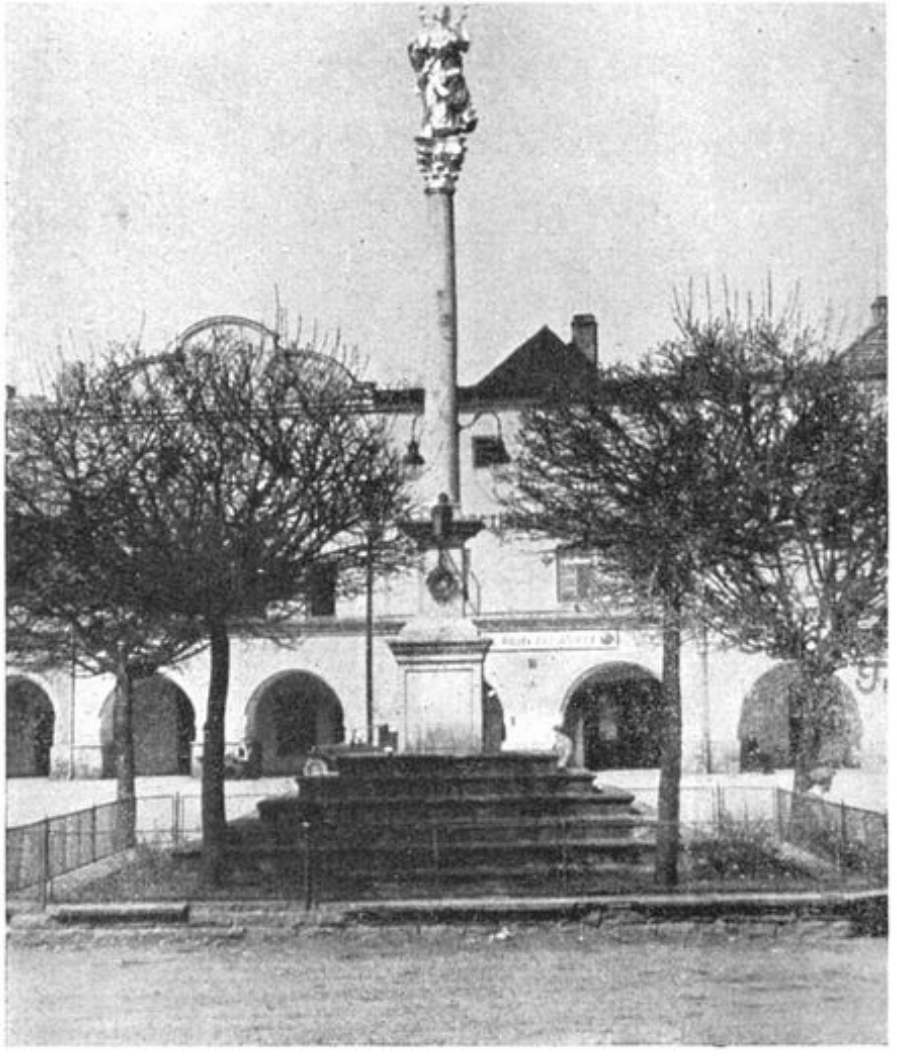

Obr. 108. Nové Město nad Metují. Mariánský sloup z roku 1696. Fotogr. zaslal vdp. děkan Jan Novotný, v Novém městě n. Metují. Archiv Mariánských družin v Praze.

sloupu a krásné Madonny jeho přinesla „Zlatá Praha", r. XXV., 1908, 338. – Jan N. Lhota, Miletín nad Bystřicí, 164. Náklad na postavení sochy věnovalo měšťanstvo a vydatně přispěli majitel panství hr. Jiří Fridrich z Oppersdorfu, farář Jos. Sopoušek a správce panství Jan Václ. Zubr. Roku 1864 byla socha P. Marie pozlacena od místního malíře Koláře a r. 1901 opravována. Dne 1. ledna 1908 před polednem prudká vichřice sloup porazila, zábradlí rozmetáno, soše P. Marie uražena část ruky a sloup sám přeražen na tři kusy. Na radu ředitele stát. odborné sochařské školy v Hořicích, p. Weinzettla usneseno sochu obnoviti, v původní podobě. Ustaven

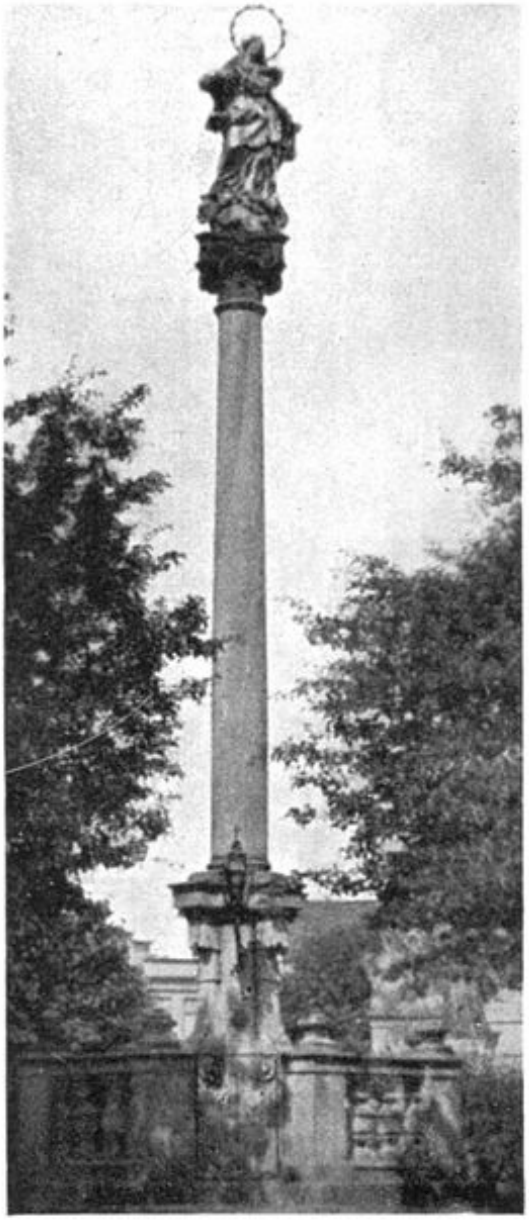

Obr. 109. Mariánský sloup v Miletíně z r. 1735. Fotogr. obstaral p. J. Kučera z Miletína. Archiv Mariánských družin v Praze.

komitét pro zajištění peněz, 12. srpna počaly se stavěti nové základy a 13. září na svátek Jména Panny Marie socha slavnostně posvěcena farářem Filipem Šubrtem. Sloup jest asi o 60 cm nižší než dřívější. V nynější době koná se každoročně vstupní májová pobožnost u sochy P. Marie, odkudž se jde průvodem do kostela na požehnání; podobně při poslední májové se zde končí májová pobožnost průvodem z kostela k soše. Ochotně sdělil p. Josef Kučera z Miletína.

Mirovice. Morní sloup P. Marie na náměstí. V městském tamním archivu jsou při r. 1717 zápisy o příjmu a vydání peněz na jeho postavení; celkem sešlo se 649 kop, 24 grošů a 5 denárů. Zdobí jej postavy světců sv. Klementa, Linharta (ochránce dobytka), Floriána i Barbory. Postaven osadou a přispěním Marie z Eggenberku. Soup. XXXIII., 120; „Otavan", roč. VII., 128.

Obr. 110. Mirovice. Sloup P. Marie na náměstí z r. 1717. J. Soukup, Soup. pam. XXXIII., 120. Zapůjčila Archeolog. komise.

Mlázovice. Na námestí socha P. Marie na korintském sloupu, postavena r. 1898—1901 podle návrhu arch. Cechnera a věnována odbor. sochařskou školou v Hořicích. Bez soch, jen kamenné zábradlí okolo. Na přední straně nápis: „P. Maria, uzdravení nemocných, oroduj za nás!". (Blahovolně sdělil vdp. Fr. Novotný, kons. rada a děkan v Mlázovicích. Též Soup. pam. XXXI., 102.)

Mšeno. Na náměstí barokové sousoší Panny Marie na zeměkouli hadem ovinuté; po stranách sochy sv. Šebestiána a Rocha. Soup. pam. VI., 156.

Vysoké Mýto. Uprostřed náměstí postaven sloup s Pannou Marií na památku míru Rastadského r. 1714 a zániku moru v r. 1715. Na rozích podstavce sochy sv. Josefa, Jana Nep., Vavřince a Floriána. Nápisy latinské:

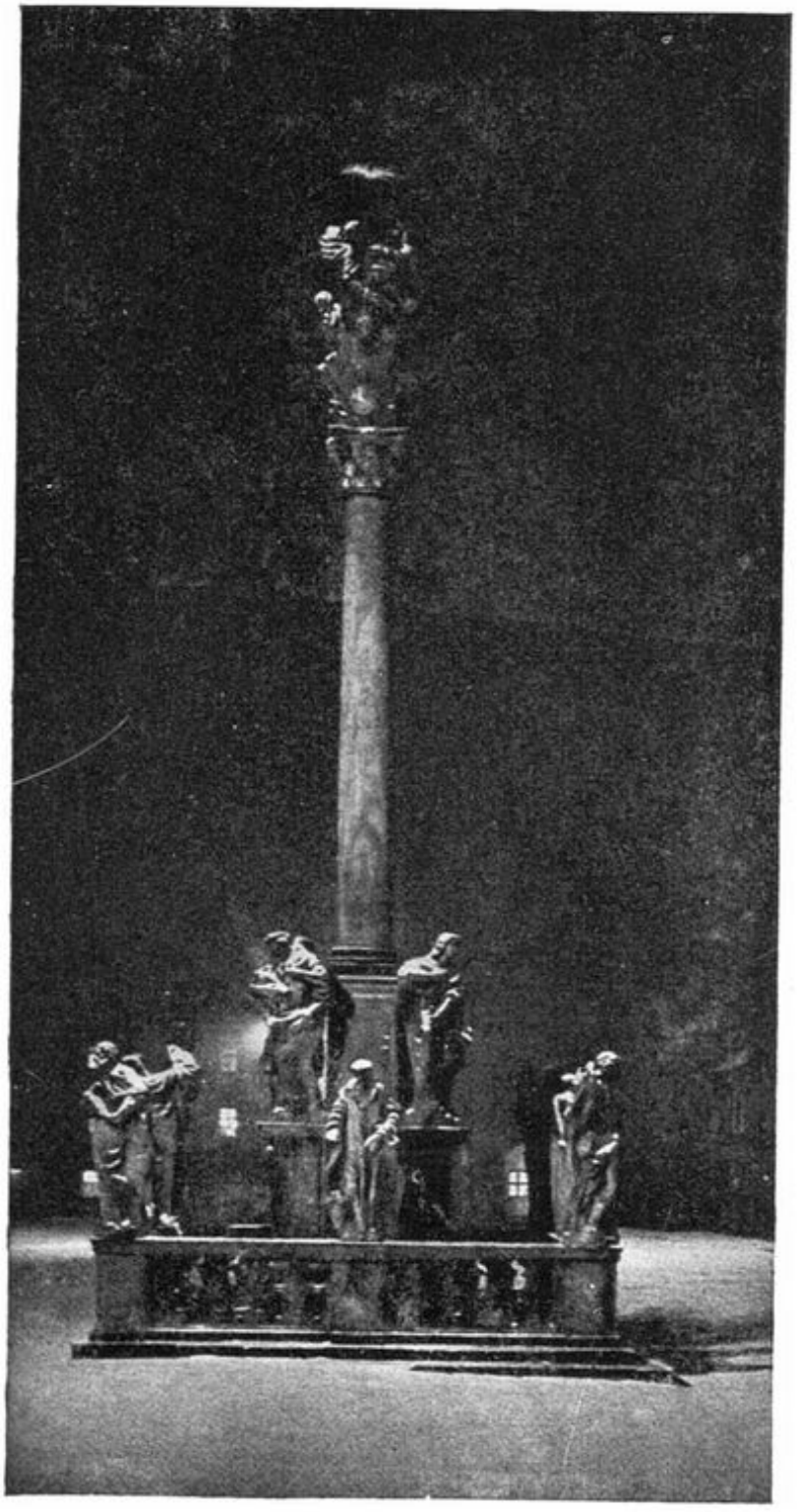

Obr. 11. Chomutov. Sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1697. Archiv Marián. družin v Praze.

„Po osvobození vlasti od moru a po uzavření míru s Francií, Rodičko Boží, přispěl nám potřebným. Věnováno od král. věnného města Vysokého Mýta. Vy, patronové naši, od moru, hladu a války, ochraňujte nás." Sousoší stavěl, kameník Stůma z Klatov. Soup. pam XVI., 160, H. Jireček, Vysoké Mýto, 98 a 135.

Náchod. Na náměstí statue P. Marie z r. 1695. Na podstavci reliefy sv.

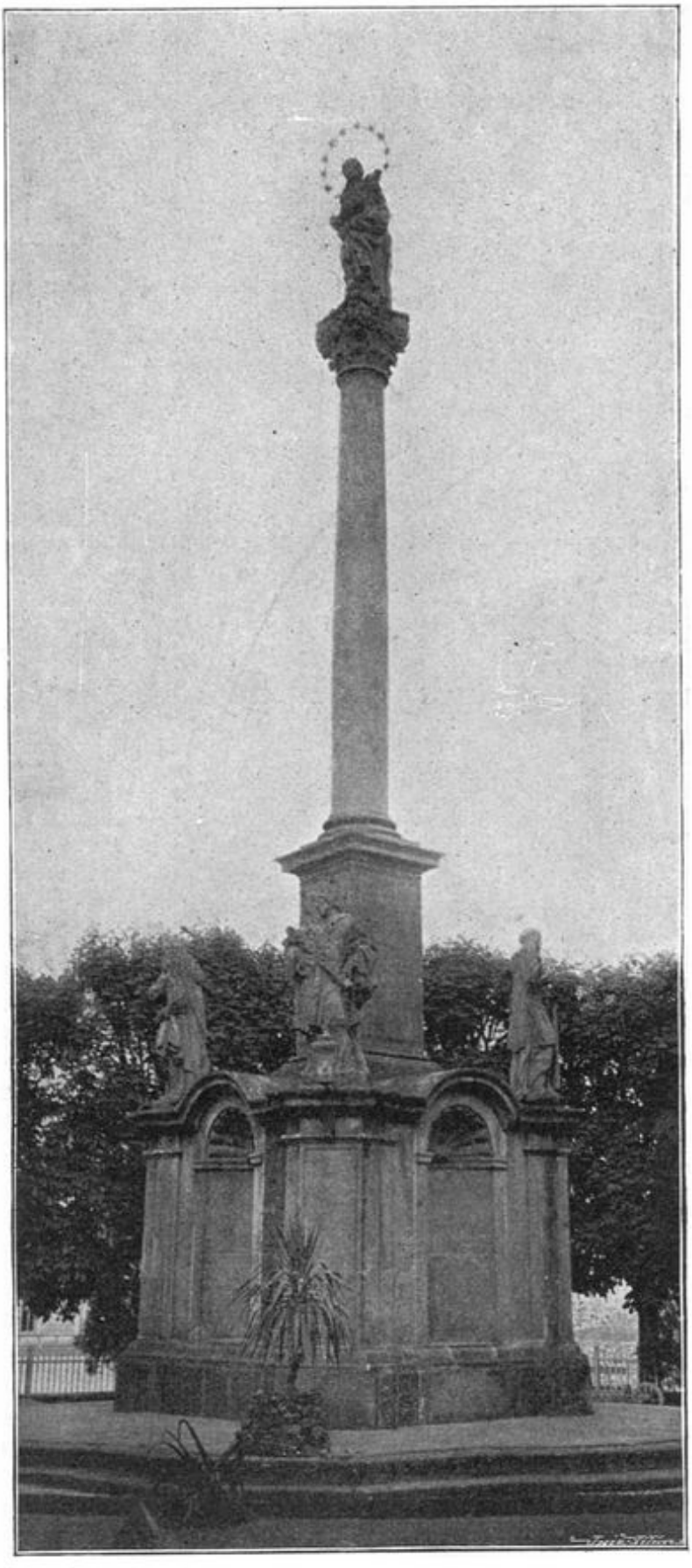

Obr. 112. Vysoké Mýto. Statue P. Marie z r. 1715. Zd. Wirth. Soupis památek XVI., 159. Zapůjčila Archeolog. komise.

Obr. 113. Náchod. Statue P. Marie z r. 1695 na náměstí. Zapůjčila Archeolog. komise, ze Soup. památek XXXIV 165.

Jana Nep., Jakuba, Šebestiána a Maří Magdaleny a český švabachem psaný nápis:

Obět Bohu věrně vydána léta Páně
tisícího šestistého devadesátého pátého
– 11. dne měsíce máje postavena –
ke cti a chvále Trojice nejvyšší
a Marii Matce nejmilejší –
Rochu, z Nepomuk svatému Janu,
Rosalii panně a Šebestiánu –
Dal pan Karel Hryz purkrabí náchodský
Marie paní jeho z obzláštní lásky.
Jim Bůh a Marie odplata bude,
když čas koruny slávy věčné přijde.

Kromě tohoto sloupu stojí na náměstí ještě na jiném sloupu z počátku XVIII. stol., sousoší Nejsv. Trojice; na podstavci ve výklencích reliefy sv. Jakuba, Šebestiána, Maří Magd. Soup. pam. XXXIV. 165.

Obr. 114. Nymburk. Sousoší Panny Marie na náměstí z r. 1715. Fotografii obstaral vdp. děkan Václav Mlejnek. Archiv Marián. družin v Praze.

Nepomuk. Na náměstí socha P. Marie u kašny od Jindř. Čapka.

Nymburk. Socha P. Marie na Riegrově náměstí postavena r. 1715, obnovena 1875 kolem se sochami sv. Václava, Josefa, Floriána a Jiljí. Nymbursko, 298. Roku 1713 v měsíci dubnu vypukl v městě mor, zavlečený sem z Prahy, řádil po celé léto, nejvíc v červnu, kdy zachvátil i hovězí dobytek. Na rynku byl postaven z latí oltář, kolem něhož se denně tísnil zoufalý lid, hlasitě odříkávaje žalmy a modlitby k sv. Jiljí,*) Antonínu, Václavu, Rochu a Floriánu, kteroužto pobožnost navrhl dominikán P. Václav Heraklius Dubek, syn cís. rychtáře, spolu doporučiv každému nositi

*) Sv. Jiljí býval zhusta uctíván jako patron dobytka a pastýřů; vyobrazuje se se šípem postřelenou laní, která hledá u něho útočiště a stává se jeho živitelkou na poušti.

mariánský škapulíř. K uctění památky morem zemřelých a na poděkování Bohu, když mor přestal, kázali konšelé postaviti r. 1715 na rynku, kde oltář stál, morový Mariánský sloup. Farní pamětní kniha se zmiňuje, že postaven 1717 a r. 1902 obnoven nákladem obce za K 1.250.– a 12. září u příležitosti sv. biřmování světícím biskupem Drem Frant. Krásiem za hoj-

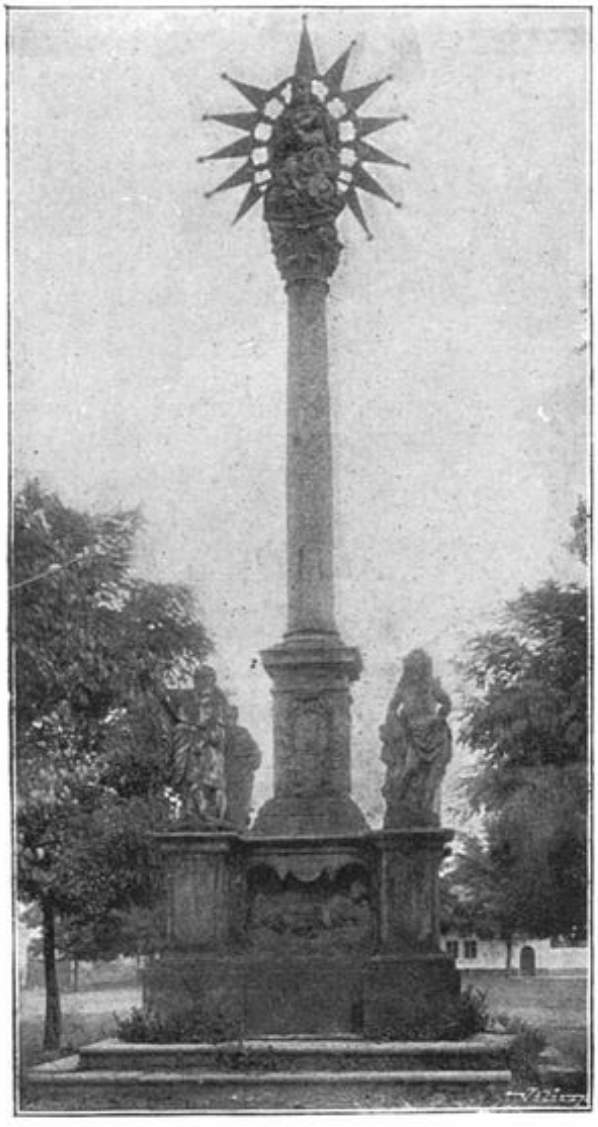

Obr. 115. Obřiství. Morový sloup z r. 1714. Podlaha, Soup. pam. VI., 165. Zapůjčila Arch. komise.

ného účastenství lidí posvěcen. Roku 1937 bylo sousoší opraveno nákladem 6.500 Kč z darů věrných katolíků a 17. října J. E. dr. Antonínem Webrem, biskupem litoměřickým posvěceno. Zprávy a fotografii blahovolně obstaral vldp. děkan V. Mlejnek v Nymburce.

Obřístvi. Morový sloup na návsi s dvojsousoším Panny Marie s význačnou gloriolou kolem celé postavy a sv. Josefem. Na podstavci sochy morových patronů sv. Rocha, Šebestiána, Barbory a Pavlíny, ve výklencích smrt sv. Františka Xaverského a Rosalie. Latinský nápis česky zní: „Chvála a sláva budiž svatým, pod jejich záštitou a ochranou byli jsme ušetřeni od smrtelné morové nákazy. Tato socha jest postavena od Leopolda z Trautmansdorfu a Marie Charlotty rozené Slavatové." Soup. pam. VI., 164.

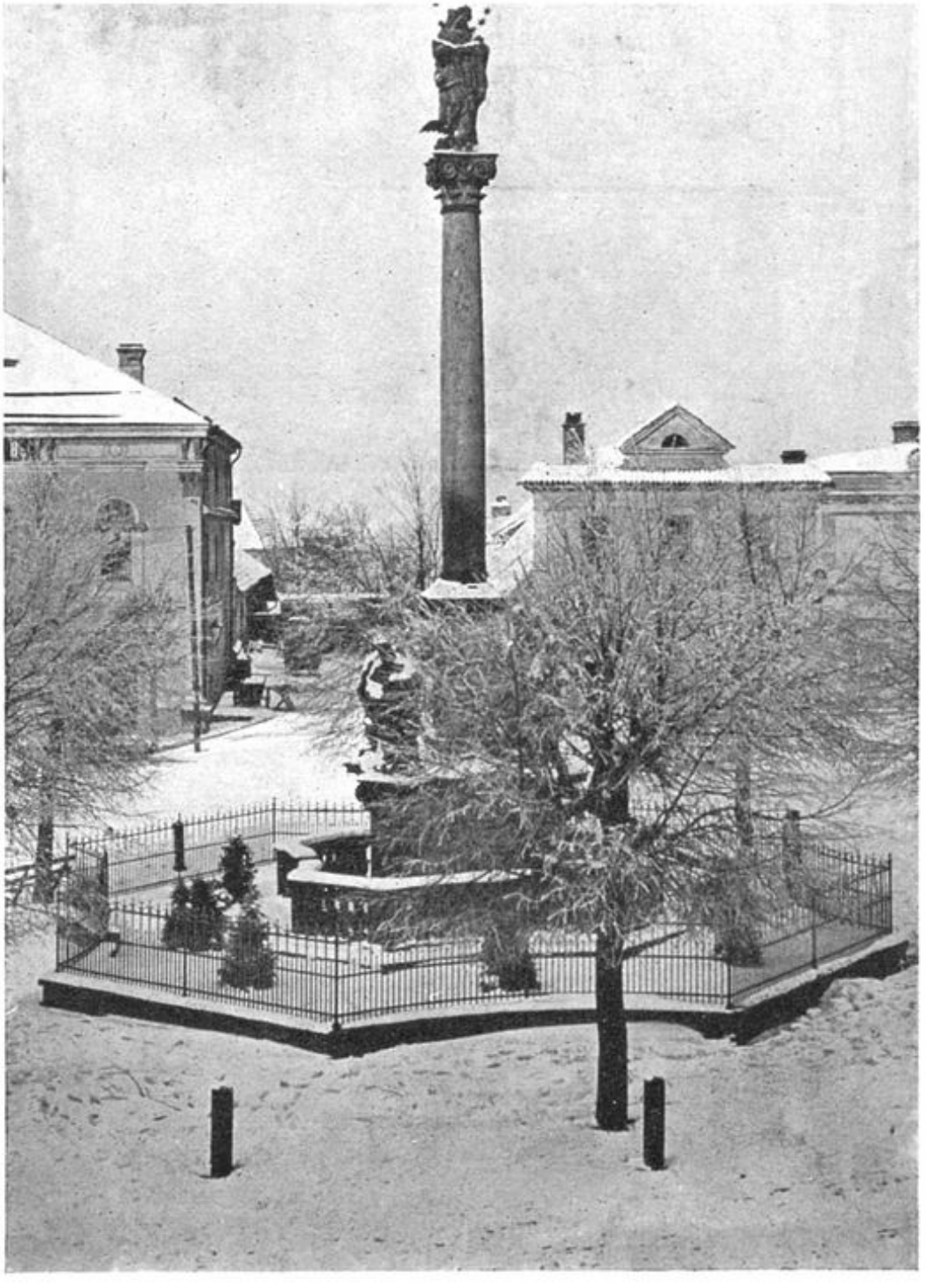

Obr. 116. Opočno. Mariánský sloup na náměstí z r. 1718. Fotografii zapůjčil vdp. děkan Fr. Barvíř v Opočně. Archiv Mariánských družin v Praze.

Obr. 117. Nová Paka. Mariánský sloup na náměstí z r. 1716. Ant. Cechner, Soupis pam. XXXI., 128.

Opočno. Na náměstí před klášterem statue P. Marie z r. 1718 od ital. sochaře Giovani B. Bully, se sochami sv. Šebestiána, Františka Xaver., Karla Borom. a Rocha. Z jeho dějin je zajímavo, že celé dílo bylo dovezeno z Italie (dříve než byla železná dráha), při čemž doprava vysokého sloupového monolitu byla neobyčejně obtížná, trvala tři léta a vyžádala si většího nákladu než sochařská práce sama. Za práci v Opočně dostal sochař 700 zl., svobodný byt v zámku, 2 sudy piva, 2 korce žita a 2 korce ovsa. Tento autor tesal sochy i pro Mariánský sloup v Hradci Král. a vedl dočasně stavbu mor. sloupu v Chrudimi. A. Kubíček, Opočeň, 5; A. Flesar, Popis okresu opočenského, 106.

Na podstavci sloupu $9^1/_2$ lokte vysokého čteme nápis: Venerationi Deiparae sine labe luem arcentis in hacce Statua perennis gratitudinis tesseram posuit Hieronymus in Colloredo, Comes atque Dynastiae hujatis toparcha", t. j. „K uctění Bohorodičky bez poskvrny, ochranitelky před morem, ustavičné vděčnosti památník touto sochou postavil Jeroným z Colloredo, hrabě a zdejšího panství vladyka." Fotogr. zapůjčil a výpis blahovolně obstaral vdp. děkan Frant. Barvíř v Opočně.

Nová Paka. Morový korintský sloup se sochou P. Marie na náměstí postaven r. 1716. Nápis: „Ex voto, Anno 1716" (Ze slibu). Kolem sloupu na kamenné balustrádě sochy sv. Jana Nepom., Jana Evang., Rocha a Šebestiána. Opravena v roce 1902 nákladem 350 zl., které věnovala Občan-

Obr. 118. Pardubice. Mariánský sloup na náměstí z r. 1695. Archiv Mariánských družin v Praze.

ská záložna. Soup. pam. XXXI., 128; Katol. Listy ze dne 9. srpna 1902 (č. 217).

Pardubice. Mariánská statue uprostřed starobylého náměstí postavena pravovárečnými měšťany poznovu 1680 na popud děkana Valentina Kelčaka za 250 zlatých r. 1695 a půl vědra piva z každé várky po celý rok. P. Maria stojí na měsíčním srpku na korintském sloupu. Pronikavou úpravu dal sousoší sochař Jakub Teplý. Po stranách stojí sochy sv. Václava, Ludmily, Vojtěcha a Norberta. Roku 1777 byli k soše připojeni čtyři lvi a mezi ně postaveny sochy sv. Prokopa, Jana Nepom., Josefa a bl. Ivana. Roku 1846 byla opravena a r. 1780 socha P. Marie nákladem celníka Jos. Kotíka pozlacena. Při soše konány v oktávě sv. Jana Nep. večerní pobožnosti a socha jeho i celé sousoší k tomu účelu zvlášť vyzdobováno. Pardubičtí si tohoto sousoší vždy vážili; pro trvalou ochranu této památky rozhodla se pardubická obec r. 1899 převzíti ji do své správy, dříve náležela patronátu zámeckému. Pardubičtí také pamatovali na sousoší nadacemi a odkazy. Sloupu příslušela nadace 200 zl. hraběnky Ughartové, na 100 zl. Alžběty Frodlové, 100 zl. Jiřího Čupíka, 58 zl. Daniele Frodla. Zákazem Josefa II. nadace zrušeny a pobožnosti ustaly. Nechvíle, „Method", VIII., 112, prof. Jos. Sakař, Dějiny Pardubic, IV., 101.

Měšťan pardubický a pražský Jakub Ant. Štross, veliký ctitel mariánský, který na svůj náklad postavil v Pardubicích kostel P. Marie Bol., ve své závěti odkazuje: „Při sloupu Rodičky Boží na rynku v městě Pardubicích modlí se každosobotně litanie. Aby dítky na tu pobožnost tím hojněji a pobožněji se scházely, u téhož sloupu nebo po vykonaných litaniích v chrámu za mne, manželku mou a děti mé pastorné, též za dušičky v očistcových mukách bez pomoci lidské zůstávající Pánu Bohu horlivě se modlily, v čas postní po šest sobot, by se dětem každou sobotu od kostelníka

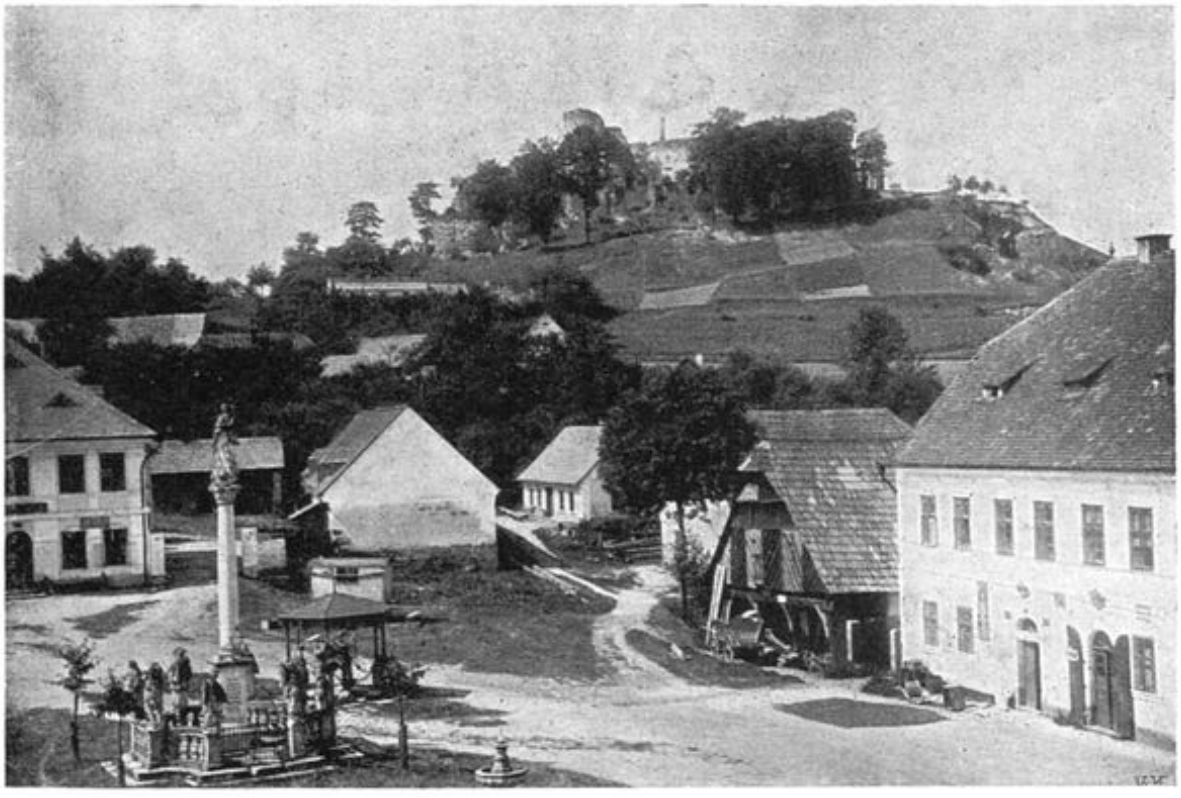

Obr. 119. Pecka. Sloup P. Marie na náměstí. (V pozadí zříceniny hradu Křišt. Haranta.) A. Cechner. Soupis pam. XXXI., 137. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

za 30 kr. preclíků koupilo a jim rozdalo, odkazuji Na lampu při témž sloupu Rodičky Boží, aby každou sobotu rozsvěcována byla pro ten každý sobotní den na olej neb máslo... Na skleněné lampy, bavlnu a knůtky, tomu kterýž by tu lampu rozsvěcoval za jeho práci..." Srovnej Blažek Ant., Pověsti a obrázky z chrudimského kraje, VI., str. 129 a 130.

O Mariánských svátcích konány u sloupu litanie s hudbou, po kterých při zpěvu písně svatováclavské se šlo průvodem na požehnání do děkanského kostela. Dílem pro špatné počasí, ale zvláště po zákazu veřejných pobožností za Josefa II. byla sobotní pobožnost od sloupu přeložena do děkanského kostela. – Dne 16. srpna 1931 za četné asistence duchovenstva sloužil u Mariánského sloupu slavnou mši sv. královéhradecký biskup (nynější arcibiskup pražský) Dr. Karel Kašpar. (Podle různých pramenů.)

Pecka v Podkrkonoší. Socha P. Marie na náměstí na korintském sloupu postavena r. 1720 nákladem obce za převora kartouzského ve Valdicích (kterémužto klášteru Pecka patřila), za faráře Antonína Petrše a purkmistra

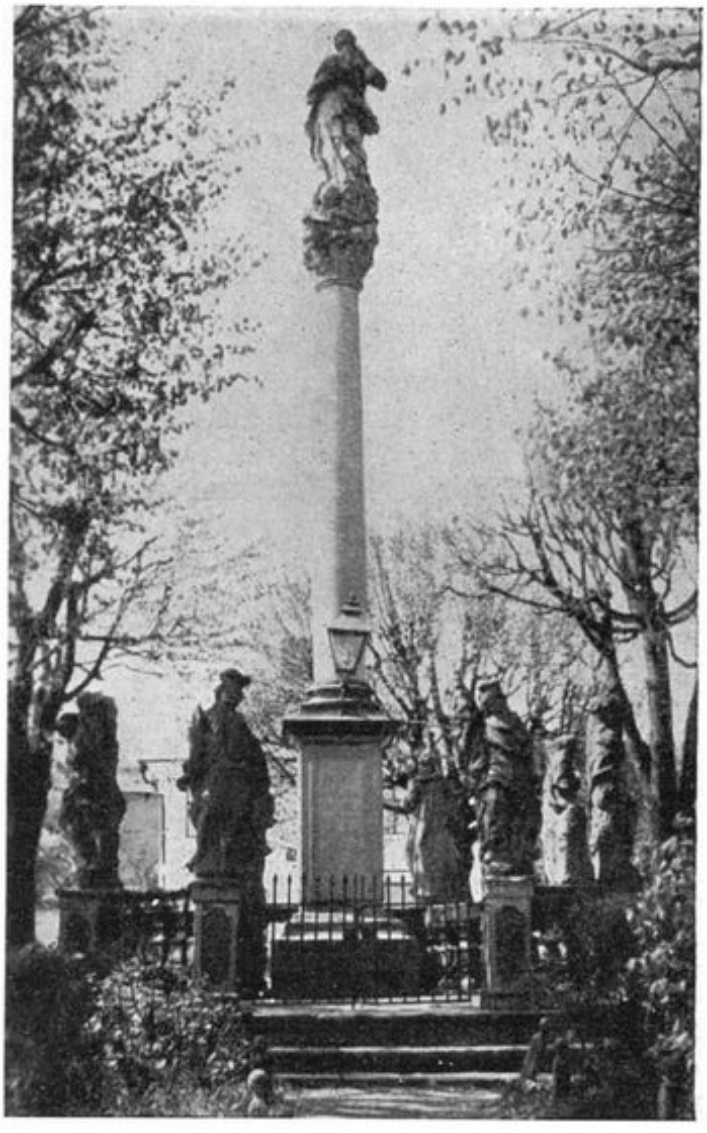

Obr. 120. Pecka u Nové Paky. Statue Panny Marie na náměstí z r. 1720. Fotografoval Jan Tichý v Pecce. Archiv Marián. družin v Praze.

Jana Vagnera; již před tím stála na náměstí socha P. Marie, ale jen na jednoduchém sloupu, na který r. 1723 postavena socha Bolestného Krista u pivovaru. Na rozích osmibokého zábradlí jsou sochy svatých, Josefa, Jana Nep., Kateřiny, Šebestiána, Víta, Václava, Floriána a Barbory. Latinské nápisy, patrně z některé opravy pozdější mají chronostikon: 1822. Památník hradu a městečka Pecky (R. Engelman, J. Jíra a Fr. Čípa) str. 78. O svátku sv. Jana Nep. konány sem průvody z kostela. Sochy tesal František Petrš z Červené Doubravice, sochu P. Marie za 20 zl., ostatní po 13 zl. atd. Celkový náklad na sousoší byl 239 zl. a 2 kr. Na darech se přijalo 19 zl. 12 kr., místní cechy darovaly 29 zl. 30 kr., 120 zl. vypůjčeno od far. peckovského záduší; potřebná částka pak doplňována různými dárky a pokutami. V roce 1796 měli mezi sebou nějaká nedorozumění místní občané S. a G. G. vykopal pak ze msty prvému tři štěpy, odnesl do panského lesa a po různu zasadil; uvězněn za to na 48 hodin. Třetího dne před úřadem odprosil a S. se obměkčil, vše mu odpustil s tou podmínkou, že dá na opravu Mariánského sousoší 10 zl. Podobně jiné dary a pokuty na Mariánský sloup mají velmi pestrou historii. Soup pam., XXXI., 135.

Písek. L. 1713 vypukl zhoubný mor, který se již r. 1711 objevil v Cařihradě a zavlečen byv potom do Uher, Štýrska a Polska, také do Čech vnikl. V Praze byl tehdá tištěn spis lékařské fakulty, v němž se nemocným odporoučela především modlitba, odříkávání žalmův a chvalozpěvy ku sv. patronům proti moru, totiž sv. Rozálii, sv. Šebestiánu, sv. Rochu a sv. Antonínu Pad. a sv. Čtrnácti Pomocníkům. Jeho působení na Písecké, neméně myšlenka, že nemoc jest trestem od Pána Boha seslaným, zračí se v usnesení městské rady dne 9. října. Nařízeno, jakmile se všemi zvony zazvoní, aby každý, kdekoliv se nachází, padl na kolena a se sepjatýma rukama se modlil za odvrácení zlého... Téhož totiž dne usneseno postaviti ozdobné sousoší jako znamení prvního vota neb slavného slibu. Dne 15. října, když bylo před oběrou ve velkém kostele, přečetl Jan Jiří F. Kochan z Prachové u velkého oltáře následující slib, jak jej byl sám sepsal: „Osada města Písku prosíc Boha za odpuštění hříchův a odvrácení těžké metly, připovídají, že ke chvále Marie Panny, sv. Josefa, sv. Václava, sv. Pia, sv. Šebestiána, sv. Rocha, sv. Rozálie a sv. Barbory kamenný obraz na sloupě postaviti chtějí. Amen." S přípravnými pracemi počato za nedlouho a projednáno dílo l. 1713, 28. listopadu. Smlouva učiněná s Christ. Widemanem, měšťanem a sochařem v Plzni, zněla tak, aby vytesal 8 soch, jednu početí Panny Marie 3 a $^3/_4$ lokte vysokou s drakem pod nohama a sedm: sv. Josefa, Václava, Pia, Šebestiána, Rocha, Rozalie a Barbory, každou zvýší 3 loket. Za tuto práci a vytesání městského erbu na podstavec slíbeno mu 280 zl. Druhá smlouva učiněna s Františkem Zeberem, měšťanem Horažďovským a kameníkem. Tento zavázal se se švakrem svým, Janem Baurem, podle obrazů od sochaře zhotovených vyhotoviti sloup bez hlavice a paty, čtyři stupně neb schody a pak na sloup a okolo něho postaviti sochy. Při tom mu také uloženo sochu sv. Jana Nep. na mostě vyvýšiti a spraviti a za tu všecku práci slíbeno mu 500 fl. a 1 a $^1/_2$ sudu piva. K těmto patronům moru, slibem vyzdviženým, připojili dobrodincové sochy sv. Vavřince, sv. Františka Xav. a sv. Máří Magdaleny. I sochař i kameník se vyznamenali a patří proto sousoší to k nejkrásnějším památkám města Písku. Provedení vota odůvodněno nesnesitelnou daní akcizu, až do r. 1714 trvající, velkou neúrodou, padáním dobytka a morovou ranou v městech Pražských, kdež v 5 měsících 45.000 lidí umřelo. Působením p. Reischle, prymasa, stalo se, že 31. srpna l. 1714 místo na Malém rynku, kdež sousoší státi mělo, skrze J. Fr. Bezděku, děkana a vikáře v kraji Prachenském u přítomnosti konventu sv. Kříže slavně posvěceno, potom sloup a socha Boží Rodičky na něj 6. října 1714 vyzdvižena a pak i ostatní sochy postaveny. Po dokončení všeho toho vedeno procesí 8. září 1715 z kostela za zvuku střelby, trub a vlašských bubnův ke sloupu, jenž posvěcen a pak bylo v kostele slavné kázání. Od té doby voděna ke sloupu každý svátek sv. Máří procesí a tu zpíval lid píseň, kterou Jan And. Holub složil: „Vás o svatí patronové pobožně vzýváme" – píseň děkující Pánu Bohu a svatým patronům za milostivou ochranu král. města Písku v čas morové rány. (Zpívá se jako „Velký hříšník přicházím...") Skladatel byl více hudebník než básník.

1. Vás, ó svatí patronové, pobožně vzýváme, Nejvěrnější ochráncové, vůbec vyznáváme, že jste nás bránili, před morem chránili, Vám díky vzdáváme!

2. Když sedmnáct set třináctém roku Bůh zem trestal, morem a zase

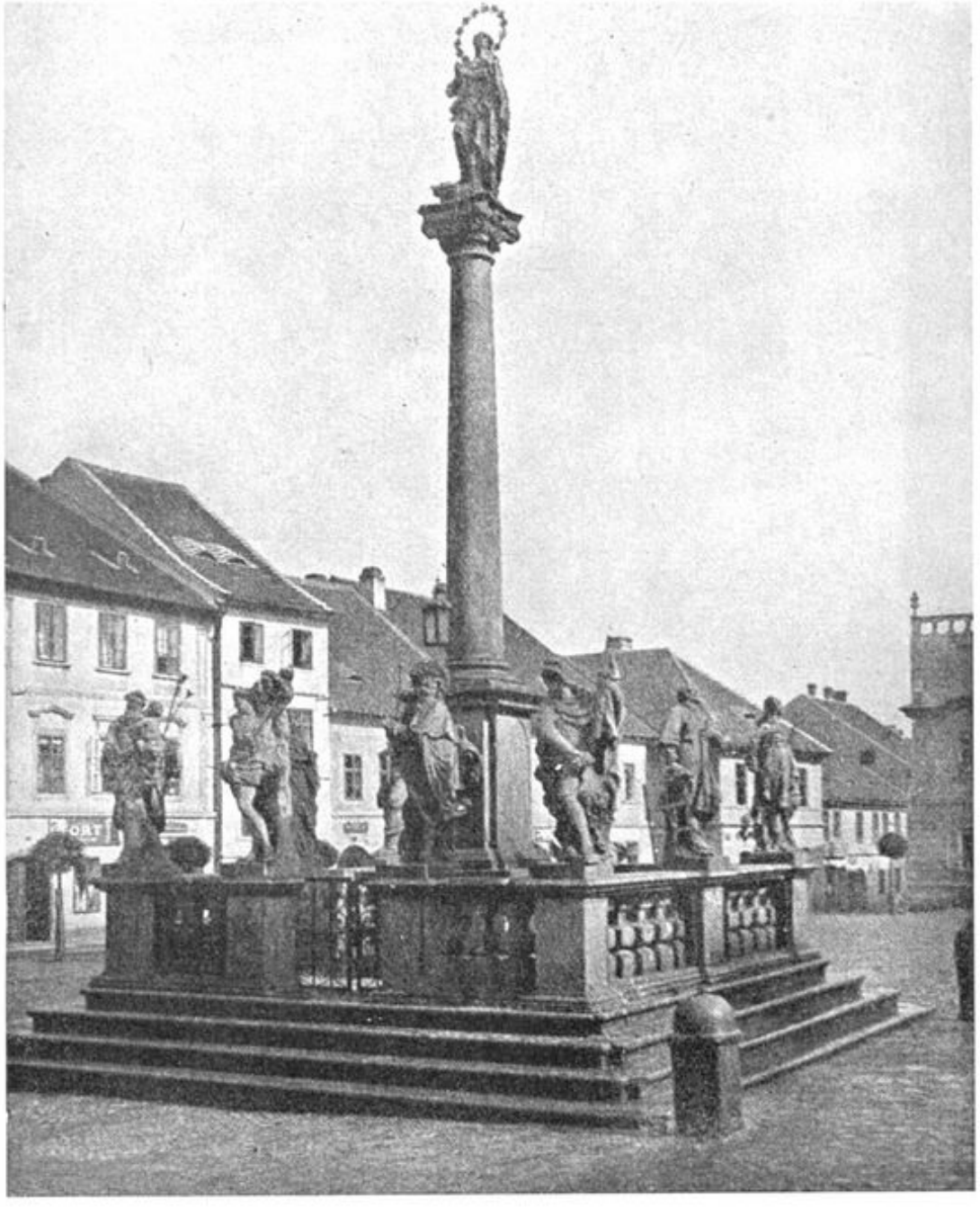

Obr. 121. Písek. Mariánské sousoší na náměstí od Krist. Widemanna z r. 1714. Archiv Mariánských družin v Praze.

v čtrnáctém lid hubiti přestal, skrz Vaši přímluvu od toho neduhu Písek zdravý zůstal.

3. Za tu a jiné milosti Boha velebíme, že nás ze své dobrotivosti, chránil, děkujeme, Vám též k počestnosti, z povinné vděčnosti slib vyplňujeme!

4. K Tvým nohám Panno Přečistá, my hříšní padáme, jenž naše obrana jistá, srdečně vzdycháme, rač dále chrániti, od zlého zbaviti pokorně žádáme.

5. Svatý Josefe, patrone náš, Tys u Boha mocný, ctitelům Tvým Ty pomáháš, rád hojíš nemocný, uleč vše neduhy a smaž hříchův dluhy, neb's u Boha mocný.

6. Buď chválený Rochu svatý za věrnou ochranu, že's nedopustil padnouti nám morovou ránu, ať na delší časy nás chrániti ráčí, přimluv se ku Pánu.

7. Svatého Šebestiána, pomoci vyzývejme, ať nás mine morní rána po-

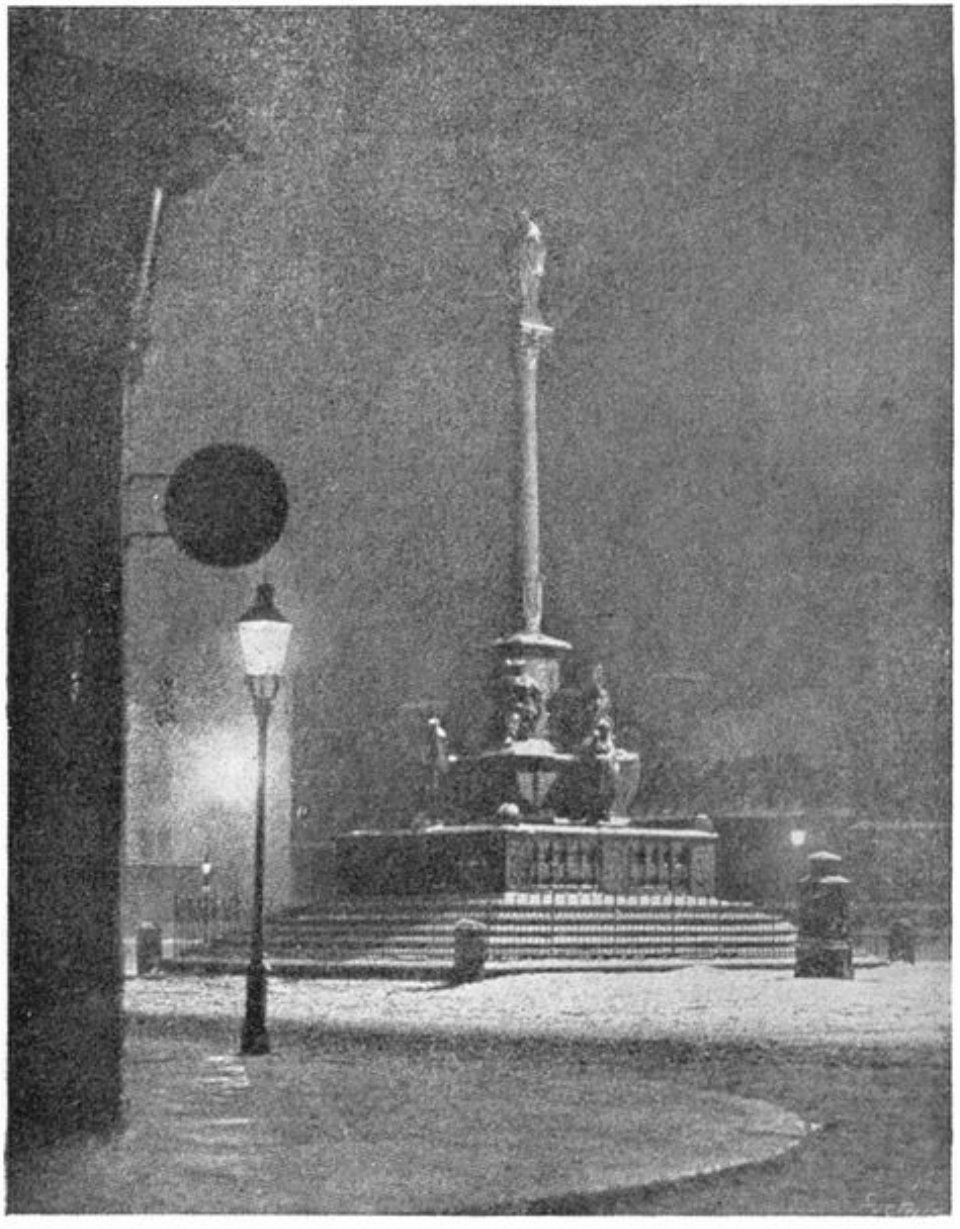

Obr. 122. Plzeň. Mariánský sloup na náměstí od Krist. Widemanna z r. 1681. Archiv Mariánských družin v Praze.

božně žádejme, od moru trápení, že budem zbaveni, skrze něho doufejme.

8. Přistupme k muži božímu, Xaveria chvalme, lásky Ježíše plnému, své potřeby kladme, Jenž mnohé uzdravil, od neduhu zbavil, Xaveria chvalme.

9. Přispěj, Rosalie svatá, Tvým orodováním, jenž čtyřista více léta jsou

Obr. 123. Plzeň. Krist. Wiedemann, Morový sloup před radnicí. Štoček zapůjčil Ladislav Lábek ze svého díla „Potulky po Plzni staré a nové", II.

skryta, v jeskyni, když zjevena byla hned si v svět sprostila hrozné morné rány.

10. Svatý Václave, kníže náš, králi české země, nedopouštěj hladu na nás, vzpomeň na své plémě, chraň krále našeho, všech poddaných jeho, ať nezahyneme.

Obr. 124. Plzeň. Socha P. Marie Plzeňské při Doubravské silnici z r. 1737 od Ant. Hericha. Štoček zapůjčil Ladislav Lábek, správce Národopisného musea v Plzni.

11. Pie svatý, náš zachránce a náměstku Krista, církevní v vojnách, zástupce, patron Písku města v Tvém orodování jest naše doufání, i naděje jistá.

12. Prosme Vavřince svatého, by nás opatroval, od ohně všechněm škodného vždycky ochraňoval, když v hrozném trápení a ohně pálení Boha oslavoval.

13. Dokavadž jsme v živobytí, Tě vroucně vzýváme, bys nám přispěla při smrti, pokorně žádáme, pros Barboro svatá, jenž pro Krista sťata, ať šťastně skonáme.

14. Svatá Máří Magdaleno, za nás se přimlouvej, pravého pokání ženo, v hříších vězet nedej, ale Boží milost a nad hříchy lítost, nám hříšným vyžádej!

15. E já! patronové svatí, Vás pobožně ctíme, v živobytí i při smrti Vám se poroučíme, skrze Vaše zásluhy ať všechny neduhy Bůh shladí, prosíme.

16. Bože v Trojici jediný, buď od nás vždy chválen, hladu, vojny, morné rány Tvůj lid ať jest zbaven, budem Tě slaviti, v svatých velebiti zde i věčně. Amen.

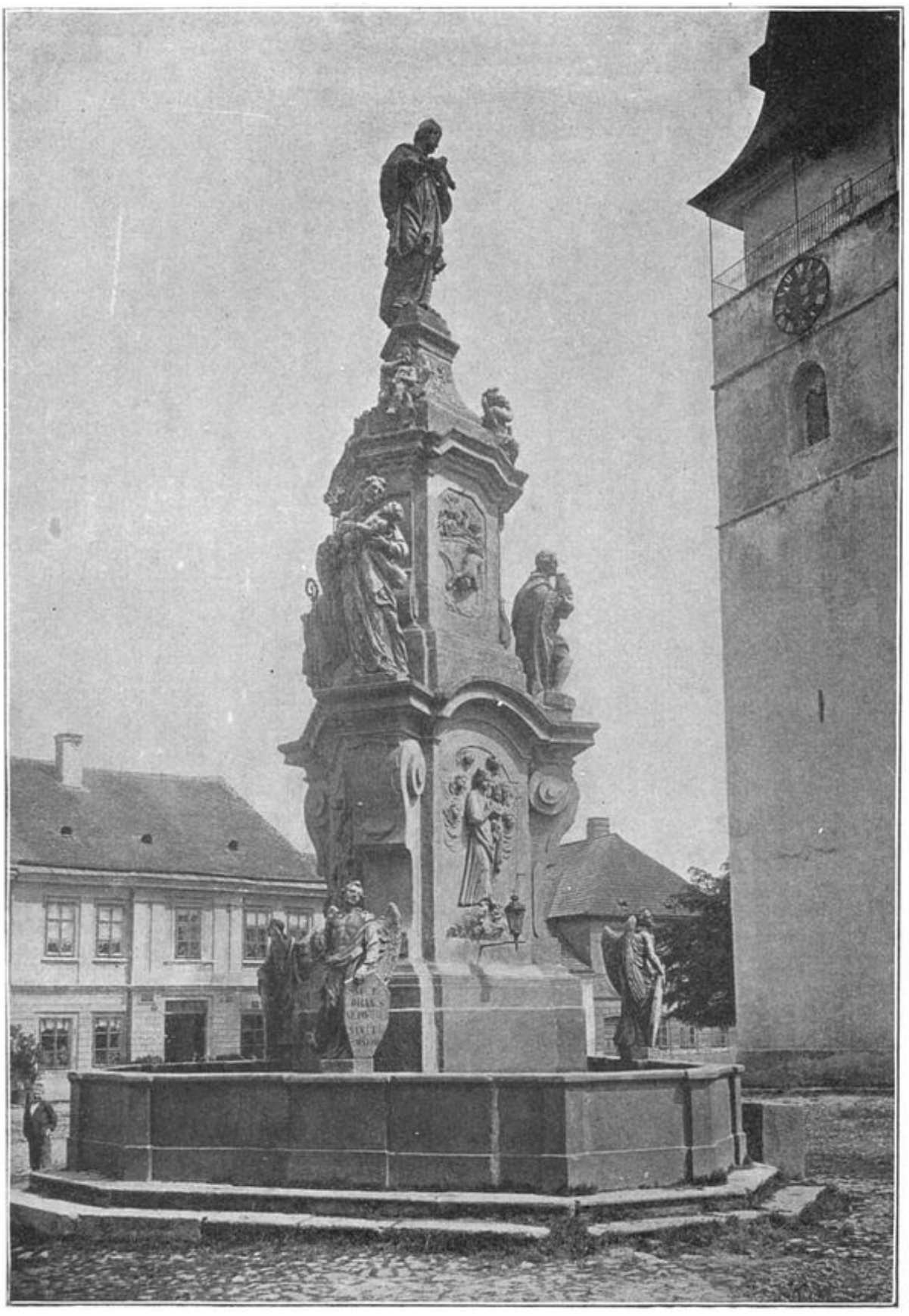

Obr. 125. Počátky. Sousoší sv. Jana Nepom. s kašnou z r. 1720. Jos. Soukup, Soupis pam. XVIII.,225. Zapůjčila Archeolog. komise.

Když město Písek r. 1742 osvobozeno od Francouzů, byla připojena k slavnosti na památku zachránění města před ranou morovou nová slavnost, která vždy konána v neděli po 8. červnu, při čemž ve slavném průvodu nošen milostný obraz Panny Marie Písecké k Mariánskému sousoší. K této církevní slavnosti později připojena odpoledne téhož dne národní slavnost ostrostřelců.

Obr. 126. Poděbrady. Mariánské sousoší z r. 1765. Archiv Marián. družin v Praze.

Měšťané Písečtí obnovili svůj slib roku 1744 tímto projevem: „Každý rok ke stálosti největší cti a slávě nejblahoslavenější Rodičky Boží Marie Panny, slavnou procesí s nebesy a korouhvemi a s nošením milostného obrazu Mariánského při zvuku polnic, trub a bubnův po městě k její svaté statui a svatých patronů našich ke cti a na to slavnou mši sv., při ní oféry, pak Te Deum... a požehnáním Nejsvětější svátostí oltářní vykonati, k tomu pak potřebným tak jako i chudým almužny dva rýnské z důchodů obecního dáti chceme." – Beletristicky napsal dějiny toho sloupu Alois Dostál v článku „Splněný slib", jenž byl otisknut ve Vel. Mariánském kalendáři (vimperském) na r. 1935, 97. Za opatření výpisů vděčím vdp. děkanu Mat. Kolaříkovi v Sedlicích. – Sedláček: „Dějiny města Písku", I., 308 a n. – Program písec. reálky 1885 a j.

Plzeň. Na náměstí sloup 14 m vysoký se sochou P. Marie Plzeňské. Dějiny stručně tlumočí nápis na průčelní straně: „Roku 1681 nákladem Plzeň-

ské obce na odvrácení morové rány postavena, r. 1890 a znovu r. 1931 dobrovolnými příspěvky opravena." R. 1680 zavlečen sem mor, ač Plzeň dlouho mu vzdorovala. První obětí se stala celá rodina senátora Matěje Michala 10. září; během dvou dní pomřeli s manželkou, pěti dětmi a služkou a záhy na sta lidí zmíralo. V těchto smutných dobách senát plzeňský neustále vzýval Boha, aby tuto zhoubnou nemoc Bůh odvrátil od města;

Obr. 127. Poděbrady se sochou P. Marie Svatohorské u „havířského" kostelíčka z r. 1758.

také se konalo slavné procesí s velebnou svátostí na místo pouti svatohorské a senát učinil slib, že dá vystavěti na náměstí sochu P. Marie. Základ k ní položen dne 7. listopadu 1680 arciděkanem Janem Alešem Čapkem a purkmistrem Martincem Pavlem. Do základního kamene vložena pamětní listina. Sousoší stavěli kameník Milich, slavný sochař Krist. Widemann starší a zedník Martin Novák. Balustrádu zdobí sochy sv. Václava, Bartoloměje (patrona města), Rocha a Floriána, v podstavci sv. Rosalie. Sousoší bylo posvěceno 1681 děkanem Václ. Červenkou. R. 1714, dne 29. listopadu následkem slibu magistrátu po novém moru postaveny další sochy sv. Františka Xaver., Petra z Alkantary a Barbory. Dne 2. prosince konalo se procesí po náměstí za účasti celého konventu dominikánského a františkánského. Opravy sloupu provedeny v roce 1814 a 1890 a 1931, jak svědčí nápisy: „Přičiněním vdp. P. Frant. Herolda, infuL děkana a P. Augustina Střížka, staršího kaplana, byla statua tato obnovena a

Obr. 128. Polička, Jiří Pacák. Sousoší P. Marie na náměstí z r. 1751. Zd. Wirth, Soup. pam. XXII., 89. Zapůjčila Arch. komise.

slavně posvěcena 15. srpna 1840... – V naší době znovu byl opraven morový sloup péčí infuł. arciděkana Antonína Havelky a zásluhou dobrodinců, hlavně pí Marie Smitkové a p. Ant. Lišky z Plzně a slavné posvěcen (se třemi zvony pro arciděkanský chrám) dne 25. X. 1931. Matičko Boží, chraň naše město i stát." Legendu o sloupu plzeňském za-

Obr. 129. Jiří Pacák. Statue Panny Marie na náměstí v Poličce z r. 1751. Obrázek z článku dra Emanuela Poche-ho v „Umění" XI., 450, „K otázce činnosti sochaře Josefa Pacáka." Štoček zapůjčil Jan Štenc, Praha.

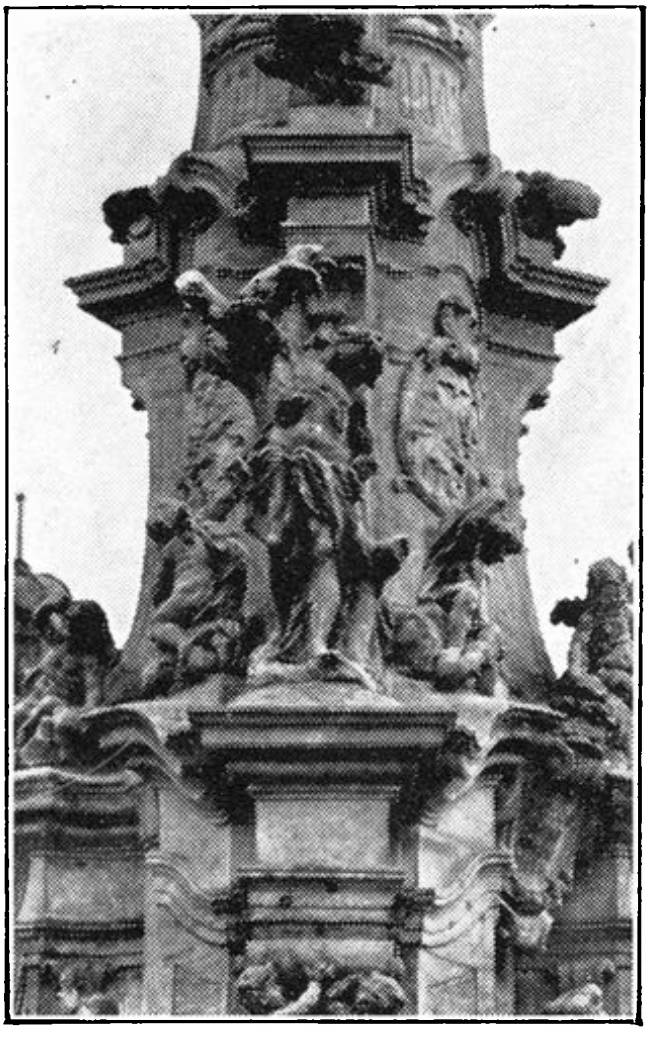

Obr. 130. Polička. Jiří Pacák, detail ze sousoší Morového sloupu. Zapůjčil Sekretariát „Lidových Listů" v Praze.

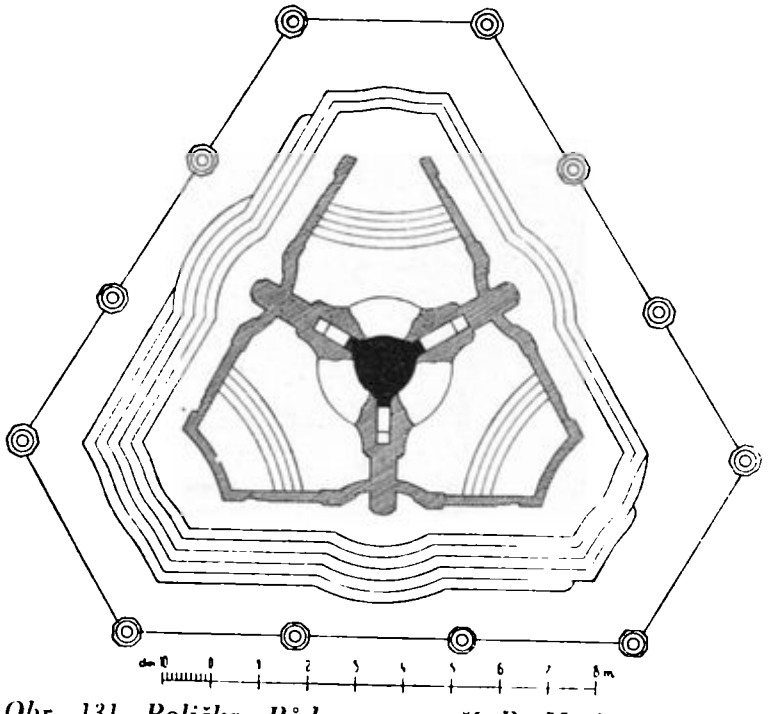

Obr. 131. Polička. Půdorys sousoší P. Marie na náměstí. Zapůjčila Archeol. komise.

Obr. 132. Polička. Jiří Pacák, detail Madonny na morovém sloupu. Štoček zapůjčil Sekretariát „Lidových Listů" v Praze.

řadil jsem mezi pověsti na konci této knihy. Za zmínku stojí zvláštnost, že umělec Wildmann vložil do ruček Ježíška místo typického jablka či zeměkoule lebku, snad symbol smrti či moru.

Literatura: Hruška: Pamětní kniha, 181 a n.; L. Lábek: „Potulky po Plzni staré i nové", I., 18, 30, 178; Ant. Havelka: Nové zvony plzeňské, 77 a n.

Jakási miniatura plzeňského morového sloupu jest Mariánský sloup P. Marie Plzeňské při Doubravské silnici z r. 1737 věnovaný sem Antonínem Herichem, který byl jeho tvůrcem a jest se svou manželkou na reliefu podstavce vypodobněn. Pověst k němu se vížící otiskujeme ke konci tohoto pojednání. Viz Lad. Lábek, Od spravedlnosti ke kostelu sv. Jiří, 7.

Plzenec. Na náměstí morový sloup Panny Marie bez poskvrny hříchu prvotního počaté z r. 1721. Na podstavci vytesán znak města; kolem sloupu sochy sv. Josefa, Václava, Ludmily a Barbory. Dr. A. Podlaha: Posv. místa II., 326-7.

Počátky. Na náměstí blíže kostela stojí sousoší sv. Jana Nep. z r. 1720. Na podstavci v nižším patře jsou reliefy P. Marie s Ježíškem a andílčími hlavičkami, relief sv. Františka Xaver. a Jiří. Ve zvýšené části reliefy ze života sv. Jana Nep., jehož postavou sousoší vyvrcholuje. Podstavec oživují ještě postavy andělů a sochy sv. Josefa, Jana Kř. a Prokopa. R. 1839 obklopeno bylo sousoší kašnou. Soupis památek, XVIII., 225.

Poděbrady. Mariánské sousoší na náměstí z r. 1765 se sochami sv. Václava, Vojtěcha, Prokopa a Floriána postaveno na paměť moru 1714, a obnoveno nákladem města a příznivců 1896. U havířského kostelíčka Nanebevzetí P. Marie v Poděbradech jest sloup P. Marie Svatohorské z roku 1758, postavený na památku bitvy u Kolína, nákladem hejtmana poděbradského panství Ign. Oplta z Werthenfeldu.

Polaky, okres Kadaň. Na rozcestí zajímavý rokokový Mariánský sloup z r. 1782, značné umělecké hodnoty. Tamže na návsi Svatotrojické sousoší z r. 1683. Dr. Josef Opitz, Alte Kunst, Kaaden-Pressnitz, 27.

Polička. Mariánský sloup 20 m vysoký na náměstí proti vchodu do radnice uprostřed dvou kašen. Jest vzácnou uměleckou památkou, postavenou z vděčnosti, že P. Maria vyslyšela prosbu občanů a uchránila město od moru. Sochařskou práci tesal Jiří Pacák, sochař z Litomyšle od r. 1727 do 1731. Slavnostně posvěcena děkanem Neupauerem na svátek sv. Petra a Pavla. Krásně architektonicky rozčleněný podstavec oživují barokové sochy sv. Josefa, Jáchyma a Anny, Floriána, Václava, Víta, Karla Borom., Šebestiána a Rocha. Podstavec jest zdoben kartušemi s reliefy Zvěstování, Nanebevzetí a Korunování P. Marie. Na jehlanu v obláčcích 23 celých a 40 hlaviček andělíčků. Se sousedními kašnami, zdobenými sochami sv. Jiří a sv. Michaela tvoří sousoší jedinečnou uměleckou skupinu. Před sochou konávali misionáři misie. Lidové podání vypravuje, že byla postavena na místě, kde vyvěral silný pramen, který měl ohroziti jednou město záplavou; zřídlo pod sochou zalito prý olovem a zaniklo. Na zeměkouli pod P. Marií byl prý ukryt krásný zlatý prsten. Při opravě sochy hledali jej tři občané, ovšem marně.

Podle lidové pověsti stálo sousoší o dvě grešle více, než její sousedka — radnice. (Štefka: „Král. věnné město Polička v přítomnosti a minulosti".) Stálo celkem 6289 zl. 37 kr. a zaplacena městským důchodem. Řadí se k nejkrásnějším sousoším toho druhu v Čechách. Soup. pam. 87 a n.; „Lidové Listy" č. 283 ze dne 8. prosince 1927.

Sousoší bylo původně 25.4 m vysoké a za vichru se kymácelo. Proto bylo r. 1742—1743 celé až do základu rozebráno a o nejjemnější část vrchní pyramidy sníženo a znovu postaveno; nyní jest výška statue od svrchního schodu 22 m. Sousoší bylo dokonale opraveno a zajištěno roku 1926—1927 sochaři J. Válou a Fr. Bechyněm; bylo stavěno z moletínského pískovce. Nápisy latinské, pod sochami světců ve výklencích umístěnými, hlásají, že sochu podle učiněného slibu kázala postaviti Polička, král. věrné město (pod sv. Vítem), že socha byla postavena k uctění Panny a svatých patronů kolem stojících, na jejichž přímluvu zdejší město zůstalo nedotčeno morovou ranou r. 1713 v tomto království zuřící a na vyžádání ochrany i zachování zdraví (pod sv. Floriánem) a konečně, že byla postavena pod ochranou nejslavnější a nejšťastnější císařovny Alžběty Kristiny (pod sv. Václavem). J. Al. Cupal: „Polička a její památnosti a výtvarné umění", 1934, nazývá sousoší „nejskvělejší ozdobou Poličky"; tamtéž jest pěkně reprodukována nejvyšší část jehlanu s jonskou hlavicí a celou sochou P. Marie. Pacákovy sochy sv. Jiří a archanděla Michaela ze sousedních kašen, o nichž je výše zmínka, byly přeneseny na pilíře hřbitovního vchodu.

Police nad Metují. Na náměstí postavena socha P. Marie Bolestné patrně nákladem opata broumovského Otomara r. 1707. Sloup jest zdoben reliefy

nástrojů umučení Páně. Autorství sochy se připisuje sochaři Janu Brokofovi. Na východní straně jest na podstavci nápis: „Ó Maria, svou Bolest a Syna svého vtiskniž mi do srdce mého a dej nám zdeť spolu želeti, v nebi s Tebou se těšiti." Cyril Fr. Kaněra: Pamětnosti far. osady Police n. M., 66, Soup. pam. XLV. 271.

U této sochy se často odbývaly vroucí pobožnosti místního Mariánského bratrstva Matky Boží bolestné. Historik W. W. Tomek vypisuje slavnost

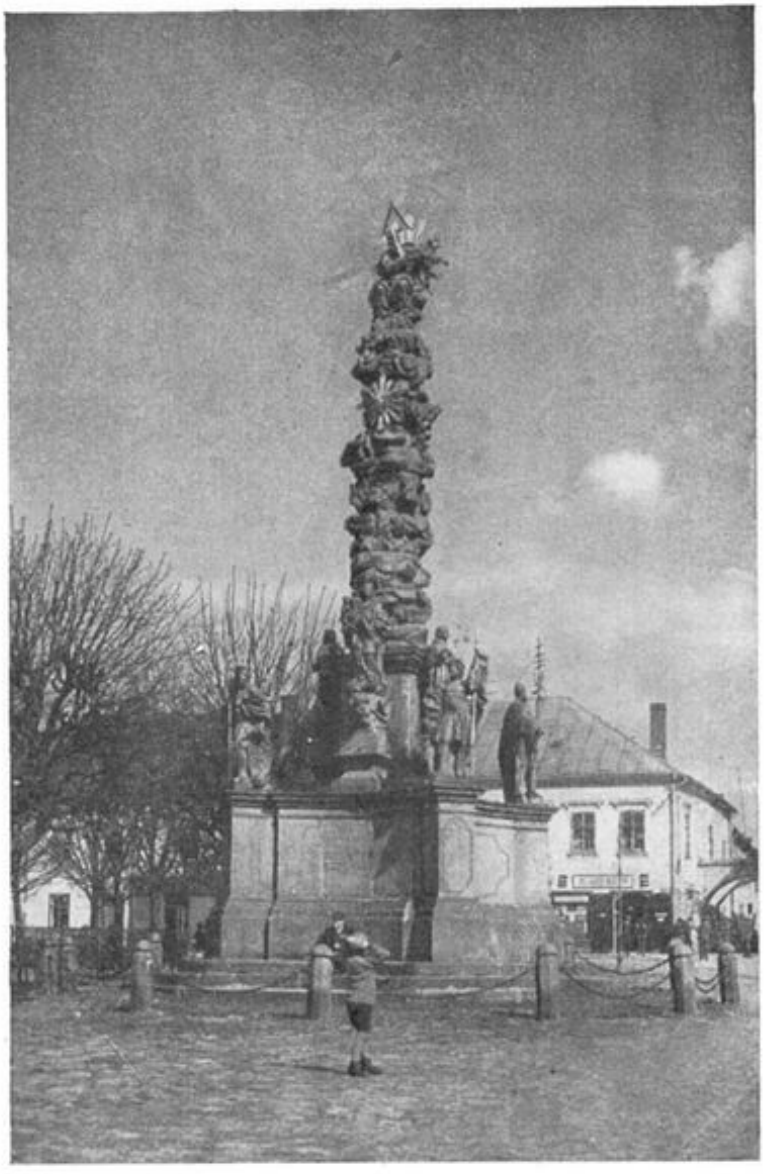

Obr. 133. Polná. Sloup Nejsvětější Trojice na náměstí z r. 1750. Archiv Mariánských družin v Praze.

stého výročí založení jeho r. 1766 v knize „Příběhy kláštera a města Police n. M.", 303: K slavnosti 13. července opat vyžádal od papeže plnomocné odpustky, brána, klášter a město vyzdobeno obrazy, znaky a nápisy. O velké mši 3.500 účastníků přijalo sv. svátosti a po nešporách vyšio se s procesím k soše P. Marie na rynku: napřed školní mládež s korouhvičkami, potom muži s jinými korouhvemi a se sochou sv. Benedikta a za nimi praeses s úředníky bratrstva. Následovalo sedm jinochů ustrojených za genie v bílém oděvu, nesoucí štíty s vyobrazením sedmera radostí Matky Boží; za nimi panny nesly sochu P. Marie, náležející bratrstvu, a opět šlo

Obr. 134. Jan Jiří Bendl, torso strženého Mariánského sloupu před Týnem, v lapidariu Národního musea. Z článku dra O. Blažíčka v Památkách archeolog. XXXX., 69. Štoček zapůjčila redakce Archeol. památek v Praze.

sedm jinochů se štíty sedmera bolestí Mariiných, potom hudebníci, mnichové, všichni ve štolách a se svícemi, opat jakožto rektor bratrstva se svým ministranstvem, hosti a konečně ženské u velkém počtu a pěkném pořádku. Socha Matky Boží na rynku byla nákladem bratrstva všecka pěkně obnovena a opatřena novou korunou měděnou a v ohni zlacenou, která stála samotna 40 zl. Po litaniích a kollektách, říkaných před ní, vrá-

Obr. 135. Wernstein na Innu. Podstavec Mariánského sloupu z r. 1647, který byl asi vzorem J. J. Bendlovi, autoru strženého Mariánského sloupu z r. 1650 na Staroměstském náměstí v Praze. Z článku dra O. Blažíčka „Jan Jiří Bendl, pražský sochař časného baroka" v Archeol. památkách XXXX., 67. Štoček zapůjčila Redakce Archeol. památek v Praze.

tila se procesí do kostela, kdež skončena slavným Te Deum ... Ale i o některých Mariánských svátcích na slavnost chodilo bratrstvo k soše s umbelou, vykonati mariánskou pobožnost.

Police Horní (okres Čes. Lípa). Na náměstí Mariánský sloup.

Polná. Na náměstí pořídil děkan Petr Florian (věnoval 560 zl. a 150 zl. nadaci) sousoší nejsvětější Trojice, které provedl řezbář a kameník Václ. Morávek z Polné. Posvěceno bylo 11. října 1750. Kolem vysokého obla-

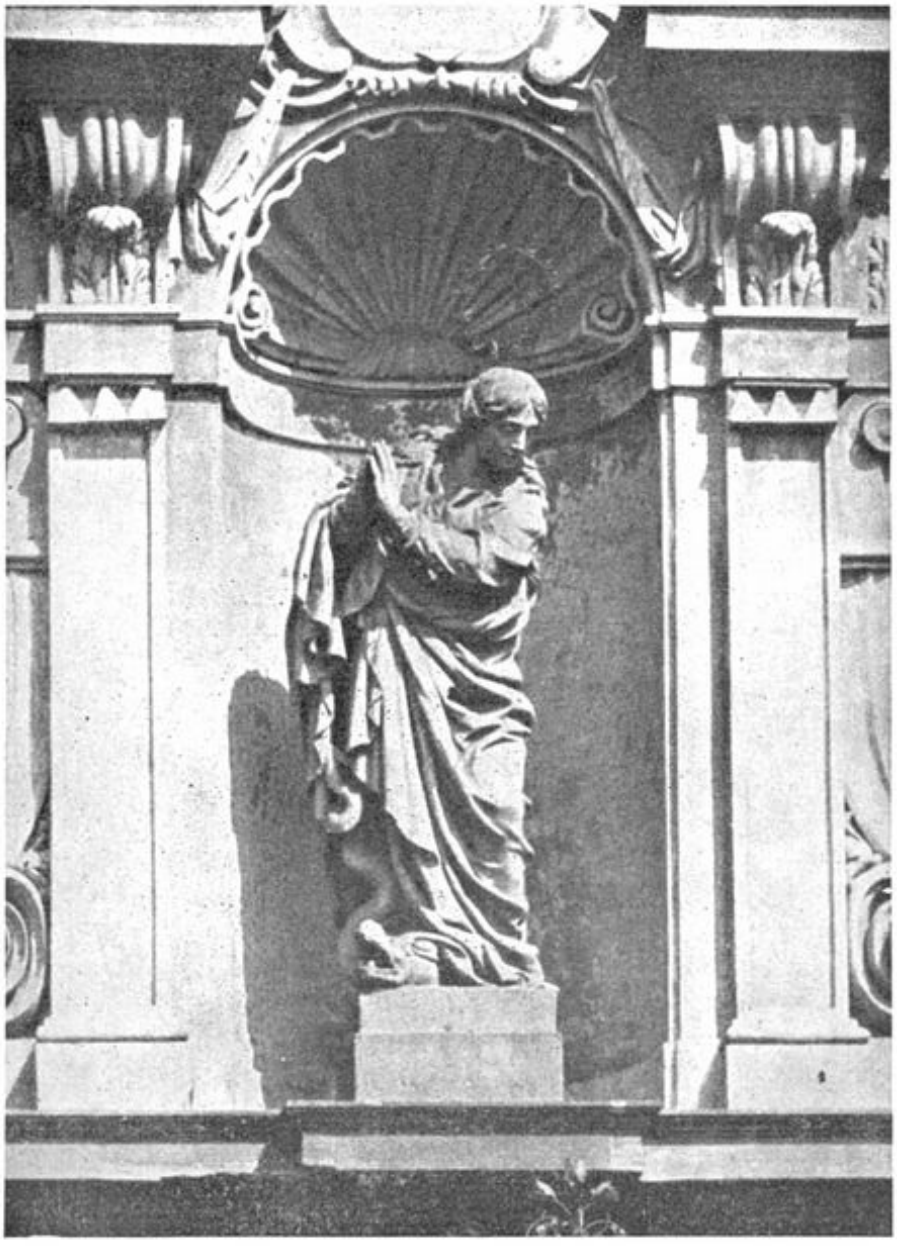

Obr. 136. J. J. Bendl, Socha Panny Marie — od autora strženého sloupu Mariánského na Staroměstském náměstí — na průčelí kostela sv. Salvátora v Praze I. Zapůjčeno z Památek archeolog. XXXX., 49, z článku Vl. Novotného: Účast J. J. Bendla na výzdobě kostela sv. Salvatora v Praze.

kového sloupu stojí na podstavci sochy P. Marie, sv. Josefa, Jana Nep., Vojtěcha, Prokopa, Antonína Pad. a Floriána. Na den Nejsvětější Trojice, sv. Jana Nepom. a o pouti polenské konají se k sousoší z chrámu církevní průvody. Fr. Pojmon, Polná, 107.

Postoloprty. Na náměstí sousoší Panny Marie. Reprodukováno v Ottových Čechách, X., 9.

Praha I. Mariánský sloup nejstarší v Čechách postaven na poděkování uhájení Prahy před Švédy r. 1650 na Staroměstském náměstí před Týnem. Jemu věnována I. část této knihy. – Nově zajímavá data o dějinách tohoto Mariánského sloupu zjistil dr. O. Blažíček a otiskl v pozoruhodné stu-

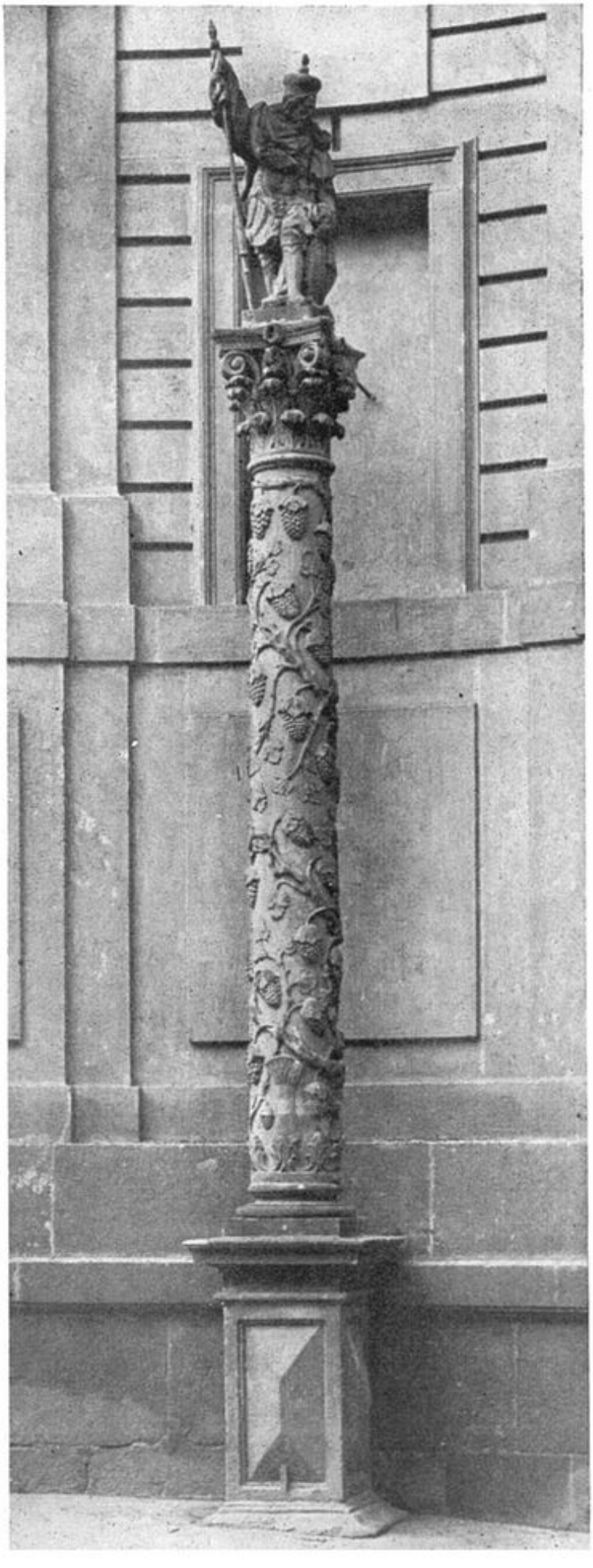

Obr. 137. J. J. Bendl, Vinařský sloup u kostela Křižovníků v Praze z r. 1676. Autorem byl tvůrce strženého Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. Zapůjč. Památky archeolog. XXXX., 85.

Obr. 138. J. J. Bendl, Detail z bývalého Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze, nyní v lapidariu Národního musea. Zapůjč. Památky archeolog. XXXX., 73.

dii „Jan Jiří Bendl, pražský sochař časného baroku", v Památkách archeol., XL, 55–91, kdež se zabývá též uměleckým rozborem soch tvůrce tohoto sousoší. Některé obrázky byly nám blahovolně zapůjčeny. Z těchto nových objevů otiskneme zde část:

„Ferdinand III. se rozhodl postaviti v Praze Mariánský sloup na paměť uhájení města při švédském obležení 1648 a v rámci propagace mariánského kultu. Poněvadž byl horlivým zastáncem dosud neoficielního dogmatu Neposkvrněného Početí Mariina, měl býti jeho oslavou i pražský sloup, pro nějž se nejprve hledalo vhodné místo. Nabízela se různá, jak dosvědčuje nedatovaný opis návrhu jesuitského řádu z bývalého klementinského archivu s názvem Causae, ob quas videtur expediens erigi columnam et statuam Imaculatae Conceptioni Beatissimae Virginis ante templum academicum collegii Societatis Jesu Pragae iuxta pontem (dnes v arch. min.

Obr. 139. Levé přední sousoší z bývalého Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze (torso). Z Památek archeol. XXX., 71.

vnitra). Důvodů se vypočítává 12. Na rubu bylo připsáno později: „NB. Haec statua postmodum a Caesare collocata est in foro Antiquae urbis..."

Pro postavení sloupu byl utvořen v Praze komitét, v jehož čelo postaven císařský šacmistr, správce sbírek Dionys Missiron z Luzonu, člen třetí generace italské rodiny Miseroni, kterou k nám povolal Rudolf II. Jednalo se urychleně a s příkladnou důkladností, neboť šlo o věc císařova vřelého zájmu. Lze proto také úřední předběžný postup sledovati velmi zevrubně (podle originálních dokladů, konceptů i opisů v archivu pražského hradu, v archivu dvorské komory ve Vídni, odd. „Böhmen" a v archivu minister. vnitra). Od 18. února 1650 se konala v Praze předběžná šetření na dotaz vídeňské dvorské komory. Šlo především o to, jak zaopatřiti potřebný obnos, odhadovaný zprvu na 2000 zl. Jak vysvítá z pozdějšího listu císařova, byly navrhovány dvě cesty: 1. z kontribucí dlužných daní a korunovačních obnosů, nebo 2. z platu neobsazeného místa nejvyššího purkra-

bí v Praze po zemřelém Bořitovi z Martinic. K těmto dvěma alternativám navrhuje česká kancelář ve Vídni třetí, totiž z pokut.

Císař rozhodl pro prvý způsob. Dne 8. dubna 1650 vypracovala dvorská komora ve Vídni oficielní návrh a 9. dubna jede už rozhodnutí císařovo z Vídně do Prahy na českou komoru, která pak 26. dubna vyzvala staroměstskou radu, aby byla dílu nápomocna. 29. dubna se obrací Dionys Missiron na presidenta dvorské komory, sděluje, že dal lámat kámen, ale nemůže v díle pokračovati bez peněz, které dosud od svého bratra Františka, bez přímého vyrozumění císařova nemůže vymoci. Nato dává císař vědět 4. května Františkovi, aby vyplatil požadovaných 2000 zl. Dionisovi, aby se dal neprodleně do díla, konečně české komoře, aby peněžní záležitost byla bezodkladně vyřízena. V srpnu píše Dionys císaři přímo, referuje o vykonané práci, o nalámaném kameni, který prý stojí připraven na rynku, ale žádá o dalších 1.300 zl., které potřebuje podle rozpočtu a podle zaslané už specifikace. Ta jistě obsahovala i podrobné údaje o plastice a jejich tvůrcích. Císař obratem odpisuje zas oběma bratřím, že věc příznivě vyřizuje.

O plastice sloupu a jeho výtvarné stránce se ovšem nedovídáme nic, mimo často opakované fráze, že císař chce postaviti pražský sloup podle vzoru ve Vídni („wie alhier zu Wien aufm Hoh, auch alda zu Prag . . .")

Tento sloup na vídeňském náměstí Am Hof byl pořízen rovněž císařem Ferdinandem III. a to při podobné příležitosti, totiž po zachránění Vídně ze švédského obležení r. 1647. Byl celý z mramoru a jeho skulptura opakovala volně bronzovou plastiku Mariánského sloupu mnichovského z r. 1638 s časnější Mariinou sochou Gerhardtovou a s bojujícími putti (anděly) podle některých Krumperovými. Prvý vídeňský sloup podle H. Tietzeho byl za Leopolda I. r. 1667 nahrazen novým sloupem dnešním podle celkového návrhu L. O. Burnaciniho, tentokráte s plastikou bronzovou, opakující skupiny mnichovského sloupu ještě přesnější. Praž. Marián. sloupu byl však prvý sloup vídeňský, přenesený do Wernsteinu na Innu, soudní okres Schärding, Horní Rakousy, kde stojí dodnes, hlavně podnětem ideovým a méně přímým vzorem výtvarným, možno-li shledat jistou podobnost jen v celkovém rozvrhu. Není při tom bez zajímavosti, že zatím co Vídeň dvakráte formálně napodobí předlohu mnichovskou, znamená časný sloup pražský, alespoň pokud se týče plastiky, samostatnou realisaci téže myšlénky . . ."

Výše jmenovaný autor porovnává též Madonu ze sloupu Staroměstského s Madonou na Mariánském sloupu v Lounech, tesanou od téhož sochaře.

Fragmenty strženého Mariánského sloupu uložené dnes v lapidariu Národního musea, byly – pokud se zachovaly – před několika roky rekonstruovány, totiž podstavec, dřík, původní hlavice, torsa sochy P. Marie, andělů a zceleny kokovými sponami. Zachovala se jen pravá polovina těla až k rameni s pravou paží po předloktí; z levé půlky jen dolní díl nohy pod koleno. Také sousoší bojujících andělů jsou zachovány jen částečně.

Konečně zajímavé jest i srovnání Mariánských soch ze sloupů před Týnem a v Lounech se sochou P. Marie na průčelí kostela sv. Salvátora v Praze I., kterou rovněž tesal asi r. 1673 J. J. Bendl, tvůrce Mariánského

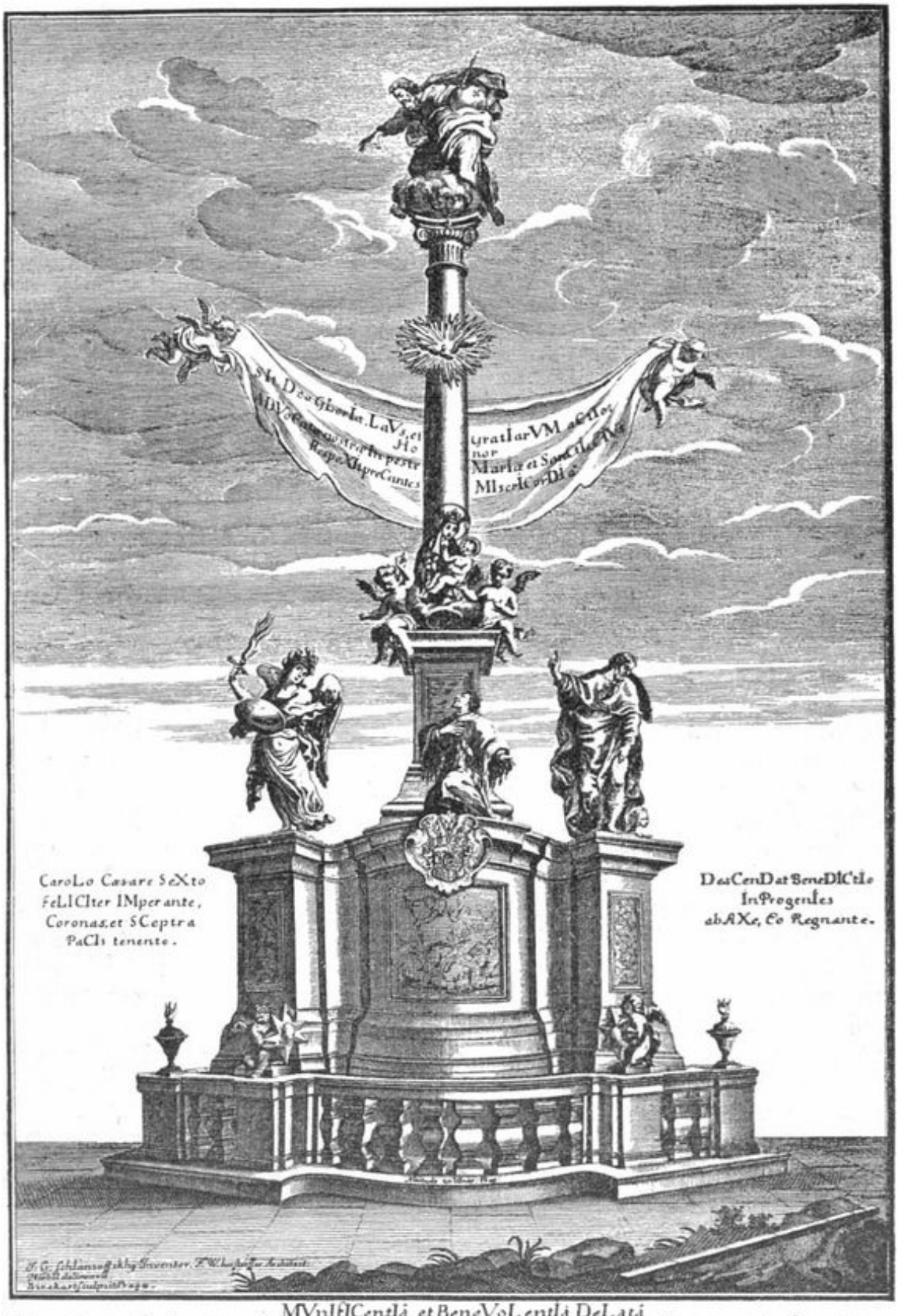

Obr. 140. Praha II. Rytinka s morovým sloupem z roku 1714, který stával u kostela sv. Štěpána v Praze.

sloupu na Staroměstském náměstí, která jest volným opakováním sochy Panny Marie na sloupech v Praze a Lounech. Viz též článek Vl. Novotného: „Účasť Jana Jiřího Bendla na výzdobě kostela sv. Salvátora v Praze", Archeol. Památky, XL., 41—55.

Praha II. Po moru v roce 1713 postavil r. 1714 uměnímilovný hrabě František Antonín Špork poblíž kostela sv. Štěpána v Praze morový sloup. Bohužel vzácná ta památka byla později odstraněna a zachovala se jen její rytinka od Birckharta, kterou mecenáš sloupu dal opatřiti podle kresby Hiebelovy. Nejvýše na sloupu spatřujeme Boha Otce s rozpřaženou pravicí, jakoby lidstvo ranou morovou soužené bral v ochranu. Níže na dříku sloupu jest holubice, symbol Ducha sv. a na hranolovém soklu plastické napodobení oblíbeného obrazu Madony Svatoštěpánské mezi dvěma andílky. Dole před soklem klečí sv. Jan Nepom., po stranách stojí sv. Roch a archanděl Michael. Pod rytinou jest nápis český a německý: „Buď Bohu všemohoucímu čest a chvála a díkůvčinění Matce Boží Marii Panně svatoštěpánské a svatým za odvrácení morové rány." Jako všechna díla sošnická, vzniklá na popud hraběte Šporka, jistě i tento sloup byl značné umělecké hodnoty. Na nejnižším stupni byl nápis udávající výšku památníku: 20 loktů praž. (téměř 12 metrů). — Dr. A. Podlaha, Časop. kat. duch., 1929, 157. Frant. Ekert v „Methodu", IX. (1883), 95, píše: Nedávno bylo odstraněno a rozbito krásné sousoší Nejsv. Trojice, které r. 1874 bylo z dřívějšího svého místa u Jámy v ulici Štěpánské přeneseno ke kostelu sv. Štěpána, kde stálo na severní straně.

Praha III.-Malá Strana. V hořejší části Malostranského náměstí u kostela sv. Mikuláše stojí morové sousoší Nejsv. Trojice, postavené ze slibu magistrátem Malostranským v době moru r. 1713. Jest trojhranný a vysoký 33 lokte (20.46 m) a jižní strana upravena tak, aby mohla sloužiti za oltář. Nad oltářem na římsách sochy: P. Marie, sv. Václava, sv. Ludmily, Vojtěcha, Jana Nep. a Prokopa. V hořejší části osoby a symboly Nejsv. Trojice. Kolem sloupu je zábradlí a tři kašny s nápisy: „Zřídlo života", „Zřídlo spásy", „Zřídlo milosti"

Morový sloup stojí na místě, kde konávány r. 1713 až 1714 za moru — kdy v Praze umíralo denně přes sto lidí — bohoslužby, neboť na doporučení tehdejší zdravotní komise, byly kostely uzavřeny pro hromadné návštěvy. Tehdy zemřela značná část obyvatelstva (ze 70.000 celkem 12.048) v židovské části téměř polovina. Na den sv. Václava dosáhla úmrtnost největšího počtu obětí (285) a od toho dne mor ulevoval; toho dne totiž učinil právě Malostranský magistrát slib, postaviti na sloupu bronzovou sochu sv. Václava. Po slavných pontifikálních službách Božích na náměstí první syndik obce Malostranské skládal slavný slib, kterým se obec tohoto města zavázala, k uspokojení spravedlnosti Boží a na odvrácení moru sousoší postaviti. Ale česká kancelář sídlem v Plzni nedoporučila provedení památníku sv. Václava a dala návrhy na postavení sloupu s Nejsvětější Trojicí. Tento druhý návrh císař Karel VI. schválil 23. II. 1714.

Náklad na stavbu sousoší opatřen sbírkami mezi občanstvem malostranským a obec přispěla částkou 500 zl. Nákresy dal Vlach Jan Kř. Aliprandi, inž. a architekt zaměstnaný v Praze při stavbě pevností pražských. Ještě dříve než došlo schválení císařovo, položen o svátku Všech sv. r. 1713

Obr. 141. Praha III. Sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1713 na Malostranském náměstí v Praze. Fotografie a štoček z grafického závodu Jana Štence v Praze.

*Obr. 142. **Brokof**. Mariánský sloup na Hradčanském náměstí z r. 1726. Fotografii a štoček zhotovil Jan Štenc, Praha.*

Obr. 143. F. M. Brokof. Madonna na Mariánském sloupu na Hradčanech. 1726. Obrázek z článku dra Em. Poche-ho „Ferdinand Maxmilián Brokof" v ročence „Kruhu" 1931, 48—59. Archiv Mariánských družin v Praze.

základní kámen, za přítomnosti zástupce místodržících členů zdravotní komise a množství obecenstva. Stopadesát hudebníků za řízení regenschoriho ze zanikl. kostela sv. Václava, Václava Forsta, při slavnosti té účinkovalo, za což jim magistrát poukázal k výplatě 18 rýnských. Svěcení morového sloupu stalo se ve svátek Nejsvětější Trojice, dne 16. června 1715 světícím

biskupem Danielem Magerem, který vedl z farního kostela sv. Václava sem procesí za velké účasti tří kanovníků od sv. Víta a kněží řádů františkánského, kapucínského, augustinián., praemon. Při tom zpíván za doprovodu 200 hudebníků chvalozpěv Ambrosiánský a litanie. Před tím bylo v kostele české kázání, jemuž byl přítomen i arcibiskup; při pontifikální mši sv. přistoupili členové a úředníci městské rady ke stolu Páně. Z pře-

Obr. 144. Praha IV Hradčany.Bolestná P. Maria na sloupu z r. 1660. Archiv Mariánských družin v Praze. Protějšek socha sv. Václava od Čeňka Vosmíka.

bytků na sousoší sebraných, založena nadace, aby farní duchovenstvo každoročně ve svatvečery Nejsv. Trojice a všech těch svatých, jichž sochy na památníku se nalézají, konán průvod k sousoší a modlili se zde litanie. Výlohy s vysvěcením sloupu činily 140 zl. 50 kr. a 3 denáry. Po provedení morového sloupu Aliprandim došlo dílo jeho všeobecného uznání a pochvaly i usneseno Malostranským magistrátem, aby se císaři Karlu VI. zaslal nákres a popis sloupu, k čemuž zakoupeno na obecní útraty sametu za 17 zl. rýn. 13 kr., tafetu za 2 zl. 30 kr., za zhotovení desek, za popis a věnování císaři 19 zl. 43 kr. a vozkovi za dopravu do Vídně 3 zl. 33 kr. Když r. 1772 navštívena byla Praha hladem, dala po jeho odvrácení sousoší

Obr. 145. Rakovník. Sousoší P. Marie na Husově nám. A. Cechner, Soupis památek XXXIX., 245. Zapůjčila Archeol. komise.

opraviti. Literatura: Jan Herain-V. Jansa: Stará Praha, 181 a Frant. Ekert v „Methodu", X. (1884), 78.

Praha IV.-Hradčany. Na náměstí, kde v době moru býval oltář a konány u něho pobožnosti, zamýšlel kanovník Martini postaviti Mariánský sloup. Na jeho žádost dne 10. listopadu 1722 magistrát Hradčan věnoval místo. Dále opatřena potřebná povolení od úřadu podkomořského, jemuž musila býti dne 8. března podána magistrátem zevrubná zpráva i plán od místodržitelství i z kanceláře císařské a od arcibiskup. konsistoře. Tato opatření prodlužovala uskutečnění. Teprve 29. ledna 1725 poslána byla z místodržitelství čes. zpráva o žádosti magistrátu hradčanského do Vídně, v níž se uvedlo, že příspěvky na stavbu činí 1500 zl. a další jsou zajištěny. Povolení dal císař Karel reskriptem z 7. dubna 1725, ale zpět došel až 26. května. Požadováno, aby dbalo se proporcí náměstí pro ozdobu města a vchodu do hradu. Hned činěny ještě v létě toho roku přípravy ke stavbě, při kopání základů se přišlo na to, že pod nánosem rumu jest již náměstí Hradčanské vydlážděno. Stavba příliš rychle nepokračovala, bylo třeba sháněti další mecenáše a finanční prostředky. Největším dobrodincem stavby byl děkan a kanovník Jan M. de Martini, za jehož přítomnosti sousoší 13. května 1736 vysvětil biskup hr. Špork. Za autora sochařského pokládá se Ferd. Max. Brokof. Zdobeno jest sochami: sv. Václava, Vojtěcha, Víta, Jana Nep., Karla Borom., Petra, Pavla, Floriána a Alžběty. Zprvu byl na sousoší znak Hradčan, které vynaložilo jistě mnoho na jeho vystavění i na udržování pobožnosti při sloupu konaných. Socha P. Marie – Imakulaty – jest v nadživotní velikosti (205 cm vysoká) a opatřena letopočtem 1726. Od posvěcení tohoto sloupu konalo hradčanské Bratrstvo sv. Jana Nepom. k tomuto sousoší slavná procesí o svátku sv. Jana z chrámu svatovítského. Od dávných let koná se sem o svátku Narození Panny Marie průvod z chrámu svatovítského a zpívají se litanie loretánské.

Podrobné dějiny hradčan. Mariánského sloupu napsali Dr. Karel Gut a Dr. Václav Vojtíšek do „Zprávy komise pro soupis stav. uměl. a histor. památek hl. m. Prahy", díl VI. (1915) a dějiny ty provází mnoha obrázky a detaily sloupu. Jistě není bez zajímavosti, že vědec biskup Dr. Antonín Podlaha, který poslední roky sídlil na kapitul. děkanství proti hradčanskému Mariánskému sloupu, ozdobiti dal svoje dopisní papíry pěknou reprodukcí tohoto sloupu. Jinou zdařilou reprodukci viz též ve Štencově „Umění", IV-367

Praha IV. R. 1660 k radě Jesuitů u sv. Mikuláše dal nejvyšší purkrabí Bernard Ignác Martinic postaviti při cestě na hrad vedoucí na vysokém sloupě kamennou sochu Bolestné P. Marie, aby šlechtici k úřadům na hradě hojně tudy se ubírající, jakož i lid měli příležitost uctíti Rodičku Boží. (Dr. A. Podlaha, Dějiny kolejí jesuitských, 7.)

Praha X. Starý kamenný morový sloup z r. 1680 stál i v Karlíně. Frant. Ekert píše v „Methodu" (IX, 96) r. 1883: „Není tomu dávno, co nepozorností jistého vozky poražen a rozbit byl v Karlíně starý kamenný morový sloup.

V Praze II. na Karlově náměstí jest **sloup sv. Josefa** s kašnou z r. 1722.

Prunéřov. Proti faře Mariánské sousoší, Panna Maria z r. 1696, dolejší sochy z r. 1771: sv Josefa, Aloise, Barbory a Máří Magd. – Dr. Jos. Opitz, Alte Kunst Kaden-Pressnitz, 6.

Obr. 146. Rokycany. Mariánský sloup na náměstí. Archiv Mariánských družin v Praze.

Přeštice. Na náměstí jsou čtyři sousoší, sv. Kiliana patrona města, Benedikta, Jana Nep. a na jižní straně P. Marie na korintském sloupu, k němuž dole se druží na podstavci sochy sv. Václava a Vojtěcha. Latinský nápis hlásá, že sousoší Mariánské postaveno ze slibu r. 1676. Soup. pam. XXV., 82.

Přezetice, okr. Kadaň. Mariánský sloup z roku 1721.

Přísečnice. Sousoší Mariánské před radnicí z r. 1699. U farního kostela statue Nejsvětější Trojice z doby okolo roku 1700.

Radonice, okr. Kadaň. Na náměstí Mariánský sloup; nynější socha Panny Marie od sochaře Maxe z r. 1846/7.

Obr. 147. Rychnov nad Kněžnou. Mariánské sousoší z roku 1694. Foto Šmika, Rychnov. Archiv Mariánských družin v Praze.

Rakovník. Sousoší P. Marie, 12 metrů vysoké, postaveno r. 1750 nákladem města pro poutníky putující na Svatou Horu o svatodušních svátcích. Zábradlí bylo původně zdobeno sochami sv. Václava, Vojtěcha,

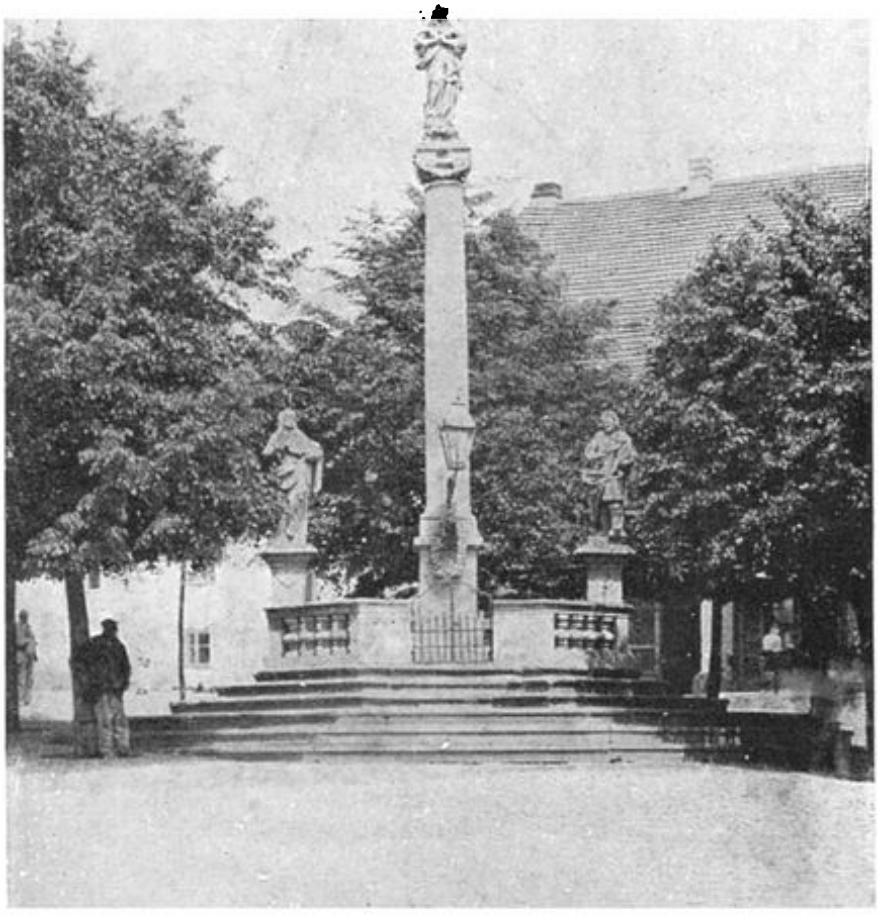

Obr. 148. Sedlčany. Mariánský sloup asi z roku 1710—1716 na náměstí. Štoček zapůjčila tiskárna V Kotrba v Praze II.

Prokopa a Víta, jež přeneseny r. 1829 na podstavec. V latinských nápisech se prosí, aby Rodička Boží vyprosila Rakovníku mír a byla vzorem ctností obyvatelstvu. Rakovník oživovali toho času zhusta procházející poutníci zvláště o Letnicích, průvod za průvodem často až z Bavor putujících na Sv. Horu. K vítání jich nestačili kněží domácí a posíláni sem na výpomoc duchovní přespolní neb řeholníci. Zatím co jedni vítali poutníky na prahu chrámovém, sloužili pro jiné kněží mše svaté, zpovídali neb před chrámem kázali, či udělovali požehnání k dalšímu putování. Býval to zvláště o Letnicích hlučný týden pro město, jemuž vzcházel z toho i jistý zisk. Procesí žateckému se prokazovala v Rakovníku táž zvláštní úcta, s jakou Příbramští vítali zase Rakovnické. Šlo se mu vstříc daleko do polí s knězem v čele, s hudbou, spolkovými praporci, dru-

žičkami a za libozvučného zvonění uvedeno do města. Přicházelo na večer Božího hodu a odcházelo na úsvitě dne příštího, vyslechnuvši zpívanou mši, hodinu před procesím rakovnickým. Také lounští poutníci od r. 1723 bývali v Rakovníku noclehem. Toho roku prosili tamní konšelé obec

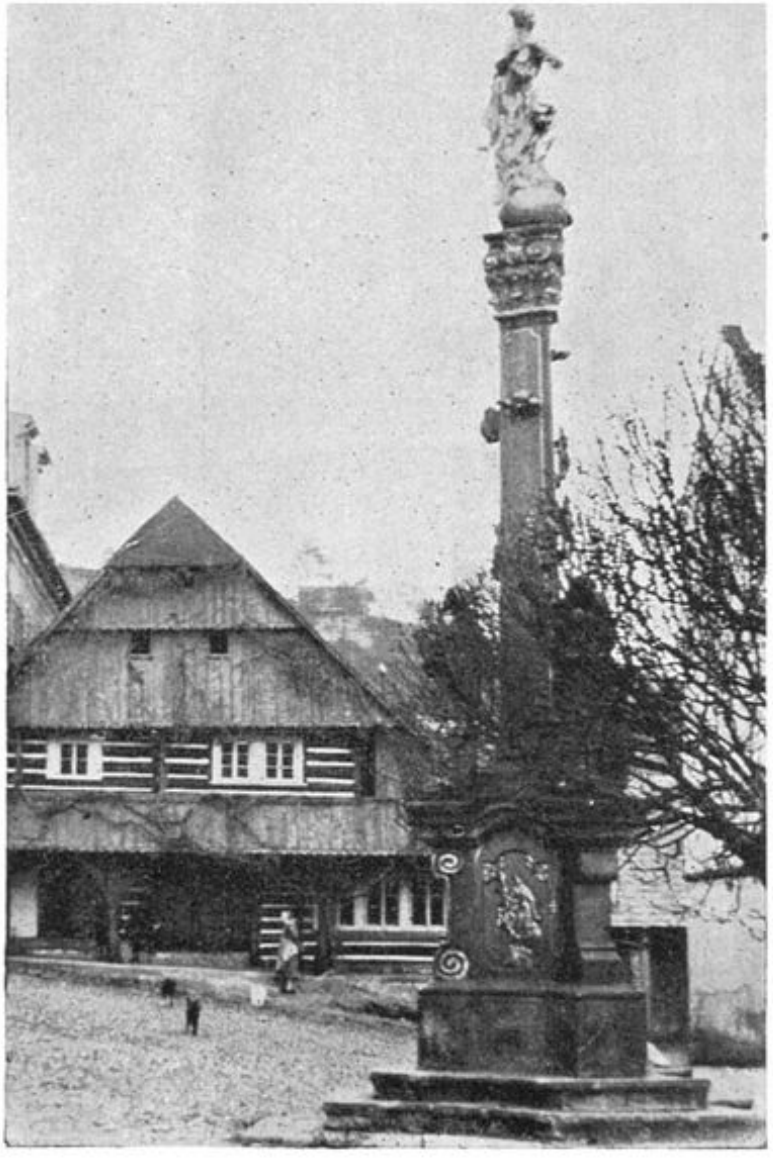

Obr. 149. Mariánský sloup na náměstí v Semilech z r. 1738. Fotogr. Josef Matoušek v Semilech. Archiv Mariánských družin v Praze.

zdejší, aby k putujícím příznivě a sousedsky se naklonila a když městem procesí povedou, jim zvoniti sobě oblíbila, že všecko zaplatí. Památkou onoho zbožného nadšení jest sousoší P. Marie na náměstí a sochy Mariánské při cestě do Hostokrej (1701) a jižně od města (1704). U sochy se loučí kněz z domácími poutníky a po návratu vítá. Rovněž u sochy na náměstí konány od těchto poutníků četné pobožnosti. R. 1829 při popravě vraha Ševčíka, sousedka Kalíková vylezla na zábradlí, porazila jednu sochu a zabila vlastní dítě.

Rokycany. Na náměstí před děkan. kostelem veliké sousoší P. Marie Rokycanské se sochami sv. Marciany, Jana z Mathy, Jana Kř., Kateřiny,

Rocha, Barbory, Vojtěcha, Michala a Floriana. Tesal sochař Václ. Bauer. Roku 1892 opraveno nákladem 3782 korun. Dr. A. Podlaha, Soup. pam. IX., 119.

Ronov. V parku před kostelem na sloupu ukončeném hlavicí s andílčími hlavičkami socha P. Marie z r. 1693. Soup. pam. XLIV., 305.

Roudnice. U zbořeného kostela sv. Václava stával od r. 1699 morový sloup se sochami sv. Jana Nep., Víta a Vojtěcha, postavený od roudnického kameníka Christ. Gebehlera za 171 zl. Zbytky byly umístěny později v zahradě vedle průčelí hlavního kostela. Soup. pam. IV., 186.

Obr. 150. Semily. Detail Mariánského sloupu na náměstí z r. 1738. Fotogr. Jos. Matoušek ze Semil. Štoček zapůjčila Československá akciová tiskárna v Praze.

Rovensko. Na náměstí barokova socha P. Marie z XVIII. stol., podstavec z r. 1845 od Jana Zemana ze Žernova. Soup. pam. XXXII., 146.

Rožďálovice. Na náměstí sousoší Neposkvrněné Panny Marie, postavené nákladem Václava Josefa hrab. Valdštejna r. 1718, jak tají latinský chronogram: Příjmi, co Ti celým srdcem podáváme!

Rumburk. Na náměstí na vysokém sloupu Boží muka z r. 1680 na paměť moru. Kolem sochy světců na samostatných podstavcích, patrně později zřízené. Socha Panny Marie na hlavním podstavci v průčelí dříku. Viz obr. 27. na str. 79.

Rychnov nad Kněžnou. Malebně jest umístěna socha na sloupu P. Ma-

Obr. 151. Česká Skalice. Statue P. Marie. Soupis památek XXXIV., 28. Zapůjčila Arch. komise v Praze.

rie Nep. Poč. před zámkem. Postavena nákladem hraběte Frant. Karla z Kolovrat; dole sochy sv. Jana Nep. a sv. Františka Xaver. Posvěcena byla 19. října 1694 hradeckým biskupem Janem Frant. Miličínem z Talmberka. Za zvláštních příležitostí konány k soše průvody, jako dne 2. července 1755 při odevzdání zřízení obecního držitelem panství rychnovského. O dopravě sloupu se vypravuje kratochvilná historie. Reprodukci

Obr. 152. Slatina. Statue P. Marie. Zapůjčila Arch. komise ze Soupisu památek, XXXIV 193.

viz, A. Š. „Ve jménu demokracie", 69. Kouřil=Svoboda: Dějiny města Rychnova, 189, 193, 224.

Dne 12. října 1693 byla založena fundace deseti procesí k soše Panny Marie před zámkem. Socha začala se stavěti r. 1692. (Pamětní kniha farní I., 8.) Varhaník dostával od každého procesí 30 kr., zvoník za rok 2 zl., 6 pulsantů svatohoralských od zvonění 42 kr. (patrně se zvonilo při průvodu tamním zvonem, jež patří k největším v Čechách). Roku 1775 bylo již dvanáct procesí. Sdělil a fotogr. obstaral p. Stanislav Dvořák, uč. v Rychnově nad Kněžnou.

Řečice Červená. Na náměstí sloup se sochou Imakulaty z r. 1712. Soupis památek, XVIII., 26.

Obr. 153. Smečno. Ig. Platzer, Sousoší Nejsv. Trojice před zámkem z r. 1744. Ferd. Velc, Soupis pam. XX., 297. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

Říčany. Socha P. Marie na sloupu postavena uprostřed náměstí r. 1699. – Ing. Gust. Trnka, Město Říčany, 123.

Sadská. Za farářování Ferdinanda Antonína Grima (1734–48) postaven v Sadské na náměstí Mariánský sloup. Základ k němu položen již r. 1706 Václavem Čírtkem sousedem sadským, tím, že daroval na postavení sloupu Rodičky Boží sto zlatých. Než tento příklad nevzbudil následovníků.

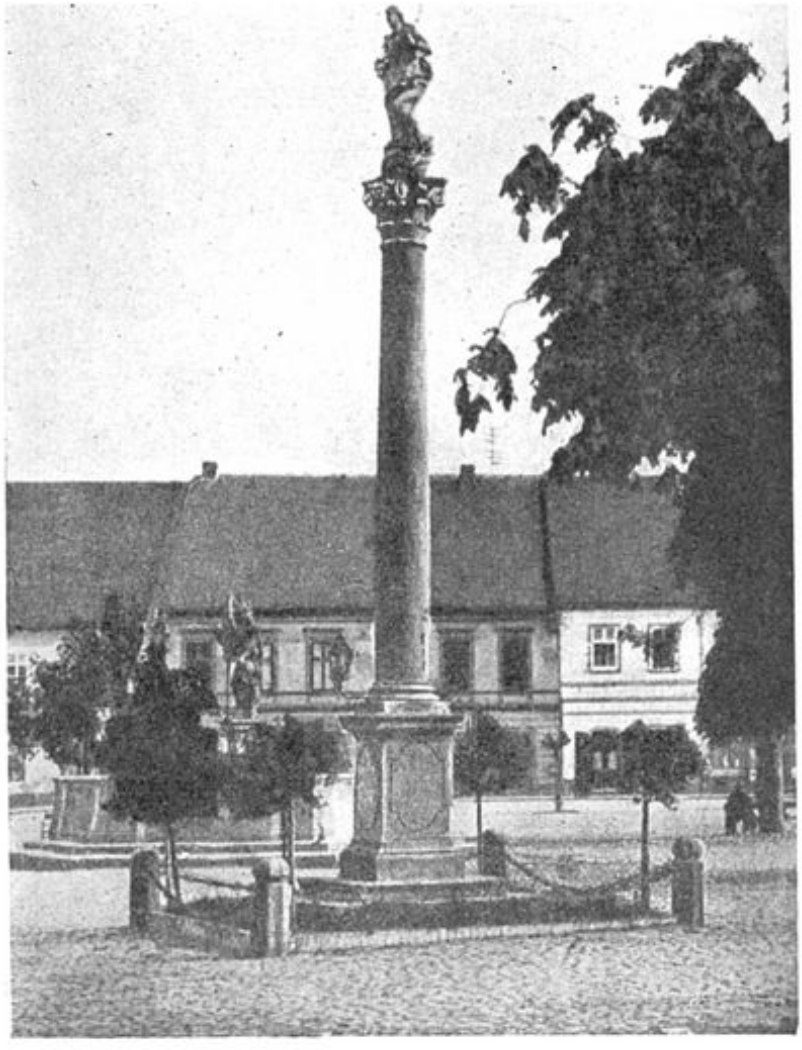

Obr. 154. Soběslav. Socha Panny Marie na náměstí z r. 1714. Archiv Mariánských družin v Praze.

Proto peníze dány na úrok; jiní sousedé uvádí se jako dlužníci, třeba r. 1713 Jan Čihák. Až do roku 1717 se nastřádalo úroků 65 zl. 40 kr., k tomu na rozličných pokutách přibylo 11 zl., 30 zl., takže celý fond činil 177 zl. 10 kr. Když tato suma do roku 1722 ještě přírůstkem úroků se značně zvýšila, pomýšleno v listopadu na stavbu sochy. Byl učiněn zápis mezi městským úřadem a farářem Schreitterem, podle něhož měl Krištof Richter, kameník v Kutné Hoře, potřebný kámen – pro sousoší na náměstí – nalámati a kutnohorský sochař Ketterbauer potřebné sochy zpracovati a sice mimo sochu Matky Boží na hlavním sloupu čtyry sochy na nižších podstavcích: sv. Václava, Floriána, Apolináře a Gotharda. Ale dílo se neuskutečnilo z neznámé dnes příčiny. Uplynulo ještě 26 let, za kterýžto čas kapitál se ještě zdvojnásobil. Tu teprve roku 1748 dne 11. května učiněn zápis s kameníkem Hulíknaurem. Dokonání a posvěcení sochy však farář Grim se nedočkal. Byla posvěcena na svátek sv. Martina 1748 od poděbradského vikáře Antonína Molnariho. Místo sv. Gotharda volen byl sv. Liborius a to snad z toho důvodu, že jeho památka připadá na 23. července, v kterýžto den jest zároveň svátek sv. Apolináře, patrona farního kostela. Kameník dostal za všechnu práci 125 zl., sochař

Obr. 155. Sobotka. Sousoší Panny Marie z r. 1746. Fotogr. obstaral dp. V Kodera v Sobotce. Archiv Mariánských družin v Praze.

105 zl. Na severní straně podstavce jest nápis: „Ztrápení Sadští ze zbožného slibu". (Ex pio voto pauperes Sadcenses.) Reprodukce sochy v Jelínkově, Sadská 128 a 248.

Sedlčany. Když zuřil r. 1713 veliký mor, ustanovil děkan Ant. Ferd. Giath sbírku milodarů; z výnosu této postaven sloup se sochou Nep. Početí Panny Marie; stojí na náměstí na šesti stupních a má kolem balustrádu; při podstavci socha sv. Josefa a sv. Anny z r. 1772. Za sochu zaplaceno r. 1710 p. Špinetovi 40 zl., kameníku 85 zl. 56kr., $1^1/_2$ denáru, atd. U této sochy slavívali sedlčanští slavnost t. zv. „Rosa" Dr. A. Podlaha, Posvátná místa, VI, 79, a reprodukci viz v Podlahových „Květech", r. III, 233.

Semily. Sousoší na Hořením náměstí postaveno roku 1738 jako votivní, že město ochráněno před požárem, (podobně již r. 1691). Na trojbokém

Obr. 156. Stanovice. Sousoší Nejsvětější Trojice z roku 1720. Dr. Emil Poche, Soupis pam., XLVIII., 324. Zapůjčila Archeolog. komise.

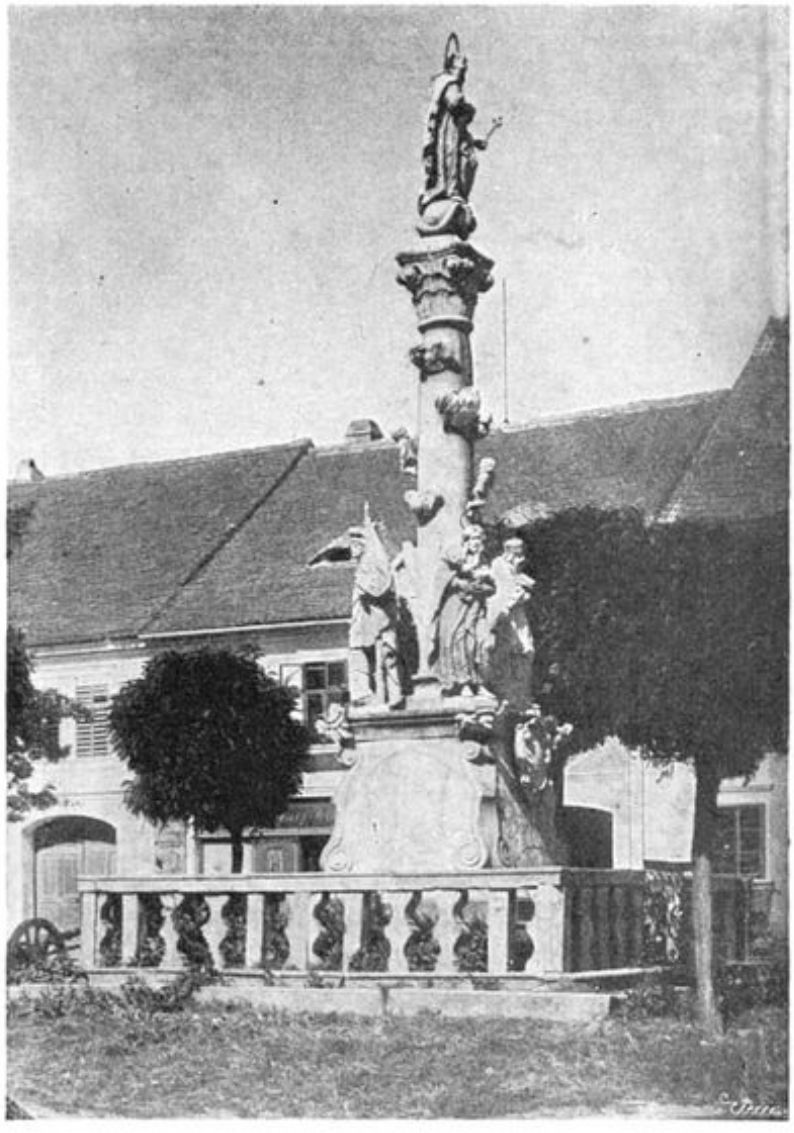

Obr. 157. Stropnice. Sloup P. Marie na náměstí z r. 1765. Ant. Cechner, Soup. pam., XLII., str. 295. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

podstavci 2 m vysokém jsou reliefy: Kristus na kříži, a Panna Maria Bol., sv. Václav a sv. Florián. Na hořejší části: sochy sv. Janů: Křtitele, Evangelisty a Nepomuckého. Na trojbokém sloupu $3^1/_2$ m vysokém, zdobeném andělskými hlavičkami, stojí 175 cm socha P. Marie na zeměkouli potírající hada. Podle popisu Fr. Mizery (1908) a p. Josefa Matouška v Semilech. Na Riegrově náměstí jest socha sv. Václava od sochaře Hergesela, pořízená drem Fr. L. Riegrem.

Skalice Česká. Na náměstí na sloupu pseudokorintském P. Maria na zeměkouli s hadem, z počátku XVIII. stol. Na podstavci reliefy sv. Josefa, Jana Křtitele, Víta a Floriána. Soup. pam. XXXIV., 28.

Skuteč. Mariánský sloup uprostřed náměstí se sochami sv. Václava, Josefa a Ludmily postaven nákladem měšťanstva, roku 1815 sochařem Vítem Čermákem z Chrasti. – Již roku 1765 koupila osada 12 větších a menších soch, plátenící darovali sloup, ale plán uskutečněn až za půl

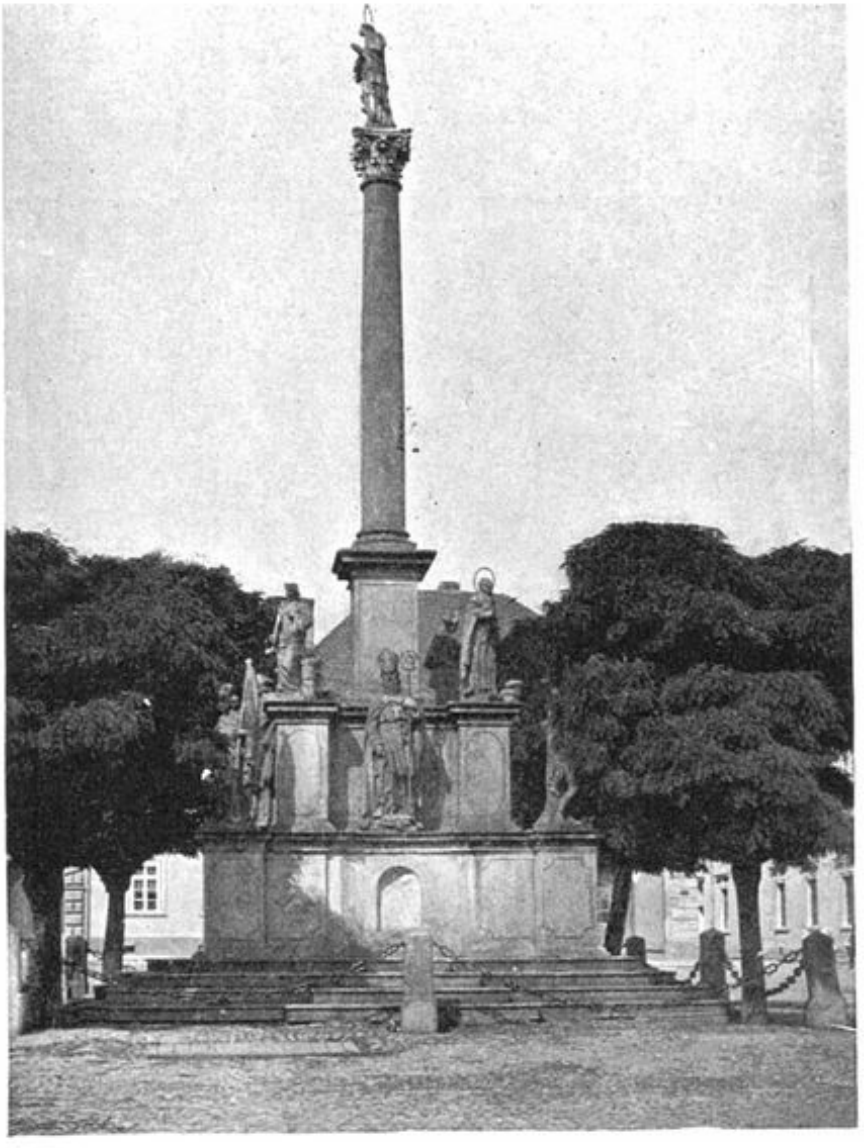

Obr. 158. Stříbro. Statue Panny Marie na náměstí. Zd. Wirth a Jar. Kamper, Soup. pam., XXX., 257. Zapůjčila Archeol. komise.

století, když se sešlo dostatečně peněz. Dějiny viz „Jitřenka", XVI., 314 a n. Soupis pam. XVI., 211.

Slaný. Za moru 1680 ve Slaném zahynulo 405 osob, téměř polovice obyvatelstva. I děkan Bláha přisluhuje nemocným, byl nákazou zachvácen a zemřel. Na paměť toho moru postaven na náměstí sloup se sousoším nejsvětější Trojice a sochou P. Marie na draku stojící a posvěcen 1. června 1681 Janem Ign. Dlouhoveským, probošťem metrop. kapitoly Pražské a světícím biskupem. Stál na stupicovitém podstavci. (Kromě toho postavena na pražském předměstí na sloupu socha P. Marie r. 1697, která roku 1898 při stavbě nové silnice přenesena k jatkám). Dne 6. července 1919 byl sloup na náměstí ve Slaném stržen a sousoší surovým způsobem rozbito. Liter. „Slánský obzor", XV., 40, A. Š. „Ve jménu demokracie", dvě reprodukce sloupu po strhnutí, str. 7 a 65.

Slatina na Náchodsku. U silnice P. Maria na sloupu na zeměkouli s hadem 1. pol. XVIII. století. Po stranách sochy sv. Jana N. a Václava. Na čelní straně podstavce relief sv. Josefa. Soup. pam. XXXIV., 193.

Slavkov, (okr. Loket). Trojický sloup z doby okolo r. 1700, bez jiných

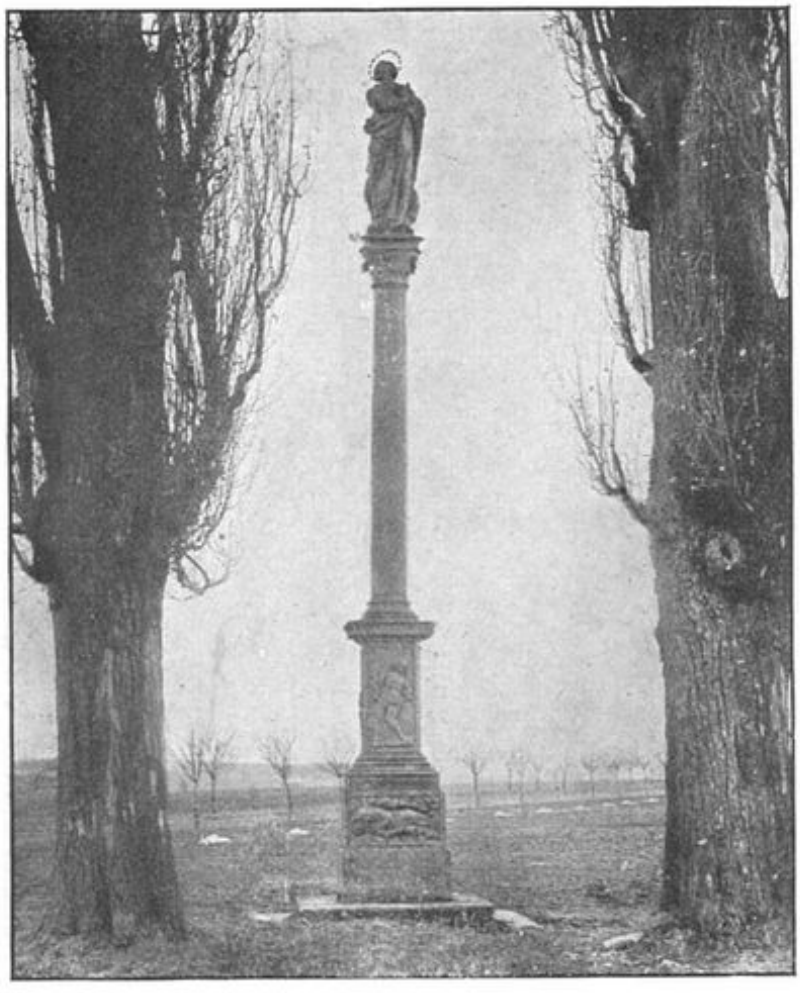

Obr. 159. Svinišťany. Statue t. zv. „Sv. Rosalie". Zapůjčila Archeol. komise ze Soupisu památek, XXXIV 197.

soch. Na podstavci reliefy sv. Jiří, Floriána, Šebestiána a Rocha. Soup. pam. XLIII., 295.

Smečno. Sousoší nejsv. Trojice před zámkem od Ign. Platzera dal postaviti roku 1744 hrabě Frant. Michal z Martinic. Na podstavci reliefy: Stvoření Adama, Křest v Jordáně, Kristus na kříži. Umělecké torso zdobí skupiny andělíčků, zvláště zeměkouli. Soup. pam. XX., 297; Štencovo „Umění" d. V., 259. — Časopis Společnosti přátel starožitn. čes. v Praze, XXV., 16.

Smidary. Na náměstí uprostřed stromů Mariánský sloup se sochami sv. Anny, sv. Josefa, sv. Václava a Ignáce. Nápis latinský: „Milostivě stůj při nás hříšnících, požehnaná Panno Maria. Ke cti blahoslavené Rodičky, postavena jest tato socha od Smidarských. Anno 1718." Na nynější místo postavena 1863.

Před sochou P. Marie i před ostatními sochami umístěny lucerny; zbož-

Obr. 160. Šluknov. Sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1752. Archiv Mariánských družin v Praze.

ní měšťané XVIII. století ve svých závětech pamatovali na světlo u těchto soch a odkazovali milodary „do lampy k statui Panny Marie v rynku na máslo", čímž se tehdy svítilo. Václ. Šrám, Paměti města Smidar, 222, 232; tamže reprodukce Mar. sloupu, příloha 9.

Soběslav. Mariánská socha na sloupu bez jiných soch z r. 1714, podle letopočtu na podstavci. Viz pověsti o Mar. sloupech; kol zahrádka s kamennými sloupy s thujemi a rododendrony. Postavena na poděkování moru. Blahovolně sdělil vdp. děkan Jan Zadražil.

Sobotka. Na náměstí postaveno mariánské sousoší na památku tišení požáru, jímž zachvácena byla Sobotka*) r. 1746 na podnět děkana Jáchyma Hrobčického a primasa Václ. Šulce v konšelském zasedání nákladem obce; zámožnější přispěli penězi, rolníci dováželi stavivo zdarma. Úřad purkmistrovský věnoval 45 zl. ze zachráněných peněz při pruské oku-

Obr. 161. Teplá. Sloup Nejsvětější Trojice na náměstí z roku 1721. Fotogr. prof. a stát. konservátor Michael Ludvík z Mělníka. Archiv Mariánských družin v Praze.

paci; náklad na sochu byl 322 zl. 46 kr. Zdobí ji sochy sv. Václava, Vojtěcha, Prokopa a Jana Nep. V podstavci jsou reliefy sv. Rosalie a sv. Maří Magdalény. Slavnostně vysvěcena 11. IX. 1746. Na paměť požáru konány do světové války u sochy pobožnosti ve svátek sv. Floriána u improvisovaného oltáře. Z peněz, které ze sbírek vybyly zakoupena ještě socha sv. Anny a obraz sv. Floriána do kostela a socha P. Marie na sloupu silně pozlacena. Při svěcení sochy přednesl děkan J. Hrobčický tuto prosbu: „Zachovejž nás od pádu ohně a všeho neštěstí Rodičko

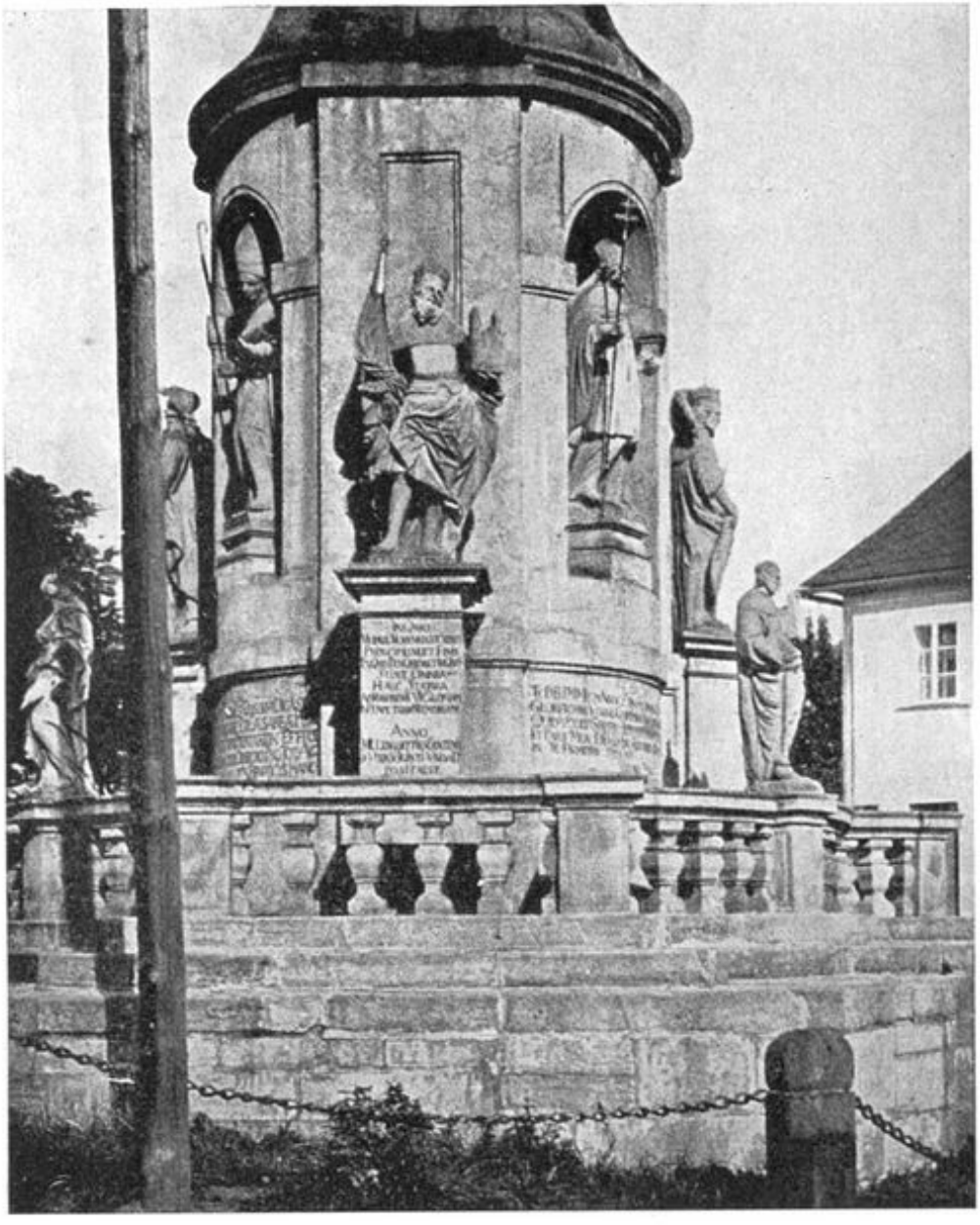

Obr. 162. Teplá. Detail ze statue Nejsvětější Trojice. Archiv Mariánských družin v Praze.

Boží, Maria Panno se všemi sv. patrony českými a sv. Floriánem, nechť nalezne přímluvy u Matky Boží a vyslyšení u Boha." Podle Ant. Vojt. Sakaře: „Paměti Sobotky", 204-6 a zprávy vldp. V. Kodery adm. v Sobotce.

Stanovice, okr. Dvůr Král. Ve vsi u mostu statue Nejsv. Trojice, kterou dal r. 1720 postaviti uměnímilovný hrabě Fr. A. Špork od slavného sochaře Matyáše Brauna. Sousoší má tvar baldachýnu, na jehož vrcholu jest Bůh Otec, na stříšce holubice, symbol Ducha sv. a pod baldachýnem socha Krista s křížem a zeměkoulí. Dr. Em. Poche, Soupis pam., XLVIII., 325.

Jiným krásným baldachýnovým sousoším jest lovecký pomník postave-

*) Požár zachvátil radnici a jednu celou ulici, hroze zkázou celému městu a jen jako zázrakem se stalo zabránění zkáze města.

Obr. 163. M. Braun. Statue Nejsvětější Trojice v Teplicích. Z článku dra Em. Poche-ho v „Umění", XI., 278. Stoček zapůjčil blahovolně grafický závod Jan Štenc, Praha.

Obr. 164. M. Braun, Detail ze statue v Teplicích, sv. Šebestián; z téhož pramene jako obrázek čís. 163.

→

Obr. 165. M. Braun. Detail ze statue v Teplicích, socha sv. Rocha, morového patrona. Z článku dra Emanuela Pocheho ve Štencově „Umění", XI., 275. Štoček blahovolně zapůjčil grafický závod Jan Štenc, Praha I., Salvatorská ul. 8.

ný hrabětem Šporkem císaři Karlu VI. u Hlavence se sousoším sv. Huberta z roku 1725 od sochaře Mat. Brauna. Článek o něm Jana Heraina v Časopisu Společnosti přátel starož. čes., XXII.

Stárkov. Na náměstí na vys. sloupu socha Panny Marie z konce XVII. stol.

Strakonice. Původní Mariánský sloup na poděkování za zachránění města před morem byl postaven po roce 1586, čtyřhranný na stupňovitém podstavci. Patrně spíše tvaru Božích muk. Nynější, bohatě členěný se sochami svatých pochází z počátku XIX. stol. Farní věstník vik. Horažďovického, r. VIII., 8. Reprodukci viz: Jan Dyk: Strakonice, 26.

Stropnice, okres Kaplice. Mariánské sousoší z r. 1765 se sochami sv. Josefa, Jana Nep., Floriána a Šebestiána. Nápis německý prosí za orodo-

Obr. 166. Trutnov. Detail sousoší Nejsvětější Trojice na náměstí z r. 1704; socha P. Marie a sv. Josefa. Mezi nimi na stěně zvýšeného podstavce český nápis. Archiv Mariánských družin v Praze.

vání Rodičku Boží Pannu Marii nejsvětější. Stálo tehdy 1100 zl. Soup. pam. XLII., 295.

Stříbro. Uprostřed náměstí sousoší P. Marie 14 m vysoké; vzniklo postupně. Zamýšleno postaviti po moru 1710, roku 1715 přivezen kámen na sochu P. Marie, 1725 postaven sloup, 1740 dokončil sochař Lazar Widmann sousoší se sochami a r. 1762 vysvěceno. Podstavec jest zdoben sochami sv. Václava, Jana Nep., Prokopa, Rocha, Šebestiána, Floriána, Rosalie, Františka, Antonína, Barbory, Voršily a neznámé svaté.

Svinišťany na Náchodsku. U silnice k Dolanům mezi topoly socha P.

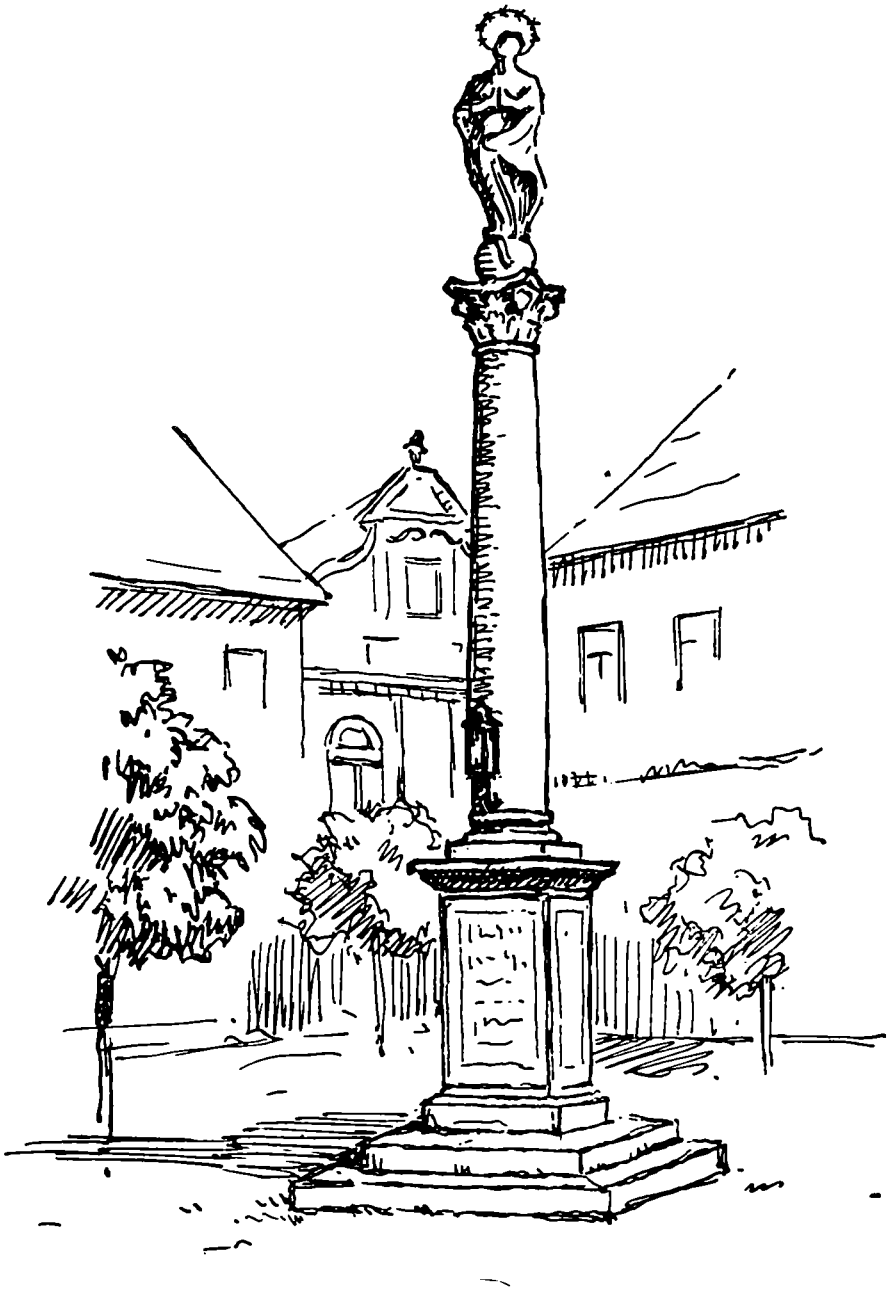

Obr. 167. Třebechovice. Mariánský sloup z r. 1709, kreslil J. Prášil. Obrázek obstaral p. Vilém Koleš, kronikář Třebechovic a vydavatel místního vlastivědného slovníku „Staré Třebechovice".

Marie na sloupu z r. 1684 věnována Ferd. Rud. Dobřanským z Dobřenic a Marií Dobřanskou rozenou Bořinkou ze Lhoty. Na podstavci reliefy sv. Šebestiána, Maří Magd. (nebo sv. Rosalie?) znak Dobřenských – čáp – a dvoje podávky křížem. Soup. pam. XXXIV., 197.

Šluknov. Na náměstí obelisk s Nejsvětější Trojicí a sochami P. Marie, sv. Jana Nep., Václava a Floriána z roku 1752.

Na podstavci tři chronostikony:

VERAE VENERATIONI SANCTISSIMAE TRIA DIS EXSTRVCTIONE VOVETVR STATVA. – BEATI FLORIANE, NEPOMVCENE, WENCESLAE VESTRA INTER CESSIONE SCHLVCKENAVIAE AFFERTE A VXILIA – DEVOTVS SVPPLICANDO SVSPIRAT POPVLVS DEI GENITRIX INTERVENI.

Památkou na mory v městě zuřící, kdy r. 1555 celé město vymřelo až na dva páry manželů, udržoval se zde starý obyčej chození dětí o popeleční středě s košíky. Obyčej se datuje prý od hrozného moru 1555, kdy u každého domku, kde ještě všichni lidé nevymřeli, byl vystaven koš.

Teplá. Na náměstí sloup svatotrojický z r. 1721 se sochami sv. Jana Nep., bl. Hroznaty a sv. Rosalie, Václava, Floriána, Leopolda, Vojtěcha, Norberta a Quodvultda. Autorství připisuje se sochaři Osvaldu Wendovi. Dějiny jsou latinsky vepsány do stěn podstavce. Týž dárce věnoval tamnímu chrámu krásný kalich k úctě Nejsv. Trojice a blahosl. P. Marie. Soup. pam. L, 490, 500

Teplice-Šanov. Na náměstí často předmětem obdivu stává se sousoší Trojice z r. 1718 od Mat. Brauna. Výborné reprodukce tohoto sousoší ve Štencově „Umění" XI., 276/7.

Touškov (okr. Stříbro). Na náměstí sousoší korunování P. Marie s letop. 1723. V sousoší byla dříve socha sv. Jana Kř., 1902 nahraž. novou od Ondřeje Lugerta z Ch., sv. Jan nová původní, sv. Josef, Vavřinec, Frant., Soupis pam. XXX., 287.

Toužim, okr. Teplá. Na náměstí sousoší Mariánské z roku 1705 se sochami sv. Jana Nep., Josefa, Jana Kř. a Floriána. Soup. pam. L., 529.

Trutnov. Na náměstí sloup Nejsvětější Trojice s nápisy: českým, latinským a německým, že postaven byl Jiřím Neidikem r. 1704. Český chronostikon zní:

LETA TIHOŽ
K WIETSSI CZTI A SLAWIE
SWATE TROGICZE
TEN SLOVP Z GRVNTV
WIZDWIŽIL
GAN IRŽICK NAIDICK
W TRVTNOWIE

Obr. 168. Třeboň. Mariánské sousoší před radnicí z r. 1786. Mareš Fr. a Jan Sedláček, Soupis pam., X., 93. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

Na čelném místě u paty styloblatu socha Imakulaty, dále socha sv. Josefa a jiné.

Třebechovice pod Orebem. Na paměť moru r. 1680 v Třebechovicích měl býti na náměstí postaven veliký morový sloup se skupinou zemských sv. patronů a Pannou Marií. Když se město poněkud z morové rány zotavilo, počalo se vybírati na ně. Ale r. 1695 hrozný oheň zničil celé město. Teprve za faráře Františka Hrdličky v roce 1709 mohlo býti staré přání obyvatelstva splněno, ale pro chudobu města postaven toliko nynější sloup

Obr. 169. Česká Třebová. Mariánský sloup z r. 1706. Dr. Josef Cibulka, Soupis památek, XLVII., 63. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

s P. Marií a s nápisem: „S. Maria, oroduj za nás v nynější nebezpečný čas. Léta Páně 1709." – V. Koleš „U nás po Bílé Hoře" 70. Týž historik Třebechovic ve svém pozoruhodném sborníku „Ze starých Třebechovic" zachycuje tuto dojemnou perličku lidové úcty mariánské a dobové piety k Ma-

Obr. 170. Tuklaty. Socha Panny Marie z r. 1717. Dr. Ant. Podlaha, Soupis pam., XXIV., 204. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

riánským sloupům: „U nás provazolezec míval své provazy napnuty ve výši, jimž střed tvořila socha Panny Marie na náměstí. Bylo to jistě zvláštní a dojemné, když provazolezec se zavázanýma očima a bidlem v ruce opatrně kráčel po provaze a když ve vzdušné cestě dospěl do středu, kde se asi nalézala Mariánská socha (musel to míti dříve dobře vypočítáno), vždycky na okamžik klesnul na koleno a teprve potom v další vzdušné cestě pokračoval. Nějaké neštěstí se při kumštu nikdy nepřihodilo. Pro ony doby je to jistě velmi charakteristické, že kdykoliv přišli do města cizí flašinetáři – obyčejně vojenští invalidé – že nejprve svůj flašinet přivezli před Mariánskou sochu na náměstí, poklonili se a pietně s odkrytou hlavou nejprve přehráli jednu nebo dvě sloky známé písně „Tisíckrát pozdravujem Tebe" a teprve potom podnikli svou okružní pouť po městě za almužnou."

Sloup utrpěl na svém vzhledu, neboť pozdější navážka náměstí zakryla jeho schodiště. Před pěti léty byl sloup a socha Panny Marie pietně opra-

Obr. 171. Týniště nad Orlicí. Mariánský sloup. Archiv Mariánských družin v Praze.

veny. Kromě českého nápisu, opakuje prosbu k Panně Marii i nápis latinský:

SANCTA MARIA VIRG. IN TERCEDE PRO NOBIS.

Na náměstí jest také krásně tesaná socha Nejsvětější Trojice, o níž výše zmíněný kronikář našel v jednom starém obecním protokole zápis: „R. 1749 ku konci března vysláno 8 fur (povozů) pro kameny na statui Nejsv. Trojice svaté. Koňů bylo 32. Na ty se počítalo po 32 centýřích. Což páni sousedi z lásky jeli. Jiní byli jim nápomocni, ovšem na tu cestu – ale outrat přece obec zaplatila přes 25 zl." U statue se shromažďovalo místní »Arcibratrstvo Nejsv. Trojice pro vysvobození křesťanů z turecko-tatarského zajetí«. Vilém Koleš, Staré Třebechovice, seš. 26. str. 13.

Třeboň. Barokní sloup Neposkvrněné Rodičky Boží Panny Marie uprostřed náměstí, 30 sáhů vysoký, byl zhotoven roku 1780 českobudějovickým sochařem Leopoldem Huberem za 380 zl. z nadání tamní měštky Alžběty Pilsové. Kamenické práce provedl eggenburský kameník Jan Huber. Na

Obr. 172. Ústí nad Orlicí. Mariánský sloup na náměstí. Dr. Jos. Cibulka, Soupis památek, XLVII., 244. Zapůjčila Archeol. komise v Praze.

rozích trojstranného podstavce zakončeného vázami stojí sochy sv. Josefa, Vojtěcha a Alžběty, uprostřed se vypíná jehlanec s andílky a korintskou hlavicí, na níž stojí P. Maria na zeměkouli. V čelní stěně trojúhelníkové základny je latinský nápis s chronogramem, na druhých dvou stěnách basreliefy sv. Jana Nepom. a sv. Floriana. Kámen k tomuto sousoší přivezen

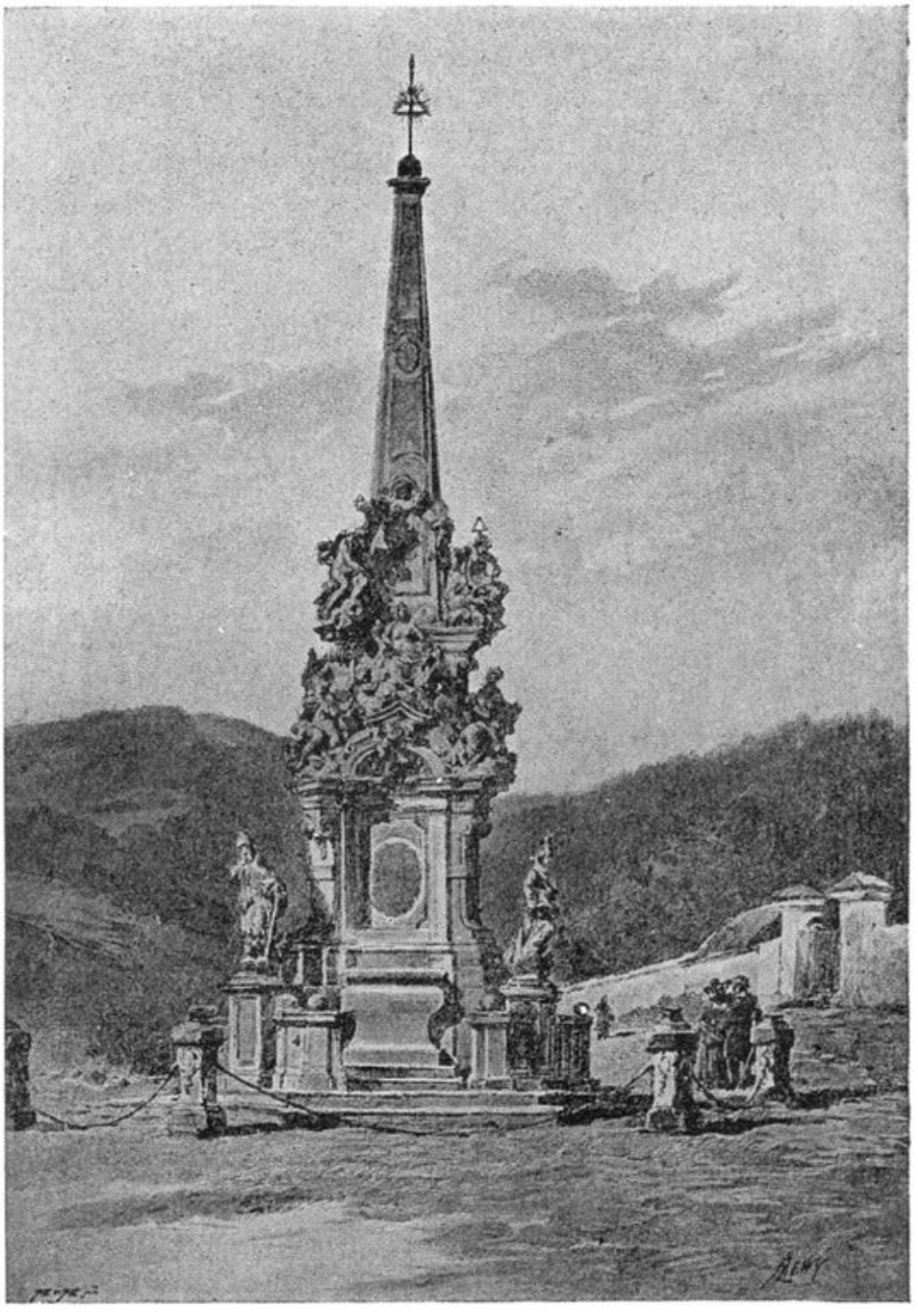

Obr. 173. Valč. Morové sousoší u hřbitova. Kresba A. Levého.

z Eggenburku v Rakousích. Hlavní socha vytažena nahoru za zvuků trub a bubnů v prosinci 1780. Dne 5. června 1781 byla statue slavně posvěcena od posledního tamního opata kláštera Augustina Marka z Bavorova, při čemž na hrázi rybníka Světa vypáleno 66 salv z tuplháků. Ve spodku sousoší jest zazděna pamětní listina. V dřívějších dobách se konávala u

Obr. 174. Velvary. Oblakový sloup na náměstí se sochou Panny Marie z r. 1717. Archiv Mariánských družin.

sochy každou sobotu mariánská pobožnost. Roku 1823 byla socha opravena nákladem obce, r. 1894 nákladem 1000 zl., sebraných od dobrodinců ji opravil jindřichohradecký sochař František Rus. Na místě sousoší stávala od nepaměti klec k trestání hašteřivých žen. Řetěz kolem Mariánského sousoší, dosud zahrádku tvořící ve váze 306 liber, pochází dle tradice ze železných prutů oné staré klece. Vyobrazení sochy jest v Marešově „Soupisu památek" X, 93. Za opatření těchto zpráv vděčně děkuji panu

Obr. 175. Velvary. Detail Mariánského sloupu z r. 1717. Sv. Prokop a sv. Šebestián. Archiv Mariánských družin v Praze.

Václavu Hadačovi, archiváři Schwarzenberského archivu a výbornému znalci třeboňských památek.

Čes. Třebová. Na náměstí před radnicí sloup se sochou Neposkvrněné Početí. Jiných soch nemá. Latinský chronostikon s letopočtem 1706 v českém překladu zní: „Oroduj za nás, o laskavá nejsvětější Bohorodičko!" Dr. Jos. Cibulka, Soup. pam., XLVII., 60.

Tuchomyšl. (Schönfeld). Na náměstí Trojický sloup, dole sv. Anna a Jáchym od sochaře J. Wilda z r. 1806. Soup. památek, L, 341.

Tuklaty, okres Čes. Brod. Socha Panny Marie s Ježíškem na zeměkouli postavena r. 1717. Soup. pam. XXIV., 204.

Tureč, okr. Kadaň. Před kostelem sloup se sochou Panny Marie na srpku měsíce z r. 1716.

Turnov. Na sloupu na kašně v náměstí socha P. Marie od sochaře J. Maxe z polovice XIX. stol. Soup. pam. XXXI., 234.

Obr. 176. Velvary. Detail z Mariánského sousoší, socha sv. Václava. Archiv Mariánských družin v Praze.

Týnec nad Labem. Na náměstí socha Neposkvrněné početí Panny Marie z r. 1768; stála původně při silnici a na nynější stanoviště přenesena r. 1860. „Method", VII–53.

Týniště nad Orlicí. Na soše P. Marie na náměstí v Týništi dočteme se o dějinách podrobně v nápisech: „Vyzdvižena nad paměť lidskou ze jmění Jiřího Turka, kališníka ze země vypovězeného.*) Později nákladem Karla Podolského kamenným roubením opatřena." – „V nově opět jest okrášlena

*) Rozsudek vynesen r. 1734.

Obr. 177. Velvary. Detail Mariánského sousoší, socha sv. Šebestiána, patrona morového. Archiv Mariánských družin v Praze.

laskavou i nábožnou myslí, ejhle vlastencem křesťanům věrným." – „Dne 31. května 1879."

„Panno svatá, slávo nebes!
Srdce vzňatá jeví svůj ples
s anděly dnes k Bohu jdoucí,
přednes prosby naše vroucí."

Jiných soch při podstavci není. G. Jos. Lašek: Okres Kostelec n. O., 140.

Úhošťany, okr. Kadaň. Skupina světců s Pannou Marií na staré hřbitovní zdi (sv. Šebestián a Florián) z r. 1717.

Újezd Dolní u Litomyšle. Socha P. Marie sedící a chovající Ježíška, obletovaná andělíčky od umělce Fr. Pacáka z r. 1737. Nápis latinský s chronogramem. Soup. pam. XIX., 163.

Úpice. Uprostřed náměstí jednoduchý sloup se sochou P. Marie z r. 1724, postavený na místě pranýře. Po jedné straně bývala dříve kamenná kašna s vodotryskem. V roce 1922, kdy sloup ohrožován zubem času, podán v městské radě návrh na odstranění sloupu a činěny potíže dobrodincům, kteří chtěli sochu a sloup dáti opraviti. Teprve na intervence u Památkového úřadu a v poslanecké sněmovně, sloup se sochou zachráněn. Vyobrazení sloupu viz: Vil. Schreiber, Průvodce po Červ. Kostelci a Úpici, 57.

Ústí nad Orlicí. Nynější socha P. Marie na sloupu na náměstí posvěcena 31. března 1749. Před tím tam byla již jiná r. 1737 hrozící zkázou. Nápisy latinské v českém překladu: „Od moru, hladu a války, vysvoboď nás svou pomocí, milostivá Rodičko Boží!" „Dej sílu, poskytni vydatnou pomoc utlačeným, Panno bez poskvrny!" – „Sdružená obec Ústecká svým nákladem sochu postavila. Posvěcena byla slavnostně v přítomnosti lidu dne 15. srpna." – Dr Cibulka, Soupis pam. XLVII., 240.

Valč v Krušných Horách má bohatě členěný sloup Nejsv. Trojice. Reprodukce v Ottových Čechách, d. X., str. 38.

Vamberk. Mariánský sloup na náměstí z r. 1699. Jiných soch kolem sloupu není.

Velvary. R. 1716 dne 16. listopadu se usnesla shromážděná městská obec ve Velvarech, aby mastné krámy na náměstí byly strženy a na místo nich postavena kamenná socha Rodičky Boží. Rada městská za primasa Rud. Kavika rodem z Litoměřic se ustanovila na tom, ozdobiti město nádhernou sochou. Ježto však nepostačovaly důchody obecné, aby její úmysl ve skutek byl proměněn, obrátila se k dobrodincům, tímto prosebným listem: „Jestliže almužna jest skutek milosrdenství a člověk prokázav jej, velikou zásluhou při Pánu Bohu všemohoucím sobě získá, jak svatí učitelové dí, že milost Boží štědrému nedá ztracenu býti: čím tedy větší zásluhu ten získati může, kdo na stavení Boží neb Boží muka almužnu, kterou nikoliv tělo lidské se obživuje a zachovává, ale česť a chvála Boží, zvelebení jména Božího a vyvolených Božích svatých se rozmnožuje, dobromyslně uděluje? V tom ukázala se mnohá místa starostlivější, nežli my byli, když pro čest a chválu Boží dosti nákladná na náměstích svých obcí Boží muka vystavěli. Abychom my též pobožných lidí šlépěje následovali a svým potomkům příklad a památku zanechali, na poděkování Pánu Bohu všemohoucímu za užitá dobrodiní, uchování nás od moru, hladu a války a abychom milostí Boží od všeliké škody těla i duše, škody města, dobytka a statečků svých zachováni byli: almužnou štědrých rukou a laskavých dobrodincův statui ke cti a chvále Boží, Panny Marie a patronův města našeho uprostřed náměstí vyzdvihnouti obmýšlíme. Pročež pohnuti jsouce srdcem pobožným, česť a chválu Boží vyhledávajíce, zaznamenejte jméno a almužnu svou v této knížce tak, aby se sbírka opatřila a dle toho, jak důkladné stavení vésti by se mohlo. Z rady města Velvar dne 19. října 1716 za purkmistra Kašpara Betmanna a přísežného syndika Václ. Hoffmanna."

Obr. 178. Karlovy Vary. Návrh Osv. Jos. Wendy na sousoší v archivu řádu Křižovníků s červ. hvězdou v Praze. Z článku: Vojtěch Sádlo, Návrh sochaře Osv. Jos. Wendy na sousoší Panny Marie v Karlových Varech. Štoček zapůjčil Kruh pro pěstování dějin. umění v Praze.

Dlouhá jest řada dobrodinců, kteří nejenom peněžitými dary, nýbrž i obilnými dávkami přispěli k vystavění sochy Panny Marie. Nejvíce štědrými prokázali se cechové řemeslničtí, věnovavše 120 zl. ze spolkových pokladen. Rada městská, znamenajíc úspěch soukromé sbírky, snesla se již 16. listopadu 1716 na tom, aby dály se přípravy ke stavbě základův. Umělecké vypracování sloupu či statue svěřeno bylo kameníkovi Ant. Falkovi a řezbáři Frant. Zallingrovi z Litoměřic, kteří dílo to započali na jaře roku 1717 a rok později úplně dokonali. Štíhlý sloup 16 metrů vysoký jest ozdoben sochami sv. Václava, Prokopa, Floriána a Šebestiána. Na podstavci 4 reliefy z Nového Zákona. Celý náklad počítal se na 1060 zl. 22 kr. U paty sloupu zřízen byl oltář a při něm konaly se služby Boží v čas moru. — Fr. Vacek „Paměti král. města Velvar", 214/A n.

V roce 1921 sochařem Jindřichem Čapkem obnovena nákladem 43.000 Kč. Tehdy se objevilo pátravému oku lidskému, jak důmyslně pracovali staří barokní mistři. Kdekoli vznikl záhyb nebo prohlubeň, v nichž by se mohla zadržeti voda a ohroziti trvání sousoší, bylo nenápadně navrtáno ouško některého andílka, či hlouběji rýhován jeho vlas, nebo oblak, takže prška dříve stekla, než mohla zmrznouti a kamenu škoditi.

Podrobné dějiny toho sousoší napsal Dr. R. Čermák v Časop. Spol. přátel starožitností čes. XXXIV, (1926), 97—101, z kteréžto historie ještě vyjímám: Bahnitá a nerovná půda na náměstí měla za následek, že socha brzy po svém postavení se mírně naklonila, což dosud lze pozorovati. Inspektory při stavbě sochy zvoleni primas Kavika, děkan Matěj Jodl a poštmistr Kašp. Betmann. Založena i kniha, do kteréž se zaznamenával veškerý příjem a stavba na sochu; byla potom uložena v děkan. archivu. Pan z Reichstadtu, jemuž poddána byla blízká ves Miletice, daroval veškerý potřebný pískovec a prelát broumovský 50 kmenů na stavbu lešení z lesů smečenských. Řezbář Zallinger zhotovil vkusný model sloupu z lipového dřeva asi 150 cm vysoký, jehož zbytek jest v museu. Při stavbě došlo jednou k neštěstí, když vytahován veliký balvan pro základ pod sloup, který k smrti poranil tesaře řídícího provazy na kladce.

Příjem na sochu byl 1011 zl., vydání činilo 1060 zl. Na východní straně sloupu zřízen oltář, u kterého v r. 1721 slouženy mše, když v městě krutě řádily neštovice. Socha byla častěji natírána fermežovým nátěrem; v r. 1910 zjištěno jich pět. Roku 1872 vydáno na opravu 1200 zl. Roku 1871 poškozena socha P. Marie vichřicí. Roku 1875 odkázal bývalý purkmistr velv. Čeněk Šimon statui pozemek ve výměře 7 jiter a 1301 čtver. sáhů s podmínkou, že socha bude opatřena na podezdívce železným zábradlím, okolí sochy vydlážděno a u sochy že postaveny budou dva kandelábry s osmi lucernami, ve kterých má v předvečer svátků mariánských hořeti světlo. Posledním dvěma podmínkám závěti vyhověno, ale základní bod vyložen široce tak, že z tohoto nadačního jmění (na 16.000 zl.) vydlážděno celé náměstí a celé nadační jmění sochy bez svolení nadřízených úřadů použito k účelům obecním, čímž ovšem byl krásný úmysl Šimonův úplně zmařen.

Karlovy Vary. Na náměstí sousoší, které spojuje s úctou mariánskou zároveň oslavu Nejsvětější Trojice, jest dílem sochaře Osvalda Josefa Wendy z r. 1716. P. Maria stojí na zeměkouli na srpku měsíce a jest korunována prvýma dvěma Božskými osobami. Na podstavci sochy dvou bi-

Obr. 179. Volyně. Mariánský sloup z r. 1760. Fotografii obstaral vdp. děkan Frant. Zika. Archiv Mariánských družin v Praze

skupů (jeden jest sv. Augustin) a socha sv. Floriána. V archivu kláštera Křižovníků v Praze se nalézá původní návrh na toto sousoší a byl reprodukován v „Ročence Kruhu pro pěstování dějin umění" za r. 1936.

Původní návrh doznal některé změny v postavách andílčích a stavbě podstavce. Sousoší Korunování Panny Marie provedeno podle původního návrhu. Vpředu a po stranách podstavce jsou chronostikony: „LaVs Deo

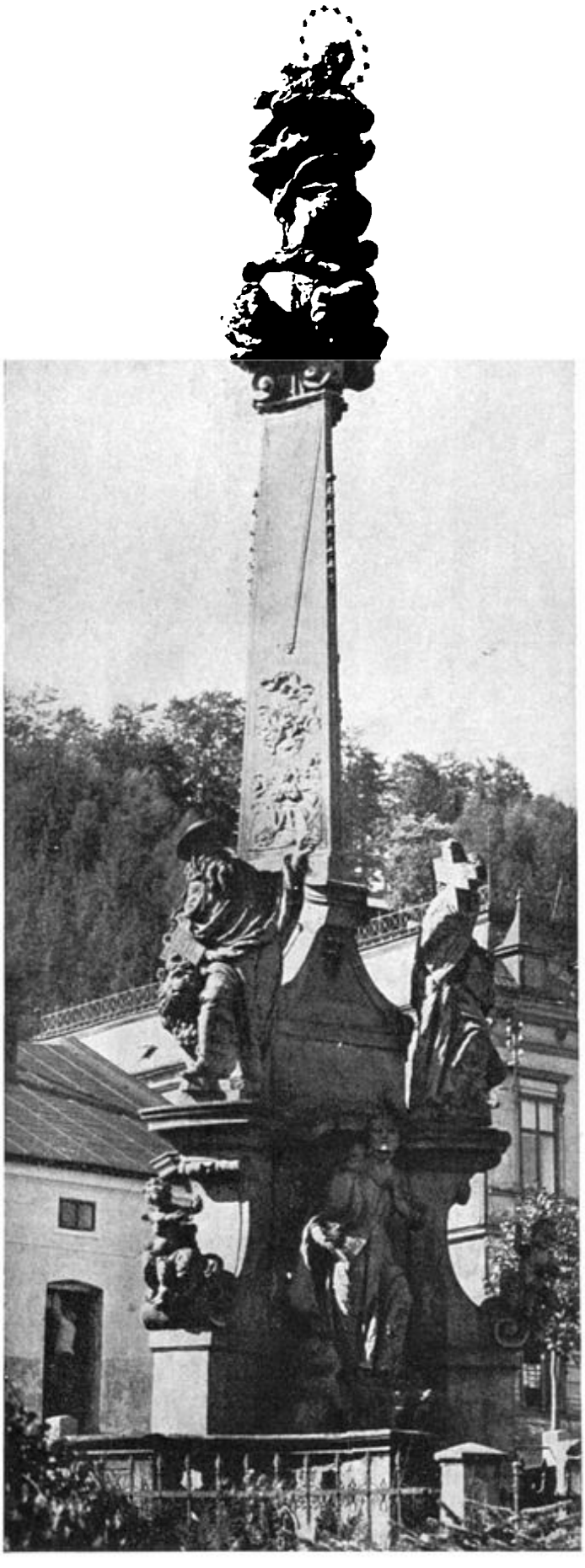

Obr. 180. Žacléř. Jiří Pacák, Statue Panny Marie. Obrázek z článku dra Em. Poche-ho o činnosti sochaře Josefa Pacáka ve Štencově „Umění" XI., 439. Štoček zapůjčil Jan Štenc, graf. závod v Praze.

PatrI, Deo FILIo, Deo SpIrItVI SanCto" (1716). – „SanCta MarIa VIrgo, DeI para esto hIc IbIqUe patrona nostra" (1716). – „Per SanCtos tuos aDIVva nos sanCtIssIMa TrInItas" (1715). – Roku 1909 byla renov. J. Watzkem.

Volyně. Sloup mariánský na Rašínově náměstí, vystavěný nákladem obce je líbeznou okrasou města. Kolem sloupu se nachází sousoší svatých,

Obr. 181. Žirec, okr. Dvůr Králové nad Labem. Mariánský sloup z doby kolem r. 1700. Dr. Em. Poche, Soupis pam., XLVIII., 352. Zapůjčila Arch. komise v Praze.

jež zakrývají listy čtyř mohutných lip. V radě městské uzavřeno již, když mor se vplížil na Prácheňsko r. 1713 a zvláště ženy zde umíraly, pro ukrocení hněvu Božího a odvrácení žalostné metly, sloup postaviti, ale úmysl vykonán až r. 1760. Kolem sloupu sochy sv. Josefa, Jana Nep., Floriána a sv. Barbory. Volyňští byli horliví ctitelé P. Marie, již r. 1630 zřídili v děkanském kostele dva oltáře na její uctění. Fr. Teplý: Dějiny města Volyně, 344 a 398.

Sousoší jest prací italských sochařů. Podle nápisů bylo opravováno roku 1840 a 1822 sochaři Hergeselem a Procházkou z Prahy a společně roku

1937, kdy oprava odborně provedena tamními rodáky, bratřími Boháči a restauratérem Jindř. Životským. Náklad Kč 8.500.– byl uhrazen státní a zemskou subvencí a přispěním dobrodinců. Dnešní veliké čtyři lípy sousoší téměř zakrývají. U sochy jest od nepaměti v oktávě a v den svátku sv. Jana Nepom. konána pobožnost, spojená s procesím z kostela. Sdělil a fotografii blahovolně zaslal vdp. děkan Frant. Zika ve Volyni.

Votice. Na náměstí stával od prvé polovice XVIII. st. zděný sloup, na němž nejvýše socha P. Marie Karlovské, níže sochy sv. Václava, Vojtěcha a Floriána, dole ve výklenku dřevěná socha sv. Jana Nepom. a v rozích okolo sloupu sv. Roch, Šebestián, Barbora a Rosalie. Roku 1872 při dláždění náměstí sousoší restaurováno nákladem 2800 zl. a socha P. Marie nahrazena novou, dílem od dobrodinců, dílem z městského důchodu. Dr. A. Podlaha, Posvátná místa VI., 190.

Vrchlabí. Morový sloup před děkanským kostelem z r. 1696 se sochami sv. Jana Nepom., Rocha, Šebestiána a Rosalie. Postaviti dali Jan Rud. Morzin a Eva Konstancie, majitelé panství. Při silnici ke Branné stojí menší „morový sloup" a před děkanstvím statue sv. Anny ze XVII. věku, která stávala dříve před starou školou.

Všetaty. U silnice socha na vysokém podstavci P. Marie s Ježíškem. Po stranách reliefy sv. Josefa, Jana Křtitele a Antonína, a znaky: trojúhelník, ruka s mečem, trubka a jelen štvaný psem. Postaveno nákladem Lövenehra z Grünwallu r. 1730. Soup. pam. XXXIX., 312.

Zákupy. Na náměstí před klášterem sousoší Nejsvětější Trojice.

Zásmuky. Na prostranství před kostelem a zámkem sloup se sochou P. Marie z roku 1700, v podstavci jeskyňka se sv. Rosalií, kolem sochy sv. Šebestiána, Rocha, Jana Nep. a Ignáce. Ve východní straně podezdívky jest jeskyně se sochou sv. Máří Magd.; strany podstavce zdobí květy slunečnice. Při obnově ze světové války r. 1918 hlavní sloup zkrácen. Reprodukce Jos. Tůma v „Kolínsku a Kouřimsku", IV. tab. 48 a str. 12.

Žacléř. Mariánský sloup na náměstí z r. 1732 se sochami českých sv. Patronů od Jiřího Pacáka. Viz Štencovo „Umění", XI., 444.

Žamberk. Mariánský sloup na náměstí se světci: Václavem, Janem Nep., Floriánem, Jakubem, Vavřincem, Rochem, Antonínem a Annou stál již před rokem 1712. Reprodukci viz J. Štěch, Žamberecko (1933), 17.

V Žamberku se však výroční oslavy na paměť zažehnání moru soustředily v kultu sv. Rosalie u kaple téže světice nad městem.

Žatec. Na náměstí jest morové sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1713. Ottovy Čechy X., 42.

Žinkovy, okr. Přestice. Na náměstí u kostela veliká socha Neposkvr. Početí Panny Marie, výborná práce sochaře Lazara Widmanna z pol. XVIII. století. V kartuši na podstavci erb hrabat z Vrtby, kteří dali patrně sochu zříditi.

Žirec u Jaroměře. Na návsi sloup se sochou Neposkvr. Početí P. Marie z doby kol r. 1700 a s německými nápisy. – E. Poche, Soupis XLVIII., 356.

Žleby. Mariánský sloup na náměstí postaven počátkem XVIII. století. Roku 1739 velikou vichřicí vyvrácen a socha rozbita, roku 1741 znovu zřízen na jiném místě a r. 1886 obnoven. Soup. pam. XLIV., 420.

Žlutice. Na náměstí stojí sousoší Nejsvětější Trojice z roku 1712. Sousoší tesal Jan Kř. Wenda.

Historie jednotlivých sloupů na Moravě

Bernardice nad Odrou. Socha Neposkvr. Početí P. Marie na sloupu postavena r. 1840 od dobrodinců.

Osovská Bítiška. Na náměstí proti faře socha P. Marie u domu č. 58, jehož majetníkovi proto říkali K. „od štátui". Vlastivěda Morav., okr. Bíteský, 72.

Blučina. Na náměstí socha P. Marie se svatozáří z počátku XVIII. století. V podstavci jeskyně se sv. Rosalií a kolem sloupu sochy sv. Floriána, Jana Nep. a Václava. Vyobrazení ve Vlastivědě Mor., okr. Židlochovický, 106.

Brno. Na Velkém náměstí (nyní náměstí Svobody), postaven roku 1680–1683 záslibný Mariánský sloup za odvrácení hrozně tu řádícího moru v letech 1679–1680. Sloup však brzy pod kamennou sochou praskl, proto socha P. Marie nahrazena roku 1684 dřevěnou. Podle nadace modlil se učitel s dětmi v XVIII. věku u sousoší toho růženec a loretánskou litanii, jež se konaly každou sobotu do konce minulého století. Roku 1924–25 uveden sloup z vychýlené polohy do vertikální nákladem Kč 7.615.44 a v roce 1929 konservován se všemi plastikami za 20.100 Kč.

Reprodukce sochy P. Marie na sloupu otisknuta ve „Zprávách památkové péče", roč. I., sešit 3, str. 9.

Brno. Na Zeleném trhu postaveno sousoší Nejsvětější Trojice roku 1729 sochařem Ant. Schweigelem na náklad města. Posvěceno bylo r. 1733. Na podstavci latinské chronogramy: „Jedné podstatě – Trojímu v osobách Bohu – Otci, Synu a Duchu svatému i také bl. Panně Marii. – Ke cti Nejsvětější Trojice, bl. P. Marie a na památku svatořečení sv. Jana Nepom. roku 1729 postavila, nyní však r. 1884 obnovila, slavná obec Brněnská." Vpředu před sousoším na samostatných podstavcích sochy sv. Konstantina a Primitiva z r. 1731. Roku 1883 při veliké bouři stržena větrem část sochy Nejsv. Trojice a docela byla roztříštěna. Podle rozhodnutí městské rady obnovena Frant. Dresslerem, který mohl jen podle nepatrných kousků nové sousoší doplniti, na čemž pracoval deset neděl. Dne 15. VI. 1884 znovu sousoší požehnáno. Nově opraveno r. 1923 nákladem 34.556.44 Kč, za přispění ministerstva školství a národní osvěty. Před tím socha byla obklopena půl druhého desítiletí trámovou klecí, lešením, až toto zprách-nivělo. Reprodukci sloupu viz: E. Dostál, Umělecké památky Brna, str. 127; zprávu přináší též Památková péče, r. I., sešit 3, str. 9; Škola Božs. Srdce Páně, 1885, str. 167.

Brno-Tuřany. Sousoší P. Marie z r. 1693.

Brumov. Na náměstí sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1777. Kromě toho jsou na náměstí ještě sochy sv. Floriána z r. 1755 a sv. Gotharda z r. 1773. Vlastivěda Moravy, okres Valašskoklobucký, 113.

Brušperk. Socha Nejsvětější Trojice z r. 1761. Viz „Památková péče", II., 91.

Bystřice n. Peršt. Na náměstí sloup se sochou P. Marie a sochy sv. Jana Nep., Vavřince, Floriána a Šebestiána. Postaven r. 1727 na vděčnou památku za podivuhodné odvrácení ohně. Roku 1803 sloup se sochou veliký vítr skácel a ostatní sochy poškodil. Vlastivěda Moravy, okr. Bystřický, 49.

Brod Uherský. Na dominikánském náměstí sloup Mariánský s nápisem: „Léky na rány v Tobě schovány. Přimlouvej se, Maria!"

Budišov, okr. Třebíč. Před farou sousoší P. Marie s Ježíškem na sloupu z r. 1723; na ohradě kolem sochy: sv. Floriána, Šebestiána, Antonína Pad. a sv. Isidora. Kromě toho na náměstí sousoší Nejsvětější Trojice z let 1726–1730. Vlastivěda Moravy, okr. Třebíčský, 194.

Dačice. Před zámkem v Dačicích postaveno r. 1725 sousoší P. Marie Václavem hrabětem z Vrbna a Bruntálu. Jest zdobeno sochami sv. Václava, Vojtěcha a Prokopa. Vlastivěda Moravy, okr. Dačický, 40.

Frenštát. V dolní části náměstí na sloupu socha Panny Marie, kterou dal postaviti farář Valentin Palička r. 1686. Soch jiných kolem není. Vyobrazení viz ve „Vlastivědě Moravy", okres Frenštátský, 20 a 94.

Fulnek. Na náměstí sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1718, opraveno nákladem 24.000 Kč r. 1936. Reprodukce sloupu v „Zprávách pam. péče", II., 11.

Hodonín. Mariánské sousoší na Masarykově náměstí dala postaviti kněžna Marie Antonie, roz. Lichtensteinová roku 1916. Na hranolovitém podstavci sloup zdobený obláčky a okřídlenými andělíčky. Po stranách sochy sv. Rocha, Františka Xaver., Karla Boromej. a Rosalie. Pod knížecím znakem Lichtensteinů vyryt nápis: „Viribus unitis civium Goedingensium renovatum MDCCCLVI." Konsistorní rada a farář v Hodoníně Antonín Pekárek připravil všechno potřebné k opravě sousoší, ale zemřel těsně před uskutečněním, které provedeno v dubnu 1939, jak o tom svědčí nápis: „L. P. 1939 na jaře opravili čtenáři a inserenti „Farního Věstníku" se svým farářem P. Antonínem Pekárkem." Sdělil dp. Frant. Hynek, administrátor v Hodoníně. Podle lidové tradice stavěla výše zmíněná sochy i jiné

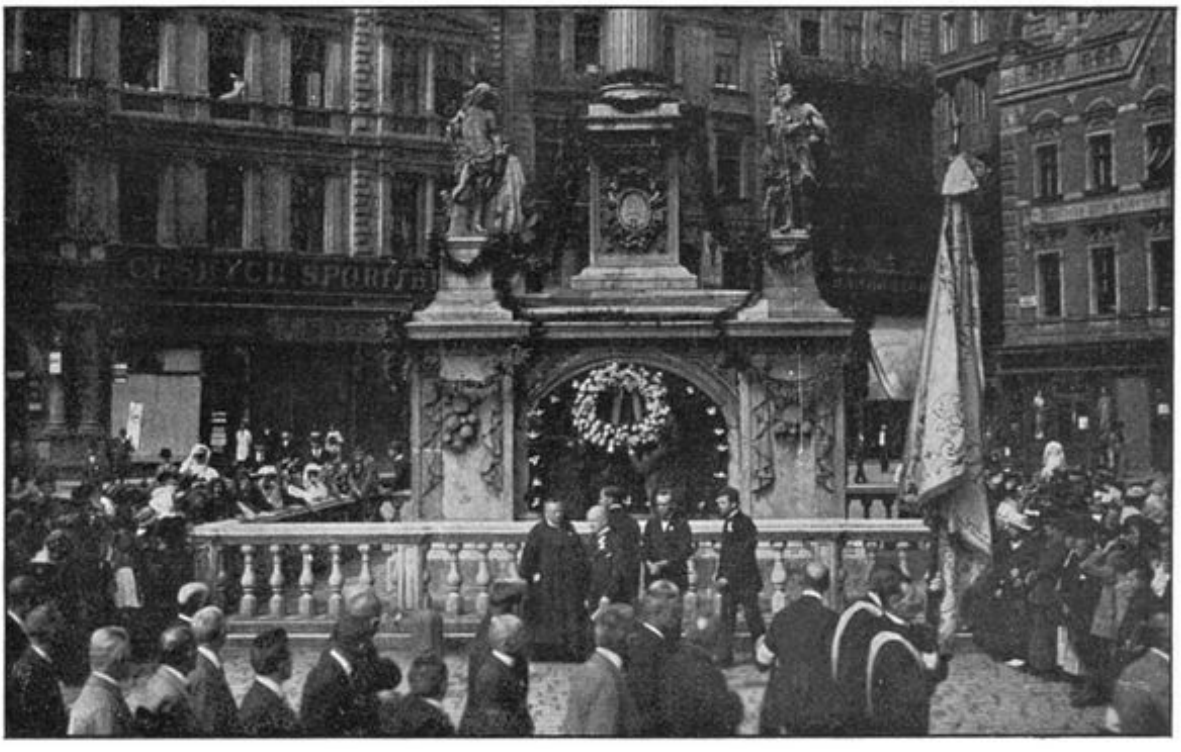

Obr. 182. Brno. Dolejší část Mariánského sloupu z r. 1683. Zapůjčila redakce „Ve službách Královny", věstník Mariánských družin v Praze.

Obr. 183. Brno. Socha P. Marie na sloupu v Brně. Zapůjčila redakce „Zprávy památkové péče“,

v městě, vždy sochy po nějaké veliké urážce nebo ráně jejího zlého manžela.

Holešov. Na jižní straně trojúhelníkového náměstí jest vysoký sloup se sochou P. Marie, postavený z vděčnosti za odvrácení moru; na kamenném zábradlí sochy sv. Jana Nep., Rocha a bl. Jana Sarkandra. Zřízeno na počátku XVIII. století. Srovnej: Vlastivěda Moravy, okr. Holešovský, 72 a Zprávy Památkové péče, II., 91. Postaven byl kolem r. 1720.

Uherské Hradiště. Za hrůz moru, pro který bylo město 24. července 1715 uzavřeno a veřejné bohoslužby zastaveny, učinil 28. t. m. magistrát slib, že postaví ke cti Neposkvr. početí P. Marie a sv. patronů Františka Xav., Karla Borom., Petra z Alkantari, Floriána a Rosalie morní sloup. Za tím účelem kašna stojící na jeho nynějším místě přeložena o něco dále. Nejprve za velikých slavností posvěceno místo, pro postavení sloupu určené. Současný kronikář med. a fil. doktor Jan Fr. Corvinus učinil o tom v análech hradištských zápisy, jež nejlépe vystihují vroucí vztah doby k těmto památníkům. Píše: „...Na den sv. Martina 1715 sešli jsme se do farního

kostela, kamžto i páni Patres františkáni nesouce samy čtyři na lešení pěkně ozdobené relikvie sv. Hilaria a prst sv. Víta se najíti dali. Odtud jsme se odebrali k P. P. Jezovitům, kdežto již bílý relikviář jak v sobě jest velmi pěkně ozdobený před velikým oltářem postavený se spatřil, před kterýmžto se modlení, litanie obyčejné, nyní u týchž P. P. Paterův se užívající spolu i s přidanými modlitbami, vykonalo. Potom procesí začátek svůj vzala, při kteréžto jak P. P. Patres Franciscani své relikvie ut supra, tak i P. P. Jezoviti jich čtyři tělo sv. panny Viktorie nesli, až na místo to, na kterém se budoucně ta statue vystavěti má, na kterémžto místě před tím tři stany se vystavěly, v prostřed veliký a z obou stran něco menší, všechny 3 španěl. stěnami obstaveny. V stanu na pravé ruce bylo složeno tělo sv. panny Viktorie, a na straně druhé relikvie Františkánů, kteří tu též mši sv. sloužili. U velkého oltáře pan děkan nejprv mši sv. zpívanou, potom litanie s modlitbami a na to požehnání s velebnou svátostí dal. Při mši byla též oféra a ta se na vystavení tej statui k pomoci aplicirovati bude. Po vykonání té pobožnosti šla procesí k pánům páterům františkánům a po vykonání tam modliteb, zase do farního kostela, kdež se též modlitby vykonaly a potom doprovodilo se tělo sv. Viktorie k p. P. P. Jezuvitům a po modlitbách a poděkování učiněném týmž p. P. P. navrátili jsme se k farnímu kostelu, tu též činíce poděkování p. děkanovi... Pán Bůh všemohoucí rač nás vyslyšeti a to zlo morové rány, jako i jiné od nás milostivě odvrátiti, jakož i svou sv. milostí přispěti, abychom tento slib šťastně vykonali a takovouto statuu co nejspíše ke cti a slávě Boží, bl. bez poskvrny počaté P. Marie a sv. patronům vystavěli, při ní pobožnosti horlivě vykonávati a potomkům našim zanechati mohli, což můj jedinký vinš a chtivost jest."

Dne 29. listopadu 1715 týž pisatel napsal: „Vidouce někteří z měšťanů, že na tom místě, kde se mše sv. sloužila a kde se ta statua stavěti má, každý večer a dlouho na noc někteří, obzvláště jedna děvečka z pobožnosti zpěvy vykonávala, pohnuli se a vystavěli tam dne nahoře jmenovaného z desek (prken) jako kapličku a postavili tam jako statuu P. Marie čistotnou, k tomu z kláštera p. P. Františkánův vydanou a tak před ní zatím své pobožnosti vykonávali každodenně se zpěvy i modlitbami. Pán Bůh, rač jich na místě celého města vyslyšeti a tu pobožnost rozmnožiti ke cti a slávě své, též bl. P. Marie a všech milých obzvl. svatých patronů, kterým ta statua dedicirováná jest." –

Na místě té z desek jako kapličky vystavěné, brzy se postavil sloup, a na něm ta statua P. Marie přikrytá 30. listopadu.

Dne 13. února 1716 ráno toto město Hradiště otevřeno, jenžto pro trvalý mor od 25. července zavřeno bylo, totiž 202 dni. Buď Pánu Bohu všemohoucímu věčná čest a sláva, též všem milým sv. patronům proti moru, obzvl. bl. P. Marii srdečné díků činění na věky

O svěcení základního kamene poznamenal: Dne 7. září 1718 okolo $^1/_2$9 hodiny vedla se procesí z farního kostela, při kteréžto i cechové se svými korouhvemi, kongr. bl. P. Marie česká, všichni studenti, též všichni P. P. františkáni s křížem, čtyři P. P. z bratrstva Ježíšova, celý magistrát, p. děkan s kaplanem, K. Karáskem se najíti dali. Jeho Milost p. Flor. Nezorin, praelát velehradský, šel v pluviálu pod infulí a s berlou, nad kte-

Obr. 184. Fulnek. Sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1718. Obrázek zapůjčila redakce „Zprávy památkové péče" (R. II. 11.)

rýmžto se neslo malé umbraculum (umbela), s ním šli tři P. P. Cistercienses v komžích jako p. děkan a tak ta procesí se vedla s troubami a bubny až k místu, kde se grunt založil pro statuu, při kterémžto místě na stolečku položen byl kámen gruntovní, který se všemi ceremoniemi pan praelát světil a tak posvěcený skrz zedníky snešen jest dolů do základů a položil se na místo k tomu zaznamenané, kdežto ještě ostatek ceremonií se konalo a p. generál Jiří z Říčan, jakožto substituirovaný od jeho exccelencí p. hraběte z Collorredu, zem. hejtmana, který tenkráte ve Vídni byl a sám sem přijeti nemohl, několikráte vezma maltu a pod kámen rozhodil, a když kámen na to místo od zedníkův náležitě položil, tedy ten k tomu nachystaný stříbrný plech s nápisem (pamětní deska) do kamenu vložil a jeden pamětní peníz k tomu přihodil a zedníci přikryjíce kámen druhým k tomu připraveným a vytesaným kamenem kladivo J. Mti panu generálovi praesentiroval mistr zednický, kteréžto on vezma, tím čtyřikráte na každý roh kamenem jednou udeřil, potom i jiní přítomní páni a celý ma-

gistrát též tím kladivem jeden po druhým čtyřikráte udeříce, zase s procesím do farního kostela se odebrali, kdežto J. Mti pan praelát mši u velkého oltáře, jiní mnozí páni patres u druhých oltářů sloužili a tak ta slavnost, buď Pánu Bohu věčná sláva, náležitě a solemniter se vykonala a potom J. Mti p. praelát spolu s těmi pány hosty od magistrátu v domě král. rychtáře byl postními jídly traktirován (hostěn)... Pán Bůh rač dáti, abychom se všichni ve zdraví dočekali vystavení a posvěcení té statue"

Častěji ještě ve svých pamětech se autor vrací k procesu na stavbě Mariánského sousoší, jež tu pro obsáhlost všech neuvádím.

Dne 17. června 1721, když se již málo před tím na postamenty statui na horu vytáhli a postavili dva spolu spojení andělé, toho dne vytáhla se na horu a postavila statua bl. P. Marie, s troubami, bubny a musicirováním; při tom se dalo trunk vína a piva těm, kteří při tom pracovali a u p. Bartol. Zelnitiusa, tehdejšího purkmistra dal se též trunk (přípitek) p. p. páterům Jezovitům, Františkánům a některým radním a jiným, kteří se najíti tam dali a se dívali tomu tažení a postavení. Pán Bůh rač dáti, aby to dílo pořád se vedlo a tento rok šťastně dokonalo...

Dne 23. srpna umístěn na stěně podstavce relief sv. Viktorie, 1. září sochy sv. Františka Xav., Karla Borom., Petra z Alkantary a Floriána a pod nimi latinské nápisy. O svěcení sousoší 20. listopadu 1721 poznamenal náš očitý svědek, že účastnili se jako při svěcení místa pro sloup řádoví kněží s ostatky sv. přinešených ze svých chrámů a ostatní účastníci, i svěcení vykonal velehradský prelát. Dva chory muzikantů při tom účinkovaly. V radní světnici na „rathausu" bylo opět pohoštění hostí. Následujícího dne na to, na svátek Obětování P. Marie k večeru o 6. hod. slavnostně konány loretánské litanie za doprovodu trubačů a bubnů za účasti mnoha lidu, zříženo i osm pyramid se svícemi. V předvečer a o svátku sv. Františka Xav., téhož roku podobné slavnosti u sochy konány a 7. prosince před svátkem Neposkvrněné P. Marie dal magistrát zpívati u sochy slavné litanie a poprvé vedlo se k soše procesí v čele s děkanem a asistencí.

O všech mariánských svátcích sem pak konávány průvody a o Božím Těle stavěn tu jeden ze čtyř oltářů. Podobně se tu oslavoval svátek sv. Viktorie (dne 28. června 1722 se třemi sbory trubačů a jinými hudebníky za přítomnosti velehradského opata). Pobožností v předvečer Mariánských svátků účastnili se zbožní věřící u velikém počtu a s rozžatými svícemi. Z „Pamětí Hradištských", vydávaných prof. Boh. Fišerem.

Sochy tesal brněnský sochař Ant. Rigo za 856 zl., ale město dodalo mu materiál – cetechovský mramor. V průčelí podstavce jest jeskyně sv. Rosalie, proto lid zval sousoší také „Svatou Rosárkou"

Čtyři latinské nápisy v českém překladu zní: hlavní nad sv. Rosalií: „Matce Boží, čisté Panně a svatým patronům rada a lid tohoto města záslibně postavili." Pod sv. Karlem Borom.: „Hladu, moru a válce zabraň!" Pod sv. Františkem Xav.: „Nesváry svornosti potlač!" Pod sv. Petrem z Alk.: „Úklady nepřítele zapuď!" Pod sv. Floriánem: „Zde i na věčnosti uhas ohně." Nápis na stříbrné desce vložené do základů vypočítává význačné osobnosti, za nichž Mariánský sloup postaven.

Roku 1926 bylo sousoší akad. sochařem J. Rejnhartem z Brna zabezpe-

Obr. 185. Uherské Hradiště. Mariánské sousoší z r. 1718—1721. Zapůjčila Občanská tiskárna v Brně.

čeno, a opraveno nákl. 29.134 Kč, k čemuž přispěla státní subvence. Zprávy pam. péče, I., č. 6.

Hranice. Na Žerotínově náměstí sloup P. Marie (bez jiných soch). Vyobrazen byl v Mor. vlastivědě, okr. Hranický, str. 94.

Hrušovany. Na náměstí na sloupu uprostřed kamenné balustrády stojí socha Nejsvětější Trojice z r. 1711, obnovena r. 1885 nákladem šlechtice a afrického cestovatele dra Dominika Kammla z Hardeggra. Na zábradlí dvě sochy. Reprodukci sloupu viz: Vlastivěda Moravy, okr. Jaroslavský, 79.

Hustopeče. Sloup Nejsv. Trojice a Neposkvr. Panny Marie, se sochou sv. Šebestiána a jiných morových sv. patronů postavil na náklad Františka

Adlera, cechmistra krejčovského, který věnoval na stavbu 1500 zl. (ostatní dobrodinci 520 zl. a městská rada 1400 zl.), kameník Jan Stránský z Brna a sochař Kristian Progh roku 1736. Opraven r. 1927 nákladem Kč 14.600.—. Vlastivěda Moravy, okres Hustopečský, 47. Památková péče, II., 91; Řeh. Wolný, Cír. topogr. diecése Brněnské, II., 99.

Ivančice. Sousoší na náměstí postaveno počátkem XVIII. století. Původně stála jen socha P. Marie na sloupu z monolitu, později rozšířena o sochy sv. Jana Nep., Floriána, Karla Borom. a Háty,*) pořízené nákladem města v roce 1721. Podle pověsti postavily v XV. století monolit dvě po moru zbylé místní rodiny Ludlova a Litomyšlská. Roku 1928 opraven nákladem Kč 38.000.—. Vlast. Moravy, okr. Ivančický, 67.

Jaroměřice. Na náměstí postavil r. 1716 maj. panství Jan Adam z Questenbergu se značným nákladem („non sine magnis impensis") sousoší Nejsvětější Trojice se sochami sv. Karla Bor., Šebestiána a Rocha. Nadace na udržování světla u tohoto sousoší zřízena r. 1717, jakož i aby každou neděli po odpoledních nešporách litanie figurální s hudbou tu byly zpívány. Později se za podobným cílem utvořilo bratrstvo, jež r. 1728 dosáhlo ze Říma značných milostí odpustkových. Reprodukci sloupu viz v měsíčníku „Náš domov", 1936, str. 65 a „Krása našeho domova", XXV., str. 104.

Jevíčko. Na náměstí Palackého na vysokém podstavci socha Bolestné Panny Marie, kterou dal r. 1711 postaviti Jan Frei při silnici do Vel. Opatovic. Právě po sto letech přenesena na náklad senátora Karla Vogta na náměstí. Vlastivěda Moravy, okres Jevický, 63.

V Jihlavě na náměstí postaven obcí Mariánský sloup 15 m vysoký roku 1690 na paměť zažehnání moru, řádícího v r. 1679; posvěcen 2. února 1691. Jest zdoben sochami od Antonio Laghi-ho: sv. Františka Xav., Josefa, Šebestiána a Jakuba. Pracovali na něm kameníci Aug. a Jakub Brachovi. Sochy jsou pěkně provedeny zvláště socha sv. Šebestiána, darovaná místními střelci, jichž patronem tento světec byl. PhDr. a MUDr. Jak. Kielman založil nadaci 1450 zl., aby mohly se konati u sousoší slavné pobožnosti. Vlastivěda Moravy, okres Jihlavský, 102.

Klobuky Valašské. Na náměstí krásná socha Panny Marie z r. 1761. Vlastivěda Moravy, okr. Val.-Klobucký, 54 a Zprávy památkové péče, III., 93.

Sloup s P. Marií r. 1931 opraven nákladem 16.000 Kč, na což přispělo minist. školství a národní osvěty subvencí.

Kojetín. Mariánský sloup stojí na nynějším Masarykově náměstí. Nápisy: „Ke cti blahosl. Panny Marie, já Johannes Kulhan, měšťan kojetínský s manželkou mou Alžbětou z našeho vlastního nákladu jsme tuto statuu postaviti dali. Anno 1704." J. Kuthan byl cechmistrem krejčovským a zámožným občanem, dal ještě postaviti na náměstí sochu sv. Jana Nep., která později přemístěna. K podstavci druží se sochy sv. Vendelína a Floriána. Dr. Rud. Zháněl: „Milostná P. Marie v Kojetíně", str. 7.

Kolštejn. Morový sloup u kostela postaven r. 1663. Vlastivěda Moravy, okr. Staroměstský, 329.

V Kroměříži byla postavena na náměstí socha P. Marie po válce třicetileté na útraty města, po moru asi roku 1716 obnovena a patrně doplněna sochami, při čemž magistrát nařídil každoroční pouť o sv. Anně do St.

*) Sv. Háta byla našimi předky uctívána jako ochránkyně před ohněm.

Obr. 186. Jihlava. Masarykovo náměstí se sloupem Panny Marie z r. 1690. Zapůjčila Občanská tiskárna v Brně.

Vody, které se vždy účastnil purkmistr se dvěma radními. Stalo se tak na poděkování, že mor si vyžádal v té době ve městě ne více než 121 osob, zatím co jinde všude v okolí řádil krutěji.

Socha roku 1716 obnovena nákladem kardinála Volf. Hans Schrattenbacha, který byl též místokrálem Neapolským. – Na Riegrově náměstí stojí ještě sousoší Nejsvětější Trojice asi z r. 1725. – Vlastivěda Moravy, okr. Kroměřížský, 28, 89, 133 a 197; Zprávy Památkové péče, II., 92.

Krumperky. V tomto nejvýše položeném městě moravském na náměstí stojí Mariánský sloup z roku 1640(?) podle „Vlast. morav.", díl LII; 270. Byl by to – je-li letopočet správně udán nejstarší sloup, postavený deset roků před staroměstským v Praze.

Křižanov. Na náměstí socha P. Marie na sloupu. Vlastiv. Mor., Okres Vel. Meziříčí, 214.

Kunštát. Na náměstí socha P. Marie. Vlast. Mor., okres Kunštátský.

Lipník. Na náměstí socha P. Marie na sloupu (bez jiných soch) z r. 1694; dal ji postaviti místní farář Martin Málek. Vlastivěda Moravy, okr. Lipenský, 90.

Litovel. Mariánský sloup z r. 1724 s kaplí sv. Pavlíny, na náměstí Přemysla Otakara postaven po moru 1714. Zdobí jej sochy: sv. Šebestiána, Rocha, Karla Bor., Jana Nep. a sv. Rosalie. V latinském nápise jest vyslovena prosba, aby P. Maria a sv. Pavlína chránily občanů od moru a ohně ustavičně.

Liter.: Olomoucko, IV. příloha Litovelsko, str. 4, Vlastiv. Mor., okr. Litovelský 104.

Lomnice. Mariánský sloup před kostelem na náměstí dokončený r. 1710,

Obr. 187. Kroměříž. Sousoší Nejsv. Trojice na Riegrově náměstí z r. 1725. Zapůjčila redakce „Zprávy památkové péče" v Praze.

dal postaviti majitel panství Antonín hrabě Serényi v dík za záchranu před morem v r. 1679 a 1680. Na podstavci sloupu jsou sochy sv. Rocha a Šebestiána, Antonína Pad., Floriána, Jana Nep. a jeskyně se sv. Rosalií. Ř. Wolný, Topogr. II., 301.

Mariánský sloup v Lomnici má svou zvláštnost. Základnu sousoší tvoří umělá skála z hrubých kusů lomového kamene. Skála vybíhá v šest menších skalek, na nichž jsou sochy světců. Ze skály vyrůstá rajská jabloň, kolem jejíhož kmene se vine had, po stranách sedí Adam a Eva.

Na podstavci je nápis: „Tibi Serenissimae Coelorum Reginae, Misericordiae plenae Mariae ego Antonius humilis servus Tuus in gratiarum actionem praesens Monumentum demissisime consecro. Monumentum et me, familiamque meam et subditos continua misericordiae Tuae protectione guberna. Ut fiat pro me intercedite sancti patroni praesentes (MDCCVIIIII = 1710).

Obr. 188. Litovel. Mariánský sloup s kaplí sv. Pavliny na náměstí Přemysla Otokara z r. 1724. Fotografii k reprodukci blahovolně zapůjčilo museum v Litovli.

Lysice. Sloup Panny Marie na náměstí postaven na místě staré sochy z r. 1602 nově r. 1854 od brněnského sochaře A. Edele za 1427 zl. k. m. Vlastivěda Mor. okr. Kunštátský, 115.

Meziříčí Valašské. Mariánský sloup postaven kolem r. 1670. Ve starých listinách se nazývá „Obrazem nešporním" Sloup dal patrně postaviti Šimon Barthonius hejtman panství a spolu měštěnín Meziříčský (zemř. 1674), který odkázal „jednu roli a louku, aby nynější i budoucí rektoři na časy budoucí i věčné každou sobotu po nešpoře s pacholaty a mládeží do školy chodící před tím obrazem, který k tomu cíli dal udělati, litanii lauretánskou jazykem moravským pobožně zpívati povinni byli." R. 1841 nákladem Frant. ze Žerotína a občanů obnovena. Na podstavci latinský chronogram z doby opravy (1841): Buď zdráva sv. Maria, Boží Rodičko, královno nebes, ctnosti plná, Panno mocná, oroduj za nás! „Paměti Val. Meziříčí." 135, 238.

Meziříčí Vel. Mariánský sloup na Hlavním nám. bez sochy. Na podstavci nápis: „TATO SSTATUE JEST WISSTAWENA KE CTI NEPOSSKWRNIENI POČETI B. P. MARIE – A. D. 1724. Když zuřil zde mor, aby Panna Maria odvrátila neštěstí, zaslíbili se obyvatelé, že půjdou každoročně

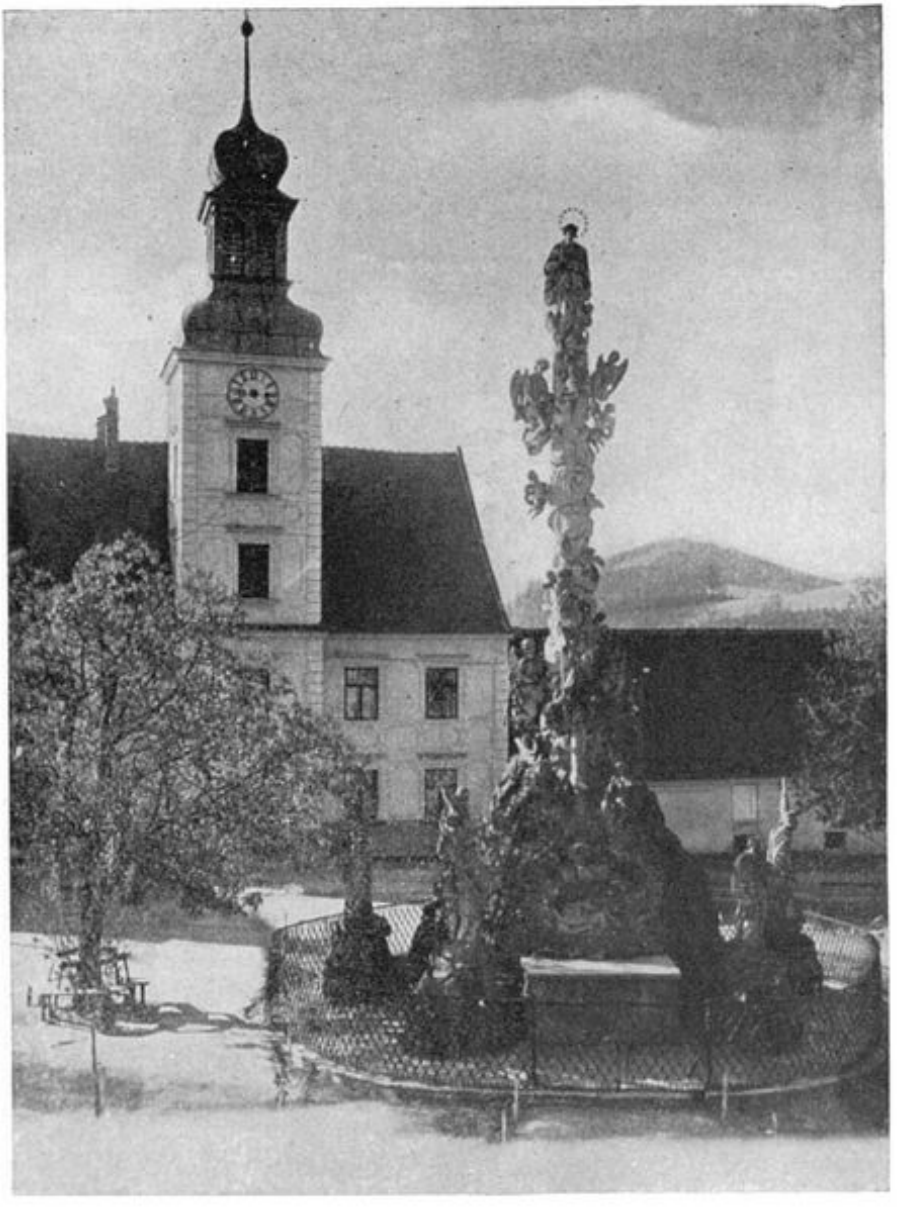

Obr. 189. Lomnice u Tišnova. Mariánský sloup z r. 1710. Fotografii obstaral Farní úřad v Lomnici. Archiv Mariánských družin v Praze.

k ní do Netína na pout dne 2. července, což dodržováno až do počátku našeho věku. Vlast. Mor., okr. Meziříčský, 82, 319.

Měnín. Na náměstí sousoší Nejsv. Trojice a sv. Cyrila a Methoděje. Vlast. Mor., okr. Židlochovský, 172.

Staré Město, sloup Nejsv. Trojice z polovice XVIII. století.

Mikulov. Na náměstí sousoší Nejsvětější Trojice z r. 1722-3 postaveno kníž. Waltrem z Dietrichsteina. Krásná práce jest dílo rukou sochaře Ign. Lengelachera a čítá se k nejkrásnějším památkám barokového umění na Moravě. Ř. Wolný: Topogr. Diecése Brno, II, 47, Cerroni: Geschichte d. bilden. Künste in Mähren.

Místek. Na náměstí socha Nanebevzetí P. Marie. Až do roku 1730 stála tam dřevěná, ale strašlivým větrem poškozena. Na její místo postavili dědici Herzschlägrovi nákladem 600 zl. nynější s latinským nápisem: „Ke

Obr. 190. Náměšť nad Oslavou. Sousoší Nejsvětější Trojice a Imakulaty z r. 1715. Archiv Mariánských družin v Praze.

cti blahoslavené Bohorodičky a k povznešení zbožnosti lidu postavena byla od starého rodu Herzschlägrů" K soše konaly se průvody na poděkování za úrodu zemskou.

Náměšť n. Oslavou. Uprostřed stojí socha Nejsvětější Trojice na zeměkouli s latinským nápisem, že byla postavena roku 1715 „Na oslavu Boha Otce, Syna i Ducha sv. nákladem paní hraběnky Isab. z Verdenberka, roz. hraběnky z Lamberka, druhé choti Jana Filipa" Na podstavci pod zeměkoulí socha P. Marie s Ježíškem. Vlast. Mor., okr. Náměšťský, 39, 42.

Němčice na Hané. Mariánské sousoší 12 m vys. před kostelem pořízeno 1889. Vlastivěda Mor., okres Kojetínský, 93.

Odrovice. Morový sloup s figurálními reliefy z r. 1521.

Olomouc. Na nynějším Wilsonově náměstí po hrůzách požáru 1709 a moru 1715 odhodlal se r. 1716 sochař olomoucký Václav Render (autor nejslavnějšího sloupu morového Nejsvětější Trojice v Olomouci) postaviti

sloup se sochou Panny Marie. Teprve, když baron Leopold Ant. Sackh z Bohuňovic ve své závěti odporučil na sousoší 2000 zl., mohlo dílo rychle pokračovati a bylo dokončeno r. 1727. Na rozích pdstavce ve dvou patrech stojí sochy: sv. Šebestiána, Františka Xaver., Karla Borom. a Rocha, nad nimi sv. Terezie z Avily, Kateřiny, Barbory a Rosalie. Na štíhlém točitém sloupu P. Marie s Ježíškem na zeměkouli se žezlem v levici a s korunou na hlavě. Obětaví terciáři udržují ve svítilně neustále světlo. Ve sloupu jest zaražena pruská koule z okupace v roce 1758. Msgr. Frant. Bolek: „Katol. kostely a kaple v Olomouci", 164. V roce 1926 provedeny opravy, stažení a zabezpečení sloupu sochařem V. Janouškem; ministerstvo školství poskytlo subvenci.

Olomouc. Sloup Nejsvětější Trojice na Masarykově náměstí jest vrcholné dílo tohoto druhu architektury u nás vůbec. Původcem sochy je olom. měšťan a sochař Václ. Render. R. 1716 dal městské radě revers, že vystaví na Horním náměstí veliké sousoší na paměť přetrpěného moru. Město dalo svolení a dodalo zdarma kámen. Renderem zhotoven model sochy z lípového dřeva; během stavby nastaly mnohé odchylky. Stavba však pokračovala zvolna a když Render r. 1733 zemřel, zanechav na stavbu sloupu skoro 11.000 zlatých, nestavělo se po 4 roky vůbec, až se ujal stavby Václ. Rokitzký a po něm syn jeho Ignác. Pruská okupace 1742 stavbu přerušila. R. 1751 dostavěl sousoší Ignác Rokitzký; r. 1752 upevněna oblaka, r. 1753 vytaženo sousoší Nejsv. Trojice; vytahování provedli vojíni. Počátkem května 1754 odstraněno lešení a dne 9. září toho roku sousoší vysvěceno kardinálem olom. Troyerem za přítomnosti císařovny Marie Terezie a jejího choté. Stavba tedy trvala 38 roků. Celkový náklad na onu dobu byl věru úctyhodný — 150.000 zl. V dnešní době sotva by se nalezla taková obětavost, podnícená zbožnou myslí a láskou k umění. Toto dílo nemá u nás a snad ani jinde mezi podobnými památkami sobě rovné.

Sousoší jest 35 m vysoké — správně od kruhovitého podstavce, který nestejně vyčnívá nad dlažbu náměstí, až do vrcholku glorioly 30 m. Uspořádání sestává z mohutné části spodní a hořejšího sloupu se sochou Nejsv. Trojice. Nad schody nejníže jest balustráda se 12 půvabnými andělíčky, kteří drží svítilny a štíty. Spodní část tvoří tři patra. Vnitřek spodní stavby je upraven v malou kapli, nad jejímž vchodem jest deska s chronostikonem udávajícím den a letopočet vysvěcení. Bohatě členěná architektura jest oživena sochami těchto světců v nadživotní velikosti: sv. Josef, Joachym, Anna, Václav, Vojtěch, Cyril a Metoděj, Jan Nepom., bl. Sarkandr, sv. Jan Křtitel, Vavřinec, Jeroným, Tadeáš, Vavřinec, Mořic, Blažej, František Xaver., Antonín Pad. a Kapistrán. Ve stranách hlavního zdiva podstavce jsou jemné reliefy poprsí dvanácti apoštolů, o nichž dřívější obdivovatelé sloupu se domnívali, že jsou ulity z mědi. Teprve při poslední veliké opravě r. 1926 bylo konstatováno, že jsou tepány ze dva milimetry silného měděného plechu, kterážto práce patří rovněž k unikátům. Původně při dokončování sousoší práce z mědi a pozlacování reliefů i soch zadáno zlatníku olom. Šimonu Forstererovi, jenž podal daleko mírnější nabídku (7790 zl.), než zlatníci augsburští (12.730 zl.). Sochař Ondř. Zahner, který tesal sochy za 2939 zl. (i s vytažením a umístěním) musil za ně deset let ručiti a dáti svůj dům v České ulici v zástavu. Patrno, že smlouvy s umělci byly tenkráte důkladné a proto i důkladnost jejich děl, jež vzdo-

Obr. 191. Olomouc. Mariánský sloup z r. 1727 na Wilsonově náměstí. Zapůjčeno z díla Msgra Fr. Bolka: „Katol. kostely a kaple v Olomouci".

rují přes dvě stě let zubu času a povětrnostem. R. 1758 bylo sousoší poškozeno, když na město padlo 700 pruských bomb. Sloup má naznačovati různé stupně nebes, stále výše až k velebnosti Nejsvětější Trojice. Nedaleko nad počátkem sloupu jest sousoší, představující Pannu Marii, již povázejí dva andělé do nebes. Pohyb v sochách naznačuje velmi dobře let vzhůru. Vzlet, s jakým všechny podrobnosti jsou komponovány opustil veškeré zásady rovnováhy hmot. Stejně vzletně jest komponována i skupina nejvyšší. Nad hlavicí sloupu jsou oblaka a v nich vpředu archanděl Michael, jenž takřka visí ve vzduchu. Nad oblaky je zeměkoule a postavy Boha Otce a Syna. Bůh Otec naklání se ven a vztahuje ochranou ruku na svět. Kristus třímá v rukou veliký kříž, který vyvažuje rozvržení hmot a upev-

ňuje sousoší spojením se svatozáří. Veliký kotouč svatozáře jest oporou pro holubici, symbol Ducha svatého. Vnitřek spodní stavby je upraven v malou kapli kruhového půdorysu. Stěny kaple jsou ozdobeny šesti reliefy s biblickými výjevy a to nad malým oltářem Ukřižovaný, po stranách, oběť Kainova, Abraham obětuje Izáka, Abraham obětuje skopce, a oběť Noemova po potopě světa. Na sousoší jsou ještě četní andělíčkové jako světlonoši. Před kaplí bývá postaven oltář o průvodech Božího Těla a slouží

Obr. 192. Olomouc. Sousoší Nejsvětější Trojice z let 1716—1754. Štoček zapůjčila Občanská tiskárna v Brně.

se tam mše sv. na svátek Nejsvětější Trojice; po celý oktáv této slavnosti se slouží mše sv. v kapli samé. R. 1926 opraveno sousoší nákladem 122.400.– Kč. Nápis lat. v českém překladu zní: U víře plné, v naději pevné, v lásce dokonalé buďte Jemu (Bohu trojjedinému) samotnému zasvěcena všecka srdce!

Literatura: Msgre František Bolek: Katol. kostely a kaple v Olomouci, str. 56–59, Prof. H. Doležil: Dějiny Olomouce, 144–149, J. A. V.: „Na lešení u sochy nejsv. Trojice", v „Našinci" 1926, v červenci a srpnu 1926. Týž: K opravě sochy nejsv. Trojice, „Našinec" z 28. července 1926. – Dr. Jos. Vašica, Morní sloup, v „Našinci", č. 244 ze dne 24. října 1926.

Z posledního článku (dra Vašici) vyjímám velmi zajímavý detail o zlatníku Šimonu Forstnerovi, kterému vlastně bylo souzeno, aby dal celému dílu zvláštní uměleckou korunu. Dr. Vašica, když při opravě sousoší vy-

stoupil na lešení, mohl s blízkosti posouditi a oceniti jeho práci a napsal o tom:

„... Podle návrhů Zahnerových měly se vytepati ze silné měděné žesti dva obrovské shluky postav, svatá Trojice s archandělem Michalem a svatozářným oblakem je překlenujícím, pod ní pak na mohutném jehlanu nanebevzetí Panny Marie se dvěma anděly. Forstner nabídl o polovici menší cenu, než jakou žádali augsburští kovotepci. Byl poměrně mlád, te-

Obr. 193. Olomouc. Sousoší Nejsvětější Trojice, největší architektura toho druhu vůbec (výška přes 30 m). Stoček obstaral p. Eustach Vavrouch z Olomouce.

prve před osmi léty byl přijat do cechu mistrovského. Po tři léta (1751–1754) bušil neúnavně kladivem do mědi za strašlivého napětí tvůrčích schopností, aby vyklepal tvary a rysy, jejichž lícní strana mu zůstávala utajena a skryta ve smole až do úplného dokončení. Práce ta pohltila všechny jeho síly. Strhal se tak modelováním a zlacením svého díla, že všecek čas do své pozdní smrti (1774) polooslepý jen živořil, neschopen další činosti. Za to nechal ve svém výtvoru, který rozměry jest něčím ojedinělým, patrné stopy své ryzí a uchvácené duše. Vzhlížejíce se do chvějné krásy podrobností, jichž ovšem nemožno spatřiti zdola, tušíme něco z toho, co plálo v duši tvůrcově a stravovalo ji nad všechnu hmotnou dřinu. Nemůže býti pochyby o tom, komu sloužil svým uměním, že myslil na svatou Trojici, jako na smysl a cíl svého žití, na její skrytou slávu, na Královnu nebes a na svou bídu. Proto se nám tají dech před tímto studeným

kovem, na němž skoro celá dvě století nevstavěla nejmenších sledů. Až bude smyt všecek prach, zastkví se opět zlatem, jako ve dnech svého zrození. Tento zázrak umění pnoucí se na olom. náměstí do oblak, hlásá naši naději do budoucna Stojí co výmluvný svědek doby, kterou nevědomost přezírá jako temnou. Ví, že se u jeho paty cárají lidé, stiženi zhoub-

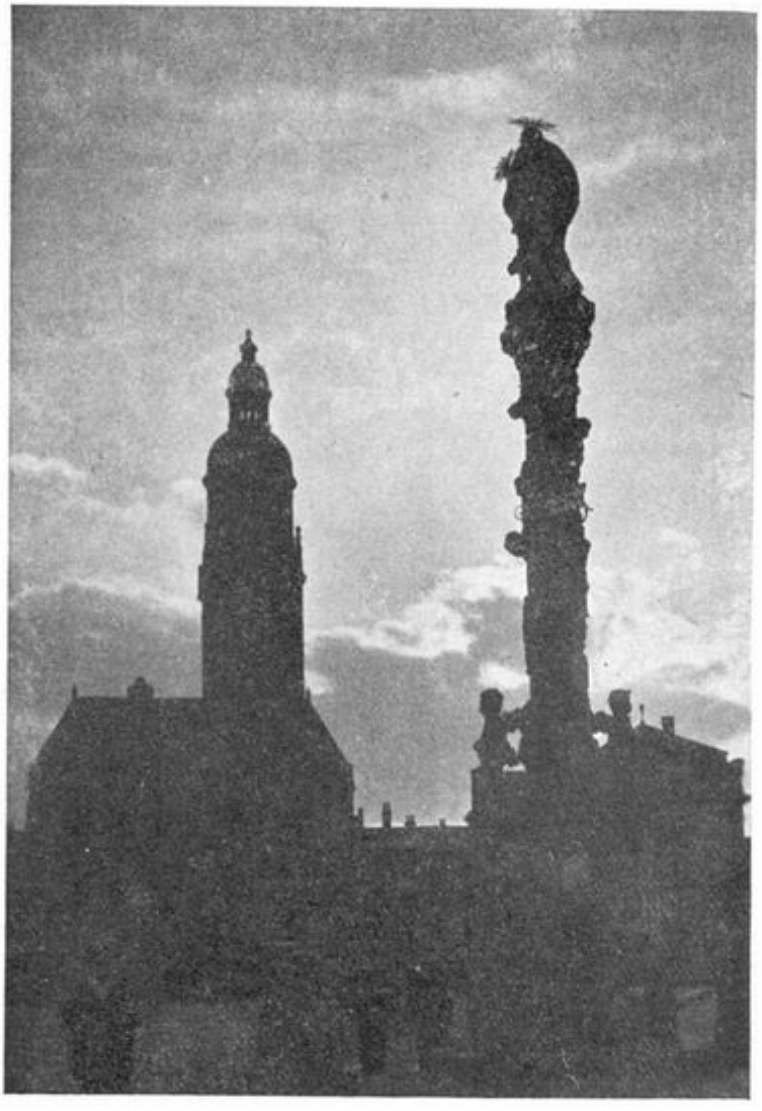

Obr. 194. Prostějov. Mariánský sloup z roku 1718. Archiv Mariánských družin v Praze.

nější nemocí než mor, jenž kdysi vylidňoval naše města? Nezdá se, že i země jest nakažena od obyvatelů svých, jako za časů Isaiášových...?"

Tento universitní profesor řadí svatotrojický „sloup mezi ona díla lidských rukou, jimž umění vdechlo výsadu nesmrtelnosti" A po převratu chtěli takovéto památníky umění, nadlidské vytrvalosti a píle odstraňovati, jedině z toho důvodu, že byly katolické! Člověk se neubrání bezděčné poznámky, co by vytvořili asi tito lidé, kteří společným úsilím po čtyři desítiletí budovali toto sousoší, kdyby byli vládli prostředky a pracovními silami, které byly k disposici hradnímu obelisku, kamenu kraj-

ně nevhodně před chrám svatovítský k ozdobě hradního náměstí postavenému...?

Podivín. Sousoší na náměstí na podstavci, jinak řešeném, než obvyklé sloupy. Uprostřed P. Maria na zeměkouli, po stranách sv. Florián a Vendelín. Dal je postaviti tamní děkan Ant. Ferd. Dubravius r. 1750 jako díkůvzdání, za klidnější doby, které nastaly po dobách plných útrap válečných. Budovatel pocházel z Přerova a byl vynikajícím čes. duchovním spi-

Obr. 195. Telč. David Lipart: „Oblakový sloup" z let 1716—1720. Štoček zapůjčila Československá akciová tiskárna v Praze.

sovatelem. Česká jeho kázání vydána v Brně 1727–8. Vlast. Mor., okr. Břeclavský, 141.

Pošťát. Mariánský sloup na náměstí postavený v roce 1715–18, zřízen byl z vděčnosti za ochranu před morem 1713–1714 péčí měšťanů olomouckých a hranických, kteří se sem uchýlili z těchto měst, aby ušly ráně morové. Vlast. Moravy, okres Hranický, 256. Roku 1931 odborně opraven.

Prostějov. Mariánské sousoší se 4 anděly na náměstí, kde stával pranýř, nechal patrně postaviti Karel Schellenberger asi r. 1714. Od r. 1770 konány u ní loretánské litanie každou sobotu podle nadace měšťanosty Petra

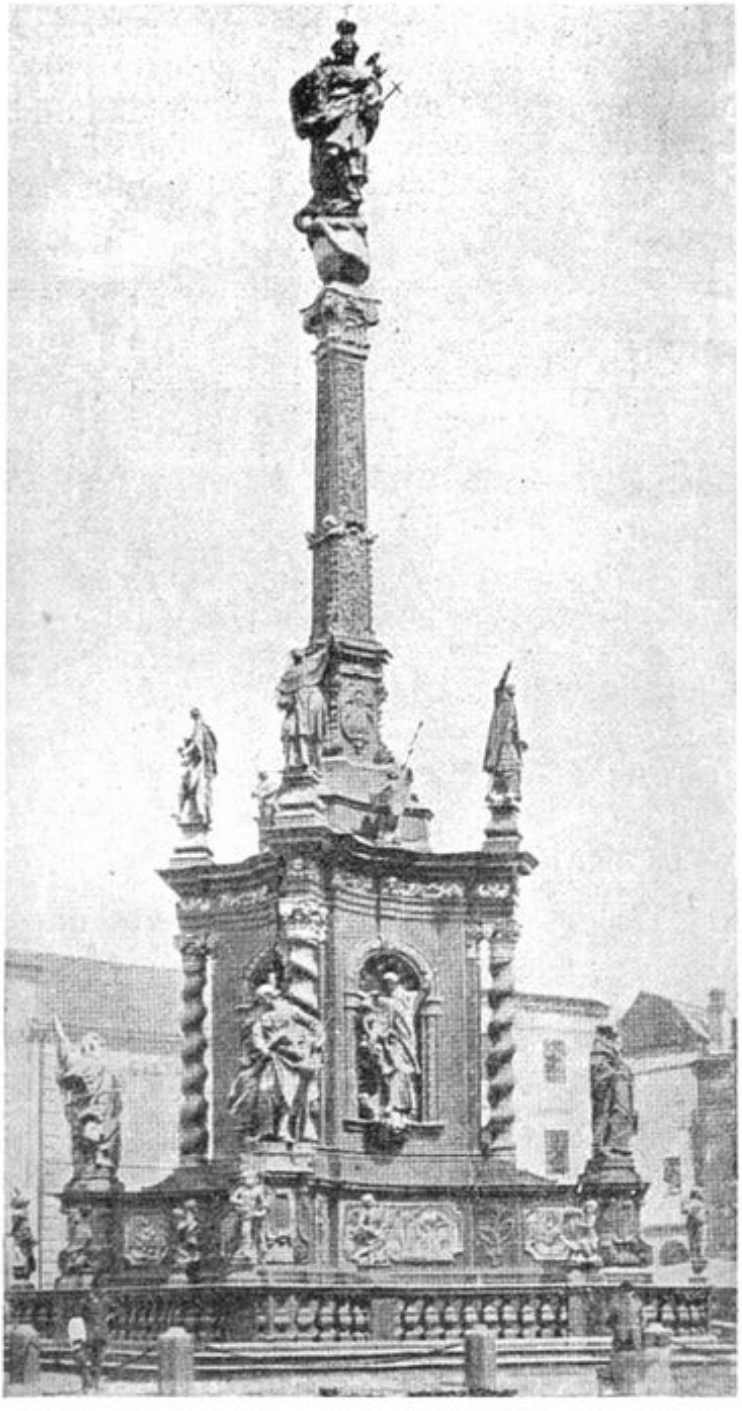

Obr. 196. Uničov. Sousoší Panny Marie dokončené roku 1743. Archiv Mariánských družin v Praze.

Jindřicha. Potom přeložena pobožnost na tři mariánské svátky do kostela. Řehoř Wolný, Topogr. II., 5.

Přerov. Na Dolním (Masarykově) náměstí stávala socha sv. Josefa postavená roku 1717 na paměť moru, za něhož zemřelo v Přerově za půl roku 956 křesťanů a 78 židů. Socha z náměstí odstraněna a postavena před faru.

Rajhradice. Mariánské sousoší postaveno r. 1755 asi tisíc kroků od kostela, farářem Jos. Schartelem, jako dík za osobní záchranu na témž místě.

Obr. 197. Hlava Panny Marie na Mariánském sousoší v Uničově. Archiv Mariánských družin v Praze.

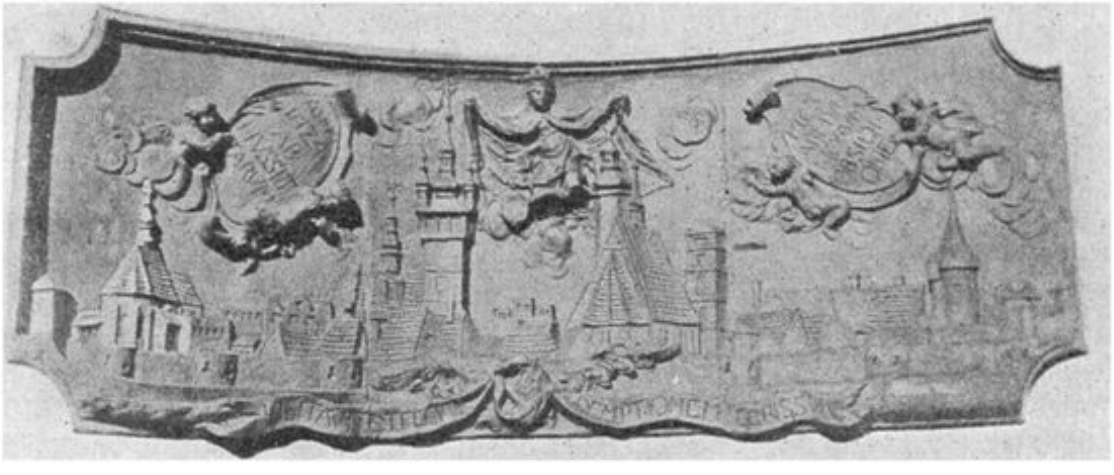

Obr. 198. Relief města Uničova pod ochranným pláštěm Panny Marie na podstavci sousoší. Archiv Mariánských družin v Praze.

Ruda nad Moravou. Mariánský morový sloup postaven r. 1715. Vlastivěda Moravy, okr. Šumperský, 295.

Šumperk na M. Na Tržním náměstí vysoké sousoší Mariánské z r. 1719. Reprodukci sloupu viz ve „Vlastiv. sborníčku pro ml. župy olomoucké", V. 56. Vlast. Mor., okr. Šumperský, 110.

Telč. Mariánské sousoší čili „oblakový sloup" se sochami: sv. Jakuba, Šebestiána, Rocha, Frant. Xav., Jana Nepom., Anděla Stráž.; ve výklen-

199. Velehrad. Mariánský sloup z roku 1676. Obrázek zapůjčila redakce „Velehradských zpráv" na Velehradě.

cích: sv. Rosalie a Máří Magd., založili Tom. a Zuzana Hodovy. Jmenován jest „sloupem oblakovým" a pěkně umístěn uprostřed náměstí mezi dvěma kašnami. Jmenovaní na ně odkázali ve své závěti z 5. VII. 1710 jeden tisíc zl. Postaven v letech 1716–1720 a jest velmi pěknou sochařskou památkou. Reprodukci viz „Ve jménu demokracie", 70 a „Vlast. Mor.", okr. Telecký, 46, 130, 151. Sochy tesal David Lipart, sochař z Trh. Brtnice.

Dějiny sloupu viz O. Šašecí, Socha Panny Marie, Boží muka, některé sochy v Telči. Časopis Moravského musea zemského, IX., 1909, 131.

U hřbitova vysoký štíhlý sloup se sochou Nep. početí P. Marie z roku

1673. Vyobrazen v Časop. mor. musea zem. v Olom. IX., (1909) 138. Latinský nápis: Postavil Ferd. Vilém hrabě Slavata.

Moravská Třebová. Základní kámen Mariánského sloupu položen 15. července 1717, postaven za zachránění města za moru 1715 až 1716. Do základů vložen soupis, podle kterého zemřelo v Mor. Třebové při onom moru 775 osob, z nichž byli 3 kněží, 7 radních, 163 osob cechovních, 2 studenti, 115 žen vdaných, 49 vdovy, 80 panen, 299 dětí, 33 osob cizích služebných, atd. Zdobena jest sochami morových patronů sv. Rocha a Še-

Obr. 200. Znojmo. Mariánský sloup z r. 1679. Zapůjčila Občanská tiskárna v Brně.

bestiána. V sobotu konány u sloupu litanie. Panna Anna Valentini odkázala 100 zl. kon. m. na udržování světla v lampě u sloupu a r. 1769 měšťanosta Jiří Jänisch 400 zl.

Velký Týnec. Před zámkem socha P. Marie z r. 1670 a vedle ní sochy sv. Jana Nep. a bl. Sarkandra. Vlast. Mor., okr. Olomoucký, 325.

Uničov. Nejkrásnějším sloupem Mariánským na Moravě (po Olomouckém sloupu) jest sousoší na náměstí v Uničově; dokončeno sochařem Severinem Tischlerem z Mor. Třebové a Jiřím Heinzem z Olomouce 1743. Podnět k němu dalo „Bratrstvo P. Marie a sv. Jana Nepom." a tehdejší děkan Ondřej Richter; postaveno za 5654 zl. nákladem občanů na poděkování města za ochranu Matce Boží před Husity (1424), Kumány (1463) a před nebezpečím moru (1709). – Reprodukci viz Vlastivěda Moravy, okr. Uničov, 65 a 111. Na podstavci jest krásný relief města pod ochranným pláštěm Mateře Boží. Sousoší jest 22 m vysoké, a slouží městu k nevšední okrase. U příležitosti stého výročí kladení základního kamene, dali měšťané sochu opraviti

a vydali pěkný mědiryt této ušlechtilé umělecké památky. Originál smlou vy se sochařem na zřízení sloupu z 13. XI. 1735, nalézá se v archivu Ná rodního musea v Praze.

Mariánské sousoší, které znalci umění hodnotí a umísťují mezi význač nými díly baroka za trojický sloup v Olomouci, vzniklo v letech 1729-

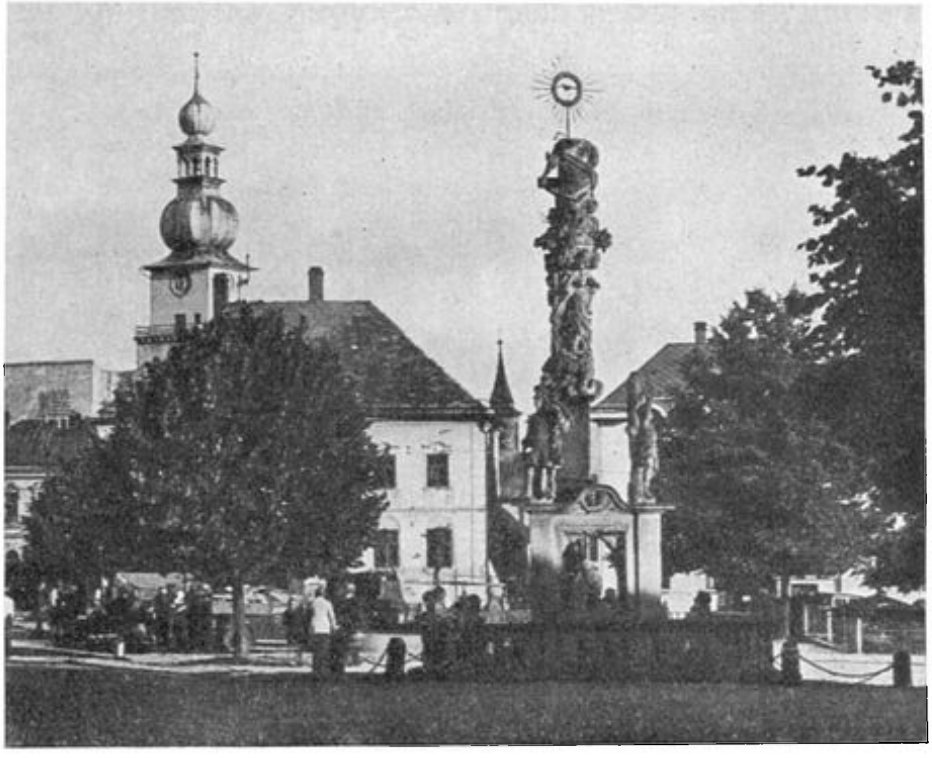

Obr. 201. Žďár na Moravě. Sloup Nejsvětější Trojice z r. 1706. Fotografie opatřil děkanský úřad ve Žďáře. Archiv Mariánských družin v Praze.

1743. Skládá se z mohutné stavby dolejší a vysokého štíhlého sloupu, kc lem něhož v nejvyšší části podstavce jsou postavy významných vyzna vačů Kristových sv. Bartoloměje, Karla Borom., Jakuba st. a bývaléh zdejšího pronásledovaného farníka bl. Jana Sarkandra. Ve výklencích poc stavce jsou se zvláštní něžností vypracované figury sv. Jana Nep., Ondře je, Barbory, Antonína Pad. a na samostatných podstavcích kolem soch sv. Josefa, Floriána, Jiřího a Judy Tadeáše. Rozkošní andělíčkové oživu celé sousoší i pěknou balustrádu kolem. Dále zdobí sousoší po stran podstavce reliefy ze života a umučení sv. Jana Nepom. a bl. Jana Sarkar dra, hlavy apoštolů a evangelistů. Původně bylo zamýšleno postaviti cel sousoší ke cti sv. Jana Nep. Když k ranám válečným přistoupil ještě mc a požáry, provedení oddáleno. V dík za ochránění při četných těcht utrpeních péčí faráře Ondřeje Ant. Richtra, muže vysoké úrovně a vzdě lání a značného rozhledu, položen základní kámen k nynějšímu souso r. 1729. Pro nedostatek peněžních prostředků stavba zase oddálena. Teprv 13. listopadu r. 1735 učiněna smlouva se sochařem Severinem Tischlerer z Mor. Třebové. Na sousoší pracoval též Jiří Ant. Heniz z Olomouce. Stav ba sousoší byla přerušena r. 1740 slezskou válkou; až r. 1742, za hlahol

Obr. 202. Žďár. Sloup Nejsvětější Trojice od Jakuba Steinhübla. Obrázek z téhož pramene jako obr. 201.

trub a víření bubnů vytažena na sloup socha P. Marie. Posvěcena r. 1743 za velikých slavností inful. praelátem a proboštem augustiniánského kláštera ze Šternberka Janem Josefem Glätzlem, místním rodákem, přítelem malíře Handtke-ho. V XIX. stol. bylo několikráte opravováno a opět v roce 1936/37 odborně restaurována nákladem přes 70.000 Kč. Ke svěcení obnoveného sousoší dne 24. srpna 1937 vydán pamětní spisek „Die Mähr-Neustädter Mariensäule", sepsaný Vinc. Reinerem, kdež citována i literatura o tomto sousoší a připojeny poznámky o autorech.

Valčice. Mariánské sousoší před kostelem Milosrdných bratří.

Vážany. Socha P. Marie na návsi z doby novější. Vlast. Moravy, okr. Kroměřížský, 569.

Velehrad. Mariánské sousoší s jeskyní sv. Rosalie a sochami sv. Šebestiána, Rocha, Bernarda a Jana Nep. Socha P. Marie se čtyřmi postavami andělů byla postavena klášterem Velehradským r. 1676 za časů, kdy mor zle zde řádil po vpádech tureckých. Roku 1715, kdy opět zde řádil mor, doplnil sousoší klášterní lékárník Bernard Germenth právě zmíněnými sochami. Lid nazývá celé sousoší „Sv. Rozalií" Srovnej „Obzor", 1883, 195.

Vizovice. Uprostřed náměstí postavena r. 1690 socha P. Marie na vyso-

kém sloupu se čtyřmi světci svob. p. Gollenem. Roku 1781 před sochou P. Marie na náměstí přečten shromážděnému lidu toleranční patent. Vlast. Moravy, okr. Vizovický, 46, 110.

Vranov. Mariánské sousoší na náměstí zřízeno hrabětem Heřm. Mich. z Althanu r. 1716; zdobeno jest sochami: sv. Šebestiána, Rocha, Floriána a Jana Nep. Zřízeno bylo na paměť moru. Vlastiv. Moravy, okr. Vranovský, 35.

Vsetín. Na náměstí socha Panny Marie z r. 1770, postavená hrabětem Janem Illem a jeho manželkou Sidonií z Batliana.

Výškov. Sloup P. Marie, dílo sochaře A. Förstera, dokončen r. 1718 se sochami sv. Floriána a Jana Nepom. z r. 1771. Při noční lidové pobožnosti velkopáteční k patnácti křížům v městě a okolí, vracel se tam na konec průvod k „štátuji" uprostřed rynku, kde zpíval „Anděl Páně", a pak zakončil svoji pobožnost u kříže při kostele. J. Vyhlídal: Pod hanáckou oblohou, IV., 180, Zprávy pam. péče, II., 94.

Zábřeh. Mariánský sloup se 4 světci zdoben cechovním znakem a nápisem: „Carl Joseph Poczta" a chronogramem 1713: „Léta, kteréhož buď dána čest i Bohu i také Marii čisté Panně." R. 1932 odborně konservován nákladem 6.800 Kč. Zprávy památ. péče II., 94, „Našinec", č. 42, 1927.

Znojmo. Mariánský sloup na Masarykově náměstí z r. 1679 se 4 sochami. Reprodukci Marián. sloupu viz Krása našeho domova, XXIII., str. 91.

Žďár. Sloup morový Nejsvětější Trojice z roku 1706 (dokončen později), jest dílem Jakuba Steinhübla z jižních Tyrol. Kolem sochy sv. Jana Nep., Šebestiána, Floriána a v jeskyni sv. Rosalie. Roku 1924 opraven nákladem 8564 Kč. Stan. Sochor v Časopise Společnosti přátel starožitn. čes., XVII. (1929), 57/8.

Žatčany na Hustopečsku. Na návsi sousoší Nejsv. Trojice z roku 1872. (Hustopečsko, 326.)

Výčet morových sousoší není ovšem úplný. Autor všechna města osobně v životě nenavštívil; o některých sloupech sice ví z topografické literatury, avšak marně se nyní domáhal získati dotazníkem žádoucích dat a zpráv, proto je do popisu nezařazuje.

Mnohé fotografie i štočky zde použité, jsou už téměř půl století staré; autor této stati byl často odkázán jen zcela na nahodilé obrázky – kdy při fotografování nebyl brán zvláštní zřetel zachytiti morový sloup. Pravé krásy architektury Mariánských sloupů vystihly by teprve specielní snímky novými přístroji fotografickými, kdyby k tomuto účelu mohly býti zvlášť získány, jakož snímky z článku prof. dra Ant. Matějčka, (obrázky čís. 72–75) a dra E. Poche, nebo obrázky blahovolně zapůjčené grafickým závodem Jana Štence v Praze. (Obr. 77, 79, 129, 163–5, 180). Při tom zůstává stále fotografickému přístroji mnoho krás nepřístupno ve velikých výškách, jako téměř všechny sochy Madonn a sousošních vrcholných skupin, které zhusta ani z lešení při opravách nelze vždy fotografickou čočkou zachytiti. Ovšem takové dílo by bylo velmi rozsáhlé a vyžádalo by si obrovského peněžního nákladu.

Lidové pověsti o Mariánských sloupech

Pražská legenda. Sběratel starých pověstí a legend pražských, Josef Svátek ve své sbírce vypravuje tuto legendu (díl I., str. 19.): „Svatý Václav svede velikou bitvu s nepřáteli českého národa, v které tolik krve prolito bude, že od Strahovské brány až ke kamennému mostu poteče: Čechové za pomoci patrona svého v bitvě této zvítězí, vítězstvím svým ale tak velice zpyšní, že Bůh na ně sešle velikou povodeň, při níž voda se strany jedné až k soše P. Marie na sloupu na Staroměstském náměstí, se strany druhé pak až do polovice vrchu Petřína dosahovati bude. Povodní touto zahyne veškerý národ český až na několik lidí, kteří se podle proroctví

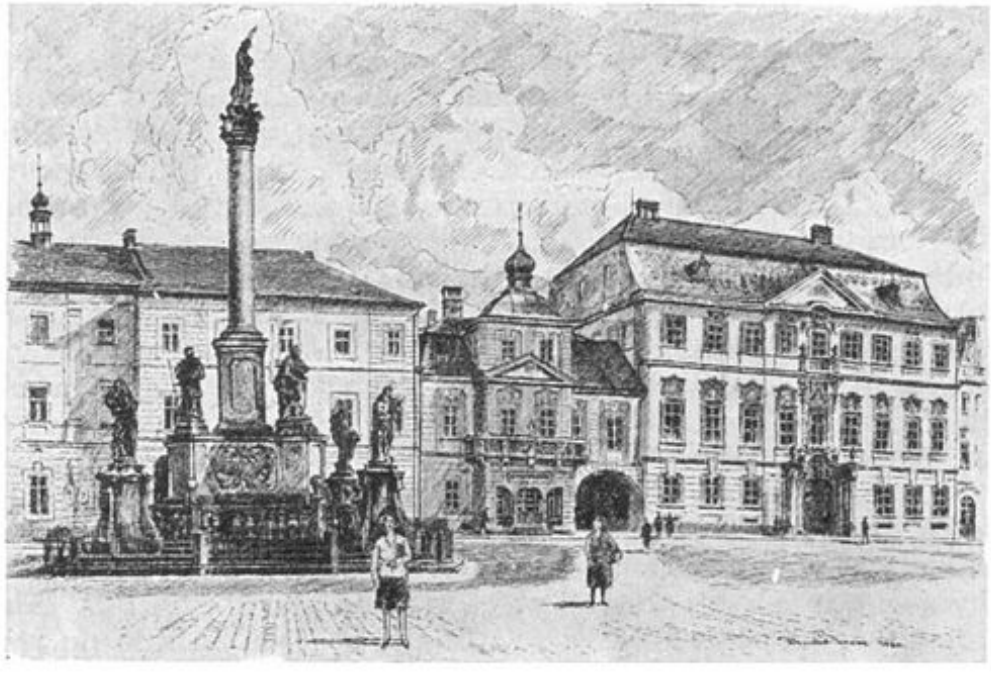

Obr. 203. Hradec Králové. Mariánské sousoší na Velkém náměstí. Obrázek zapůjčila Družstevní knihtiskárna v Hradci Králové z brožurky Dr. Č. Tomíško—Dr. H. Doskočil: Církevní památnosti v Hradci Králové, 13.

slepého mládence na vůz pod plachtou srovnají. Vozka pak pojede s posledními těmito Čechy přes místo, kde se bylo druhdy Staroměstské náměstí prostíralo, zašvihne bičem svým a zvolá: „Tuto někdy Praha stávala!" Pak ale bude Čechům všechna jejich vinna odpuštěna, poslední potomci jich se rychle rozmnoží ve veliký národ a potom zase staré zlaté časy v Čechách nastanou; z nás ale se jich nikdo nedočeká."

Podobné proroctví zaznamenává Dr. Čeněk Zíbrt v „Proroctvích staročeských", 55.

Potrestaný rouhač. Dne 14. ledna v pátek večer roku 1876 v Hradci Králové nad Labem v hostinci u Vacků podle radnice, bavila se dlouho do noci veselá společnost. Přítomen byl poručík ve výslužbě jménem K. R., známý rváč a neznaboh. Již jako chlapec býval svému dětskému okolí nebezpečný, číhával na spolužáky s nožem... a jako voják pro časté spory se soudruhy měl nejeden souboj. Jeho nejmilejším zaměstnáním byl chov psů „bernardinů".

V lednu uvedeného roku panovaly kruté mrazy. Ve společnosti u Vacků nalézal se též zbožný muž Josef Václ. Čermák, mistr provaznický. Mezi jinými bezbožnými řečmi rouhal se poručík i Matce Boží na blízkém Mariánském sloupu, posmívaje se, proč ji na zimu nezaopatřili kožichem, letos že jistě zmrzne a podobně.

Trest za to stihl rouhače ještě té noci z pátku na sobotu, byť ráno nalezen zmrzlý uprostřed Labe naproti rybárnám, v kožiše svém uprostřed ledu, do něhož se probořil. Pozdě v noci odešel z Hradce domů na Zámeček. Aby si nadešel, dal se u rybáren přes řeku, tehdy úplně zamrzlou. Asi uprostřed se probořil, a ač bylo Labe v těch místech úplně mělké a provázeli jej dva „bernardini", známí zachráncové ve sněhových bouřích v Alpách, zmrzl tu ve svém kožiše. – Podle kroniky na děkanském úřadě v Hradci Králové.

Pověst o „kolosu" Jindřichohradeckém. V Jindřichově Hradci zváno velké sousoší Nejsvětější Trojice patrně pro nevídané rozměry – „kolosem" Postavil je tamní poštmistr Jos. Ondřej Ant. Bayer (Peyer), který měl zvláštní smysl pro okrasu města a i jinak ozdobil město Jidř. Hradec. O kolosu praví staří Hradečáci, že stojí – na seně. To prý kdysi při dodávce sena vojsku dopustil se pan Andres, který byl vojenským dodavatelem, nějakého přehmatu, přišel do tuhého vyšetřování a slíbil, vyvázne-li bez pohromy, že postaví na náměstí sochu blahosl. P. Marie. Přímluvou hraběte Černína dopadla trestní záležitost dobře – a pan Bayer slovu dostál. (Nebyla však vztýčena socha P. Marie, nýbrž kolos Nejsvětější Trojice. Pozn. red.) – Fr. Teplý, Dějiny města Jindř. Hradce, díl II., sv. 3, str. 320.

O stříbrném řetězu se sloupu Mariánského v Něm. Brodě. Za dojemných pocitů pohlíží k svému lepému Mariánskému sousoší Německobrodští. Národní zkazka o něm vypráví následovně: Před Německým Brodem stojí kostel sv. Vojtěcha, jenž prý byl založen na místě, kde svatý Vojtěch z vlasti se ubíraje, odpočíval. Zde po jeho modlitbě vytryskl ze země pramen moci léčivé a zázračné. Pramen však zmizel, když Brodští ze strachu před blížícím se nepřítelem těžký stříbrný řetěz silně pozlacený, jejž byli v dík za odvrácení moru druhdy na sousoší Mariánské od sochy k soše zavěsili, se sochy sňali a u kostela svatého Vojtěcha zakopali. Až tento řetěz bude nalezen a jeho stříbro se zaleskne na soše Mariánské na německobrodském náměstí, vytryskne opět svatovojtěšský pramen zázračné a hojivé síly.

Měšťané, kteří věděli o místě, kde byl řetěz zakopán, zahynuli prý v oněch časech válečných a nikdo nevěděl, kde ukryt jest památný onen řetěz, který zůstal zatajený potomkům dodnes. – „Německobrodské pověsti".

Štědrovečerní schůzka u morového sloupu. Napsal Karel Leger.*) Bylo po velikém moru 1680. U kostela sv. Bartoloměje v Kolíně dosud nalézá se kamenná deska s latinským nápisem, končícím takto: „Tímto morem zde zemřelo za 4 měsíce 826 lidí. Rozmysli, poutníče, řekni: Pokoj vám! a odejdi." Hřbitov se naplnil a všude zavládla hrůza.

* V době popřevratové měl býti odstraněn Mariánský sloup také v Kolíně. Místní spisovatel pronesl zaň tichou, ale vydatnou apologii, jež otištěna 25. XII. 1920 v nedělní příloze deníku „Československá republika", kdež v úvodu se přimlouvá o zachování této památky.

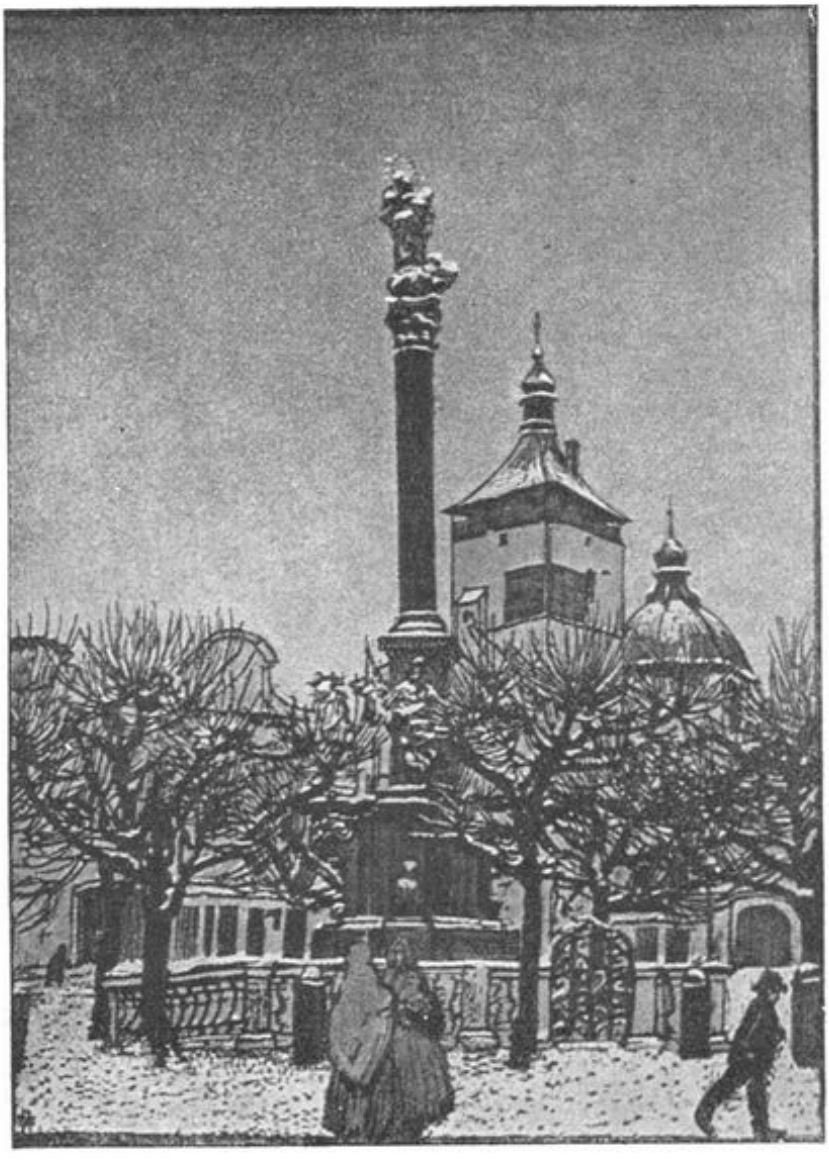

Obr. 204. Německý Brod. Mariánský sloup na náměstí z počátku XVIII. století. Archiv Mariánských družin v Praze.

Tak přišly Vánoce. V kostele sloužena půlnoční mše. Jenom hrstka pobožných klečela před oltářem, v temnu pod vysokým klenutím rozléhaly se s dutou ozvěnou modlitby a zpěv. Na oltáři dohasínaly voskové svíčky. A mlčky, smutně rozcházeli se lidé do černé noci. Po ulicích ticho, pusto, domy vymřelé.

Babička jakási o berličce opozdila se v kostele, sama poslední vyšla. Nepospíchala, neměla ke komu, doma nikdo nečekal, všichni její drazí morem zemřeli. Nebylo pro ni více radostí na světě, nebylo naděje, jenom smutné vzpomínky v samotě. Když vyšla z kostela, ostrý vítr šlehal jí do tváří, s hlavy rval ji šátek. Svítilna, kterou si nesla jako každý, kdo se odvážil do tmavé noci, ve větru zhasla a babička sama sotva se mu ubránila, sotva na nohou se udržela. Opírajíc se o berličku, namáhavě se vlekla ulicí dolů k náměstí. Pod nohama chrastil jí zmrzlý sníh, jinak

ticho všady ve tmách, ani kroku, ani hlesu, ti, kdo byli v kostele, dávno se rozešli. A nahoře nebe černé, ani hvězdičky.

Když došla na náměstí, uviděla u Mariánského sloupu hořet světélko, lampičku, kterou zbožné ruce tam každého večera rozsvěcely. Vítr ji dosud nezhasil, červeným plaménkem kmitala se ve tmách. Bezděky babička zamířila k světlu, domů dojde vždycky včas, nikdo jí nečeká. Pod sloupem bylo dřevěné klekátko. Unavená zápasem s divokým větrem, chtěla si tam odpočinout. Klekla, sepjala ruce, modlila se zvedajíc uslzené oči k nebesům, do tmy. Najednou, jako když se kolem ní bílá mlha dlouhými přadénky táhne a chvěje se ve větru jako vločky sněhové.

Babička se rozhlédla užaslá a hle, vidí tváře, vidí ruce sepjaté. Celý zástup kolem, na sta lidských stínů – a babička poznává: jsou to ti, kdo po městě morovou ranou zemřeli – ano, na sta jich, v zástupu tísní se staří a mladí, muži, ženy, děti v dlouhých mlhavých rubáších a jen tváře a ruce sepjaté vynikají ze tmy voskově bílé a jako prozářené vnitřním světlem. Známí, sousedi. A jak se babička ohlíží, hle, tam nedaleko stojí dcera její, zemřelá dceruška a v náručí drží děcko, poupátko nevinné, kterého také smrt neušetřila.

Babička nechala berlu na klekátku a běží, běží. „Dceruško zlatá, jak se mně po tobě stýskalo, jak je smutno tady na zemi, proč raději s vámi také nejsem? Aspoň toto vnoučátko, kdyby mně bylo zůstalo!" a vztahuje ruce po děcku. „Půjč mi je, dceruško, na chvilku, ať je pochovám, broučka malého."

Dcera podívala se na matku hlubokýma očima, lehounký úsměv kmitl se jí po tvářích. Podala vnoučka babičce a babička v náručí chová jej a líbá. „Broučku můj!"

Zavanul prudce studený vichr, ve tmě se zachumelily bledé stíny jako vločky sněhové. Ale babička houpá v náručí děcko, šeptá mu plna radosti. Rozhlédla se – zdá se jí, že nikdo ji nevidí a už běží, s dítětem jako s kořistí domů pospíchá.

Zůstávala v ulici k zámku, v posledním domku u zámecké brány. Domek spustlý jako všechny po městě, střecha ohořelá, jen přízemní světnička zbyla tam. Babička po paměti otevřela dveře – vešla. V temné světničce jakoby se osvětlilo, to očka a tváře vnoučátka tak světélkují jako měsíční paprsky. Babička položila děcko na postel – na ohništi ještě doutná v popeli, jak v podvečer zatopila, nežli z domu odešla. Rozdmýchala jiskry, zapálila louč. Rozhořela se smolná tříska, rozsvětlilo se ve světnici – ale jak se ohlédla babička po dítěti, zmizelo! ve světle zmizelo! uvidí ho! Uhasila rychle plamen – ano, ve tmě opět zjevilo se, bílé tvářičky jako voskové. Babička kleká k němu, líbá je a děcko hladí ji po vlasech.

Myslela si babička: „Ach, zle je! jak se rozední, vnoučátko mi v denním světle zmizí!" Vtom na okno, na popraskané sklo ozvalo se tiché zaklepání – zase, zase! jako když vlaštovka v letu křídlem do skla udeří. Tušila už babička a zeptala se:

„To jsi ty, dceruško?"

„Já, já, matičko!" za oknem ozvalo se, pro dítě si jdu, maminko! vraťte mi ho, pro Boha! co vy s ním? není už z tohoto světa!"

„Já vím, já vím, dceruško, ale bohudíky, aspoň chvilku jsem se ním potěšila!" Otevřela okno. „Vezmi si malého broučka, dceruško zlatá!"

Dvé bílých paží vtáhlo se do světnice – děcko zatřepetalo radostně rukama. Babička jen křížek udělala a všecko zmizelo.

Kdy, kdy opět vás uvidím? kdy mně přineseš zase vnoučka?" vzpomněla si babička, z okna volala – po ulici však jen tma a jen vítr fučel a ve světnici smutno a pusto.

„Za rok! za rok opět je uvidím!" těšila se babička. Ale nedočkala se už druhých Vánoc, odešla sama mezi hvězdy.

Jiná pověst vztahující se ke kolínskému Mariánskému sloupu byla otištěna v časopise „Přítel opuštěných", roč. XVII., str. 132 a n. od Jana Richtra.

Legenda Miletínská. Nemalé úctě se těšilo mariánské sousoší v Miletíně na Hořicku postavené na náměstí, na místo pranýře v roce 1735. Jan Lhota v popise městečka Miletína zachovává o původu této úcty tuto legendu (str. 114 a 164).

„Roku 1762 přitáhla od Živce rota kozácká, aby pustošila městečko Miletín toho měsíce již po druhé, dne 15. července. V největším chvatu na pochodu k městu pojednou se zastavila nenasytná četa kozácká, poukazujíc lidu v poli zaměstnanému na znamení nad městem – v podobě bílé paní. Kozáci bázní jati obrátili od Trotiny k Rohoznici a tak město od dalších útrap tou dobou zachráněno. Za záchranu zvláštními pobožnostmi děkováno Panně Marii, jejíž socha stojí na náměstí."

Kterak sv. Karel Boromejský se dostal mezi české sv. patrony na hradčanském Mariánském sloupu. Kapitulár strahovský Emerich Petřík poznamenal ve své „Kronice abecední" (47) o hradčanském Mar. sloupu:

O statui doložiti musím, že když k ní ostatní sv. patronové čeští též zhotoveni byli, byl mezi nimi také sv. Norbert, patron český. Žádali však o to zakladatelové té statue opata Strahovského Mariana Hermanna, by též k založení té statue a sv. patronův českých nápomocen byl, kterýž za odpověď dal, že on zakladatelům příznivý jest, by oni zcela dokonali, bez pomoci jiného dobrodinci byli. Oni ze statue sv. Norberta statui sv. Karla Borom. vzdělati nařídili. Když monstranci z ruky sv. Norbertu odňali a jakož sv. Karlovi provaz*) od krku dolů visící přidělati nařídili, načež lidé okolo jdoucí se divili, kterakž totiž sv. Karel mezi patrony české přišel. Přijdouc já v mé mladosti do Prahy r. 1736, maje devět let a bydle na Pohořelci jsem slyšel skrze některá léta veřejně mluviti

V análech kláštera bibliotekář C. Ant. Straka nalezl doklad, kde opat se omlouvá prosebníkům, že krátce před tím podnikl opravu řádového kostela na Strahově a ozdobil ji sochami a okrasami při příležitosti blížícího se jubilea přenesení sv. Norberta a dílo to vyžádalo si přílišného nákladu. – Zakladatelé chtěli pak patrně vyhověti projevenému úmyslu císaře, jenž měl jméno Karla Borom. – Z článku „Sloup P. Marie na náměstí Hradčanském" od dra K. Gutha a dra Václ. Vojtíška.

Panna Maria zažehnává mor v Plzni. V roce 1680 řádil v Čechách krutý mor. Když zachvátil také Prahu, přestěhovaly se 8. srpna

*) Pozn. redakce: Sv. Norbert vyobrazuje se s monstrancí, sv. Karel Borom. někdy s provazem okolo krku.

nejvyšší zemské úřady do Plzně a místodržitelství české si zvolilo městskou radnici za své sídlo a místodržitel pořádal své schůze a porady ve velké zasedací síni.

Dne 1. března následujícího roku vnikl mor přes Doubravku také do Plzně a tu se opět zemské úřady odstěhovaly do Klatov. Senát plzeňský učinil slib, že dá vystavěti na náměstí sochu P. Marie za odvrácení rány morové. Když mor, který na sta lidí v Plzni pohltil, v říjnu pominul, přikročil senát ke splnění svého slibu tím, že dne 7. listopadu byl položen arciděkanem Janem Alešem Čapkem a purkmistrem Martincem Pavlem základní kámen k velikému tomu pomníku, pro nějž sochy zhotovil plzeňský řezbář (sochař) Kristian Widemann. Když pak tento pomník byl dohotoven, vznikla později v obyvatelstvu pověst, že socha P. Marie, stojící na středním sloupu, která jest napodobeninou umělecky památné Plzeňské Madonny, postavené na hlavním oltáři arciděkanského chrámu, jest obrácená tváří směrem ke Škvrňanům. Tuto okolnost vykládal si lid jako zlé znamení, že hrozí městu opět nějaká pohroma, snad zase morová rána. Arciděkan s kněžstvem vyšel k pomníku a vykonal u něho modlitby, při čemž se lid ve velkém množství shromážděný, skroušeně s sebou modlil. Následujícího rána byla prý socha opět obrácena dřívějším směrem. Jelikož pak došly zprávy, že se v okolí plzeňském vyskytly opět ojedinělé případy moru, Plzeň však zůstala od této nákazy ušetřena, vykládalo si obecenstvo onen zjev v ten smysl, že snad Madonna obrácením se směrem, odkud nebezpečí hrozilo, toto zažehnala a že tak učinila na zbožné prosby Plzeňanů, shromážděných s knězem u pomníku.

Podobně strhl se jindy „veliký pokřik", že Ježíšek drží místo zeměkoule – „umrlčí lebku" Plzeňané vykládali si to za zlé znamení. Ale ohledání sochy v nejnovější době ukázalo, že sochař tu vědomě vytvořil jakýsi symbol, odpovídající určení morového sloupu. – Jarosl. Schiebl: „Plzeň v pověsti o legendě..." 174.

Mariánský sloup při Doubravské silnici u Plzně. Na obdélníkovém podstavci v prostém rámci jest vytesán „křestní list" HERICH a v rozích letopočet 1737. Emblém kamenický, kladivo, kružidlo a dláta svědčí, že dárce byl kameník i sám tvůrce této sochy. Spatřujeme tu i jeho postavu spolu s manželkou, jak proti sobě klečí se sepjatýma rukama.

Také pověst oživuje tento památník. Vypráví o dvou bratřích, kteří ztrativše rodiče rozešli se do světa. Jeden zbohatl, druhý však zůstal chudým a těžce bojoval s nepřízní osudu. Po mnoha letech se rozpomenul bohatý a toužil spatřiti svého bratra a rodné místo. Zvěděv záhy, v jak trudných poměrech bratr žije, tím více spěchal k domovu. Již se blížil k obci, když proti němu spěšně kráčí muž, chudobně oděný. Bratře – ozvalo se jako na povel s obou stran a již si leželi v náručí. Než bylo to poslední slovo chudého, z přílišné radosti se skácel k zemi, raněn mrtvicí. Na památku smutné události vznikl pak Mariánský sloup a podoby obou bratří vytesány jsou prý na jeho podstavci. – Ladislav Lábek, Od „Spravedlnosti" ku kostelu sv. Jiří, 7.

Pověsti z Poličky. K rozkošnému sousoší Mariánskému na náměstí v Poličce se upíná pověst, že bylo postaveno na místě, kde bývalo vy-

datné zřídlo, jež nejednou záplavou ohrožovalo město. Zřídlo bylo prý zalito olovem a pod stavbou nádherného sousoší zaniklo.

Na zeměkouli pod sochou Panny Marie byl při stavbě sousoší prý ukryt vzácný zlatý prsten. Když byla socha opravována a postaveno zde lešení, hledali onen prsten někteří snaživí občané, ale prsten nenalezli. Proč tam měl býti ukryt, lidová tradice nepraví.

Rodák a kronikář Poličský má zaznamenanou pověst, že radnice poličská stála o jednu grešli méně než její sousedka, socha Panny Marie.

Vykládal jistý občan, že po převratě dostal se sem jakýsi učitel, jež starousedlíkům města vytýkal, že sochu dosud nestrhli a neodklidili jako v Praze a ve Slaném. A tu dostal odpověď: „Kdybyste na ní stál vy, tak bychom to ihned udělali."

Socha Panny Marie na náměstí v Soběslavi. Syn jistého primátora soběslavského byl na smrt nemocen a žádný lékař mu nemohl pomoci. Když takřka umíral, přišla nějaká babička a radila zoufalému otci, aby postavil na náměstí sochu Panny Marie, která by byla obličejem obrácena k jeho domu a syn aby na sochu zíraje, každý den k Panně Marii se modlil; potom že se uzdraví. I stalo se tak a syn primátorův se uzdravil. Vděčný otec dal na věčnou paměť toho postaviti sochu novou, větší než byla prvotní. Socha podnes na náměstí stojí a k jeho domu – nyní hostinci „U Černého orla" – jest obrácena. R. Cikhart, Pověsti a zkazky z Táborska, 35, a Malý Čtenář, 1898, 239.

O Mariánském sloupu v Jičíně. „Vypravuje se, že stavitel morového sloupu v Jičíně obrátil původně sochu Neposkvrněné obličejem k východu; ale ráno byla prý obrácena ke kostelu svatého Ignáce, aby hleděla na oltář Panny Marie, který jest nejvzácnější v celém chrámě. Nikdo se neodvážil rušiti vyšší vůle a tak socha stojí v této poloze až podnes." Historický výklad viz pod heslem Jičín v předcházejícím soupisu. O. J. Mrštík, Pověsti Jičínska, 47.

Morový sloup v Chrudimi. V místech dnešního morového sloupu v Chrudimi na hlavním náměstí, když se 4. února 1421 vzdala Chotěboř s posádkou Jana Hromádky z Jistebnice jednoho z původců táborského bratrstva, katolickému ji obléhajícímu vojsku, královský hejtman v Chrudimi Jan Městecký z Opočna proti danému slovu upálil Hromádku se dvěma kněžími. Když se pak Chrudim 28. dubna 1421 vzdala Žižkovi – podle zprávy Hájkovi – bylo na tomto místě upáleno osm chrudimských dominikánů. Jiní na Hájkovi závislí udávají dokonce větší počet. Myšlenka postaviti uprostřed náměstí sousoší však nenavazovala na tyto smutné vzpomínky náboženských bojů. Ale zvláštní okolnost chtěla tomu, že lid na postaveném sousoší nalézal jistou spojitost s uvedenou událostí. Když místo jehlanu dán sousoší tvar oblakového sloupu, domýšleli se mnozí, že jest to vlastně stoupající dým a spojovali to s Hájkovou zprávou o upálení chrudimských dominikánů. Podle Čeňka Floriána.

Jak dopravovali sloup pro Mariánskou sochu do Rychnova. Z doby, kdy byl stavěn ušlechtilý a velmi zdařile umístěný sloup před zámkem v Rychnově nad Kněžnou, pochází kratochvílná historie, kterou ani Primus Sobotka nezískal do své „Kratochvilné historie měst a míst státu Česko-Slovenského" Bylo zajisté, jako všude jinde nesnadno dopraviti monolit z kameného lomu do města. Rychnovští si prý

nevěděli rady, až Javorničtí nastlali na zemi slámy (patrně, aby povoz nedostal smyk) a sloup šťastně přivezli. Poněvadž v Rychnově bylo (později) dvanáct školních tříd a Javorničtí, kteří školu neměli, Rychnovské překonali, říkají o nich, že je u nich „třináctá škola". – Podle Dra Tom. Kouřila a Ant. Svobody „Dějiny Rychnova nad Kněžnou", 189.

Pověst Velvarská. Velvarská pověst vypravuje, že kameník Antonín Falke z Litoměřic, zručný odborník, který podle modelu Zallingerova sousoší stavěl, prý ze zoufalství, že na stavbě mnoho peněz prodělal, se na něm oběsil. Historicky zjištěno, že koncem října 1718 žádala vdova Alžběta Falková konšely velvarské, aby obec zaplatila dluh, který její zemřelý manžel ve Velvarech udělal. Svoji žádost odůvodňovala, že Falke v levné ceně a k vlastní škodě statui vystavil. V sezení rady usneseno této žádosti nevyhověti, poněvadž Falke peníze, jež měl za stavbu obdržeti až na 15 zl. si vybral, stavbu však nedokončil. To snad zavdalo podnět k této smutné pověsti, historicky ničím neodůvodněné.

Také podle sdělení vdp. děkana Václ. Seiferta ve Velvarech, není z tamních matrik nic známo, že by tam Antonín Falke zemřel, ač je tehdy psal děkan Jodl tak poctivě, že když mu r. 1704 obživla v hrobce kostelní pí Lid. Škodová, dcera primátorky, zápis o úmrtí škrtl a napsal vide pag.., kde opakoval týž zápis o rok později, kdy zůstala skutečně mrtva.

Proč Piccolomini nedostavěl kostel v Červ. Kostelci. V době baroka si oblibovali často zámožní podnikatelé zříditi rozmanité hříčky, jako hrabě Špork si postavil v Kuksu hrobku, aby světlo v ní mohl i v noci ze své ložnice pozorovati. O knížeti Piccolomini-m se vypravuje, že jako patron farnosti stavěl kolem roku 1750 v Červ. Kostelci chrám, který byl dokončen r. 1754. Jednou přijel na koni a spatřiv, že kostel nebude státi, jak si přál, aby totiž od hlavního oltáře hlavními dveřmi viděti bylo přímo na sochu P. Marie na sloupu na náměstí, rozmrzel se prý tak, že sem více nepřijel a stavbu započatou poručil dokončiti jen tak, jak byla. Pravil prý: „Chtěl jsem z Kostelce udělati opravdový Kostelec, touto pokaženou stavbou jste vše zmařili." Proto se potom již ani druhá věž nestavěla. – Vil. Schreiber: Průvodce po Červ. Kostelci, 15.

O sousoší morovém s Pannou Marii a sv. Čtrnácti pomocníky v Kácově říká lid, že taková sousoší jsou jen tři na světě: Ve Florencii, v Kácově a v Zákupech.

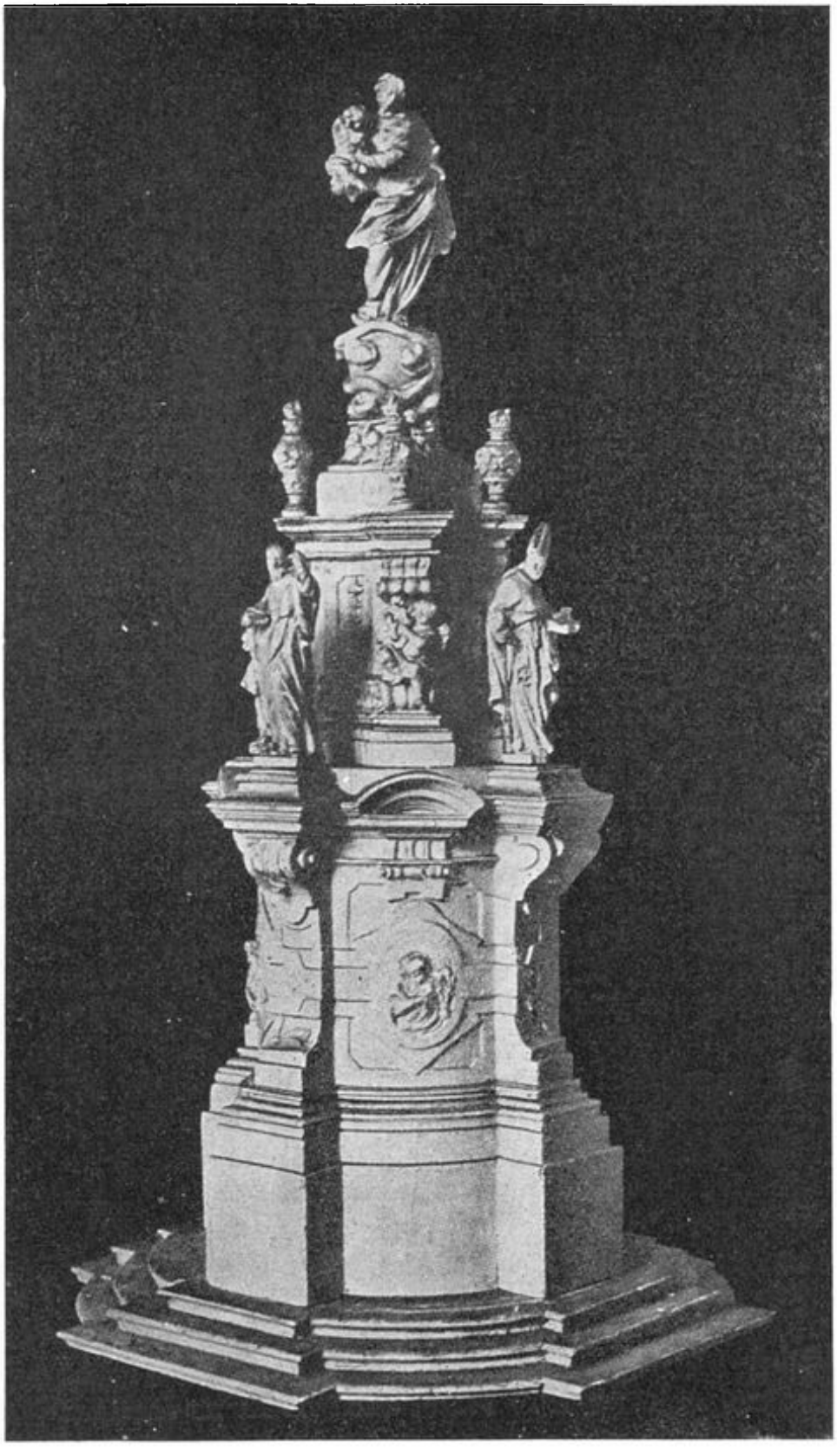

Obr. 205. Kil. Ign. Dienzenhofer a Karel Josef Hiernele: Model Sousoší Panny Marie na Kladně z r. 1741, uchovaný v Benediktinském opatství v Břevnově.

Tvůrcové Mariánských sloupů a sousoší

Ze shrnutého zde obrázkového materiálu jest zřejmo, jaké nepřehledné barokové krásy nám skýtají Mariánské sloupy po stránce umělecké. Jistě tedy zaslouží naší pozornosti i jejich autoři, pokud jsou ovšem známa jejich jména, která teprve nyní při studiu doby baroka vystupují ze zapomenutí. A jsou mezi nimi nejslavnější jména, jako Braun, Brokoff, Platzer, atd.

V Čechách jsou to stavitelé, sochaři, řezbáři a kameníci:

Alliprandi Jan Křt., inž. a architekt z Verony; dělal návrh na sousoší Nejsvětější Trojice na Malostranském náměstí v Praze III. r. 1713. V Praze působil od r. 1708–1717. (Obr. 141.)

Baugut Frant., sochař a fráter Tov. Ježíšova, jest autorem Mariánského sousoší z r. 1715 v Kutné Hoře (obr. 55.) a Svatojánského sloupu v Sedlci pod Kaňkem. (Obr. 32.) Tento sloup některými historiky připisován Jäcklovi.

Bayemhof Adam, sochař, tesal sochy Mariánského sloupu z r. 1624 v Lanškrouně (s kameníkem Kar. Völflem z Kladska). Obr. 96.

Bendl Jan Jiří, sochař, * 1630, † 1680 v Praze, autor strženého Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze I., z r. 1650; vinařského sloupu v Praze u kostela Křížovníků z r. 1676 a Mariánského sloupu v Lounech z r. 1673. Viz obrázky: 1–4, 8, 11, 16, 23, 106, 134, 136–139.

Borovec (Worowec) Štěpán, sochař v Manětíně, žák Jana Brokofa, provedl sousoší N. Trojice z r. 1719 v Manětíně. Smlouva se sochařem otisknuta v „Památkách archeol.", XXIII., 445.

Braun Matyáš Bernard, * 1684 v Inšpruku, † 1738 v Praze; z jeho dílny pocházejí sousoší Mariánské v Jaroměři z r. 1727 (obr. 72–81), Svatotrojické v Citolibech 1717 (obr. 46.), v Teplicích-Šanově r. 1718 a Stanovicích, 1720 (obr 000). Někde bývá připisováno autorství Braunovo Mariánskému sloupu z r. 1720 v Liberci (obr. 99) a v Chrastavě z r. 1732 (obr. 68), v Miletíně z r. 1735. (Obr. 109).

Brokoff Ferdinand Maxmilián, * 1680 v Praze, † 1731 v Praze; tesal sochy pro Mariánský sloup na Hradčanech z r. 1726. (Obr. 142 a 143).

Brokoff Jan, sochař, nar. 1652 ve Spišské Sobotě, zemřel r. 1718 v Praze; jest autorem Mariánských sloupů v Broumově 1706 (obr. 41 a 42), a v Polici nad Metují z r. 1707.

Bulla Jan Kř., ital. sochař, autor Mar. sloupu v Opočně z r. 1718 (obr. 116). Připisuje se mu autorství Mar. sloupu v Hradci Králové z r. 1714–1718 (obr. 63 a 64). Dělal též návrh a z počátku pracoval na morovém sloupu v Chrudimi. (Obr. 69, 70).

Cechner Ant., arch., * 1857 v Praze, dělal návrh na Mariánský sloup z r. 1898 v Mlázovicích.

Ceregetti Ignác, spolupůsobil na sousoší v Chrudimi.

Čechpauer Jan Pavel, sochař v Chrudimi; pracoval nejdříve se sochařem Bullou na morovém sloupu v Chrudimi. (Obr. 69 a 70.)

Čermák Vít, sochař v Chrasti, tesal sochy pro Mariánský sloup ve Skutči r. 1815.

Decker Ondřej, rakouský sochař přechodně v Hradci Králové, tesal některé sochy pro Mariánský sloup v Dobrušce r. 1732. (Obr. 49.)

Grán Jiří, kamenický pomocník v Doksech; postavil sloup s P. Marií v Družci.

Hiemle Karel Josef (* asi 1693, † 1748), sochař v Praze. Pracoval model pro sousoší v Kladně 1741. (Obr. 86 a 203.)

Hoffmann Jan, sochař, autor Mariánských sloupů v Blatné z r. 1726 (obr. 40) a v Horažďovicích z r. 1725. (Obr. 59.)

Hueber Leopold, sochař v Českých Budějovicích, tesal sochy pro Mariánský sloup v Třeboni z r. 1786. (Obr. 168.)

Hulikauer, kameník, vytýčil Mariánské sousoší v Sadské roku 1748.

Jäckl Matěj Václav, sochař, * 1655 ve Whitenau v Hor. Lužici, † 1738 v Praze. Jest autorem Mariánského sloupu v Čes. Krumlově, pro který tesal sochy P. Marie, sv. Václava, Víta, Jana Ev., Judy Tad., Kajetána, Rocha, Šebestiána a Františka Xaver. Socha sv. Judy Tad. jest jím signována roku 1716. (Obr. 92.)

Jelínek Josef, sochař v Kosmonosích, jest autorem sloupu Nejsv. Trojice v Bakově z r. 1727. (Obr. 38.)

Lichtenberg(er) Sigm., sochař v Nové Bystřici, * 1678. Připisuje se mu sousoší Nejsv. Trojice v Nové Bystřici z r. 1679. (Obr. 45.)

Mambach Martin, tesal sochy pro sousoší Nejsv. Trojice z r. 1719 v Lokti. (Obr. 103.)

Max Josef (* 1804, † 1855). Nynější socha P. Marie na Mariánském sloupu v Radonicích z r. 1846/7, a socha Panny Marie na sloupu uprostřed kašny v Turnově. Obrázek sloupu v Turnově jest reprodukován v časop. „Krása našeho domova", VIII., 69.

Mělnický Jan, sochař ve Vamberce, r. 1733 dokončil sousoší Mariánské v Dobrušce. (Obr. 49.)

Meylich (n. Mejlík?), † 1695, spolupracoval na sousoší Mariánském v Plzni.

Morávek Václav, řezbář a kameník v Polné, prováděl sloup N. Trojice v Polné r. 1750. (Obr. 133..)

Pacák Jiří, sochař. * v Žírci, připomíná se od r. 1722—1757. Od něho jest krásná statue v Poličce z r. 1751 a v Žacléři. Na výstavě „Pražské baroko" byly vystaveny modely jeho soch sv. Víta a jiné pro tuto statui, které se nalézají na faře v Zámrsku. (Obr. 128—130 a 180.)

František Petrš, sochař a kameník v Červ. Doubravici, tesal sochy pro Mariánské sousoší v Pecce u Nové Paky z r. 1720. V Cechnerově soupise pam. uveden není. (Obr. 119 a 120.)

Platzer Ignác, sochař, * 1717 v Plzni, † 1787 v Praze. Od něho jest sousoší Nejsv. Trojice ve Smečně z r. 1744. (Obr. 153.)

Procházka Josef, sochař v Chrudimi, autor sousoší Panny Marie z r. 1753 ve Dvoře Králové nad Labem. (Obr. 52.) Smlouvu s ním z r. 1752 přetiskl v „Časopise Společnosti přátel starož. čes.", XVIII. (1910), 99, Ant. Schulz, který též vydal spisek o Mariánském sloupu ve Dvoře Králové r. 1919.

Pursch Jan, sochař, jest autorem morového sloupu Nejsv. Trojice v Chlumíně. (Obr. 67.)

Rohrbach Ignác, sochař, spolupracoval na morovém sousoší v Chrudimi. (Obr. 69 a 70.)

Strahovský Mat., sochař v Dačicích, * 1725; jest autorem sousoší Nejsv. Trojice v Jindř. Hradci z r. 1764. (Obr. 61.)

Stůma, kameník z Klatov, stavěl sousoší Mariánské ve Vysokém Mýtě. (Obr. 112.)

Teplý Jakub, sochař v Pardubicích a Ledči, dal výraznou úpravu staršímu Mariánskému sloupu v Pardubicích (obr. 118) a jest autorem Mariánského sloupu z r. 1770 v Ledči nad Sázavou. (Obr. 98.)

Vogler Jakub, spolutvůrce sousoší Panny Marie z r. 1715 v Kutné Hoře. (Obr. 55.)

Venda Jan Kř., sochař. Sousoší Nejsv. Trojice v Žlutici z r. 1712.

Wenda Osv. Josef, dělal návrh na sousoší Nejsv. Trojice v Karlových Varech. (Obr. 178.)

Widmann Christian, sochař v Plzni, jest autorem Mariánského sloupu v Plzni, (obr. 122 a 123) a Mariánského sloupu v Písku z r. 1714. (Obr. 121.)

Widmann Lazar, sochař, * 1697 v Plzni, † okolo r. 1756 v Benešově, tesal výbornou sochu Imakulaty na náměstí v Žinkovech a sochy pro sousoší ve Stříbře.

Wild J., sochař, pracoval sochy pro sloup Nejsv. Trojice v Tuchomyšli r. 1806.

Wölfle Karel, kameník z Kladska, spolupůsobil na Mariánském sloupu z r. 1684 v Lanškrouně. (Obr. 96.)

Worowec Štěpán. Viz Borovec.

Zeber František, kameník v Horažďovicích, upravoval podstavec a sloup (bez hlavice) pro Mariánský sloup v Písku z r. 1714.

Na Moravě jsou známi tito autoři morových sousoší:

Brachovi Aug. a Jakub, kameníci, stavěli sloup Mariánský v Jihlavě 1691. (Obr. 186.)

Fr. Dressler, sochař, obnovil r. 1883 sochu Nejsv. Trojice v Brně.

Edele A., sochař v Brně; postavil nový sloup Mariánský v Lysicích 1854.

Forstner Šimon, zlatník a kovotepec, tepal v mědi vrcholnou skupinu sousoší Nejsvětější Trojice v Olomouci. (Obr. 192/3.)

Heinz Jiří Ant., sochař v Olomouci, pracoval na sousoší v Uničově, postaveném v letech 1735–1742. (Obr. 196–198.)

Laghi Antonio, sochař, tesal sochy pro sloup v Jihlavě 1690. (Obr. 186.)

Lipart David, sochař v Trh. Brtnici, budoval oblakový sloup v Telči v letech 1716–1720. (Obr. 195.)

Progh Kristian, sochař, pracoval sousoší v Hustopeči 1736.

Render Václav, sochař v Olomouci, navrhl a první pracoval na největším sloupu morovém 1716–1733 Nejsv. Trojice v Olomouci na Masarykově náměstí. (Obr. 192/3.) Jeho model se nalézá na radnici v Olomouci. Také postavil Mariánské sousoší v r. 1715 na Wilsonově náměstí v Olomouci. (Obr. 191.)

Rigo Antonín jest autorem Mariánského sloupu z r. 1718-1721 v Uher. Hradišti. (Obr. 185.)

Rokitzký Ignác, sochař, dokončil sousoší Nejsv. Trojice v Olomouci r. 1754. Pracoval na něm po smrti svého otce Václ. Rokitzkého. (Obr. 192/3.)

Rokitzký Václav, sochař, pracoval na sousoší Nejsv. Trojice v Olomouci od r. 1733. (Obr. 192/3.)

Schweigel Ant., postavil r. 1729 sochu Nejsv. Trojice v Brně.

Steinhübel Jakub, sochař z Tyrol, pracoval sousoší Nejsv. Trojice v Žďáře před r. 1706. (Obr. 201–202.)

Stránský Jan, kameník, z Brna, stavěl sousoší v Hustopeči 1736.

Tischler Severin, sochař v Morav. Třebové, tesal sochy pro Mariánský sloup v Uničově 1735–1742.

Winterhalter, sochař, jest autorem sousoší na náměstí v Náměšti nad Oslavou. (Obr. 190.)

Zahner Ondřej, prováděl sochařské práce na sloupu Nejsv. Trojice v Olomouci.

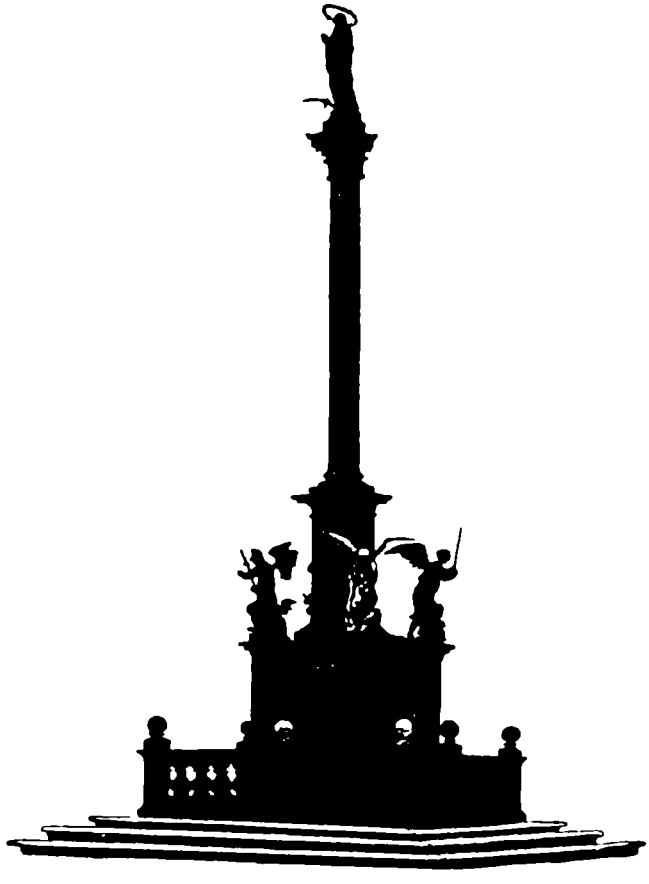

Doplňky

Ke str. 81. **Mělník.** K zajímavému improvisovanému Mariánskému sousoší doplňuji ještě zajímavou zprávu prof. a st. konservatora Mich. Ludvíka: Nad studnou $48^3/_4$ m hlubokou byla r. 1749 postavena šestihranná kaplička se sochami z pískovce na střeše, nejvýše Nanebevzetí Panny Marie, dokola na nízkých konsolách sochy sv. Václava, sv. Ludmily, Jana Nepom., Prokopa, Floriana a Vavřince. Když ke konci července 1893 byla studniční kaplička zbourána, sochy odvezeny na Chloumek ke kostelu Nejsv. Trojice, žel, že byly časem poškozeny a odstraněny.

Ke str. 92. Na paměť povýšení **Lovosic** na městys (4. VII. 1600) byla postavena na náměstí socha sv. Prokopa. V roce 1776 znovu postavena nákladem tehdejšího primátora Jana Jiřího Tcherney. V pol. min. stol. nahrazena sochou sv.. Vavřince, jen původní podstavec s nápisem svědčícím o zasvěcení sv. Prokopu zůstal. J. V. Bouchal, K úctě sv. Prokopa zvláště na Litoměřicku, Časop. kat. duchovenstva 1899, 563 a J. G. a Sommer, Königreich Böhmen, I., 99.

Ke str. 186. **Písek.** Letošního roku (1939) konána opět byla starobylá „městská" slavnost s průvodem k Mariánskému sloupu v Písku.

Ke str. 235. **Strmilov.** Na náměstí blíže kostela dvojsousoší Nejsv. Trojice a Panny Marie velmi dobré umělecké práce z první pol. XVIII. století. Dr. Jos. Novák, Soup. památek XIV., 374.

Závěr

Dokonali jsme s Boží pomocí knihu, které jsme věnovali všechnu lásku a píli, jaké je schopen slabý člověk dneška. Výsledek srdečné námahy nás neuspokojuje tak, jak bychom si přáli, ale přes to cítíme, že náš sborník přináší do české mariánské literatury nový tón a nové příspěvky k uctění Té, jíž je celý věnován. Mariánské sloupy neznamenají v naší národní kultuře pouhý sochařský výkon, umožněný hmotnou podporou zbožných katolíků, jsou to zkamenělé plameny nesmírné úcty, kterou český lid vždy lnul k Bohorodičce. Poznati tyto pomníky oddanosti značí kresliti mapu mariánského kultu a v tomto ohledu přináší náš sborník vše, co se lidsky dalo soustřediti v tak krátké době, jež jeho vzniku a sestavení vyměřena. Posíláme své dílko všem vroucím ctitelům Matky Boží s prosbou, aby jeho četbou získali duchovní užitek, po jakém toužili v průběhu tisíce let naši drazí předkové. Na konec vzdáváme upřímné díky všem, kteří přispěli k tomu, aby mohla býti kniha vydána s tak hojným ilustračním materiálem. Děkujeme především:

Archeologické komisi při České akademii věd a umění v Praze, zvláště jejímu předsedovi dru Zdeňku Wirthovi, sek. šéfu ministerstva školství a národní osvěty, za obrázky čís. 33, 34, 36, 38, 39, 43, 45, 46, 48, 51, 52, 54, 60, 61, 63, 65–67, 71, 76, 78, 80, 85–88, 90, 95–97, 100–102, 107, 110, 112, 113, 115, 117, 119, 125, 128, 131, 145, 151–153, 156–158, 168, 170, 172 a 181;

Redakci Archeologických památek v Praze a jejímu hlavnímu redaktoru univ. profesoru dru Antonínu Matějčkovi za obrázky čís. 59, 72–75, 79, 81, 106, 134–139, stejně též jednateli obou výše zmíněných institucí dru Em. Pochemu;

Grafickému závodu Jana Štence v Praze I., Salvatorská 8, za obrázky čís. 77, 79, 129, 163, 164, 165 a 180.

Státní tiskárně v Praze, redakci „Zpráv památkové péče" 35, 183, 184 a 187;

Kruhu pro pěstování dějin umění v Praze za obr. 178;

Československé akciové tiskárně v Praze II. za obr. čís. 28–32, 37 a 150;

Občanské tiskárně v Brně za obr. 185, 186, 192 a 207;

Redakci věstníku Mariánských družin „Ve službách Královny" za obr. čís. 1, 5, 6, 7, 9, 12, 16, 67 a 182;

Redakci časopisu „Svatá Hora" u Příbrami za obr. 56–58;

Tiskárně Václav Kotrba v Praze II. za obr. 148;

Redakci „Zpráv Velehradských" na Velehradě za obr. 199;

Vldp. Msgru Františku Bolkovi v Olomouci za obr. 191, panu Ladislavu Lábkovi, správci národopisného musea v Plzni za obr. 123 a 124, p. faktorovi Černému z Hradce Králové za obr. 26 a 203, panu Mich. Ludvíkovi, prof. a stát. konservatoru z Mělníka za obr. 161, panu Ivanu Tůmovi v Praze-Lhotce za obr. 15,

panu Eustachu Vavrouchovi za obr. 193, panu Vilému Kolešovi v Třebechovicích za obr. 167;

Panu Gustavu Franclovi, nakladateli v Praze I. za dovolení ofotografovati odlitek hlavy Imakulaty se strženého Mariánského sloupu v Praze. (Obr. č. 1. a na obálce.)

Rovněž všem farním úřadům a Mariánským družinám, jež vyhověly našim dotazům, voláme srdečně „Zaplať Pán Bůh!" Redakce.

Seznam míst

Adamov 94.

Bakov 94, 95.
Bečov n. Tepl. 94.
Bělá pod Bezdězem 94, 96.
Benátky Nové 96.
Benešov u Prahy 88.
Benešov Německý 88.
Bernadice n. Odr. 255.
Beroun 79, 80.
Bitíška Osovská 255.
Blatná 90, 96, 97.
Blučina 255.
Boleslav Ml. 83, 97.
Borohrádek 100.
Boskovice na Mor. 90.
Brandýs n. Orl. 100.
Bratislava 88, 92.
Brod Český 92.
Brod Německý 74, 84, 100, 282.
Brod Uherský 256.
Brod Železný 90.
Brodce 100.
Broumov 90, 98, 99, 100.
Brno 255, 256, 257.
Brno-Tuřany 255.
Brumov 255.
Brušperk 255.
Březí Vlachovo 101.
Bučovice 92.
Budějovice České 81, 101, 102.
Budišov 256.
Bukovno 101.
Bydžov Nový 102.
Bystřice Nová 103, 105.
Bystřice n. Peršt. 255.

Cerhenice 105.
Citoliby 104, 105.

Čáslav 105.
Černošín 90.
Červený Kostelec 152, 155, 287.
Česká Lípa 82, 157.
Česká Skalice 220, 226.
Česká Třebová 239, 245.
České Budějovice 81, 101, 102.
Český Brod 92.
Český Dub 108, 109.
Český Krumlov 153, 157, 291.

Dačice 256.
Dašice 90.
Dobrouč Horní 106.
Dobrovice 89.
Dobruška 107.
Domažlice 88.
Doupov 108.
Družec 108.
Dub Český 108, 109.
Dvoreček Krásný 108.
Dvory Nové u Kutné Hory 108.
Dvůr Králové nad Lab. 109, 110, 111.

Frenštát 80, 256.
Frýdlant 112.
Fulnek 256, 259.

Golčův Jeníkov 146.

Habry u Čásl. 90.

Hájek 112.
Hemže 113.
Heřmanův Městec 90.
Hlinsko 90.
Hlučínsko 54.
Hnátnice 113.
Hodkovice 113.
Hodonín 256.
Holešov 257.
Holice 114.
Hora Kutná 114, 115.
Hora Svatá u Příbrami 116–118.
Hora Krásná
Horažďovice 118, 119.
Horní Dobrouč 106.
Horní Jelení 146.
Horní Libchavy 156, 165.
Horní Police 201,
Hořepník 119.
Hořice 119.
Hostivice 119. 120.
Hostomice 120.

Hradec Jindřichův 120, 121, 281, 282.
Hradec Králové 78, 84, 122–125, 281.
Hradiště Mnichovo 126, 128.
Hradiště Uherské 90, 257, 261.
Hranice 261.
Hronov 127, 128.
Hrušovany 261.
Humpolec 88.
Hustopeče 261.

Cheb 54.
Chlumec n. Cidl. 128.
Chlumín 128, 129.
Choceň 130.
Cholice 130.
Chomutov 130, 176.
Chotěboř 130.
Chotěborky 89.
Chrastava 130, 131.
Chrudim 130–134, 286.
Chválkovice 89.

Ivančice 262.
Ivánovice 90.

Jablonné Něm. 92, 133.
Jáchymov 133, 135.
Jaroměř 82, 134–145.
Jaroměřice 262.
Jelení Horní 146.
Jeníkov Golčův 146.
Jevičko 262.
Jičín 88, 146, 147, 286.
Jihlava 262, 263.
Jilemnice 88.
Jindřichův Hradec 120, 121, 281, 282.
Jirkov 148.

Kácov 148, 149, 288.
Kadaň 148.
Kaňk 73, 87.
Karlovy Vary 249, 250.
Kladno 148, 150, 151, 152.
Kladruby 152.
Klášterec 151.
Klatovy 87.
Kněževes 151, 153.
Klobouky Valaš. 262.
Kojetín 262.
Kokořín 92.
Kolín 84, 151, 154, 282–4.
Kolštejn 262.
Kopeček Sv. u Olomouce 92.
Kostecko (Kost hrad) 74.
Kostelec Červený 152, 155, 287.
Kostelec nad Orlicí 153, 156.
Kouřim 88.
Králové Hradec 78, 84, 122–5, 281.
Krásná Hora
Krásný Dvoreček 108.
Kroměříž 262, 264.
Krumlov Český 153, 157, 291.
Krumperky 263.
Křimice 92.
Křižanov 263.
Kunštát 263.
Kuřívody 154.
Kutná Hora 114, 115.
Kynžvart 154.
Kyšperk 154.

Lanškroun 155, 160, 161, 162.
Ledeč n. Sáz. 155, 163.
Liberec 156, 164.
Libchavy Horní 156, 165.
Libice 157, 166.
Lípa Česká 82, 157.
Litoměřice 92.
Litomyšl 164.
Litovel 263, 265.
Lnáře 20.
Loket 166, 168.
Lomnice nad Popelkou 93, 166, 167, 169.
Lomnice na Moravě 263, 266.
Louny 38, 169, 171.
Lysá n. Lab. 170.
Lysice 265.

Machov 170.
Manětín 170.
Martinkovice 170.
Máslojedy 170, 172.
Měděnec 170.
Mělník nad Lab. 81, 88, 294.
Měnín 266.

Městec Heřmanův 90.
Město Nové na Moravě 92.
Město Nové nad Metují 171, 173.
Meziříčí Valašské 265.
Meziříčí Velké 265.
Mikulovice 172.
Miletín 84, 172, 174, 284.
Mirovice 174, 175.
Místek 266.
Mladá Boleslav 83, 97.
Mlázovice 175.
Mnichovo Hradiště 126, 128.
Mnichov 77.
Moravská Třebová 277.
Mšeno 175.
Mýto Vysoké 173, 177.

Náchod 176, 178.
Náměšť nad Oslavou 267.
Nazaret 52.
Nečtiny 90, 91.
Nechanice 92.
Německé Jablonné 92, 133.
Německý Benešov 88.
Německý Brod 74, 84, 100, 282.
Němčice 267.
Nepomuk 179.
Netolice 59.
Nitra
Nová Paka 182.
Nová Bystřice 103, 105.
Nové Benátky 96.
Nové Dvory u Kutné Hory 108.
Nové Město na Moravě 92.
Nové Město nad Metují 171, 173.
Nový Bydžov 102.
Nymburk 179.

Obřiství 180.
Odrovice 267.
Obramovice 90
Olomouc 75, 93, 267–273, 293.
Opočno 82, 181, 182.
Osovská Bitíška 255.

Pacov 79, 88.
Paka Nová 182.
Pardubice 78, 84, 183.
Pecka u N. Paky 184, 185, 291.
Pelhřimov 88.
Písek 90, 186 a násl., 294.
Plzenec 197.
Plzeň 78, 79, 84, 188–190, 285–286.
Počátky 191, 197.
Poděbrady 192, 193.
Podivín 81, 273.
Polaky 198.
Police nad Metují 198.
Police Horní 201.
Polička 194–198, 286.
Polná 199, 201.
Postoloprty 202.
Poštát 87, 273.

Praha

Boží muka na Koňském trhu 80.
Mariánský sloup na Star. náměstí, Praha I. 1–70, 202–208, 281.
Mariánský sloup na Hradčanech 210–214.
Mariánský sloup P. Marie Bolestné na Hradčanech 212, 214.
Morový sloup u kostela sv. Štěpána 207, 208.
Morový sloup Nejsvětější Trojice v Praze III. 208, 209.
Morový sloup v Karlíně 214.
Sloup sv. Josefa na Karlově nám. 214.
Vinařský sloup 203.
Prostějov 272, 273.
Přerov 274.
Přeštice 215.
Přezetice 215.
Přísečnice 215.
Prunéřov 214.

Radnice 89.
Radonice 215.
Rajhradice 274.
Rakovník 83, 213, 216.
Ronov n. Doubr. 219.
Roudnice 219.
Rovensko 219.
Rožďálovice 219.
Ruda na Moravě 276.
Rumburk 79, 80.
Rychnov nad Kněžnou 216, 219, 287.

Řečice Červená 221.
Říčany 222.
Řím 77, 80–83, 93.

Sadská 222.
Sedlčany 217, 224.
Sedlec pod Kaňkem 87, 89.
Semily 88, 218, 219, 224.
Skalice Česká 220, 226.
Skuteč 226.
Slaný 227.
Slatina 221, 228.
Slavkov 228.
Smečno 92, 222, 228.
Smidary 228.
Soběslav 84, 223, 229, 286.
Sobotka 88, 224, 229.
Stanovice 81, 225, 231.
Stárkov 234.
Strakonice 235.
Strmilov 294.
Stropnice 226, 235.
Stříbro 227, 235.
Sušice 88.
Svatý Kopeček u Olomouce 92.
Svinišťany 235.

Šatov 92.
Šitbořice 73.
Šluknov 229, 236.

Tábor 87, 90.
Telč 273, 276, 292.
Teplá 230, 231, 237.
Teplice-Šanov 232–234, 237.
Touškov 237.
Toužim 237.
Trutnov 235, 237.
Třebechovice pod Orebem, 83, 236, 238.
Třeboň 238, 241.
Třebová Česká 239, 245.
Třebová Moravská 277.
Tuchomyšl 245.
Tuklaty 240, 245.
Tureč 245.
Turnov 245, 291.
Tuřany-Brno 255.
Týnec nad Labem 246.
Týnec Vel. 277.
Týniště nad Orl. 88, 241, 246.

Uhošťany 247.
Uherské Hradiště 90, 257, 261.
Uherský Brod 256.
Újezd Dolní 248,
Uničov 274, 275, 276.
Úpice 248.
Ústí nad Orlicí 242, 247.

Valašské Klobouky 262.
Valašské Meziříčí 265.
Valč 173, 248.
Valčice 279.
Vamberk 248.
Vary Karlovy 249, 250.
Velehrad 276, 279.
Velké Meziříčí 265.
Velký Týnec 277.
Velvary 244–248, 287.
Vlachovo Březí 101.
Vodňany 88.
Volyně 251, 253.
Votice 254.
Vrchlabí 254.
Vsetín 280.
Všetaty 254.
Vysoké Mýto 173, 177.
Výškov 280.

Washington 93.
Wernstein na Innu 38, 201, 206.

Zábřeh 280.
Zákupy 254, 287.
Zásmuky 254.
Znojmo 277, 280.

Žacléř 252, 254.
Žamberk 254.
Žatčany 280.
Žatec 254.
Žďár na Mor. 278–280.
Žebrák 89.
Železný Brod 90, 101.
Žinkovy 254.
Žírec 253.
Žleby 254.
Žlutice 254.

OBSAH

Podlaha Antonín: Úcta českého lidu k Neposkvrněné Panně – 7

ČÁST PRVNÍ

Durych Jaroslav: Třetí listopad – 15
Ráček Blažej: Dějinné události, na jejichž památku byl vztýčen Mariánský sloup – 18
Šorm Antonín: Z dějin Mariánského sloupu – 22
Krajča Antonín: Dějiny pobožnosti u Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí – 39
Cuhra Jaroslav: Postavení sochy Marie Panny na Staroměstském náměstí v Praze – 43
Kozlíček Martin: Mariánský sloup na Staroměstském náměstí a studenti – 45
Sobíšek Josef: Mariánská družina mužů a jinochů u sv. Ignáce v Praze a Mariánský sloup – 48
Šorm Antonín: Střepiny a úlomky Mariánského sloupu – 50

ČÁST DRUHÁ

Dvořák Xaver: Na sochu Panny Marie na Staroměstském náměstí – 59
Střížovský František: Mariánský sloup – 60
Hošek Vojtěch: Třetí listopad – 61
Hornov Vladimír: Před Týnem – 62
Ječmínek-Hrázecký Alois: Mariánský sloup – 63
Bitnar Vilém: Rozhovor před Mariánským sloupem – 64
Svatohor V. (Bělohlávek): Požehnaný život – 67
Bitnar Vilém: Básníkova vise strţení Mariánského sloupu – 69

ČÁST TŘETÍ

Šorm Antonín: Morové sloupy a sousoší v Čechách a na Moravě – 73
Jak a kde vznikaly morové sloupy – 73
Historie jednotlivých sloupů v Čechách – 94
Historie jednotlivých sloupů na Moravě – 255
Lidové pověsti o Mariánských sloupech – 281
Tvůrcové Mariánských sloupů a sousoší – 290

Doplňky – 294
Závěr – 295
Soupis míst – 297
Opravy – 302

Opravy a doplňky

Strana 36, v řádce 10. zdola místo 1935 – správně 1925;
Strana 75, v řádce 2. zdola místo 1623 – správně 1721;
Strana 78, v řádce 10. shora místo štítky – správně štíty;
Strana 78, v řádce 2. pod obrázkem místo Č. Tomáška – správně Č. Tomíško;
Strana 79, v řádce 3. pod obrázkem místo B. muka – správně Boží mukou;
Strana 81, v řádce 6. zdola doplň „Za starou Prahu", r. III., 86;
Strana 86, v řádce 8. zdola (druhý sloupec) k „1729 Brno" vlož △;
Strana 87, k obr. 32;
Strana 88, v řádce 3. shora místo u kostela sv. Jindřicha – správně u sv. Štěpána;
Strana 163, v předposlední řádce místo Také – správně Tak;
Strana 171, v řádce 5. zdola místo 1699 – správně 1696;
Strana 193, v řádce 1. pod obrázkem vlož za Poděbrady: sloup;
Strana 194, v řádce 3. zdola místo slavné – – správně slavně;
Strana 229, v řádce 3. shora místo čímž – správně jímž;
Strana 231, Poznámka pod čarou patří ke straně 229;
Strana 237, v řádce 23. shora místo nová – správně novou;
Strana 254, v řádce 28. shora ze světové války – správně za,
Strana 267, v řádce 4. shora místo **Náměsť** – správně **Náměšť**;
Strana 280, v řádce 6. zdola místo jakož – správně jako;
Strana 287, v řádce 14. zdola místo Hájkovi – správně Hájkovy.

IMPRIMI POTEST

PRAGAE, DIE 16. JUNII 1939

P. FRANCISCUS SUCHOMEL, C. Ss. R.

SUP PROVINC.

NIHIL OBSTAT

Dr. CONSTANTINUS MIKLÍK, C. Ss. R.

CENSOR

IMPRIMATUR

PRAGAE, DIE 30. JUNII 1939

Prael. Dr. THEOPHILUS OPATRNÝ

VICARIUS GENERALIS

N. E. 11080

MARIÁNSKÉ SLOUPY

V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

PŘÍSPĚVKY K STUDIU BAROKNÍ KULTURY

SESTAVILI

ANTONÍN ŠORM A ANTONÍN KRAJČA

TIŠTĚNO A VYDÁNO U ANTONÍNA DAŇKA V PRAZE

LÉTA PÁNĚ 1939 PÉČÍ MARIÁNSKÝCH DRUŽIN PRAŽSKÝCH

OBALKU A TITULNÍ LIST NAVRHLI ARCHITEKTI

JAROSLAV CUHRA A PETR FLENYKO

ANTONÍN ŠORM – ANTONÍN KRAJČA

MARIÁNSKÉ SLOUPY

V ČECHÁCH A NA MORAVĚ